

УКРАЇНЦІ ХОРВАТІЇ

МАТЕРІАЛИ І ДОКУМЕНТИ

Збірник підготував Славко Бурда

Книга

7

УКРАЇНЦІ ХОРВАТІЇ

МАТЕРІАЛИ І ДОКУМЕНТИ

Книга сьома

Підготував Славко Бурда

Загреб, 2024 р

УКРАЇНЦІ ХОРВАТІЇ / МАТЕРІАЛИ ТА ДОКУМЕНТИ

Книга сьома

Видавець

Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар» Загреб

Відповідальний за випуск

Славко Бурда

Автори наукових праць та статей

Славко БУРДА, Микола НАГІРНИЙ, Алла АТАМАНЕНКО, Віктор АТАМАНЕНКО, Галина САГАН, Ганна КАРАСЬ, Віолетта ДУТЧАК, Марія МАРТИНЮК, Богдан ПАРУМБА, Наталія ФЕДОРНЯК, Володимир СЕРГІЙЧУК, Юстин БОЙКО, Анна ЛИМИЧ (Войнарович), Ярослав КОМБІЛЬ, Антон ГРАЛЮК, Михайло ЛЯХОВИЧ

Матеріали зібрав та підготував до збірника

Славко Бурда

Рецензенти

Степан В. Віднянський, доктор історичних наук, професор

Василь М. Даниленко, доктор історичних наук, професор

Книга видана за підтримки

Ради національних меншин Республіки Хорватія

Запис СІР доступний у комп'ютерному каталозі Національної та університетської бібліотеки в Загребі під номером 001209317

ISBN 978-953-96527-8-2

Загреб, 2024 р

УКРАЇНЦІ ХОРВАТІЇ

МАТЕРІАЛИ І ДОКУМЕНТИ

Книга сьома

Підготував Славко Бурда

Загреб, 2024 р

ЗМІСТ

Славко БУРДА

ВСТУПНЕ СЛОВО УПОРЯДНИКА / с.11

Микола НАГІРНИЙ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА ІСТОРІЯ ХОРВАТСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

(Огляд перших шести томів збірника «Українці Хорватії. Матеріали і документи») / с.19

Алла АТАМАНЕНКО, Віктор АТАМАНЕНКО

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ХОРВАТІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (Лютий 2022-Липень 2024) / с.33

Галина САГАН

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДІАСПОРНИХ ГРОМАД ХОРВАТІЇ ТА СЕРБІЇ З ПІДТРИМКИ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ / с.49

Ганна КАРАСЬ

ХОРВАТСЬКІ АКЦЕНТИ У ЖИТТЄТВОРЧОСТІ БОРИСА КУДРИКА І ГАВРИЇЛА КОСТЕЛЬНИКА / с.61

Віолетта ДУТЧАК

ОНУФРІЙ ТИМКО І ЙОГО ЗБІРНИК «НАША ПІСНЯ» У КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ/РУСИНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ НА БАЛКАНАХ / с.75

Марія МАРТИНЮК, Богдан ПАРУМБА

ДІЯЛЬНІСТЬ АНСАМБЛЮ «КОБЗАР» ЗАГРЕБ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ЗА КОРДОНОМ / с.85

Наталія ФЕДОРНЯК

**«УГРОРУСЬКІ ДУХОВНІ ВІРШІ» ВОЛОДИМРА ГНАТЮКА ЯК
САКРАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ПАМ'ЯТКА / с.95**

Володимир СЕРГІЙЧУК

**ЮВІЛЕЙНИЙ САМІТ НАТО ДЛЯ УКРАЇНИ ЯК ПЕРШИЙ ЛОН-
СЬКИЙ СОБОР / с.103**

**РОСІЯНИН КУЛЬЧИЦЬКИЙ ПОВЕРТАЄТЬСЯ ДО ВОЮЮЧОЇ УКРАЇ-
НИ / с.109**

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ЧЕРЕЗ... ДЕУКРАЇНІЗАЦІЮ? / с.113

МИ В РОСІЇ – НА СВОЇЙ ЗЕМЛІ / с.117

Юстин БОЙКО

AMICUS MEUS OPTIMUS Листування єпископа Діонізія Нярадї з ми-
трополитом Андреем Шептицьким / с.121

Анна ЛИМИЧ (Воянароич)

РОДОВИЙ ШЛЯХ АНДРІЯ ЛИМИЧА

Український і Хорватський період діяльності Андрія Лимича / с.337

Персоналії: Хорватія / с.357

Славко БУРДА

**ІНТЕГРАЦІЙНО-АСИМІЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІДЕН-
ТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ХОРВАТІЇ / с.373**

Ярослав КОМБІЛЬ

**ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
МЕНШИНИ В РЕСПУБЛІЦІ СЕРБІЯ / с.383**

Антон ГРАЛЮК

УКРАЇНЦІ БОСНІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ / с.391

Михайло ЛЯХОВИЧ

ЖИТТЄВІ МАНДРИ ІВАНА ОБОРСЬКОГО / с.403

Володимир СЕРГІЙЧУК

ПІСЛЯМОВА / с.427

Славко Бурда

**Президент Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар»,
відповідальний редактор часопису «Слово Кобзаря» (Загреб) та
збірників «Українці Хорватії: Матеріали і документи»**

ВСТУПНЕ СЛОВО УПОРЯДНИКА

Ось уже п'ять років поспіль УКПТ «Кобзар» – Загреб успішно видає нову антологію “Українці Хорватії: матеріали і документи”. За цю збагачену серію новою написаною книгою найбільше заслуговують постійні співробітники, науковці та історики України.

Більшість постійних співробітників та працьовитих науковців із Києва, Івано-Франківська, Сум, Ніжина, Львова, Острога, Рівного, Володимира-Волинського та інших куточків України.

Окрім повсякденної регулярної навчальної роботи зі студентами та лекцій в університетах та інститутах, вони знаходять час для наукових досліджень та пишуть про українців Хорватії та українців, які населяли територію південних слов'ян майже три століття тому.

Щороку більшість з них пишуть нові наукові статті, які публікуються вперше в наших антологіях.

Крім того, зростає цікавість молодих науковців, ще студентів і майбутніх дослідників, які хочуть займатися науковою роботою, а деякі з них уже пишуть магістерські роботи та докторські дисертації на тему українців у Хорватії та сусідніх країнах, стають докторами наук.

Ставши науковцем з насиченою дослідницькою роботою, вони передають набуті знання та досвід про минуле та сучасне майбутнім поколінням.

Також в Україні зростає зацікавленість і внесок місцевих українців із лав старої української діаспори. Усі вони керуються однією метою: якомога більше того, що відбувається в історії та сьогоденні українців-емігрантів, записати, професійно обробити та оприлюднити.

У цій, сьомій за рахунком, книзі про українців Хорватії та їхніх земляків із сусідніх країн Боснії та Герцеговини та Сербії ще в домовленості й самій підготовці

Славко Бурда

збірки матеріалу я звернувся до пана Миколи Нагірного, постійного співробітника, науковця й чудового історика, найкращого знавця умов колишньої Югославії аж до сучасних нових держав, щоб написати нову наукову статтю, в якій буде подано академічний огляд і аналіз шести виданих збірників «Українці Хорватії: матеріали і документи».

Доцент Микола Нагірний із задоволенням зробив це вчасно, за що йому велика подяка.

Цінністю цієї спільної праці та серії вже виданих семи антологій та її продовженням у цій живій енциклопедичній справі збирання матеріалу для написання історії української діаспори в Хорватії та на теренах південних слов'ян є, безперечно, вже традиційно написана наукова праця, аналіз і рецензія вченого Миколи Нагірного, що друкуються на початку сьомої книги.

Крім працюючих і дуже цінних українських дослідників, науковців та істориків, висловлюю глибоку подяку академіку НАН України, поважному доктору і професору зі Словаччини п. Миколі Мушинці та русинському письменнику, журналісту і публіцисту п. Джурі Латяку з Воєводини.

Як рецензенти, вони написали перші рецензії на перші п'ять книг і опублікували їх у відомих часописах «Дукля» у Словаччині та «Шветлосц» у Сербії.

У науковому журналі «Київські історичні студії» рецензію на другу книгу «Українці Хорватії: матеріали та документи» написала поважна професорка, докторка історичних наук Галина Саган з кафедри всесвітньої історії Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Окрім публікації в Науковому журналі, її рецензія була опублікована також у третій книзі «Українці Хорватії».

Важливо зазначити, що цінний огляд і першу рецензію після виходу другої книги «Українці Хорватії», написав один із перших дослідників українців, які оселилися на теренах південних слов'ян, вчений і дослідник, доктор наук професор Олег Румянцев з Італійського університету Палермо. Друга книга опублікована у 2020 році після тривалої перерви після виходу першої книги у 2002 році.

Про глибоку зацікавленість і беззаперечну велику обізнаність професора і вченого Олега Румянцева темою русинів і українців Хорватії та колишньої Югославії дуже майстерно написано в його виданій 2010 року книзі «Питання національної ідентичності русинів і українців Югославії (1918-1991)». Тут також слід згадати дві інші його важливі книги: «Войводина-Боснія-Галичина» (2008 р.) та «Українці Македонії» (2010 р.).

Крім вступного слова редактора всіх семи книг Славка Бурди, важливою є й післямова, написана завідувачем кафедри історії світової України КНУ ім. імені Тараса Шевченка, доктором історичних наук, професором Володимиром Сергійчуком.

Говорячи щодо нещодавно написаних наукових праць про різноманітні події серед українців у Хорватії, слід згадати доробок докторки історичних наук, професорки Алли Атаманенко, директорки Національного наукового центру «Інститут дослідження української діаспори ім. Любомира Вінара» Національного університету «Острозька академія» з Острога в Україні.

Професорка Алла Атаманенко визнала цінність антологій “Українці Хорватії” і на наші запрошення відразу долучилася до спільного проєкту, написавши та опублікувавши декілька своїх відомих наукових статей, оглядаючи новий насичений період життя, праці та діяльності української діаспори в Хорватії.

У цьому 2024 році доктор історичних наук, професор, Алла Атаманенко разом зі своїм чоловіком Віктором написали чудову та цінну наукову статтю «Діяльність українців Хорватії під час російсько-української війни (лютий 2022 - липень 2024)».

Ми повинні особливо цінувати внесок і участь у цьому проєкті корінних українців або українців з цього простору. Це правда, що деякі з них, хто співпрацює в цьому проєкті, пишуть наукові праці, є безпосередніми науковцями та істориками, але є також журналісти та міждисциплінарні експерти, залучені в кількох професіях, які пишуть різні статті, звіти, нариси, оповідання, а їхні публіцистичні твори цінні, адже фіксують події.

Науковцям їхні публікації служать джерелом для написання своїх наукових праць. Отже, із тих гідних пам'яті людей, які все життя були вірні українській справі, створюються нові наукові праці, які опрацьовуються фахівцями, науковцями з академічним підходом, а матеріал, опрацьований таким чином, є оригінальним, задокументованим і заслуговує на довіру та значно допомагає дослідникам і вченим у написанні їхніх наукових статей.

Наукові праці, написані фахівцями з таким підходом, набувають нового виміру знань про українців Хорватії та українців, які три століття тому населяли ці регіони.

Серед тих співавторів я хотів би згадати Янка Рамача, Івана Терлюка, Романа Мизя, Володимира Костельника, Мирослава Кіша, Ярослава Ліщешина, Михайла Ковача, Ілька Крайцара, Василя Стрехалюка, Славу Біленьку, Антона Івахнюка, Зіновія Книша, Раїсу Тростінську, Євгена Пащенка та багатьох інших авторів, які вже відійшли у засвіти, а також сучасних Джуру Ляняка, Богдана Ліскія, Юліяна Тамаша, Михайла Ляховича, Гавриїла Такача, Павла Головчука, Івана Барщевського, Бориса Гралюка, Антуна Гралюка, Євгена Кулебу, Ореста Власова, Ярослава Комбіля, Людмилу Попович, Сергія Бурду, Славка Бурду, Алексу Павлишина, Андрія Гевка та багато інших.

Серед хорватських співавторів заслуговують на увагу Філіп Шкілян, Джуру Відмарович, Мільєнко Попович, Анна Дуганджич, Нікола Кекіч, Горан Іванішевич та багато інших.

Якщо оминати десять із них через різницю у віці та тих, хто давно від нас пішов, то з усіма я мав співпрацювати у своїй десятилітній праці над питанням

діяльності, культурного життя та виживання українців на цих теренах.

Ось чому я взявся за реалізацію цього проєкту близько двадцяти років тому. Я би не зміг досягти цього відразу, тому що працював на тих роботах, які були більш необхідними на той час. Це не дозволяло мені вловити темп роботи. Зараз вже я роблю це останні п'ять років, і мені вдалося видати ці сім опублікованих антологій, зібрати матеріали, написані цінними людьми та руками моїх співгромадян, і водночас співавторами у цьому проєкті енциклопедичних видань антології «Українці Хорватії: матеріали і документи».

Українці Хорватії, шість томів

Вони зі свого боку співпрацюють і беруть участь наскільки можуть, бо більшості із них, як і мені, переважило вже за сімдесят років.

Хоча в цій сьомій антології ми не маємо жодної його статті, але в кожній з попередніх, починаючи з другої і закінчуючи шостою, ми мали кілька наукових праць шановного вченого та історика Валерія Власенка, доцента Сумського державного університету.

Його внесок у реалізацію цього проєкту є величезним, особливо значним, коли йдеться про діяльність політичних емігрантів та їхніх українських організацій у прагненні створення української держави, особливо між двома світовими війнами, коли діяла велика кількість української інтелігенції в Хорватії.

На шляху міст Любляна, Загреб і Белград діяли культурні і політичні діячі в напрямку підтримання високої свідомості, прагнення і боротьби українського народу за невмирущу українську ідею, що Україна має бути незалежною і мати свою державу.

Однією з українських організацій, що залишила найбільший слід у Хорватії, як у Загребі, так і певний час із центром у Белграді, було Українське Товариство «Просвіта», яке між двома світовими війнами мало свої філії по всьому колишньому Королівстві Югославія.

З початком Другої світової війни її організації, які діяли як філії, та осередок української «Просвіти» в Загребі були закриті, бо почався воєнний час.

Професорка Галина Саган одна з перших, що взяла участь у всіх шести антологіях, безумовно, відома і гідна науковиця, докторка історичних наук, професорка кафедри всесвітньої історії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Величезним є її внесок у реалізацію проєкту «Українці Хорватії» виданою її ґрунтовною монографією «Югослав'яни в 20 столітті: громадянські та культурні зв'язки з Україною» (2012р.). Вона пише та займається іншими темами, пов'язаними не з тільки з минулим, а й з сьогоденням українців в Хорватії, про

культурні події, про українські активні організації, про деякі явища політичного русинства та відрив від історичних фактів.

Вона історично достовірно та задокументовано пише про внесок місцевих українців та їхніх організацій у Хорватії у вшанування пам'яті Великого голодомору в Україні, і врешті мети було досягнуто, коли Парламент Хорватії в 2023 році визнав «Голодомор 1932-1933 в Україні» як акт геноциду проти українського народу.

Зокрема, слід відзначити професорку Галину Саган за те, що вона залучила до цього проєкту своїх студентів і вже науковців, серед яких найактивніший кандидат наук Святослав Рублик, який опрацював і написав кілька цінних і вдячних наукових статей, які ми опублікували в попередній антології.

У вузькому колі з найбільшою кількістю опублікованих статей у всіх семи збірниках є кандидат наук Микола Нагірний, який певний час працював старшим викладачем та доцентом Нововолинського навчально-наукового інституту економіки та менеджменту Тернопільського національного економічного університету, а сьогодні є викладачем фахового коледжу Володимир-Волинського педагогічного університету.

Доцент Микола Нагірний є одним із найобізнаніших знавців новітньої русинсько-української історії в незалежній і сучасній Хорватії, а також чудовим знавцем сучасної хорватської історії. Він видав спеціальну книгу «Хорватські русини та українці: суспільство, ідентичність, культура наприкінці 20 століття» (2012р.) Особливою його заслугою є те, що він зумів об'єднати загальну величезну і самовіддану діяльність русинів і українців у Вітчизняній війні в Хорватії і пізніше в її розбудові як незалежної держави.

Підкреслюємо його надзвичайне знання всіх подій і відомих осіб серед русинів і українців Хорватії та південних слов'ян, результатом чого стала в четвертій книзі «Українці Хорватії» його стаття «Хорватські українці у фокусі української історіографії», а також його рецензія на всі шість виданих досі книжок «Українці Хорватії» з назвою «Енциклопедична історія хорватських українців (рецензія на перші шість томів збірки «Українці Хорватії: матеріали і документи»), яка опублікована в книзі сьомій.

Важливо зазначити, що у 2024 році завдяки багаторічній співпраці було укладено Угоду про наукове та культурне співробітництво між Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника з м. Івано-Франківськ (Україна) та Українським культурно-просвітнім товариством «Кобзар» – Загреб.

Цим Меморандумом, який підписали ректор, доктор наук, професор Ігор Цепенда і Славко Бурда домовлено про різноманітні можливості наукового та культурного співробітництва, обмін досвідом в освітній, науковій та соціальній сферах, реалізації спільних програм і проєктів науково-педагогічних працівників та студентів.

Меморандум передбачає взаємодію або безпосередню участь представників сторін з метою поглиблення українсько-хорватської співпраці в частині: проведення

спільних наукових та науково-практичних конференцій, лекцій, читань, семінарів, круглих столів, майстер-класів, громадсько-політичних, культурно-мистецькі та релігійні маніфестації для української громади Хорватії та академічної спільноти України на тему історії, політики, культури та економіки України та українців у Хорватії, різноманітних аспектів соціокультурної та мистецької сфери;

- обмін досвідом в освітній, науковій та соціальній сфері;
- обмін науковими та мистецькими результатами (публікації, концерти, вистави, виставки, майстер-класи);
- заохочення донорської діяльності з метою реалізації науково-дослідницьких проєктів; організація та проведення культурно-мистецьких заходів (концертів, фестивалів, виставкових та виставкових проєктів) в Україні та Хорватії.

У цьому та у попередні роки ми мали велику кількість наукових праць, опублікованих в останніх шести збірниках, до яких також входить цей сьомий збірник «Українці Хорватії: матеріали та документи», пов'язаний з українцями в Хорватії, написаний професорами, науковцями, істориками, прекрасними знавцями української музичної та мистецької науки, серед яких Віолетта Дутчак, Ольга Фабрика-Процька, Ганна Карась, Наталя Толошняк, Наталя Федорняк, Юрій Скобель, Марія Мартинюк, Богдан Парумба та ін.

Висловлюємо високу подяку також доктору історичних наук, професору Володимирі Сергійчуку, одному з перших науковців, який 35 років тому налагодив співпрацю викладачів і студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка з нашим Культурно-освітнім товариством у м. Загреб, а також співпрацю та десятиденний обмін з професорами та студентами історичного факультету філософського факультету Загребського та Задарського університетів.

Професор Володимир Сергійчук у своїй дослідницькій роботі опрацьовує дуже велику кількість тем з історії та є одним із найкращих знавців історії світового українства, а також він є завідувачем кафедри історії світового українства та відомий як експерт з питань історії України, особливо з питання кількості жертв штучного голоду, відомого як Голодомор 1932-1933 років.

Відомі його зауваження щодо деяких західних експертів і дослідників, які виступають за применшення тих мільйонів жертв і знецінення висновків українських вчених та істориків, зроблених на основі досліджень українських архівів, які повинні мати більше знань, аргументів і фактичної ситуації.

У цьому випуску сьомої книги ми публікуємо чотири його короткі статті, деякі написані в Хорватії під час літньої відпустки на Адріатичному морі, а деякі відразу після повернення до Києва.

У сьомій книзі «Українці Хорватії: матеріали і документи» співпрацювали 17 співавторів-авторів, із назв їхніх наукових чи публіцистичних статей можна зробити висновок про різну тематику. Деякі теми історичні, деякі з життя видатних людей, які пов'язані з культурними подіями. У кількох статтях різних авторів ближче познайомимося з музично-фольклористичною діяльністю чи музично-

мистецькою діяльністю українців Хорватії. Одна стаття описує українців Боснії під час і після Другої світової війни. У деяких статтях на самому початку автори правдиво змальовують відлуння війни в Україні, участь хорватських і сербських українців у гуманітарній допомозі українцям в Україні та допомоги біженцям з України у своїх країнах Хорватії та Сербії. Описана також сьогоднішня діяльність українців у сфері культурної автономії українців у Хорватії, Боснії та Сербії та оцінено створення організаційно кращих умов для діяльності українців у Словенії, Північній Македонії, Чорногорії та Косово.

Важливо зазначити, що в сьомій книзі «Українці Хорватії: матеріали і документи» публікуємо більшу наукову працю еромонаха Юстина Бойка, доктора богослов'я і патристичних наук, синкела у справах монашества Львівської Архиепархії Української Греко-Католицької Церкви «Amicus meus optimus» - листування між єпископом Крижевської єпархії Діонісієм Няраді та Митрополитом графом Андреем Шептицьким.

Ця наукова праця доктора богослов'я Юстина Бойка була вперше опублікована і продовжує публікуватися в Журналі науки, літератури, культури та мистецтва «Шветлосц», який виходить щоквартально в Новому Саді.

Стаття, подана редактором Миколою Цапом, за згодою автора Юстина Бойка, публікується повторно, але відразу цілком, у цій сьомій антології «Українці Хорватії: матеріали і документи» як передрук з часопису “Шветлосц”.

Наприкінці моєї вступної промови я не можу не згадати про відсутність інтересу та пасивність великої групи місцевих хорватських українців, які або не вміють читати українською, або надто ліниві, щоб дізнатися більше про своє минуле.

Хоча в Хорватії існує велика кількість культурно-освітніх організацій, за винятком УКПТ «Кобзар» – Загреб та УКПТ “Дніпро” з Рієки, мало хто з інших десяти культурних товариств вимагає книги більше.

У той час, як УКПТ «Кобзар» – Загреб був членом центральної організації Української Громади Республіки Хорватії, він встиг представити перші чотири томи «Українці Хорватії: матеріали і документи» в Загребі в Міській бібліотеці, де Центральна бібліотека русинів і українців Республіки Хорватії також знаходиться, а сама презентація відбулася в рамках Центральної культурної маніфестації Хорватії. Інші два томи п'ятої та шостої книжок із цієї ж серії також презентував в УКПТ «Кобзар» – Загреб на культурному заході «Дні української культури в Загребі».

Українська громада Республіки Хорватія як центральна організація на чолі з головним редактором часопису «Вісник» на заклик деяких заздрісних українських інтелектуалів і діячів критикувала і зайняла негативну позицію щодо видання цих антологій і навіть намагалася заборонити видання наступних антологій.

Головний редактор усіх семи антологій Славко Бурда не хотів прийняти такого замовлення і врешті покинув ту незрілу організацію та виключив УКПТ «Кобзар» – Загреб із такого товариства, яке сьгодні діє самостійно і успішно

продовжує щороку разом із старанними, відповідальними та чудовими колегами видавати по одній новій антології.

Керівництво та професори кафедри української мови та літератури філософського факультету Загребського університету, хоч їм було передано по кілька примірників кожної антології, мудро мовчать і не реагують.

Керівник Центральної бібліотеки русинів і українців Республіки Хорватія не прийняв прохання щодо презентації виданих книжок у районі Міської бібліотеки на площі Старчевича в Загребі, аргументуючи це тим, що зацікавлених на презентації книги не буде достатньо.

Але в інших сферах і середовищах не зовсім так. Радують те, як про книжки говорять, пишуть і презентують в Україні та інших країнах. Як ми вже говорили, заслуговують на схвалення рецензії провідних знавців і поціновувачів цінності цих енциклопедичних видань про українців Хорватії. Такі рецензії на всі шість опублікованих досі збірок «Українці Хорватії: матеріали і документи» були написані й опубліковані в престижних журналах України, Словаччини, Угорщини, Сербії та в окремих газетах і порталах України, Канади, США.

На сам кінець хочу подякувати усім співавторам і авторам, чиї цінні наукові статті та публікації, опубліковані в сьомому збірнику «Українці Хорватії: матеріали і документи», стали запорукою, викликом і орієнтиром для продовження подальших наукових пошуків у збиранні нових матеріалів і документів для написання та роботи над новими науковими працями та публікаціями, які будуть включені та опубліковані в нових майбутніх збірниках про українців у Хорватії.

Микола Нагірний

Кандидат історичних наук, доцент, викладач Володимирського педагогічного фахового коледжу імені Агатангела Кримського

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА ІСТОРІЯ ХОРВАТСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

(огляд перших шести томів збірника
«Українці Хорватії. Матеріали і документи»)

Одним зі способів збереження національної ідентичності кожної етнічної меншин є її видавнича діяльність, насамперед рідною мовою.

Українці Хорватії (тривалий час – разом із русинами) можуть похвалитися чималими здобутками у видавничій справі. За час існування культурно-просвітних організацій було видано низку монографій, збірників, вийшла велика кількість періодичних видань. Мали місце спроби започаткувати серійні видання, які б узагальнювали інформацію про місцеву громаду.

Так, до маніфестації „Липовляни-94” Союз русинів і українців видав книгу „Русини й українці у Республіці Хорватія 1991-1994” (хорватською мовою, на 55 сторінках, тиражем у 500 примірників)¹. Своєрідним продовженням цієї книги став збірник „Русини і українці в Республіці Хорватії (1991-1995)”, що вийшов до Маніфестації „Славонський Брод-95” (редактор – С. Бурда). Були сподівання, що подібні випуски будуть з’являтися щороку², однак задум залишився нереалізованим.

Справжнє серійне видання з’явилося вже на початку ХХІ століття.

Микола Нагірний

1 Такач Г. Русини и Украинци у Републики Горватскей. Нова думка. 1994. № 100. С. 79; Костелник В., Такач Г. 40 роки Союзу Русинох и Украинцох Републики Горватскей. Вуковар, 2008. С. 130.

2 Тимко О. Русини і українці в Республіці Хорватії (1991-1995). Нова думка. 1997. № 101–102. С. 81.

Метою даної розвідки є огляд такого багатотомного збірника. Зрозуміло, що значний масив аналізованої літератури не дозволяє детально зупинитися на кожній статті, тому нами розглянуто усі випуски збірника (їх наразі шість) в описово-інформативному вимірі.

Том 1

У 2002 р. культурно-просвітнє товариство русинів і українців Загреба видало україномовний збірник „Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга перша”³. Книгу випущено з нагоди відзначення 80-річчя заснування товариства “Просвіта” у Хорватії та 30-ої річниці діяльності КПТ русинів і українців Загреба.

Видання зібрало наукові дослідження різноманітної тематики, документи, виступи, свідчення очевидців. Упорядники збірника (Славко Бурда та Борис Гралоук) зазначали, що назріла потреба об’єднати написане раніше в одну книгу. Вони ж додали, що книга не має наукових амбіцій, а є тільки збіркою матеріалів і документів, загальним оглядом. Упорядники планували видавати наступні книги цієї серії (с. 3–4). Однак такі плани втілилися в життя майже через 20 років.

Метою видання поставлено відтворити період від заснування українського товариства «Просвіта» у Загребі до початку Другої світової війни. У реальності збірник хронологічно вийшов далеко за ці рамки.

До першого тому увійшло 25 статей. Географія авторів, а їх 20 – різноманітна: це українці зі США, Франції, Великобританії, Хорватії, Сербії, самої України (Київ, Харків). Авторами окремих публікацій були хорвати: Нікола Кекіч (с. 182–194), Янко Шімрак (с. 194–198), Міленко Попович (у співавторстві з українкою Раїсою Тростинською). У відсотковому вимірі автори з України становили досить незначну кількість. Такі автори як Богдан Ліський (с. 38–50, 62–73), Роман Мизь (с. 84–89) та Славко Бурда у збірнику представлені кількома публікаціями.

Загальний огляд історії української діаспори на Балканах зробила Олена Малиновська (с. 6–20). Володимир Козлітін теж охоплював усю колишню Югославію, розглядаючи діяльність українських громадських організацій (с. 21–37). Історію української діаспори Хорватії та нелегкі випробування під час сербсько-хорватської війни 1990-х років розглянув Максим Каменецький (с. 90–96). Володимир Сергійчук увагу зосередив на дипломатичних зусиллях УНР встановити контакти із хорватами у 1920-21 рр., навівши тексти маловідомих документів (с. 97–102). Микола Єременко описав візит делегації СРіУ до України у 1992 р., під час якого хорватські українці вказували на геноцидний характер політики сербської армії на заселених українцями теренах і закликали світ зупинити це (с. 103–104). Зворотній візит делегації товариства «Україна» до Хорватії змалював С.Бурда (с. 105–112). Йому ж належить оглядова узагальнена

3 Українці Хорватії: матеріали і документи = Ukrajinці u Hrvatskoj: materijali i dokumenti / упор. С.Бурда і Б.Гралоук. Загреб, 2002. 234 с.

стаття про здобутки та проблеми діаспори за 100 років перебування на хорватських землях (с. 218–225).

Інший представник загребського культурно-просвітнього товариства, Мирослав Кіш, згадує про період своєї депутатської діяльності у хорватському парламенті за 1992–99 рр. у контексті подій з життя діаспори (с. 118–121). Він же написав загальний огляд становища українців на Балканах (с. 169–172).

Філологи Р.Тростинська та М.Попович описали розвиток україністики в університеті Загреба (с. 212–217). Євген Пащенко, якого збірник чомусь подав як київського науковця, опублікував розлоге дослідження про хорватсько-українські взаємовпливи та паралелі від давнини до початку ХХІ ст. (с. 199–211).

Чимало корисної інформації можна почерпнути зі статей греко-католицький священників Хорватії про українців різних регіонів. Зокрема, стаття Ярослава Лещишина присвячена українцям Західної Славонії і Мославини (с. 164–168). Іван Барщевський приділив увагу українцям Бродсько-Посавської жупанії (с. 125–138). М.Кекіч поінформував про конференцію, присвячену єпископу Ю.Дрогобицькому (с. 182–194). Замітка Я.Шіпрака присвячена зв'язкам митрополита А.Шептицького із крижевацькою парохією Хорватії (с. 195–198). Греко-католицький український панотець із Сербії (Нові Сад) Р.Мизь описав становище українців Мославини (с. 122–124), релігійні контакти Закарпаття і Хорватії (с. 84–89), історію заселення українцями Липовлян та Нової Субоцьки (с. 139–163).

До збірника увійшли статті й інших українців з Нового Саду. Так, Іван Терлюк пише про значення «Просвіти» як чинника збереження національної свідомості діаспори (с. 74–83), а Юліан Тамаш розмірковує про потребу порозуміння русинів та українців краю (с. 113–117).

Серед діаспорних дослідників з інших країн у збірнику опубліковано праці Б.Ліського зі США про українських студентів у Хорватії міжвоєнного періоду (с. 38–50) та про постать хорватського українця Антона Івахнюка (с. 62–73), а також об'ємну роботу Євгена Мацяха із Франції про намагання українців Хорватії створити власні збройні підрозділи у роки Другої світової війни (с. 51–61).

Завершальною публікацією збірника була стаття Любомира Мазура (Велика Британія) з нагоди ювілею Європейського конгресу українців, яка, щоправда, хорватського контексту практично не зачіпала (с. 226–230).

Загалом можна сказати, що у збірнику охоплено історію і сучасний стан хорватського українства, його зв'язки з прабатьківщиною, причини й умови переселення на Балкани, випробування у двох світових війнах, геноцид кінця ХХ століття на Балканах, прагнення утвердитися у королівській і повоєнній Югославії, новоствореній незалежній Хорватській державі. Матеріали книги розкривають процес утвердження українсько-русинської національної меншини, її інтеграцію у хорватське суспільство, формування її новітніх зв'язків з Україною.

У збірнику також вміщені раритетні та сучасні фотографії, зображення діаспорних видань, малознані документи про дипломатичну діяльність УНР на території Хорватії на початку 1920-х років тощо.

Том 2

Як уже зазначалося, наступного тому довелося чекати аж до 2020 р.⁴ Його ініціатором та редактором знову став С.Бурда (до слова, як і усіх наступних). Особливістю цього збірника, порівняно з попереднім, є значно більша частка робіт дослідників саме з України. При цьому, якщо автори попереднього випуску питання української діаспори у своїй науковій діяльності розглядали побіжно, то для науковців книги № 2 ця тема – практично основна.

Збірник характеризується високим рівнем науковості, адже С.Бурда включив до нього праці науковців, які професійно займаються питаннями історії української діаспори у Хорватії.

Видання хронологічно охоплює період від закінчення Першої світової війни і по теперішній час. Книга значно об'ємніша: 320 сторінок проти 234-х у попередньому томі. Кількість авторів менша: усього 10, однак окремі з них представлені чималою кількістю досліджень, число яких більше, ніж у першому томі.

Всього у другій книзі «Українці Хорватії» опубліковано 31 роботу. Автором 13-ти з них є Микола Нагірний, дев'ять написав Валерій Власенко, чотири – Галина Саган, дві – Оксана Гула та Славко Бурда; по одній представили Олег Румянцев, Ольга Фабрика-Процька і Левко Довгович, ще дві публікації є спільною працею відповідно Світлани Лук'янчук, Миколи Нагірного, Олександра Савчука та Міленка Поповича й Ани Дуганджич.

До другого тому увійшли переважно раніше опубліковані роботи різних авторів і лише дві цілком нові – матеріали Л.Довговича і С.Бурди. Дослідження стали набувати ознак вже не стільки оглядових праць, скільки вузькофахових професійних досліджень.

Велику частку збірки займають праці В.Власенка. Характерною рисою його досліджень є використання надзвичайно широкої джерельної та історіографічної бази. Насамперед його цікавив процес еміграції українців на хорватські землі. Цій темі автор присвятив низку наукових праць. При цьому основну увагу В.Власенко приділяє політичній еміграції міжвоєнного періоду.

Інша велика тема, якою цікавився автор – політична та культурна діяльність українських емігрантів у Югославії. Серед конкретних об'єктів його зацікавлень – товариство «Просвіта» у Загребі та радикально-націоналістичне середовище югославських українців, зокрема, український фашистський здвиг.

Досліджуючи українську політичну еміграцію Югославії, В.Власенко проаналізував також її політичне та ідеологічне підґрунтя, взаємовідносини із

4 Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга друга / упоряд. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство “Кобзар”, 2020. 320 с.

місцевою владою та представниками інших емігрантських кіл, а також звернув увагу на політично-правове становище українських переселенців. Науковий доробок автора детально висвітлює усі аспекти появи та діяльності української еміграції на югославських територіях (с. 22–58, 81–105, 114–132, 150–152).

Стаття О.Румянцева «„Руски новини” та „Рідне слово” – дзеркала двох українських громад Югославії в період між двома світовими війнами» висвітлює матеріали цих двох газет, за якими можна дослідити взаємини між бачвансько-сріємськими русинами та боснійсько-славонськими українцями в міжвоєнний період, а також окремо розглянути питання національної ідентичності русинської громади (с. 133–140). Його монографія „Галичина – Боснія – Воеводина. Українські переселенці з Галичини на території югославських народів в 1890–1990 роках” – це фактично перша в українській історіографії узагальнена праця про українських емігрантів на Балканах. При цьому О.Рум’янець розглядає русинсько-українську діаспору усєї Югославії. Можна сказати, що автор здійснив фундаментальні дослідження історії південнослов’янської гілки української діаспори.

Спектр представлених у збірнику досліджень М.Нагірного – досить широкий, хоча переважно він вивчає історію української діаспори на зламі ХХ–ХХІ століть. Цей період характеризується багато в чому визначальними подіями – здобуттям Хорватією незалежності та хорватсько-сербською (Вітчизняною) війною. Статті М.Нагірного створюють окремий тематичний блок, у якому висвітлено життя українців Хорватії за часів останньої хорватсько-сербської війни. Оскільки українці Хорватії опинилися фактично на лінії фронту, то війна їх зачепила чи не найбільше з усіх національних меншин Хорватії. Автор досліджує становище українців під владою т.зв. Сербської Країни, долі українських біженців та вигнанців, діяльність Кризового штабу Союзу русинів і українців Хорватії та інші актуальні для того періоду теми (с. 153–237).

Не оминув дослідник своєю увагою й інші теми: культурницькі (діяльність «літніх шкіл» молоді та українських регіональних товариств), політичні (колабораціонізм хорватських українців у Другій світовій війні), загальні (динаміка чисельності русинсько-української меншини Хорватії впродовж її перебування на цих землях, питання етнічної самосвідомості нашої діаспори).

Г.Саган у статті «Українське питання: виклики сьогодення та історія дипломатичного сприяння українській ідеї на території Королівства СХС» здійснила намагання пов’язати спроби налагодити контакти УНР і ЗУНР із Королівством СХС та сьогоденні сприйняття російсько-української війни у Сербії (с. 59–67). У статті «Створення та діяльність громадських організацій русинів-українців в Королівстві сербів, хорватів і словенців у міжвоєнний період» авторка вивчає Русинське народне товариство «Просвіта» (Новий Сад), «Домагой» (Загреб), Українську студентську громаду (Загреб), Українську громаду в Белграді та ін. (с. 68–80).

Цікавила Г.Саган і релігійність русинів-українців та його вплив на національну свідомість нашої діаспори (с. 141–149). Авторка порушила низку важливих та проблемних аспектів русинського питання, показала причини його актуалізації в останні роки (с. 238–245).

О.Гула (Іванченко) у своїх роботах висвітлює як міжвоєнний, так і сучасний періоди. Зокрема, серед її зацікавлень – діяльність українських культурно-просвітницьких організацій у Королівстві Югославія. Зокрема, Авторка з'ясувала роль окремих особистостей (В. Андрієвського, І. Будза, М. Туміра) у процесі формування українських культурно-просвітницьких організацій, простежила політичну еволюцію цих діячів у міжвоєнний час: від обстоювання української державності у форматі УНР до примирення з ідеями нацистського «нового порядку» (с. 106–113).

Книга Українці Хорватії, том 2

У іншій своїй роботі – «Система освіти Республіки Хорватія: українознавчий аспект» – дослідниця опрацювала шкільні та вузівські плани і програми та на їх основі дослідила особливості здобуття освіти у Республіці Хорватія. При цьому вона звернула увагу на висвітлення образу України та українців у змісті підручників з історії не лише хорватських шкіл, але й вищих освітніх закладів, у яких викладаються українознавчі предмети (с. 249–255).

Дослідження О.Фабрики-Процької присвячена взаємовпливам русинів різних земель із сусідніми народами упродовж кількох століть (с. 256–263).

М.Попович і А.Дуганджич у своєму доробку окреслюють витоки хорватської україністики та важливість академічних надбань цього наукового осередку (с. 279–284).

У матеріалі українського громадського діяча зі Словаччини Л.Довговича наведено інформацію про діяльність Координаційного осередку українських громадських центральних установ, згадано імена видатних українських активістів Хорватії (с. 285–304).

Славко Бурда описує діяльність Сергія Бурди, який чимало зробив для популяризації української історії, культури і державності в Хорватії (с. 276–278), а також пропонує детальний огляд ситуації українців Хорватії на сучасному етапі, висвітлює роль нової міграційної хвилі, описує окремі недоліки в діяльності громади (с. 264–275).

Наприкінці тому розміщено біографії та життєписи окремих авторів (с. 305–313) та післямову О.Румянцева про дану книгу (с. 314–317).

Підсумовуючи огляд змісту збірника, можемо відзначити широкий діапазон його тематики та високий рівень вміщених тут статей. Збірник актуалізує тему історичного розвитку української діаспори у хорватських землях та розширює відомості щодо її політичної, соціальної, культурно-просвітницької діяльності.

Том 3

Наступного року (2021) вийшов третій том документів та матеріалів⁵. Знову збільшився об'єм тому: 388 сторінок проти 320 у попередньому. Цього разу до збірника увійшли публікації 16-ти авторів. У вступному слові редактор С.Бурда зазначав, що теми робіт охоплюють всі сфери життя українців у Хорватії за останні 120 років, які не були висвітлені та опубліковані у перших двох книгах.

Кількість самих публікацій порахувати складно, бо частину з них склали уривки з більших праць. Наприклад, левову частку збірника займають фрагменти монографії Г.Саган «Югослов'яни у ХХ столітті: громадські та культурні зв'язки з Україною» (с. 12–130), а також «Огляд історії русинів у Югославії» Янко Рамача (с. 150–169), «Історичний контекст розвитку хорватської україністики в ХХ столітті» Є.Пащенко (с. 170–193) та розлога інформація Катарини Тодорцев Хлачі про історію та діяльність Центральної бібліотеки русинів і українців Хорватії (с. 338–347).

Нові праці авторів, чії прізвища фігурували у попередньому томі, знайшли місце і в поточному збірнику. Про велику публікацію Г.Саган уже було згадано; також тут містилися роботи В.Власенка, О.Румянцева, М.Нагірного, О.Гули і С.Бурди. Так, чотири статті В.Власенка присвячені українській міжвоєнній політичній еміграції, її бібліотекам та клубам, Шевченківським святам та діяльності громадських організацій (с. 131–142, 194–213, 250–259). Щоправда, частина цих робіт має загальний характер і стосується хорватського контексту лише частково. Дослідження О.Румянцева присвячена ролі І.Терлюка як сподвижника на ниві збереження української ідентичності на Балканах (с. 317–323). М.Нагірний представлений трьома статтями (одна з них – у співавторстві з О.Савчуком), з яких на особливу увагу заслуговує історіографічний огляд праць дослідників української діаспори Хорватії (с. 298–316, 367–370). О.Іванченко (Гула) зробила рецензію на монографію М.Нагірного про хорватських русинів й українців наприкінці ХХ ст. (с. 357–361). С.Бурді належить матеріал про поточний стан української громади у Хорватії (с. 348–356). Вже згаданий Я.Рамач також опублікував розвідку про значення Т.Шевченка у національному відродженні діаспорних українців (с. 214–228).

Поряд з переліченими авторами у третьому томі з'являються нові імена. Так, Владислав Роговий зачіпає тему українського студентства у Хорватії (с. 143–149). Спогади члена УВО-ОУН Зиновія Книша стосуються діяльності Організації українських націоналістів на Балканах (с. 225–237), а стаття Кирила Бабенцова – історії Українського добровольчого легіону на хорватських землях (с. 247–249). Олесь Дроздовська досліджувала початки української преси у міжвоєнній Югославії (с. 260–271).

До третього тому також увійшли розвідка Р.Мизя про отця Михайла Фірака

5 Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга третя / упоряд. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство “Кобзар”, 2021. 388 с.

як журналіста та публіциста (с. 280–281), три статті Юро Латяка про постаті українських культурних діячів (Ю.Шерегій, О.Мишанич та ін.) та їхню роль у національному самоусвідомленні діаспори (с. 272–279, 290–297) та філологічна робота Любомира Белея про особливості розвитку української мови на Балканах (с. 324–337).

Третій том також містить дві рецензії на попередній випуск видання «Українці Хорватії» авторства Г.Саган та М.Мушинки (с.371–377). Останній також представлений у збірнику ще трьома публікаціями: відгуком на монографію Є.Румянцева про югославських українців та розвідками про громадську діяльність Романа Мизя та життя хорватських лемків (с. 282–289, 362–366).

До даного тому також увійшли матеріали з інтернет-видання «Борисфен», які висвітлюють малознані сторінки участі хорватських українців у збройних формуваннях протидіючих сил часів Другої світової війни (с. 238–246).

Завершується збірник розділом «In memoriam»: споминами про померлих українських інтелектуалів та громадських активістів О.Мишанича, І.Терлюка, Р.Мизя та Є.Паценка (с. 378–382).

Том 4

Четвертий том вийшов, як і попередній, у 2021 році⁶. Його обсяг значно скромніший: 176 сторінок. Особливістю даного збірника є те, що сюди увійшли наукові праці та статті Міжнародної науково-практичної конференції, котра відбулася в Загребі з нагоди 120-річчя переселення українців до Хорватії. Їх написали 18 авторів, окремі з них виконані у співавторстві.

Після вступного слова С.Бурди як упорядника (с. 6–7) відкриває збірник обширна стаття М.Нагірного, в якій він детально проаналізував усе, що було написано в Україні про хорватських українців (с. 8–21).

Інша постійна авторка видання, Г.Саган, представлена у цьому номері статтею про релігійне життя діаспорної громади (с. 51–59). Також про церковні організації, але вже в Україні, писав її чоловік Олександр Саган (с. 118–128).

В.Власенку у цьому томі належить дві статті: про постать Мар'яна Туміра як діяча української еміграції та про діяльність загребського «Пласту» у міжвоєнний період (с. 60–72).

О.Румянцев на цей раз представив спільну з Ярославом Мишаничем працю, присвячену листуванню діаспорного поета Ореста Власова та українського науковця Олекси Мишанича (с. 73–94).

6 Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга четверта. Міжнародна науково-практична конференція в Загребі з нагоди 120 – річчя переселення українців до Хорватії / упор. С.Бурда. Загреб: Українська громада Республіки Хорватія, Українське культурно-просвітне товариство “Кобзар”, 2021. 176 с.

Хорватський науковець Філіп Шкілян дослідив особливості української ідентичності у Липовлянах та Бродській Посавині (с. 22–50).

Спільна праця львівських дослідників Ірини Ключковської, Оксани Трумко та Назара Дачишина знайомить нас із історією співпраці хорватських українців та Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (с. 95–102).

Представниця Острозької академії Алла Атаманенко охарактеризувала діяльність української громади Хорватії щодо встановлення та розвитку українсько-хорватських відносин, ознайомлення населення країни перебування з культурою та історією України, її минулим та сьогоденням (с. 129–134).

Музичну тематику зачіпають у своїх розвідках дослідниці з Прикарпаття. Так, Ольга Фабрика-Процька розглядає пісенну спадщину хорватських українців (с. 103–109), а Віолетта Дутчак – українські фольклорні фестивалі у світовому контексті (с. 110–117).

Молодий київський дослідник Святослав Рублик охарактеризував діяльність С.Бурди як організатора громадського життя хорватських українців (с. 170–174).

Також збірник містить спогади редактора С.Бурди про роль Т.Шевченка у його житті (с. 158–169), українського діаспорного активіста Павла Головчука про поширення «самвидаву» зусиллями закордонних українців (с. 135–151) та колишнього посла Хорватії в Україні Джуро Відмаровича про свою роботу на цій посаді (с. 152–157).

Том 5

П'ятий том, що вийшов 2022 року, обсягом 205 сторінок, містив 12 статей 17-ти авторів (частина знов у співавторстві). При цьому вперше у серії було застосовано тематичне структурування збірника. Спочатку йшли наукові статті, далі – публіцистичні (журналістські), потім – висновки-роздуми щодо чергової річниці переселення українців на хорватські землі, і на завершення – огляди та рецензії⁷.

Авторами наукових статей стали вже знані з попередніх номерів збірника В.Власенко (с. 17–52), М.Нагірний (с. 89–110), Г.Саган у співавторстві з С.Рубликом (с. 53–88), В.Дутчак. Усі вони, окрім останньої, розглядали різноманітні аспекти історії та діяльності українців Загреба, адже тогоріч відзначалося сторіччя організаційної діяльності нашої діаспори у хорватській столиці. Щодо В.Дутчак, то вона дослідила творчу співпрацю митців Прикарпаття та Хорватії сучасного періоду незалежності обох наших держав (с. 111–122). Новими іменами даного

7 Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга п'ята / упор. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» Загреб, 2022. 105 с.

тому стали Ганна Карась та Наталя Толошняк, які своє дослідження присвятили музикознавчій темі (с. 123–137).

У другому розділі автором двох статей став незмінний упорядник тому С.Бурда. У фокусі його уваги – переселення українців до Боснії та огляд діяльності УКПТ «Кобзар» із Загреба (с. 142–148, 155–160). С.Бурди ж належить вступне слово на початку збірника (с. 11–15).

Частково висвітлює тему боснійських українців (поряд із хорватськими) і Павло Головчук (с. 139–142). Загальний огляд становища українців у Хорватії зробив Павло Кухаренко (с. 149–154). Петро та Ольга Моціяки теж, як і С.Бурда, сфокусували увагу на висвітленні діяльності загребського товариства «Кобзар» (с. 161–163). Діаспорна активістка Єлизавета Михалковська охарактеризувала відзначення місцевими українцями 120-ї річниці переселення до Хорватії (с. 165–172).

Висновки-роздуми щодо чергової річниці переселення українців на хорватські землі представлені публікаціями Г. Саган та посла України у Хорватії Василя Кирилича (с. 175–177).

Назагал у цьому розділі бачимо більше нових імен, ніж у попередньому.

Третій розділ представлений рецензіями, які підготували на другий та третій томи збірника О.Румянцев, Г.Саган та М.Мущинка (с. 179–200).

Том 6

Останній на сьогодні том, шостий, компенсував «скромність» попереднього і вийшов 2023 р. обсягом 464 сторінки, і за цим показником він – найоб'ємнішим серед усіх шести збірників⁸. На цей раз упорядник С.Бурда відмовився від структурування збірника за розділами, хоча з огляду на обсяг та кількість публікацій цього варто було б очікувати.

Збірник містить 36 публікацій (разом зі вступним словом упорядника) від 21 автора. І це – рекордні показники, якщо порівнювати з попередніми номерами. Окремі статті, як завжди, опубліковані у співавторстві.

Славко Бурда, окрім традиційного вступного слова, є автором ще трьох публікацій. «Українці Хорватії» – це огляд 120-річної історії нашої діаспори на цих теренах (с. 397–410). «Пам'ятник Івану Франку у Ловрані» – інформаційна довідка про вшанування пам'яті цього українського поета на території Хорватії (с. 453–456). Також С.Бурді належить стаття про поточне становище українських біженців у Хорватії внаслідок російської агресії проти України (с. 411–418).

З останньою роботою перекликається і дослідження А.Атаманенко, де вона

⁸ Українці Хорватії / Матеріали і документи. Книга шоста / упор. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» Загреб, 2023. 464 с.

вичвітлює зусилля нашої діаспори, хорватського уряду та суспільства з інтеграції українських біженців у Хорватії до нових умов життя (с. 15–30).

Серед «старожилів» багатотомного видання знову бачимо В.Власенка, Г.Саган, М.Нагірного, О.Румянцева, В.Дутчак.

Так, В.Власенкові належить три статті (одна – у співавторстві з О.Курінним). Його увага зосереджена на постатях В.Андрієвського та В.Бородаєвського як діячах української діаспори (с. 53–88).

Збірник містить три публікації Г.Саган: про громадсько-культурні організації боснійських українців часів соціалістичної Югославії, міжнародну культурну співпрацю югославських українців у два останні десятиліття ХХ ст., боротьбу діаспори за визнання Голодомору геноцидом (с. 31–52, 215–224, 253–264). Ще одну статтю Г.Саган написала разом із С.Рубликом, і присвячена вона аналізу діяльності товариств хорватських українців за перші десять років ХХІ ст. (с. 313–328).

О.Румянцев на цей раз представлений однією статтею, де він досліджував традиції боснійсько-славонських українців у контексті відзначення їх переселення на ці землі (с. 265–272).

М.Нагірному належить одразу сім статей у шостому томі. Їх тематика надзвичайно різноманітна. Тут і спорідненість білих хорватів з українцями, й інтеграція Подунав'я до Хорватії після кількарічної сербської окупації з окремим наголосом на роботі міжнародної поліції, політичне русинство, колабораціонізм діаспори, аналіз видавничої діяльності хорватських українців (с. 273–312, 329–350, 377–392, 441–452).

Представник науково-дослідного інституту українознавства Павло Гай-Нижник розглядає еміграцію до Югославії прихильників гетьмана П.Скоропадського після його зречення від влади, однак у фокусі науковця перебувають власне сербські землі (с. 89–98).

Новосадський дослідник Юрій Лятак представлений у збірнику трьома роботами. Зокрема, він порівнює діяльність «Просвіти» у Керестурі та Загребі, згадує діяльність відомого закарпатського вченого-філолога Любомира Белея та коротко рецензує перші п'ять томів збірника «Українці Хорватії» (с. 99–108, 393–396, 419–424).

На сторінках шостого тому представлена навіть своєрідна дискусія: розміщено дослідження відомого історика Ярослава Дашкевича про священника та громадського діяча Гавриїла Костельника (який, між іншим, розробив граматику для південнослов'янських русинів) та, як відповідь на цю роботу, дві публікації отця Олега Гірника. Перша – критика позиції Я.Дашкевича щодо Г.Костельника, друга – про пошуки Г.Костельником власної національної та релігійної ідентичності (с. 109–168).

Релігійну тематику на сторінках видання продовжили Янко Рамач, що проаналізував роль церкви для збереження української діаспори на південнослов'янських землях (с. 169–178), та О.Гула, яка цю роль розглядала крізь

призму теорії та практики усташського руху (с. 179–190).

Теми усташів торкається і ніжинська дослідниця Ольга Моціяка, яка їх порівнює з українськими націоналістами у контексті поглядів обох рухів на національну державу (с. 191–196).

Відомий український історик Володимир Сергійчук представлений двома публікаціями. У першій він наводить свідчення бійця дивізії «Галичина» Мирослава Петрива під час його перебування на хорватських землях у 1945 році (с. 197–214). Друга стосується постаті Славка Бурди як упорядника збірника та й загалом являє собою невеличкий огляд шостого тому (с. 457–459).

Філологічним доробком є стаття українського активіста з Канади Михайла Ляховича, що стосується оцінки літературної діяльності української діаспори колишньої Югославії. Автор структурує цей літературний процес, виділяючи в ньому чотири періоди та характеризує кожен з них (с. 225–240).

Філологічну тематику продовжила сербська дослідниця Людмила Попович, яка проаналізувала стан української мови в Сербії від часу переселення туди перших українців до сьогодні та висловила припущення про її майбутнє за умов збереження сучасних тенденцій у мовній сфері діаспори та урядової політики (с. 351–376).

Мистецтвознавча робота у збірнику належить у співавторстві В.Дутчак та О.Фабриці-Процькій. Вона присвячена творчості Вінако Жганеца та її впливу, зокрема, на музичну фольклористику України (с. 241–252).

Тематично окремо стоїть робота Андрія Гевки про українців Словенії. Вона подана у формі обширної історичної довідки та звіту про діяльність тамтешньої української громади (с. 425–440).

Бачимо, що до збірника увійшли матеріали, які стосуються не лише українців Хорватії, а мають дотичний чи поверхневий стосунок до них: загальноюгославська тематика, еміграція на територію сербських земель.

Загалом за шість випусків було опубліковано близько 150 статей/повідомлень/рецензій (чому цифра не точна, ми пояснили у характеристиці третього тому). Їх авторами стало 102 дослідника. Загальний обсяг усієї наявної на даний час серії видань склав солідні 1787 сторінок.

Особливостями збірників стало те, що до усіх них був дотичним Славко Бурда (і як упорядник, і автор вступного слова та окремих публікацій), а географія авторів не обмежувалася тільки Хорватією та Україною, а й охопила інші держави колишньої СФРЮ, а також низку країн Європи та Америки.

Варто зауважити, що тематика збірника часом виходила за рамки історії, культури та сьогодення саме української діаспори Хорватії, а розміщені статті переважно вже були раніше опубліковані в інших виданнях.

Оскільки у збірнику публікуються праці різного змісту (наукові статті, публіцистичні замітки, огляди, спомини), то назріла потреба у чіткішій структуризації наступних його томів, спробу цього було зроблено у п'ятому

випуску.

Тому надалі б у наступних томах хотілося побачити чіткішу структуру за тематичним, хронологічним чи абетковим принципом та збільшення кількості публікацій оригінального характеру, а якщо вони передруковані з інших видань – про це вказувати у примітках чи посиланнях.

Попри певні зауваження, варто відзначити, що розглянутий збірник є важливим джерелом з історії, культури, сьогодення української діаспори в Хорватіїю. Він охоплює величезний масив інформації з життя нашої діаспори. Залишається сподіватися, що така багатотомна серія продовжуватиметься ще довго, а науковий доробок щодо хорватських українців невпинно поповнюватиметься новими надбаннями та дослідженнями.

Література:

1. Костелник В., Такач Г. 40 роки Союзу Русинох и Українцох Републики Горватскей. Вуковар, 2008. 296 с.
2. Такач Г. Русини и Українці у Републики Горватскей. Нова думка. 1994. № 100. С. 79
3. Тимко О. Русини і українці в Республіці Хорватії (1991-1995). Нова думка. 1997. № 101–102. С. 81.
4. Українці Хорватії: матеріали і документи = Ukrajinci u Hrvatskoj: materijali i dokumenti / упор. С.Бурда і Б.Гралоук. Загреб, 2002. 234 с.
5. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга друга / упоряд. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство “Кобзар”, 2020. 320 с.
6. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга третя / упоряд. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство “Кобзар”, 2021. 388 с.
7. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга четверта. Міжнародна науково-практична конференція в Загребі з нагоди 120 – річчя переселення українців до Хорватії / упор. С.Бурда. Загреб: Українська громада Республіки Хорватія, Українське культурно-просвітне товариство “Кобзар”, 2021. 176 с.
8. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга п’ята / упор. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» Загреб, 2022. 105 с.
9. Українці Хорватії / Матеріали і документи. Книга шоста / упор. С.Бурда. Загреб: Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» Загреб, 2023. 464 с.

Алла Атаманенко

Доктор історичних наук, професор, директор НДЦ «Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара» Національного університету «Острозька академія», Острог, Україна

Віктор Атаманенко

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії ім. М.П. Ковальського Національного університету «Острозька академія», Острог, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ХОРВАТІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (ЛЮТИЙ 2022 - ЛИПЕНЬ 2024)

До початку повномасштабного вторгнення росії на територію України більшість української громади в Хорватії складала нащадки мігрантів, які кілька століть тому покинули Україну. Громада сформувалась за рахунок кількох хвиль переселення на ці землі з українських земель або з інших балканських територій, куди українці переселились раніше (Боснії, Сербії тощо). Кількість їх була відносно невеликою – близько 2000 осіб¹. Мешкали на початку 2022 року в Хорватії і переважно нечисельні представниці шлюбної міграції радянських часів. Припускаємо, що слушною є думка щодо проживання в Хорватії напередодні російського вторгнення в Україну 2700 українців, які працювали або відкрили тут бізнес, і після вторгнення звернулись за тимчасовим захистом². Можливо, кількість представників четвертої міграційної хвилі (трудова мігрантів та бізнесу) була й трохи меншою, якщо врахувати неофіційні дані щодо загальної кількості українців в Хорватії напередодні повномасштабної війни, наведені на сайті Посольства України в Республіці Хорватія – 3800 українців³.

Алла Атаманенко

1 Бурда Славко. У Хорватії живе майже 2000 українців. Svoboda-News. 25 лютого 2016. <https://subscription.svoboda-news.com/2016/02/...>

2 Simmonds L. Status of Ukrainians in Croatia who are not refugees to be protected. May 11, 2023. <https://total-croatia-news.com/news/politics/ukrainians-in-croatia/>

3 Українська громада в Республіці Хорватія. Посольство України в Республіці Хорватія. 12.05.2020. <https://croatia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/pro-ukrayinsku-gromadu-v-respublichi-horvatiya>

Посольство України в Республіці у 2020 році співпрацювало з десятима українськими та десятима русинськими культурно-просвітніми товариствами, об'єднаними відповідно у Українську громаду Республіки Хорватія та Союз русинів Республіки Хорватія. Крім того, згадано про низку інших осередків діаспори, таких як Товариство української культури, Хорватсько-українське товариство (дружби) та ін.⁴

Українські організації Хорватії є членами Європейського та Світового конгресів українців, що є впливовими суспільними мережами, які опікуються не лише збереженням української мови і культури світового українства, а й є лобістами української справи в Європі та світі. Крім того, українці Хорватії користуються підтримкою держави проживання як одна з двадцяти двох офіційно визнаних національних меншин. Держава забезпечує можливість освіти рідною мовою, представники громади обираються до сільських, міських районних та обласних органів самоврядування, в державному бюджеті передбачається фінансування суспільних потреб громади⁵. Важливо, що інтереси громади (і України) можуть відстоюватись обраними відповідно до квот (представник виступає від імені кількох відносно нечисельних національних меншин) депутатами Хорватського Сабору (парламенту). Завдяки фінансовій підтримці Уряду Республіки Хорватія через Раду національних меншин Республіки Хорватія, Міністерство освіти і науки, за підтримки і у співпраці з Посольством України українською громадою реалізуються численні програми, які сприяють продовженню традиції збереження ідентичності, мови і культури українців⁶.

Представниками української громади видається низка періодичних видань («Вісник української громади в Хорватії», «Слово Кобзаря», «Наша газета», «Нова думка» та ін.), які не лише є засобом комунікації громади та поширення інформації про Україну і українців у хорватському середовищі, а й стали важливим джерелом до вивчення її діяльності. Неабияке значення для розуміння історії української та русинської громад в Хорватії, вивчення їх зв'язків з Україною мають збірники «Українці Хорватії», які видаються від 2002 року за редакцією визначного українського громадського діяча в Хорватії Славка Бурди, двомовний «Вісник української громади в Хорватії» та інші видання. Важливим «містком» між українським та хорватським суспільствами є публікації про Україну хорватського журналіста українського походження Сергія Бурди, який публікував роботи про Україну в хорватських виданнях Dnevno, Index, Jutarnji list, Glas Slavonije, де давав відповіді на актуальні питання щодо України. Крім того, він підготував і видав книги «Голодомор 1932–1933 років» (2003), «НАТО та Україна» (2006). Важливою з точки зору промоції України стала його монографія «Історія України» (2009), в якій автор спростував для хорватського читача історичні міфи та стереотипи, створені імперськими історіографіями сусідніх з Україною народів. За останні 25

4 Там само.

5 Республіка Хорватія: стан захисту прав національних меншин і аналіз відповідного законодавства. Українська призма. Рада зовнішньої політики. https://prismua.org/ethno_cro/

6 Про нас. Українська громада Республіки Хорватія. UZRH. [https://www.uzrh.hr/uk/...](https://www.uzrh.hr/uk/)

років УКПТ «Кобзар» – Загреб видав 15 інформативних видань про Голодомор. Громада активно використовувала можливості радіопередач та телеефірів з української тематики⁷.

Представники діаспори завжди були активними в культурній діяльності, виступаючи своєрідними амбасадорами України в Хорватії, завдяки яким хорватське суспільство багато років мало (і має сьогодні) можливість знайомитись з українською культурою, фольклором, мистецтвом, літературою тощо⁸. Протягом багатьох років відбувалось відзначення важливих дат української історії, а також важливих державних свят України. Українські організації беруть участь у загальнохорватських та українських творчих фестивалях, влаштовують концерти фольклорного, сучасного та класичного українського музичного мистецтва, проводять Дні української культури, запрошують творчі колективи та митців і науковців з України, що також сприяє налагодженню творчих контактів між українськими та хорватськими діячами культури і науки. Відбуваються презентації книг українських авторів, виставки образотворчого мистецтва. За підтримки України було встановлено пам'ятники Іванові Франку у містечку Ліпик (2011), Тарасові Шевченку в Загребі (2015)⁹. Також було встановлено дві меморіальні дошки (на честь 100-річчя переселення до Хорватії та 80-річчя від дня заснування там «Просвіти»), а також меморіальний камінь українсько-хорватської дружби¹⁰.

Українська громада в Хорватії користується повагою держави, про що свідчить участь державного секретаря зовнішньої торгівлі та співробітництва з питань розвитку Міністерства закордонних та європейських справ Зденка Лучича у святкуванні 120-ліття перебування українців у Хорватії¹¹, а також запрошення представників громади урядовцями та парламентарями для обговорення важливих питань, в т.ч. і пов'язаних з подіями в Україні.

У 1993 році українці Хорватії в музеї «Міміара» вперше вшанували 60-ті роковини Великого голодомору 1932-1933 років. Цей захід було організовано українським активістом паном Славком Бурдою від імені Союзу русинів і українців Республіки Хорватія. Пану Славку допомогли провести цей захід його колеги – Василь Сікорський, Мирослав Кіш та інші. На вшануванні був присутній Джуро Відмарович, який згодом став Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки

7 Трибуна на тему – світ після вторгнення в Україну. Слово Кобзаря, №5, 31 березня 2023, с. 10; Члени УКПТ «Кобзар»-Загреб у річницю російської агресії в Україні. Там само, с. 21; Tribina „Svijet nakon invazije na Ukrajinu“. Вісник української громади в Хорватії, 2023, №83(1), с. 12 та ін.

8 Атаманенко А. Публічна та культурна дипломатія українців Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали та документи. Книга четверта. Підготував Славко Бурда. Загреб, 2021, с. 129-134.

9 Українська громада в Республіці Хорватія. Посольство України в Республіці Хорватія. 12.05.2020. <https://croatia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/pro-ukrayinsku-gromadu-v-respublici-horvatiya>

10 Бурда С. Сучасне становище українців Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга друга. Підготував Славко Бурда. Загреб, 2020, с. 264-275.

11 State Secretary Lucić attends commemoration of 120th anniversary of Ukrainians in Croatia. Republic of Croatia. Ministry of Foreign and European Affairs. 09.10.2021. <https://mvep.gov.hr/press-22794/state-secretary-lucic-attends-commemoration-of-120th-anniversary-of-ukrainians-in-croatia/245272>

Хорватія в Україні (1995–1999 рр.), а на той час обіймав посаду голови Загребської міської ради Хорватського демократичного союзу (ХДС) і заступника голови ХДС (1992–1994)¹². З тих пір щорічно українськими організаціями організовувались заходи, метою яких було вшанувати пам'ять жертв геноциду українців, ознайомити з ним не лише діаспору, а й і хорватське суспільство. З ініціативи Української громади Республіки Хорватія та Координації української національної меншини

Віктор Атаманенко

в Республіці Хорватія парламент республіки у 2008 р. вперше розглянув Декларацію про засудження Голодомору як масового вбивства від голоду, викликаного примусовою колективізацією, що була здійснена сталінським комуністичним режимом, але не прийняв її¹³. Втім, це не зупинило представників української меншини і вони продовжували справу поширення знань про Голодомор та лобіювання цього питання в парламенті. Ще одну безуспішну пробу ухвалити в парламенті декларацію про засудження Голодомору було зроблено у 2020

році, але прийнято Декларацію про визнання Голодомору геноцидом українського народу після активного лобіювання громади і Посольства було лише влітку 2023 р.¹⁴ Це визнання відбулось під час російсько-української повномасштабної війни, яка суттєво змінила ставлення до України в парламенті.

Таким чином, протягом понад 120-літнього перебування на теренах Хорватії, українська громада, хоч і відносно нечисельна, багато зробила для встановлення взаєморозуміння між українським і хорватським народами, продемонструвала важливість взаємодії з хорватською громадськістю та державою для досягнення взаєморозуміння.

Від початку російсько-української війни у 2014 р. українці Хорватії в співпраці з Посольством України ширять правду про події в Україні, гуманітарно допомагають українським військовим, сприяють їх лікуванню та оздоровленню і відпочинку дітей. Уряд Андрея Пленковича, не зважаючи на проросійську позицію президента держави Зорана Мілановича, вже низку років активно підтримує Україну на національному та міжнародному рівні. Важливим кроком у зміцненні співпраці двох держав став візит Прем'єр-міністра Хорватії Андрея Пленковича до України, його виступ з трибуни Кримської платформи, українсько-хорватський

12 Саган Г. Внесок української діаспори Республіки Хорватія у визнання Голодомору 1932-1933 років актом геноциду проти українського народу. Спеціальний додаток журналу «Слово Кобзаря» - номер 8/23 до 90-річчя вчинення геноциду над українцями. Голодомор. 90 років, с.3.

13 Там само, с.5.

14 Парламент Хорватії визнав Голодомор геноцидом українського народу. Укрінформ. 28.06.2023. <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/3728751-parlament-horvatii-viznav-golodomor-genocidom-ukrainskogo-narodu.html>.

бізнес-форум та досягнуті домовленості по розвитку співпраці¹⁵. Уряд Хорватії підтримав шлях України до ЄС та НАТО¹⁶.

Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України вже 25 лютого 2022 р. парламент Хорватії у присутності членів української меншини та Посла України в Хорватії ухвалив Декларацію на підтримку України. Від лютого 2022 р. Хорватія надає Україні військово-технічну допомогу. До 31 травня 2023 року держава витратила на військово-технічну допомогу Україні 0,3% ВВП¹⁷, продовжувала і продовжує надавати нові пакети військової підтримки. Прикладами такої підтримки є те, що ще у 2022 р. Україні було передано всі 14 хорватських гелікоптерів MI-8¹⁸, у лютому 2024 р. Україна і Хорватія обговорили можливість проведення українсько-балканського форуму оборонних індустрій, що передбачає сприяння укладенню угод між Україною та хорватськими приватними компаніями – виробниками в галузі розмінування, рятувального обладнання, а також безпілотних літальних апаратів¹⁹). Хорватія підтримує Україну в рамках НАТО, ЄС та ООН щодо засудження агресії росії, судового переслідування за воєнні злочини, які не мають залишитись безкарними²⁰, допомагає з розмінуванням (відповідні місії з механічного розмінування постійно працюють в Україні), реабілітацією ветеранів²¹, надає медичну та психологічну допомогу постраждалим від війни

15 Історична близькість народів України й Хорватії є запорукою успішних відносин наших держав – Володимир Зеленський. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 8.12.2021. <https://www.president.gov.ua/news/istorichna-blizkist-narodiv-ukrayini-j-horvatiyi-ye-zaporuko-71921>.

16 Україна й Хорватія підписали спільну Декларацію щодо європейської перспективи нашої держави. 8 грудня 2022. <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-j-horvatiya-pidpisali-spilnu-deklaraciju-sho-do-yevr-71917>.

17 Гулай В. Відносини України та Хорватії в 2024 році: перспективи взаємодії після парламентських виборів 17 квітня. Стожари. 20.05.2024. <https://svitua.org/2024/05/20/vidnosyny-ukrayiny-ta-horvatiyi-v-2024-rocz-i-perspektyvy-vzayemodiyi-pislya-parlamentskyh-vyboriv-17-kvitnya/>

18 Там само.

19 Україна та Хорватія обговорили можливість проведення українсько-балканського форуму оборонних індустрій. Армія Inform. 28.02.2024. <https://armyinform.com.ua/2024/02/28/ukrayina-ta-horvatiya-obgovoryly-mozhlyvist-provedennya-ukrayinsko-balkanskogo-forumu-oboronnyh-industrij/>

20 Croatia continues to support fight against impunity for war crimes in Ukraine. Ministry of Justice, Public Administration and Digital Transformation. 13.05.2024. <https://mpudt.gov.hr/glavni-izbornik-21165/news-25399/croatia-continues-to-support-fight-against-impunity-for-war-crimes-in-ukraine/28229>

21 Sabor Speaker says transatlantic ties, NATO Treaty's Article 5 guarantee security. Croatian Parliament. 09.07.2024. <https://www.sabor.hr/en/press/news/sabor-speaker-says-transatlantic-ties-nato-treatys-article-5-guarantee-security>.

громадянам²². Через хорватські порти експортується українське зерно²³. У 2022 р. в Загребі відбувся парламентський саміт Кримської платформи – важливого міжнародного комунікаційного майданчика з підтримки України²⁴, у 2023 р. – Форум з відбудови України²⁵, Загребська Міжнародна донорська конференція з розмінування²⁶ тощо.

Діяльність української громади протягом всього часу повномасштабної війни скерована на три основні напрями роботи, які є рівнозначно важливими. Важливим напрямом залишається продовження інформування хорватського суспільства про Україну як державу: її історію, культуру, різноманітні, і в першу чергу, воєнні події, що є особливо важливим сьогодні. Така робота охоплює як публікації та програми в хорватському медіа-просторі, часто – хорватською мовою, так і різноманітні культурні та мистецькі заходи, участь у міжнародних та загальнохорватських фестивалях і конкурсах, організацію виставок, презентації видань, співпрацю з хорватськими вищими і середніми навчальними закладами та все інше, що уможливує поширення знань про Україну. Важливою залишається взаємодія з хорватськими урядовими і парламентськими структурами, що дозволяє не лише доносити інформацію про Україну, а й, певною мірою, сприяє прийняттю відповідних рішень парламентом та урядом Хорватії. Однією з останніх потужних подій в парламенті, яка дозволила подивитись на важливі соціальні виклики під різними кутами, своєрідним емоційним заклик до дії для суспільних лідерів та громадян, платформою для обговорення важливих питань, що зачіпають не лише правову, а й емоційну складову стала Перша міжнародна професійно-наукова конференція «Захист прав людини у XXI столітті» і виставка української мистецької сім'ї Маслик «*Naši tragovi*» («Наші сліди»), яка відкрилась у Хорватському саборі 18 січня 2024 року. Виступ на конференції на запрошення української громади міста Загреб доктор наук, доцента Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій Катерини Шимкевич з доповіддю «Порушення прав людини та військові злочини в Україні з 2014 року» зробив якісний внесок

22 Хорватія надасть підтримку Україні у медичній та психологічній допомозі постраждалим від війни громадянам, – віцеспікерка Олена Кондратюк зустрілася з Міністром здоров'я Хорватії Вілі Берошем. Посольство України в Республіці Хорватія. 24.10.2022. <https://croatia.mfa.gov.ua/news/horvatiya-nadast-pidtrimku-ukrayini-u-medichnij-ta-psihologichnij-dopomozi-postrazhdalim-vid-vijni-gromadyanam-vices>

23 Croatia strongly supports Ukraine and the Ukrainian people. Ministry of Justice, Public Administration and Digital Transformation. 22.08.2023. <https://mpudt.gov.hr/news-25399/croatia-strongly-supports-ukraine-and-the-ukrainian-people/27313>

24 Plenković i šef ukrajinskog parlamenta otvorili ukrajinski dom u Zagrebu: „Hrvatska nije neutralna ni nesvrstana“. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №81(5), с.4; Перший парламентський саміт Кримської платформи у Загребі. Там само, с.6; Održan prvi parlamentarni summit Krimske platforme. Там само, с. 7.

25 У Загребі відбувся форум з відбудови України. Вісник української громади в Хорватії, 2023, №87(5), с. 8;

26 Розмінування в Україні. Загребська Міжнародна донорська конференція з розмінування заклала основи міжнародної коаліції з розмінування в Україні. Там само, с. 7.

у розуміння правових аспектів війни в Україні²⁷. Все вищенаведене є яскравим прикладом реалізації реальної публічної і культурної дипломатії діаспори, а також зразком легітимного, коректного і якісного лобіювання інтересів України.

Не менш важливою є гуманітарна підтримка України, для якої громадою та організаціями, з якими співпрацюють українські об'єднання, збираються кошти, здійснюються поїздки до численних міст та сіл з гуманітарною допомогою, реалізовується підтримка українських військових і дітей, які приїждять на лікування та відпочинок. І не менш важливим напрямом роботи є підтримка численних втікачів від війни в Україні, значна кількість яких сьогодні перебуває в Хорватії.

Повномасштабне вторгнення, яке викликало масову вимушену міграцію з України, суттєво збільшило кількість українців у Хорватії, що в перспективі може також мати позитивний вплив на демографічну і, відповідно, економічну ситуацію в державі, яка втрачає власне населення. Хорватія, як держава – член Європейського Союзу, відповідно до спільного рішення ЄС надала прихисток втікачам від війни з України відповідно до імплементаційного рішення Ради ЄС від 4 березня 2022 року, яким було активовано Директиву 2001/55 від 20 липня 2001 року про тимчасовий захист. Біженці, які матимуть статус особи, що перебуває під тимчасовим захистом, мають право на працю, повноцінний доступ до системи охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги.

Хорвати, які пережили громадянську війну, дуже добре знають, що означає бути біженцем. Тому вже 28 лютого 2022 р. відбулась сесія уряду держави, на якій розглядалися питання, пов'язані із ситуацією в Україні. На ній було прийнято рішення про створення Міжвідомчої робочої групи з питань здійснення заходів по прийому та догляду біженців з України при Міністерстві внутрішніх справ Хорватії, а також Експертної робочої групи з координації та підтримки надання їм медичної допомоги. До складу групи по прийому біженців увійшли і представники української національної меншини²⁸. Питання біженців за участі представників української громади розглядалось на засіданнях парламентських комітетів, зокрема Комітету з питань гендерної рівності, який провів тематичну сесію під назвою «Прийом, потреби та лікування українських біженців у Хорватії»²⁹.

Спеціальне рішення про дозвіл на в'їзд втікачам з України було прийнято хорватським урядом 7 березня 2022 р. Урядом було створено щоденно оновлюваний хорватсько-український веб-сайт, на якому двома мовами роз'яснюються права українських шукачів тимчасового захисту, а також подається інформація для українських волонтерів. Крім того, інформація про можливість отримання

27 Міжнародна конференція і виставка українських художників у Хорватському Саборі. Вісник української громади в Хорватії, 2024, №89(1), с. 15.

28 Бурда С. Створення Міжвідомчої групи з питань здійснення заходів по прийому та догляду біженців з України. Слово Кобзаря, №1, 31 березня 2022, с. 9.

29 “Prihvat, potrebe i tretman ukrajinskih izbjeglica u Hrvatskoj“. Održana tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova o prihvat, potrebama i tretmanu ukrajinskih izbjeglica u Hrvatskoj. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №78(2), с. 20.

прихистку в Хорватії розміщена на інших офіційних сайтах республіки, сайтах Посольства України в Республіці Хорватія, консульств тощо. Підтримку біженцям надає й Управління цивільного захисту. Сьогодні відповідно до рішення Європейської Ради було продовжено тимчасовий захист для осіб, які втікають від російської неспровокованої злочинної війни росії проти України до 4 березня 2026 року.

Станом на 22 червня 2023 року Хорватія прийняла майже 30 тисяч біженців з України, про що повідомив міністр закордонних справ Хорватії Гордан Грлич Радман під час конференції з відновлення України, яка відбулась у Лондоні 21-22 червня 2023 року³⁰. Припускаємо, що для когось з втікачів Хорватія стала транзитною державою, з якої вони переїхали до інших країн, але не зважаючи на це, в ній залишилось доволі багато українських біженців у порівнянні з іншими країнами Балканського півострова. Щоправда, офіційні дані про осіб з тимчасовим захистом у Хорватії на 2024 рік дещо відмінюються. Так, на березень 2024 за даними Євростату та Європейської міграційної мережі в Хорватії нараховувалось 23 600 осіб, які отримали тимчасовий захист³¹, і можливо, не всі вони є українцями. Водночас, за даними Євростату на 6 серпня 2024 року в Хорватії зареєстровано 24 580 осіб з тимчасовим захистом, котрі є втікачами з України³².

Збільшення кількості українців з тимчасовим захистом (відповідно до наведених даних), ставить нові завдання не лише перед урядом, а й перед представниками української діаспори. І якщо на початках головним з таких завдань було допомогти «прибульцям» адаптуватись у новій країні, забезпечити для них підтримку, то сьогодні це завдання поєднується із потребою залучити «новоприбулих» до громадського життя. Якщо співпраця з якихось причин не відбудеться – це створить небезпеку асиміляції втікачів з України в хорватському суспільстві. Представники об'єднань української меншини за умови створення нових об'єднань біженцями готові співпрацювати з ними. Звісно, офіційно такі самостійні організації за умови створення не можуть бути визнані частиною української національної меншини, бо мусять для цього відповідати низці критеріїв хорватського законодавства, але обидві складові українства можуть робити спільні кроки для збереження української ідентичності, розвитку публічної та культурної дипломатії діаспори, у разі потреби – лобювання інтересів України, сприяти подальшому розвитку добрих відносин між державами. Щира співпраця іммігрантів з України з об'єднаннями української діаспори принесе безперечну

30 Ізвоцкова Анастасія. Хорватія прийняла майже 30 тисяч українських біженців – голова МЗС. Суспільне новини. 22 червня 2023. <https://suspilne.media/512985-horvatia-prijnala-majze-30-tisac-ukrainskih-bizenciv-golova-mzs/>

31 Annual Report on Migration and Asylum 2023 – Statistical Annex. Co-produced by Eurostat and the European Migration Network. July 2024, p.19. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/19551625/KS-09-24-264-EN-N.pdf/3b1290db-238a-05b0-eba5-7c0120a06ce3?version=3.0&t=1721203738805>

32 Temporary protection for person fleeing Ukraine – monthly statistics. Eurostat. Statistics Explained. 6.08.2024. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics

користь всім, крім того, сприятиме покращенню взаємовідносин між державами. На сучасному етапі спостерігається активна робота українських організацій з метою інтеграції тимчасово осілих українців у суспільне життя Хорватії. Всі переселенці можуть долучитись до роботи існуючих організацій³³.

З появою перших воєнних переселенців практично всі українські організації, Греко-Католицька Церква Хорватії, волонтери часто разом з хорватськими організаціями допомагають біженцям та Україні. Сприяє такій допомозі Карітас, Асоціація «Добро добрим» (DoDo), українська Асоціація «Своя» (SVOJA Association) та інші³⁴. Волонтери Асоціації «Своя» проводять психологічну допомогу, бізнес-форуми, сприяють працевлаштуванню переселенців, організують IT-навчання для дітей, що є суттєвою моральною та організаційною підтримкою біженців з України. Від перших днів різними об'єднаннями українців, часто у співпраці з хорватами, організовувались різноманітні акції по збору допомоги, психологічної підтримки біженців. Така допомога давала можливість переселенцям відчувати підтримку, долати страхи і депресію, обживатись у новій країні. Як свідчать матеріали різних інтерв'ю, біженці з вдячністю сприймають опіку і підтримку місцевих українців і хорватів. Піклування часом проявляється навіть у можливості спілкування: в організації екскурсій по пам'ятним місцям Хорватії, і в акції «Жінка – жінці», коли сумочки з косметикою і різними іншими потрібними «жіночими» дрібницями було подаровано при прибутті жінкам-переселенкам, в запрошенні на вистави, виставки, зустрічі, сприяння у вивченні хорватської мови, роз'ясненні хорватського законодавства тощо.

Українські протести в Хорватії

Різноманітність допомоги вимушеним переселенцям пояснюється характером організації, яка допомогу надає. Так, Греко-Католицька Церква Хорватії багато років є важливою складовою духовного життя українців. У пошуку духовної розради на чужині до неї долучились і частина переселенців, в тому числі й православних. Практично відразу після початку війни 28 лютого 2022 р. Крижевська єпархія створила Комісію у справах переміщених осіб з України, а 4 січня 2023 р. заснувала Місію в Загребі з метою надання душпастирської і

33 Діяльність УКПТ «Кобзар»-Загреб у першому кварталі 2023 року. Слово Кобзаря, №5, 31 березня 2023, с. 4.

34 Докладніше про діяльність української меншини у Хорватії (до початку літа 2023 р.) див.: Атаманенко А. Російсько-українська війна і українці Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга шоста. Відп. за випуск Славко Бурда. Загреб, 2023, с.20-29.

духовної опіки людям з України³⁵. В різних містах Хорватії було створено центри душпастирської допомоги, а УКПТ «Кобзар» на сторінках свого інформаційного видання «Слово Кобзаря» також поширило інформацію про такі осідки³⁶. В Загребі єпархія відкрила садок для українських дітей³⁷. Пізніше представники Церкви неодноразово брали участь у різноманітних благодійних акціях, допомагаючи Україні та переселенцям. Однією з таких акцій стала реалізація проєкту спільно з американською міжнародною Католицькою службою допомоги Карітасу (CRS) та хорватського Карітасу «Термінова допомога вразливим біженцям з України»³⁸.

Протягом повномасштабної війни активно розвивається співпраця Крижевської єпархії та Греко-Католицької Церкви Хорватії з Українською Греко-Католицькою Церквою. Так, у липні 2023 р. Хорватію на запрошення Крижевецької греко-католицької єпархії, у Хорватії, Словенії, Боснії та Герцеговині перебував духовий оркестр Львівської духовної семінарії на чолі з о. Михайлом Лесівим, проректором семінарії, під час чого відбулись зустрічі з вимушеними переселенцями з України³⁹. У вересні 2023 р. Львівську архиєпархію відвідав єпарх Крижевецький владика Мілан Стіпіч у супроводі о. Ненада Краячича, директора єпархіального Карітасу й о. Корнилія Яремака, ЧСВВ⁴⁰.

Важливе значення для розуміння ролі Церкви, екуменічної та міжрелігійної співпраці, участі громадського сектору та того, як цей досвід вплинув на процес розбудови миру мала Міжнародна екуменічна конференція «Разом крізь лихоліття війни: досвід постюгославських країн та України», головним організатором якої стали Комісія УГКЦ із міжконфесійних та міжрелігійних відносин у співпраці з Інститутом екуменічних студій УКУ⁴¹. У співпраці з УКУ представники Хорватської Греко-Католицької Церкви взяли участь у проєкті «SAFEGUARDING. Безпека дитини в середовищі церкви»⁴². На сторінках періодичних видань української

35 У Хорватії заснували українську місію у Загребі для душпастирської опіки українців – греко-католиків. 19 лютого 2023. <https://ugcc.ua/data/u-horvatiyzasnuvaly-ukraynsku-misiyu-u-zagrebi-dlya-dushpastyrskoy-opiky-ukrayntsiv-grekokatolykiv-2176/>

36 Крижевська єпархія утворила душпастирську місію для українців у Хорватії. Слово Кобзаря, №5, 31 березня 2023, с. 8.

37 У Хорватії заснували українську місію у Загребі...

38 *Nastavak dobre suradnje Caritasa i Brodske Grkokatoličke Župe*. Вісник Української громади в Хорватії. 2023, №83(1), с. 9.

39 Відбулася поїздка духового оркестру Львівської духовної семінарії до Хорватії. Українська Греко-Католицька Церква. 5.07.2023. <https://ugcc.ua/data/vidbulasya-poyzdka-duhovogo-orkest-ru-lvivskoy-duhovnoy-seminariy-do-horvatiy-3140/>

40 Львівську архиєпархію відвідав єпарх Крижевецький владика Мілан Стіпіч. Українська Греко-Католицька Церква. 12.08.2023. <https://ugcc.ua/data/lvivsku-arhyeparhiyu-vidvidav-eparh-kryzhevetskyu-vladyka-milan-stipich-3408/>

41 Міжнародна екуменічна конференція про досвід постюгославських країн та України під час війни. Українська Греко-Католицька Церква. 17.04.2024. <https://ugcc.ua/data/mizhnarodna-ekumenich-na-konferentsiya-pro-dosvid-postyugoslavskiyh-krayn-ta-ukrayny-pid-chas-viyny-4601/>

42 Безпека дитини в середовищі Церкви — про запобігання насильству мовою мистецтва.

діаспори в Хорватії неодноразово знаходимо свідчення постійної підтримки України та українських біженців у Хорватії Хорватською Греко-Католицькою Церквою, яка активно співпрацює з Українською Греко-Католицькою Церквою. Тому церковна співпраця і допомога стали важливою частиною хорватсько-української співпраці. В цьому процесі активну участь бере українська громада в Хорватії.

Допомога Україні громадських організацій та Церкви має переважно гуманітарний характер, на десятки мільйонів євро Карітасом Крижевської єпархії, Асоціації «Добро добрим» (DoDo), Хорватським Карітасом та іншими організаціями за підтримки Посольства України в Республіці Хорватія було передано під час виїздів у різні міста України, в т.ч. й до прифронтових територій значної кількості продуктів харчування, одягу, різноманітного обладнання, електричних генераторів. Організація відпочинку дітей також часто реалізується за підтримки Карітасу⁴³.

Керівництво Крижевської єпархії підтримало Україну як гуманітарними вантажами, так і міжнародною підтримкою на рівні міжнародних церковних об'єднань. Зокрема, у жовтні 2022 р. єпископ Беловарсько-Крижевський Його Високопреосвященство Монс. В'єкослав Гузьяк разом з іншими членами Комісії Єпископських конференцій ЄС підписав Декларацію Комісії з закликом до миру в Україні та в усій Європі⁴⁴, подібна декларація Комісії була підписана єпископом-помічником Загреба Іваном Шашком також в листопаді 2023 р.⁴⁵

Українці Хорватії під час повномасштабної війни неодноразово організовують різні акції для збору коштів у підтримку України, обираючи для цього різні форми. Так, члени Хорватської асоціації образотворчих художників повіту Вуковар - Срієм долучилися до гуманітарної акції Хорватського Червоного Хреста для допомоги переміщеним українцям та тим, хто залишився у вирі війни, з ідеєю подарувати свої картини, які продавались на кількох локаціях. Картини були розміщені на мольбертах, під кожною картиною також була платіжна квитанція з банківським рахунком Хорватського Червоного Хреста, відкритим для допомоги Україні⁴⁶. Асоціація «Добро – добрим» (DoDo) у співпраці з Посольством України 24 серпня 2022 р. започаткувала гуманітарну акцію «Земля без мін: рятуємо життя в Україні» з метою збору коштів на закупівлю обладнання та машин для

Українська Греко-Католицька Церква. 03.07.2024. <https://ugcc.ua/data/bezpeka-dytyny-v-seredovyshchi-tserkvy-pro-zapobigannya-nasylstvu-movoyu-mystetstva-5090/>

43 Siročad iz Ukrajine na odmoru u zatonu kod Nin. Вісник української громади в Хорватії, 2023, №87(5), с. 10-11.

44 Заклик Комісії Єпископських конференцій Європейського Союзу (COMECE) до миру в Україні та в усій Європі. Українська Греко-Католицька Церква. 15.10.2022. <https://ugcc.ua/data/zaklyk-komisiy-epyskopskykh-konferentsiy-evropeyskogo-soyuzu-comece-do-myru-v-ukraini-ta-v-usiy-evropi-1179/>

45 Декларація Комісії Єпископських конференцій Європейського Союзу (COMECE). Українська Греко-Католицька Церква. 14.11.2023. <https://ugcc.ua/data/deklaratsiya-komisiy-epyskopskykh-konferentsiy-evropeyskogo-soyuzu-comece-3889/>

46 Slikari za Ukrajinu. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №78(2), с.17.

розмінування⁴⁷, в якій активну участь взяли представники української громади. Благодійні внески на допомогу Україні збирались під час різноманітних заходів українців, зокрема і під час вистав за п'єсою «Дуже проста історія», прем'єра якої відбулась у Загребі в Культурному центрі «Травно» у лютому 2024 р., на якій були присутні і хорватські друзі. Пізніше вистава була показана у містечку Корениця в Лічко-Сеньській області, де мешкає багато переселенців з України⁴⁸. Інформаційною «цеглинкою» у сприянні підтримки нашої країни стала жертва переселенки з Києва – школярки Павли Гусевої свого волосся для збору коштів на швидку допомогу в Україні⁴⁹.

Українці Хорватії від перших днів війни різними способами інформують хорватське суспільство про події в Україні. Однією з форм такої «розповіді» є мирні маніфестації та мітинги, які особливо активно проводила громада, часто – у співпраці з Посольством України в Республіці Хорватія. Вже 24 лютого 2022 р. відбулися акції протесту у зв'язку із військовим нападом на Україну на вулицях Загреба та перед посольством росії. 28 лютого відбулась акція в Зріньєваці, зорганізована Центром досліджень миру, в якій брали участь разом з українцями і хорвати. Велика акція протесту, організована 5 березня Українською громадою міста Загреба та Хорватським Гельсінським комітетом з прав людини також об'єднала українців і хорватів. В акції взяли участь Посол України В. Кирилич, міністр освіти і науки Хорватії Р. Фукс, Посол Франції в Хорватії Г. Вейсьєр, колишній депутат хорватського парламенту Б. Гралюк, депутат парламенту З. Бушич та ін. Мітинг транслиувався Хорватським радіо та телебаченням⁵⁰. Численна маніфестація в підтримку України, організована Посольством, відбулась 24 березня 2022 р. в Загребі⁵¹, один з перших мітингів відбувся в Осієку 27 березня 2022 року. В ньому взяли участь представники громади, а також Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Хорватія Василь Кирилич, представники міської влади Осієка та члени парламенту Романа Ніколіч та Домагой Хайдукович⁵². У травні 2022 р. відбувся мітинг перед Хорватським національним театром у Загребі, де виступили Віктор Філіма та Славко Бурда⁵³. Проводились акції протесту у

47 Humanitarna akcija. Udruga Dobro dobrim i Veleposlanstvo Ukrajine u RH prikupljaju sredstava za razminiranje Ukrajine. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №81(5), с.12; У Хорватії розпочато гуманітарну акцію «Країна без мін: врятуймо життя в Україні». Там само, с.13.

48 Прем'єра нової вистави в Загребі і в Корениці. Там само, с. 29; Успішна загребська прем'єра драматичної вистави Марії Ладо «Дуже проста історія» режисерпостановник Тетяна Кучма-Мікац. Слово Кобзаря, №9, 31 березня 2024, с. 12-13.

49 «Швидка допомога» за дівочі коси. Вісник Української громади в Хорватії. 2024, №92(4), с. 7.

50 Бурда С. На площі Бана Йосипа Слачича в Загребі відбувся мітинг на підтримку України. Слово Кобзаря, №1, 31 березня 2022, с. 7-9.

51 Підтримка України. Із крику матері свобода народжується... Вісник Української громади в Хорватії. 2022, №78(2), с. 14-15.

52 U Osijeku održan mirni prosvjed protiv ruske agresije na Ukrajinu. Вісник Української громади в Хорватії. 2022, №78(2), с. 13.

53 Бурда С. На площі Бана Йосипа Слачича в Загребі відбувся мітинг на підтримку України. Слово Кобзаря, №1, 31 березня 2022, с. 7-9.

зв'язку із трагедією, викликаною російським терором, з військовополоненими в Оленівці⁵⁴, проти техногенного екоциду рф, яка підірвала Каховську ГЕС⁵⁵, акції єдності хорватського та українського народів у підтримці України⁵⁶ та інші.

Засудження збройної російської агресії відбувається і на рівні українських міжнародних організацій, за підтримки посольств України у балканських державах. Так, в листопаді 2022 р. у м. Скоп'є відбулась Перша балканська зустріч закордонних українців «Роль української громади під час повномасштабного вторгнення рф в Україну. Виклики, які долає українська громада в державах перебування», в якій взяв участь і заступник голови Української громади м. Загреб п. Борис Гралюк. На зустрічі також обговорювались питання збереження української ідентичності, здійснення інформаційних кампаній проти московської пропаганди, гуманітарної підтримки України та надання допомоги тимчасово переміщеним особам⁵⁷. Українці Хорватії взяли участь у конференції «Quo vadis, українська громади Південно-Східної Європи?», що відбулась у Новому Саді (Республіка Сербія), головними темами якої були: вплив війни в Україні в регіоні, підвищення активності української громади, боротьба з російською пропагандою, посилення регіонального співробітництва, культурна та публічна дипломатія⁵⁸.

Важливе значення для укріплення українсько-хорватських зв'язків має збереження українських «місць пам'яті» в Хорватії, що слугує підтвердженням давніх історичних зв'язків між Хорватією та Україною. Так, традиція встановлення, в тому числі за підтримки української громади, пам'ятників та меморіальних дошок провідним українським культурним та громадським постатям була продовжена встановленням пам'ятного знаку у Ловрані, присвяченого видатному українському письменникові, мислителю і політичному діячеві Іванові Франку (1856–1916). Пам'ятний знак було встановлено за погодженням із місцевою владою, на території приморського парку поруч з історичною набережною Лунгомаре на узбережжі затоки Кварнер в Адріатичному морі на честь перебування Івана Франка у Ловрані (Villa Central, лютий-квітень 1909 р.). Урочисте відкриття відбулося 22 жовтня 2022 р.⁵⁹ І хоча це була справа повністю реалізована Україною, вона має неабияке

54 Акція протесту через тортури над українськими військовополоненими у в'язниці проросійських сепаратистів в Оленівці. Слово Кобзаря, №3, 10 жовтня 2022, с. 6.

55 Українці Хорватії в Загребі. Слово Кобзаря, №6, 30 червня 2023, с. 25.

56 U Zagrebu skup potpore Ukrajini: „Neprijatelj razumije samo jezik sile“. Вісник Української громади в Хорватії. 2023, №83(1), с. 12-13; Hvala, Hrvatska! Дякуємо Хорватії за підтримку! Там само, с. 15; „HRVATSKA ZA UKRAJINU!“ U Zagrebu održan skup podrške ukrajinskom narodu i Ukrajini. Вісник Української громади в Хорватії. 2024, №89(1), с. 6-7; В Загребі відбувся мітинг підтримки українського народу. Слово Кобзаря, №9, 31 березня 2024, с. 19 та ін.

57 Перша балканська зустріч закордонних українців – «Роль української громади під час повномасштабного вторгнення рф в Україну». Слово Кобзаря, №4, 31 грудня 2022, с. 14-15.

58 Конференції «Quo vadis, українська громади Південно-Східної Європи?». Слово Кобзаря, №4, 31 грудня 2022, с. 20.

59 У Ловрані встановлено пам'ятник Іванову Франку. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №81(5), с. 14-15.

значення для збереження національної ідентичності українців.

Над збереженням національної ідентичності, популяризацією української мови, культури, мистецтва українська громада продовжує активно працювати під час повномасштабної війни, будучи організатором різноманітних вже традиційних святкових та культурних акцій і маніфестацій⁶⁰, Днів української культури та інших імпрез. Новим кроком в умовах війни стала організація подорожі по місцям компактного розселення українців у Хорватії та українських біженців студентів-україністів Філософського факультету Загребського університету, з яким громада давно співпрацює. Ця навчальна поїздка замінила певною мірою традиційні подорожі до України, які стали неможливими через війну⁶¹.

Важливе значення для поглиблення знань про Україну та її мистецтво і літературу в хорватському суспільстві мали виставкові проекти: виставка про Нову Каховку в Ліпіку, підготовлена Оксаною Чулят⁶², фотовиставка у Спліті робіт мисткині з Маріуполя Катерини Потлової⁶³, фоторобіт «Антиутопія ліній» в Сесвете Софії Маслик⁶⁴ та інші. Тут можна згадати і численні концерти, книжкові презентації, участь у різноманітних наукових заходах тощо. Як прояв давньої співпраці громади з Етнографічним музеєм у Загребі з 28 вересня по 15 жовтня 2023 р. відбулась виставка «Українська вишивка. Жива традиція»⁶⁵, яка мала важливе значення для знайомства хорватського суспільства з традиційною українською культурою, хоча в деяких представлених роботах майстрині закодували в орнаментах символи воєнної трагедії України. В рамках української культурної дипломатії можна оцінити і публікацію про особливості української кухні на сторінках популярного хорватського журналу «Dobra hrana». У фотосесії для журналу смачні українські страви готували разом – зусиллями господинь Етнографічної секції Української громади міста Загреб⁶⁶. Знайомство з українськими стравами також відбувається в рамках фольклорних фестивалів, одним з яких є традиційний фестиваль «Дунай Фест». Згідно програмі «Національна гастрономія» в ньому взяло участь Українське культурно-просвітне товариство «Іван Франко» Вуковар на чолі з представником

60 Наприклад, див.: «Я есть народ, якого правди сила ніким звойована ще не була!» У Рієці успішно проведена Центральна маніфестація українців Хорватії. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №3, с. 18; Rapsodija ukrajinskih boja u Zagrebu. Там само, с.22-23; Дні української культури у Вуковарі. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №81(5), с. 17 та ін.

61 Навчальна поїздка студентів-українознавців. Вісник української громади в Хорватії, 2022, №3, с. 12.

62 Чудовий прикарпатський ансамбль пісні і танцю «Верховина» з Дрогобича порадував глядачів концертом у Ліпіку. Слово Кобзаря, №3, 10 жовтня 2022, с. 14.

63 Виставка української фотохудожниці Катерини Потлової у Спліті. Слово Кобзаря, №5, 31 березня 2023, с. 36.

64 Виставка фотографії Софії Маслик – «Антиутопія ліній». Слово Кобзаря, №6, 30 червня 2023, с. 22-23.

65 «Українська вишивка. Жива традиція». Вісник української громади в Хорватії, 2023, №87(5), с. 24-25.

66 Смачно про Україну. Вісник української громади в Хорватії, 2023, №87(5), с. 31.

української національної меншини Вуковарсько-Сріємської області Іваном Шариком за фінансової підтримки міста Вуковар⁶⁷, яке представило різноманітні традиційні українські страви.

Ще одним заходом в рамках культурної дипломатії української діаспори під час повномасштабної війни стала фотовиставка «Стерті з лиця землі», яку 23 лютого 2024 року на центральній площі міста Вуковар організувало Українське культурно-освітнє товариство «Іван Франко» Вуковар, за підтримки Української громади Республіки Хорватія, міста Вуковар, Вуковарського міського музею та представника української національної меншини міста Вуковар Івана Шарека, під егідою Ради у справах національних меншин Республіки Хорватія. Виставка є частиною кампанії Світового конгресу українців «StandWithUkraine», яка має на меті привернути увагу громадськості та нагадати, що жорстока агресія Російської Федерації проти України все ще триває, з метою підтримки українського народу у боротьбі за мир, свободу та демократію. Виставка візуалізує міста та села в Україні до та після агресії за допомогою фотографій та QR-кодів, що дозволило багатьом вуковарцям та гостям міста ознайомитись зі страшними наслідками російської агресії⁶⁸. 24 червня 2024 року в Культурному центрі Дубрава, за організації Народного університету Дубрава у партнерстві з Українською громадою міста Загреб відкрилася виставка мистецтва соломоплетіння «Час надії», на якій представлені роботи цих двох чудових майстринь – Марії Кравчук з України (Волинська область) і буневацької хорватки Йозефіни Скендерович з Сербії (Таванкут), а також проведено майстер-класи для дітей та дорослих. Виставка уможливила знайомство хорватського суспільства з одним із видів української національної нематеріальної культурної спадщини, традицією соломоплетіння у Турійській громаді Волинської області⁶⁹. Таким чином, різноманітні культурні події стали під час війни можливістю знайомства з багатогранною українською культурою, що сприяє укріпленню зв'язків між українцями та хорватами.

Підсумовуючи, відзначимо, що діяльність українців Хорватії під час повномасштабної війни неможливо охопити в одній статті, бо вона заслуговує на монографічне дослідження, базоване на численних і різноманітних, в тому числі архівних, джерелах. В цьому тексті було зроблено спробу узагальнити внесок української діаспори Хорватії в підтримку України, популяризацію нашої держави у хорватському суспільстві, лобювання її інтересів в урядових та парламентських колах, збереження та розвиток української мови, культури та ідентичності громади, підтримку біженців. Зроблено дуже багато. За кожною справою стоять люди, спілкування, яке відбувається в процесі підготовки різноманітних заходів, велика робота, відданий на користь громади та України особистий час і їм за це належить велика подяка.

67 Дунай-Фест у Вуковарі. Вісник української громади в Хорватії, 2024, №92(4), с. 33.

68 U Vukovaru otvorena foto izložba „Obrisani s lica zemlje“. Вісник української громади в Хорватії, 2024, №89(1), с. 11.

69 Міжнародний проєкт «Час надії». Вісник української громади в Хорватії, 2024, №92(4), с. 24-25.

Галина Саган

Доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДІАСПОРНИХ ГРОМАД ХОРВАТІЇ ТА СЕРБІЇ З ПІДТРИМКИ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ

Українська діаспора у світі має столітню історію і наповнена низкою подій, які були спрямовані на головну мету світового українства – відродження та зміцнення Української Державності. Історія переселення українців на чужину знає чотири головні хвилі еміграції. Перша припадає на кінець XIX ст. – початок Першої світової війни. Соціально-економічні труднощі змусили тисячі українців шукати кращої долі в чужих краях. Другий масовий відтік частини населення за межі своєї батьківщини припав на період між двома світовими війнами і був викликаний, окрім соціально-економічних, ще й політичними обставинами. Третя хвиля еміграції була спричинена Другою світовою війною та радянським режимом, від якого загинуло не менше українців, ніж на полях війни. На кінець XX ст. припадає четверта хвиля міграції, яка мала, передусім, соціально-економічний характер.

Галина Саган

Нині не існує точного числа українців, які формують діаспору. За даними різних джерел її обсяги становлять від 12-ти до 20-ти мільйонів. Авторитетна міжнародна організація Світовий Конгрес Українців свідчить, що вона об'єднує 20 млн українців у 133 країнах світу¹.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. було боляче

1 Web archive (2017, 27 серпня). 50 років СКУ: українці світу закликали побороти імперського агресора та відзискати свою територію <https://web.archive.org/web/20170827125748/https://uazmi.org/news/post/ba3ustePPDr8jVCZ074LK>

прийнято діаспорянами і принесло низку викликів для українських громад у світі. Насамперед діаспори почали активно організовувати допомогу і прийняття біженців з України, які масово полишали країну.

Зміст і обсяги допомоги діаспори в різних країнах у чомусь відрізняються, у чомусь вони подібні. Які існують закономірності чи винятки, спробуємо розібратися, проаналізувавши діяльність українських громад у Республіці Хорватія та Сербії. Так, у Сербії знаходиться найдавніша українська діаспора, якій вже понад 270 років. Тодішні українські переселенці з Закарпаття називали себе руснаці чи руснаки, а у тамтешніх переписах (за 1746 р.) їх записували як «русин». Прийшли вони сюди на запрошення і з дозволу австрійської влади, яка намагалася залюднити території на кордоні з турками. За даними останнього перепису населення в Сербії 2002 р., близько 16 тисяч сербських громадян називаються себе русинами та 5 тисяч – українцями².

Українці та русини Хорватії також є давньою українською діаспорою. Русини на ці території переселилися наприкінці XVIII ст.³, а та частина діаспори, яка називає себе українцями, проживає на землях Хорватії вже понад 120 років⁴. Сьогодні в Хорватії живе 1 905 українців і 1 343 русинів⁵. З перших днів повномасштабного нападу РФ на нашу державу українці Хорватії, разом з іншими громадяни цієї країни, почали організовувати антивоєнні протести й активно долучаються до підтримки України. Упродовж 24 і 27 лютого 2022 р. у Загребі відбулися акції, учасники яких висловили свою солідарність з Україною, закликали світ зупинити агресію Путіна і припинити війну в Україні. Люди вийшли з синьо-жовтими стягами, а також із плакатами, на яких були заклики: «Stop war», «Stop Putin», «Close the sky in Ukraine», «Хочемо миру», «Hands off Ukraine. Stop aggression» та ін.⁶.

Перші біженці з України прибули до Хорватії вже 25 лютого 2022 року, і до 1 липня 2022 року загалом в'їхало 20 456 осіб (жінок – 10258 (50,1%), чоловіків – 3292 (16,1%), дітей – 6906 (33,8 %). Також із загальної кількості прибулих з України 113 осіб були громадянами третіх країн⁷. На 10 жовтня 2022 року до Республіки Хорватія загалом прибуло 21 895 переміщених осіб з України, з них – 10 911 (49,9%) жінок, 3678 (16,7%) чоловіків та 7306 дітей (33,4%). Станом на 25

2 Українці в Сербії.(б.д). <https://serbia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/540-ukrajinci-v-serbiji>

3 Левченка О. (грудень 2011 р.) Найбільш давня українська діаспора живе в Хорватії «Форум національних меншин» <https://croatia.mfa.gov.ua/news/303-najbilysh-davnya-ukrajinsyuka-diaspora-zhive-v-khorvatiji>

4 Саган Г. (2022). Історія становлення та сучасні тенденції релігійного життя українців Хорватії. Київські історичні студії. Збірник наукових праць. Київський університет імені Бориса Грінченка. К., № 1 (14), С. 56.

5 Croatia: The World Factbook. Washington, D.C.: Central Intelligence Agency. — ISSN 1553-8133. <https://worldcat.org/search?q=n2:1553-8133>

6 Яців А. (10.03.2022). Діаспора України. Хорватія. <https://miok.lviv.ua/?p=20560>

7 Звіт міжвідомчої робочої групи станом на 30.06.2022 року. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. №2, С.31.

лютого 2022 року Управлінням цивільного захисту передано в користування 46 об'єктів обслуговування переселенців. У колективне житло розміщено 1581 особа та 20314 особи - в індивідуальне⁸.

Основними організаторами облаштування біженців в Республіці Хорватія, звичайно, були державні інституції. Зокрема, з 25 лютого 2022 року активну турботу про українських біженців розпочало Управління цивільного захисту. З перших днів Управлінням задіяно 40 закладів обслуговування біженців (3 індивідуальні та 37 колективних), одне підприємство з приготування та доставки їжі, одне пральне та одне транспортне підприємство. У закладах розміщення прийняли 1734 особи, з них 9 осіб – в індивідуальних приміщеннях, а 1725 осіб – у колективних приміщеннях по всій Хорватії. Станом на 1 липня 2022 року в приватних помешканнях було зареєстровано 18 722 особи, а до 30 червня 2022 року, за формою Хорватського Червоного Хреста, зареєструвалося загалом 12 367 переселенців з України. Окрім цього, Хорватія виділяла фінансову допомогу для України. Так, 2 березня 2022 року до України було надіслано допомогу на суму 9 105 866 кун, а 20 квітня 2022 року – 1 339 090 кун⁹.

Низку заходів для обслуговування українських переселенців почали проводити хорватські Оперативні сили цивільного захисту. Поміж іншого було налагоджено цілодобовий зв'язок із Центром координації надзвичайних ситуацій у Брюсселі (ERCC – Координаційний центр реагування на надзвичайні ситуації). Оперативний центр також регулярно моніторив ситуацію у світі, в'їзд переміщених осіб з України до Республіки Хорватія та координував усі дії, отримані зі звіту служби 112 та інших служб. Для швидкого збирання та поширення інформації про розміщення біженців було створено оперативну групу, яка разом із співробітниками Управління цивільного захисту оперативними силами системи цивільного захисту, Міністерством закордонних та європейських справ, Мінпраці, пенсійного забезпечення, Міністерства сім'ї та соціальної політики, Міноборони Республіки Хорватія та Управління поліції, забезпечували в'їзд українців до Хорватії. З 20 березня 2022 року почав працювати веб-сайт, на якому розміщувалася вся необхідна інформація та дані про шляхи реалізації прав біженців з України в Республіці Хорватія ¹⁰<https://hrvatskazaukrajinu.gov.hr>¹¹.

Українська діаспора в Хорватії також відразу почала долучатися до підтримки переселенців, співпрацюючи з хорватськими громадськими інституціями і органами міського самоуправління. Разом з Комітетом превенції та Радою міського округу Горня Дубрава (один із районів Загреба) Українська громада міста Загреба та Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» організували велику кількість культурно-гуманітарних акцій, спрямованих на допомогу біженцям з України, котрі на той час тимчасово проживали у Горній Дубраві.

8 Новини в цифрах. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. №3, С.23-24.

9 Звіт міжвідомчої робочої групи станом на 30.06.2022 року. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. №2, С.31.

10 Там само.

11 Там само.

Ініціаторкою усіх заходів була пані Андрея Марчетич. Кожна ініційована акція отримала схвальний відгук жителів Горньої Дубрави, а також культурно-освітніх установ, асоціацій та організацій. У цьому районі Загреб було організовано низку мистецьких майстерень під назвою «Серце для України». У рамках цієї допомоги, спільно з Червоним Хрестом та Благодійним фондом Карітас, було організовано збір гуманітарної допомоги для постраждалих з України, яких розмістили на той час у Студентському молодіжному містечку в Дубраві¹².

Велику роботу з підтримки біженців в Хорватії проводили Греко-католицькі священники Крижевської єпархії. Окрім матеріальної підтримки, українські священники розуміли, що біженці несуть із собою психологічні травми від війни, свідками якої вони стали і яка змусила їх залишити свої домівки, членів сім'ї в Україні, подекуди, на місцях самих зіткнень з армією РФ. Священники відразу почали надавати біженцям духовну розраду та душпастирську опіку. Враховуючи те, що біженці знаходилися в різних містах Хорватії, служителі Церкви їздили у місця скупчення українських переселенців. У п'ятницю, 1 квітня 2022 року, священники отець Андрій Савяк, отець Ігор Сікора, парох Пішкоревців, отець Володимир Сімунович, єпархіальний канцлер, та сестра василіанка Вероніка Галатан відвідали біженців у Вишніці, в однойменному готелі поблизу Слатіни. Вони вітали їх у Хорватії, незважаючи на нещасливі обставини війни та весь трагізм ситуації. Українці з усією вдячністю раділи, що люди прийняли їх і надали їм притулок у ці важкі для них часи. Було домовлено, що отець Ігор Сікора, який проживає найближче до Вишніці, регулярно відвідуватиме їх. Під час цих візитів буде відслужена Божественна Літургія, а оливкові гілочки будуть присвячені Вербній неділі, якої так чекали українські біженці. У неділю, 3 квітня 2022 року, канцлер Крижевської єпархії, отець Володимир Сімунович відслужив Святу Літургію для українських біженців у Джурджевці, на якій зібралось близько тридцяти вірян. Вони молилися за мир в Україні. У Славонському Броді, у греко-католицькій парафії Святого Хреста, парох о. Олександр Гміль регулярно збирає українців на богослужіння та відвідує біженців¹³. Так, у дні Великого тижня та Пасхи 2022 року урочисто відзначили по всій Крижевській єпархії численними зібраннями вірян. Молилися за мир в Україні та в усьому світі. До урочистостей долучилося багато українських біженців, а єпархіальні священники відвідали місця, де проживала більшість із них¹⁴.

Крижевська єпархія у співпраці з Карітасом з квітня 2022 року свою діяльність почала спрямовувати і на допомогу українцям, які залишилися в Україні. Зокрема, одна із перших акцій була спрямована на допомогу лікарням у Львові та

12 Допомога біженцям з України від міської ради Горня Дубрава в Загребі. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. №2, С.11.

13 Греко-католицькі священники духовно піклуються про багатьох українських біженців. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. №2, С.3.

14 Великдень урочисто відзначили по всій Крижевецькій єпархії. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. №2, С.9.

Ужгороді, яку Карітас проводив разом з Асоціацією «Добро-добрим» («До-До») з Великої Гориці. Роботу в рамках цього проекту координували керівники згаданих інституцій: Ненад Краячич – директор Карітасу, Сенад Паліч – президент Асоціації «До-До» і Радован Зебец – віце-президент Асоціації. Разом вони організували відправлення медичної допомоги, ліків і обладнання для лікарень Ужгорода та Львова. Своїми внесками до фонду Карітасу долучилися співробітники Католицького богословського факультету в Загребі, а також різні компанії, такі як «Jasenska d.o.o», середні та початкові школи. Так, раз на тиждень Карітасу вдавалося доставляти допомогу на мікроавтобусах і вантажівках у вищезгадані лікарні та Василіанський монастир у Львові, де перебувала велика кількість біженців зі Сходу України. У середу, 6 квітня 2022 року, до акції долучилися волонтери хорватського міста Задар, співочий гурт «Канталіце», а також волонтери з Істрії та Асоціації «Істрія допомагає». Також, у рамках цього проекту волонтерами стали й кілька українців, які оселилися у Великій Гориці. Директор Карітасу при Крижевській єпархії отець Ненад Краячич від усього серця подякував усім, особливо Асоціації «Добро-добрим» із Великої Гориці, яке відоме хорватській громадськості своїми численними гуманітарними акціями. Карітас Крижевської єпархії, асоціація «Добро-добрим» надалі продовжують допомагати Україні. Зокрема, 11 червня 2022 року до України прибула 56-та гуманітарна допомога з продуктами харчування, гігієни та медикаментами¹⁵.

Український дім, Хорватія

У Хорватії постійно намагалися реагувати на актуальні потреби в Україні, які з'являлися з кожним новим днем російської агресії. Коли російські ракети стали нищити і руйнувати об'єкти української енергетики, і з'явилася потреба в джерелах генерації електрики, Карітас при Крижевській єпархії та Асоціація «Добро-добрим» 28 грудня 2022 року відправили в Україну гуманітарний вантаж, до якого входило 38 генераторів. Волонтери у Славонському Броді оперативно організували завантаження допомоги у два українські буксири, наданих хорватським Карітасом¹⁶.

Українські товариства в Хорватії при нагоді завжди дякували державним та громадським інституціям Республіки Хорватія за підтримку і прихисток біженців з України. У багатьох випадках саме завдяки старанням діаспорян і Посольства

15 Карітас Крижевацької єпархії організував допомогу лікарям Львова та Ужгорода. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. № 2, С.5.

16 В Україну відправлено два буксири з силовими установками. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. № 4, С.27.

України в Хорватії, активізувалася хорватська спільнота. Так, Товариство української культури «Цвіт» в Далмації (м. Спліт) під час святкування Дня Незалежності України з вдячністю згадують міську бібліотеку Марка Маруліча, що прийняли від Посольства України в Хорватії 200 українських книг для дітей, та будуть надавати їх у користування, в рамках акції «Українська книжкова полицка». Також, висловили свою подяку директорці пані Гроздані Рібичіч, Хелені Бужанчич – керівниці відділу у справах дітей та молоді та Ренаті Войводич – керівниці культурних програм, які організовували допомогу українським біженцям¹⁷.

Для українців діаспори Балканського регіону допомога біженцям з України стала своєрідним викликом і випробуванням. З цією метою 19 листопада 2022 року у м. Скоп'є відбулася Перша балканська зустріч закордонних українців під назвою «Роль української громади під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Виклики, які долає українська громада у державах перебування». У зустрічі взяли участь керівники закордонних українських організацій: Голова Спільноти українських організацій Болгарії «Мати Україна» Олена Коцева, Голова Асоціації «Українсько-Грецька Думка» Галина Маслюк та Голова Українського культурно-освітнього центру «Берегиня» Оксана Козій, Голова Громади українців імені Лесі Українки Олександр Урбанович, Голова Національної ради української національної меншини Республіки Сербія Микола Ляхович, Заступник Голови Української громади м. Загреб Борис Гралуок, Директорка Української Асоціації «Добра Справа» у Чорногорії Ірина Кучма.

До учасників Першої балканської зустрічі закордонних українців також звернулися регіональний віце-президент Світового Конгресу Українців пан Павло Садоха, Директорка Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою пані Ірина Ключковська, представник Світового Конгресу Українців в Україні пан Сергій Касянчук, засновниця Аналітичного центру балканських досліджень пані Катерина Шимкевич.

На зустрічі, Посол України в Республіці Північна Македонія Лариса Дір наголосила на кроки, які варто зробити, аби активізувати громади закордонних українців з метою реалізації наступних завдань: проведення заходів, спрямованих на підтримку європейської та євроатлантичної інтеграції України з метою якнайшвидшого набуття нею членства в ЄС та НАТО; проведення заходів та звернення до керівництва держав перебування стосовно визнання Голодомору 1932-1933 років в Україні, а також дій РФ під час триваючої збройної агресії проти України, геноцидом Української нації; продовження роботи зі збору та відправлення в Україну гуманітарної допомоги українцям; продовження започаткування функціонування суботніх і недільних українських шкіл/класів з метою збереження української мови, підтримання українських традицій, вивчення історії України. До учасників Першої балканської зустрічі закордонних українців звернувся Посол України в Республіці в Сербії Володимир Толкач. У ході зустрічі представники закордонних українських організацій виступили з промовами та

17 Товариство української культури в Далмації «цвіт» Спліт. (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. №3, С.11.

поділилися досвідом своєї праці в державах перебування, зокрема щодо здійснення інформаційних кампаній проти московської пропаганди, підтримки України і надання гуманітарної допомоги, надання допомоги тимчасово переміщеним особам, функціонування суботніх та недільних шкіл. За результатами проведення Першої балканської зустрічі закордонних українців було підписано Спільну заяву, у якій йдеться про пріоритети, спрямовані на об'єднання зусиль у просуванні інтересів України та українців в місцях їхнього проживання та тимчасового перебування¹⁸.

Низку важливих питань щодо зміни пріоритетів діяльності діаспори в умовах російської агресії проти України порушували наприкінці 2022 року в Сербії. Так, у Новому Саді 10 грудня 2022 р. відбулася конференція «Quo Vadis, українська громада Південно-Східної Європи?», у якій взяло участь близько 40-а учасників з 9-ти країн Європи. Головні теми конференції: вплив війни в Україні на співпрацю з державними структурами і підвищення активностей української громади; захист прав українських громад, ламання стереотипів та сприяння їхньому позитивному іміджу; поширення дезінформації та боротьба з пропагандою; посилення регіонального співробітництва та культурної дипломатії з метою впровадження нових програм та проєктів.

У конференції брали участь: керівництво Європейського Конгресу Українців, лідери українських організацій та об'єднань, представники громадянського суспільства з Сербії, Хорватії, Боснії і Герцеговини, Угорщини, Чехії, Словаччини, Словенії, Чорногорії і України. Організацію заходу забезпечило Товариство української мови, літератури і культури «Просвіта» (Новий Сад), Європейський Конгрес Українців (ЄКУ) (партнер) та Фондація Конрад Аденауер Сербія (спонсор проєкту). Під час дискусій представник ЄКУ наголосив на необхідності реалізації проєктів в рамках регіональних європейських платформ. Результатами конференції стали певні домовленості та були окреслені нові напрями роботи. Зокрема, ЄКУ отримав пропозицію співпрацювати з новоствореною платформою у протидії пропаганді та поширенню стереотипів у Сербії. Учасники конференції з Угорщини, Сербії та Хорватії домовилися про реалізацію конкретних проєктів для посилення культурної дипломатії в їхніх країнах. ЄКУ отримав пропозицію від двох організацій зі Словенії та Хорватії стати асоційованими членами організації, а також активізувати співпрацю з новоствореною організацією «Добра справа» у Чорногорії¹⁹.

У пік виїзду українців з України через Республіку Сербія їх проїхало понад 13 000 осіб, близько 2 500 з них знайшли прихисток на її території. Уповноважена Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова мала онлайн-зустріч із Захисником громадян Сербії Зораном Пашалічем, під час якої сербський колега

18 Перша балканська зустріч закордонних українців – «Роль української громади під час повномасштабного вторгнення рф в Україну». (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. № 4, С.14.

19 Конференція «Quo Vadis, Українська Громадо Південно-Східної Європи?» (2022). Slovo Kobzara tromjesečnik UKPD Kobzar Zagreb. Zagreb. № 4, С.20.

запевнив, що зробить усе можливе задля захисту прав та найбільш гуманного й «рідного» ставлення до громадян України на території Сербії²⁰.

Проте, наразі маємо розглянути, як українська діаспора долучилася до прийняття біженців. Знайдені джерела засвідчують, що найбільшу допомогу організували в наступних містах і селах: Новому Саді, Жабелі і Дюрдово. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну «Союз русинів і українців» Сербії розпочав організувати гуманітарну допомогу для біженців та осіб, які знаходилися під загрозою в Україні. «Союз» забезпечив житлом 21 особу. Також, не раз «Союзу» доводилося зв'язуватися з Комісаріатом у справах біженців, який допомагав знайти помешкання для біженців.

При парафії св. Апостолів Петра і Павла в Новому Саді, в Товаристві Петра Кузьмяка з Нового Орахова та в селі Дюрдова представники діаспори організували збір допомоги: консерв, прального порошку, пелюшок, мінеральної води, одягу і взуття для дітей та ін. 29 березня 2022 року першу частину допомоги було відправлено на вантажівці в Україну. Збір допомоги продовжився. Було оголошено про кілька центрів, які збирали речі. Усі охочі могли привезти речі в Русинський культурний центр в Новому Саді, в Новосадську парафію, в Дурдово. Також, треба зазначити, що збирання допомоги узгоджувалося з Посольством України в Сербії²¹.

У березні 2022 року в Руському Керестурі спонтанно була організована гуманітарна акція для сім'ї з трьох осіб з Києва (батьки похилого віку та їх донька). Вони знайшли прихисток у свого друга Володимира Надя Ахіма. Він, свого часу навчаючись у Києві, жив на квартирі теперішніх біженців. До допомоги київській сім'ї з трьох осіб долучилися керестурський парох о. Владислав Варга, молодша сестра Мартіна та інші мешканці Керестуру²².

Отже, діаспорні громади українців в різних країнах не залишилися осторонь низки проблем, з якими стикнулися українці після 24 лютого 2022 року, коли розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Аналіз діяльності українців в кількох країнах показав спільні та відмінні дії діаспорян. Загалом, дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Вік діаспори не гарантує активність діаспорян у допомозі біженцям з України. Так, з-поміж проаналізованих громад, найстаріша діаспора українців є в Сербії. Проте, їх допомога є фрагментарною й адресною для окремих родин. Вони мало організували масові акції зі збору благодійної допомоги Україні чи біженцям. Скоріш за все, проросійські настрої Сербії вплинули на поведінку діаспори, або українці Сербії допомагали не помітно для ЗМІ, оскільки фактів про подібну діяльність виявлено дуже мало.

20 Сербія прихистила близько 2,5 тисячі біженців з України. (б.д.). <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3436128-serbia-prihistila-blizko-25-tisaci-bizenciv-z-ukraini.html>

21 Паплацко В. (2022). Збера ше гуманитарну помоц. Руске слово. 31. Марец.

22 Афич М. (2022). Ланц помоци вибеженцом-приятельом з України у Керестуреавтор. Руске слово. 24. марец.

2. Українська громада Хорватії з перших днів російської агресії 2022 року активно включилася в акції підтримки України, масово і регулярно виходили на демонстрації на площі своїх міст. Звичайно, найбільше таких заходів проводилося і надалі тривають в столиці, в Загребі. Біженці, на наш погляд, не випадково селилися чи їх розміщували у регіонах, де проживають українські та русинські родини. І дійсно, це зіграло свою роль, оскільки діаспорні товариства і особливо релігійні громади активно долучилися до підтримки переселенців.

3. Ми безмежно вдячні країнам і діаспорам, що підтримали і надалі допомагають нашим біженцям, присилають тони гуманітарної допомоги в Україну. Це допоможе нам пережити складні часи російської агресії і наблизити нашу перемогу.

Також варто зазначити, що без підтримки держави діаспорі важко було б організувати різного виду допомогу Україні та біженцям. Власне державна політика Хорватії та Сербії щодо українсько-російської війни є різною, кожна з цих країн по-своєму розгортає допомогу Україні і ця допомога є великим доповненням до усіх тих старань, які організують українські громади в Хорватії і Сербії.

Зокрема, Хорватія, як і інші члени Європейського Союзу, негайно надіслала в Україну вантажівки з продовольством, ліками, медичним обладнанням, засобами гігієни тощо. Після цього почала надаватися допомога в прийомі та догляді за українськими біженцями та жертви дуже широкого кола. Як член альянсу НАТО та ЄС, Хорватія також негайно взялася надсилати значну військову допомогу атакованій Україні. Сьогодні РХ продовжує надавати політико-дипломатичну підтримку, військову та гуманітарну допомоги, пожертви, опікується переміщеними українцями, надає допомогу в лікуванні та реабілітації поранених людей з України. На все це Хорватія вже витратила сотні мільйонів євро. Загальна сума допомоги, наданої з державного бюджету, включаючи прямі пожертвування Україні та турботу про українське населення, становить понад 276 млн євро (276 265 648,79 євро), і наразі уряд Хорватії схвалив 160 мільйонів євро для допомоги Україні. З цієї суми 76,87 відсотка – допомога військовим. Згідно з офіційними даними, уряд прийняв п'ять рішень про надання Україні військової допомоги на суму 123 млн євро, або 926,7 млн грн.²³

Свого часу парламент Хорватії не проголосував за рішення про те, що українські військові можуть проходити навчання на території Хорватії, але допомога тим, хто безпосередньо бере участь у бойових діях на передовій, все одно надається. Зокрема, з березня 2023 року до Хорватії на реабілітацію та лікування приїжджають поранені з України, насамперед ветерани. Наразі в Республіці Хорватія проходять лікування та реабілітацію 17 поранених. Загалом на реалізацію програми було витрачено 241 тис. кун.

Частину допомоги Хорватія спрямовувала безпосередньо в Україну, а іншу частину витратили на українців, яких прихистили у своїй країні. За останніми

23 Koliko je Hrvatska pomogla Ukrajini: Imamo točne brojke. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/koliko-je-hrvatska-pomogla-ukrajini-imamo-tocne-brojke-15309830>

даними, з початку вторгнення в Хорватію в'їхало понад 24,4 тис. переміщених осіб з України, на їх проживання та догляд надано майже 66 млн євро. Усі переміщені особи з України звільняються від адміністративних витрат у процедурі тимчасового захисту та не розрізняються за майновим станом. Також українцям у Хорватії не потрібно платити за проїзд поїздом (Хорватія вже витратила на ці послуги 340 тисяч євро), а для осіб та транспортних засобів громадян України, які знайшли тимчасове житло на островах, а також для транспортних засобів та осіб, які перевозять гуманітарну допомогу, надається безкоштовне перевезення на поромках. На все це вже витрачено Хорватією 325 тисяч євро. Упродовж 2022-2023 років на заходи активної політики зайнятості було включено 272 українці у статусі іноземця під тимчасовим захистом, на що було виділено 1 183 574 євро²⁴.

Підтримує Хорватія і низку освітніх програм для української молоді. Зокрема, вже витрачено 200 тис. євро на допомогу студентам з України. Сюди входять витрати на навчання, проживання та харчування в гуртожитках Хорватії.²⁵

Неоднозначну оцінку міжнародні ЗМІ надають офіційній позиції Сербія щодо російської агресії. Така тенденція викликана тим, що Сербія, з одного боку, засудила російську агресію проти України, а з іншого – не запровадила санкції проти агресора. Про засудження російського вторгнення в Україну та підтримку Києву вкотре заявив прем'єр-міністр Сербії Мілош Вучевич після зустрічі з українським міністром закордонних справ Дмитром Кулебою 13 травня 2024 р.

До того Сербія неодноразово засуджувала вторгнення Росії в Україну у 2022 році, але її відмова приєднатися до міжнародних санкцій зіпсувала відносини з Києвом. Тож дводенний візит Д. Кулеби до Белграда разом з першою леді України Оленою Зеленською став першою з початку війни поїзкою до Сербії українських посадовців такого рівня²⁶.

Політична, гуманітарна, фінансова і військова підтримка Сербії є постійною і зовсім не символічною, і тому вона уже давно нівелювала той факт, що Сербія не запровадила економічні санкції проти Росії. Проте проросійські наративи ще міцно тримають свої позиції поміж іноземних та українських ЗМІ. Новина про те, що Сербія у березні 2024 року надала Україні фінансову допомогу у розмірі 30,2 мільйонів євро, не викликала особливого інтересу в жодній із країн. Декілька українських мас-медіа повідомили про це, підкресливши, що допомога надійшла від країни, яка підтримує економічні відносини з Росією і не приєдналася до економічних санкцій ЄС проти Москви.

Варто зазначити, що така фінансова підтримка України не є мізерною для Сербії. Вона дорівнює річному бюджету одного із середніх міст із населенням

24 Sve za saveznike. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/imamo-brojke-znate-li-koliko-je-novca-vlada-potrosila-na-pomoc-ukrajini-foto-20240229>

25 Koliko je Hrvatska pomogla Ukrajini: Imamo točne brojke. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/koliko-je-hrvatska-pomogla-ukrajini-imamo-tocne-brojke-15309830>

26 Дмитро Кулеба був прийнятий Президентом Сербії Александаром Вучичем <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-buv-prijnyatij-prezidentom-serbiji-aleksandrom-vuchichem>

близько 60 000 осіб²⁷. Сербія також надала Україні 3 мільйони євро для допомоги вразливим дітям та ще 1,5 мільйона євро для переміщених осіб, лише за кілька місяців після того, як Росія розпочала агресію проти України.

Разом із фінансовими пакетами Сербія скерувала в Україну матеріальну допомогу, медичні автомобілі, електрогенератори, водоочисні споруди та іншу гуманітарну допомогу. Сербія не входить до міжнародної коаліції, яка забезпечує Україну зброєю та військовими матеріалами. Вона проголосила нейтралітет щодо війни, а її влада повторює, що Сербія не постачає зброю жодній із сторін. Проте, президент М. Вучич публічно заявив, що Белград не заважатиме поставкам сербської зброї в Україну²⁸.

До стереотипів про Сербію як про союзника Росії, а, отже, супротивника України, надто часто вдаються, бо так простіше та ефективніше. Проте факти говорять про інше. Зокрема, з моменту ухвалення першої резолюції Генеральної Асамблеї ООН у березні 2022 року, Сербія послідовно входить до переліку країн, які засудили агресію Росії і вимагали негайного виведення її військ з України. Вона підтримала чотири резолюції ООН, зокрема і резолюцію, яка засуджує анексію Росією чотирьох східних регіонів України у жовтні 2022 року. Для багатьох став великим сюрпризом той факт, що Сербія також проголосувала за виключення Росії із Ради ООН з прав людини у квітні 2022 року.

Позиція Сербії на глобальних форумах щодо російського вторгнення в Україну ідентична тій, яку вона посідає у регіональних організаціях. У лютому 2023 року Сербія разом із дев'ятьма іншими країнами Південно-Східної Європи підписала декларацію, в якій йдеться про те, що російська агресія проти України є грубим порушенням міжнародного права та найбільшою загрозою європейській безпеці²⁹.

Отже, дві балканські країни, Республіка Хорватія та Сербія, в яких проживають найдавніші діаспори українців, з перших днів повномасштабного вторгнення долучилися до коаліції країн, котрі виступили проти російської агресії в Україні. Хорватія, як член ЄС, підтримала всі ініціативи цієї потужної міжнародної спільноти. Сербію, як основного і давнього промоутера російських інтересів, Росія намагалася і надалі прагне переманити на свій бік, і реальна позиція Сербії на міжнародній арені часто подається з російських позицій. Попри засилля

27 Тиравський В. Сербія надає фінансову допомогу та постачає зброю в Україну через посередників <https://foreignukraines.com/2024/04/18/serbia-provides-financial-assistance-and-supplies-weapons-to-ukraine-through-intermediaries/>

28 Кобзар Ю. Прем'єр Сербії висловив підтримку Україні на тлі російського вторгнення на Харківщину <https://www.unian.ua/world/viyna-v-ukrajini-serbiya-vislovila-pidtrimku-ukrajini-12635088.html> Тиравський В. Сербія надає фінансову допомогу та постачає зброю в Україну через посередників <https://foreignukraines.com/2024/04/18/serbia-provides-financial-assistance-and-supplies-weapons-to-ukraine-through-intermediaries/>

29 Тиравський В. Сербія надає фінансову допомогу та постачає зброю в Україну через посередників <https://foreignukraines.com/2024/04/18/serbia-provides-financial-assistance-and-supplies-weapons-to-ukraine-through-intermediaries/>

російського тиску і пропаганди, Сербія на офіційному рівні є на боці України. Дуже важливо, аби українські діаспори у цих балканських країнах допомагали владі підтримувати Україну, реалізовувати низку проєктів, які наблизять перемогу України у цій жахливій війні.

Ганна Карась

Доктор мистецтвознавства, професор, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

ХОРВАТСЬКІ АКЦЕНТИ У ЖИТТЄТВОРЧОСТІ БОРИСА КУДРИКА І ГАВРИЇЛА КОСТЕЛЬНИКА

Анотація. Стаття присвячена паралелям життєтворчості двох трагічних постатей української культури – визначного українського композитора, піаніста, музикознавця і педагога Бориса Кудрика та відомого богослова, філософа, науковця, літератора отця Гавриїла Костельника. Їхні творчі дороги пересікаються у Львові у 1930-х роках, а життя трагічно обривається жорстокою радянською комуністичною системою. Хорватські акценти проявляються у творенні Б. Кудриком солоспівів на слова о. Г. Костельника, написаних бачвансько-сримським діалектом, які вперше аналізуються і оприлюднюються. Публікація розвідки Б. Кудрика про М. Вербицького хорватською мовою в Загребі та виконання його духовних творів в Хорватії зумовлене ініціативою о. Г. Костельника.

Ключові слова: композитор Борис Кудрик, богослов о. Гавриїл Костельник, хорватські акценти, життєтворчість, публікації, духовна музика, вокальні твори, трагічні постаті, комуністична система.

CROATIAN ACCENTS IN THE LIFE-CREATION OF BORYS KUDRYK AND GAVRIIL KOSTELNYK

Abstract. The article is devoted to the parallels in the life-creation of two tragic figures of Ukrainian culture – the prominent Ukrainian composer, pianist, musicologist and teacher Borys Kudryk and the famous theologian, philosopher, scientist, and writer father Gavriil Kostelnyk. Their creative paths cross in Lviv in the 1930s, and their lives are tragically cut short by the brutal Soviet communist system. The Croatian accents are manifested in B. Kudryk's arrangements of the solo chants to the words of fr. G. Kostelnyk, written in the Bachvan-Srym dialect, which are analyzed and published for the first time.

The publication of B. Kudryk's research on M. Verbytsky in Croatian in Zagreb and the performance of his spiritual works in Croatia was due to the initiative of fr. G. Kostelnyk.

Keywords: composer Borys Kudryk, theologian fr. G. Kostelnyk, Croatian accents, life-creation, publications, sacred music, vocal works, tragic figures, communist system.

Готуючи у 2022 році спільну статтю із доцентом Наталею Толошнюк «Хорватський журнал “Ćirilometodski vjesnik” як фактор інтеграції українського музикознавства в європейську науку» до збірника «Українці Хорватії»¹, ми задавали собі питання: «Яким чином публікація Бориса Кудрика про творця українського національного гімну Михайла Вербицького була перекладена хорватською мовою

Ганна Карась

і видрукувана у Загребі? Чому серед композиторів – творців духовної музики, яку виконував хор греко-католицької церкви св. Кирила і Мефодія у Загребі під керівництвом Бориса Комаревського у 1930-х роках був тільки один українець – Борис Кудрик?». У цій статті ми писали: «В публікації Горана Іванішевіча (Ivanišević Goran) про диригента Кирило-Мефодіївського хору в Загребі Віктора Комаревського у 1932–1945 рр. знаходимо відомості про те, що цей колектив виконував два духовні твори Б. Кудрика – “Чашу спасення прийму” та “Во пам’ять вечную”², що відкриває нові сторінки українсько-хорватських музичних зв’язків і поле для подальших досліджень»³.

І тільки цього року, готуючи чергову публікацію до Хорватії, коли ми з професором Віолеттою Дутчак отримали деякі матеріали від голови Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар» – Загреб пана Славка Бурди, питання розв’язалося. Серед документів чисто випадково було вкладено три аркуші, про походження котрих пану С. Бурді нічого не відомо. Вони не тільки зімкнули всі «пазли» в одне ціле, але й дали поштовх до зовсім невідомих аспектів життєтворчості двох непересічних і одночасно трагічних постатей – священика Гавриїла Котельника і композитора Бориса Кудрика⁴.

Що єднало цих двох таких різних людей? Як дивним чином переплелися їхні життєві дороги? Спробуємо відповісти на ці питання, адже дослідник життєтворчості о. Г. Костельника о. Олег Гірник писав: «В історичній науці, як і в філософії, немає дрібниць. Будь-яка коротка нотатка, одне речення, коротенький

1 Карась Г., Толошнюк Н. Хорватський журнал «Ćirilometodski vjesnik» як фактор інтеграції українського музикознавства в європейську науку. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар», 2022 С. 123–136.

2 Ivanišević, Goran. Boris Viktorovič Komarevski i Ćirilo-Metodov kor 1932–1945. Zagreb, 2016. <http://hmd-music.org/wp-content/uploads/2016/12/Ivanisevic-Kor-Komarevski.pdf>

3 Карась Г., Толошнюк Н. Хорватський журнал «Ćirilometodski vjesnik» як фактор інтеграції українського музикознавства в європейську науку. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар», 2022 С. 134.

4 Висловлюємо вдячність професору В. Дутчак за привернення нашої уваги до цих матеріалів.

лист, дата, можуть кардинально змінити погляд на ту чи іншу історичну постать, історичну подію»⁵. Для нашого дослідження таким документом стали три рукописні аркуші, про що мова йтиме далі⁶.

Визначний українських композитор, піаніст, музикознавець і педагог Борис Кудрик (1897–1952) народився в родині священика в Рогатині на Прикарпатті. «Його батько Павло тривалий час був парохом у Рогатині (місті, де народився композитор), тому виховувався Борис у традиціях греко-католицької церкви, де релігійності світовідчуття належала роль світоглядно-філософської та ментально-психологічної першооснови, що впливала на процес національного культуротворення. Окрім цього, Б. Кудрик був одним з перших членів Українського Католицького Союзу, який був заснований у Львові 1 січня 1931 р.»⁷.

Б. Кудрик здобув музичну освіту у Віденській академії музики (1915–1918) в уродженця Буковини Євсевія Мандичевського (1857–1929). У 1918–1926 роках він розпочинає педагогічну діяльність в Українській гімназії «Рідної школи» в Рогатині, навчаючи теорії співу і ведучи музичний гурток (від 1924 року). Згодом, з приводу 25-ліття ювілею гімназії «Рідної школи» він напише статтю «Музичне життя в українській гімназії в Рогатині перед війною», яку опублікувала газета «Діло»⁸. В ній яскраво представлено музичну атмосферу, в якій формувався талант гімназиста Б. Кудрика. Він повернеться сюди вже педагогом. Одночасно працює в гімназії молодий вчитель поєднує і в приватній народній «Рідній школі» в Рогатині. У травні 1924 року учні цієї школи здійснили постановку дитячої п'єси Романа Завадовича «Серед ангелів». Тексти учні співали: «До одноголосних мелодій пісень проф. Борис Кудрик опрацював музичну партитуру на смичкову оркестру і фортепіан. <...> На цій виставі були присутні теж учителі народніх шкіл з повіту, бо якраз того дня відбувалися збори Взаємної Помочі Українських Учителів»⁹.

З 1926 року митець поринає в музичне життя Львова: викладає історію музики й теоретичні предмети у Вищому музичному інституті імені Миколи Лисенка (далі – ВМІ) до 1941 року, під керівництвом видатного польського історика музики, професора Адольфа Хибінського на музикологічному відділі

5 Гірник О. о. Архів Гавриїла та Елеонори Костельників. Костельник Г. *Ultra posse*. Вибрані твори / упорядкування та передмова о. О. Гірника. Ужгород: Гражда 2008. С. 397. (Серія *Ucrainica: ad fontes*. Книга III).

6 Появі цієї розвідки завдячуємо п. Славкові Бурді, докторам мистецтвознавства, професорам Віолетті Дутчак і Уляні Граб, сімейству Наталії та Івана Ребриків з Ужгорода.

7 Карась Г., Толошняк Н. Хорватський журнал «*Ćirilometodski vjesnik*» як фактор інтеграції українського музикознавства в європейську науку. *Українці Хорватії: матеріали і документи*. Книга п'ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022 С. 131.

8 Кудрик Б. Музичне життя в українській гімназії в Рогатині перед війною (з приводу 25-ліття ювілею гімназії «Рідної школи»). *Діло*. 1934. 28 вересня. С. 4–5.

9 Кривоус В. «Рідна школа» в Рогатині. Рогатинська земля: збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Том I / гол. ред У. Любич. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Видавць: Центральний Комітет «Рогатинщина», 1989. С. 219.

Львівського університету Яна Казимира у 1932 році захищає дисертацію «Історія української музики в Галичині в епоху 1829–1873 рр. (від створення першого хору греко-католицької катедри в Перемишлі – 1829 р. – до смерті І. Лаврівського – 1873 р.)»¹⁰.

Музикознавець Василь Витвицький так характеризував Б. Кудрика: «Невисокий, дрібний, завжди кудись задивлений і завжди у щось заслуханий, він був неначе з'явою не з цього світу. Мав феноменальну музичну пам'ять. Міг ту чи іншу сторінку одного з-поміж знаних творів (а знав їх без кінця) покласти з пам'яті на папір з повною точністю. <...> До речі, нотний папір був у нього під рукою постійно. Це було з тією метою, щоб негайно записати якусь музичну думку, якийсь помисел або тему до сонати, сюїти чи іншого твору. Під час відвідин у мене, залишений сам на кілька хвилин, він встигав скомпонувати цілу нотну сторінку і записати її своїм великим крилатим нотним почерком»¹¹. Осмислюючи музичну мову композитора, музикознавець вважав, що вона «...спиралася твердо і неодмінно на словник давноминулих днів»¹². При цьому, В. Витвицький апелював до думки В. Барвінського, який вважав, що «...метою Кудрика було поєднати український елемент з духом і формою клясичної музики»¹³.

Коли в 1939 році Західну Україну приєднали до Радянської України, у квітні 1940-го в делегації львівських діячів музичної культури Б. Кудрик їде до Києва на з'їзд композиторів, де зустрічається з видатними митцями Л. Ревуцьким, Б. Лятошинським, П. Козицьким, М. Вериківським, К. Данькевичем. Під час німецької окупації він продовжував педагогічну працю і співпрацював з Львівським Оперним Театром. З трупю цього театру під кінець війни у 1944-му виїжджає до Відня, де в 1945-му попадає до лап НКВД, його заарештовують, судять і відправляють в сталінські концтабори в Мордовію, де трагічно гине. В. Витвицький писав: «Його життєвий шлях, що почався і проходив під знаками творчих і наукових досягнень, обірвався передчасно у трагічних обставинах»¹⁴.

Музикознавча та творча діяльність Б. Кудрика є ще недостатньо вивченою, оскільки доступ до багатьох матеріалів став можливим лише після посмертної реабілітації митця у 1993 році. Окремі напрямки наукової діяльності та аналіз деяких жанрових сфер творчої спадщини митця вже знайшли свій безпосередній відгук у науковій літературі¹⁵.

10 Кудрик Б. Історія української музики в Галичині в епоху 1829–1873 рр. Рукопис. Державний архів Львівської області. Ф. 26, оп. 4, спр. 345.

11 Витвицький В. Музичними шляхами. Спогади. Мюнхен: Сучасність, 1989. С. 59

12 Там само.

13 Там само.

14 Там само. С. 378.

15 Борис Кудрик: композитор, патріот, людина. Івано-Франківськ: Нова зоря, 1997. 79 с.; Толошняк Н. А. Борис Кудрик: бібліографія наукових праць, статей і рецензій. Kalorhonia: наук. зб. з історії церковної монодії та гимнографії. Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. Ч. 2. С. 347–355; Толошняк Н. А. Борис Кудрик – дослідник і композитор церковної музики. Kalorhonia: наук. зб. з історії церковної монодії та гимнографії. Львів, 2018. Ч. 9. С. 317–320; Толошняк

Малодослідженим є період праці Б. Кудрика в Українській Католицькій Богословській Академії (далі – УКБА) у Львові, де він працює на запрошення митрополита А. Шептицького у 1933–1939 роках, і зовсім невідомими залишаються його контакти із о. Г. Костельником.

В цьому навчальному закладі він читає курс історії української церковної музики, згодом створює при Академії Інститут церковної музики, «... який передбачав ширші наукові студії української церковної музики. Формує спеціальну церковно-музичну бібліотеку. В цей же час значно розширює свою дисертацію й доповнює її матеріалом з інших історичних періодів, в 1937 р. публікує під назвою “Огляд історії української церковної музики”. Окремі розділи монографії з’являються друком у львівській періодиці»¹⁶. Зокрема, у часописі «Богословія» надруковано розділ про М. Вербицького¹⁷, участь духовенства в галицько-українській музичній культурі¹⁸, про добу партесного співу¹⁹. Слід відзначити, що цей часопис, головним редактором котрого був Йосип Сліпий, присвячувався питанням історії Церкви в Україні, філософії, теології, релігієзнавства, видавався у 1923–1938 рр. у Львові Українським Богословським науковим товариством (УБНТ).

Оглядаючи життєвий шлях Б. Кудрика, В. Витвицький привертає увагу до його наукової діяльності, вважав значним досягненням його монографію. Музикознавець писав: «...Все таки є фактом незаперечним, що цією своєю працею Кудрик зробив почин для дослідження і впорядкування цілого ряду явищ в історії української музики і перевів аналізу церковних творів минулого з застосуванням повного музикологічно-дослідчого апарату»²⁰. Ця монографія Б. Кудрика була надрукована у ХІХ томі праць Богословської Академії (1937), які появлялися у світ під редакцією о. д-ра Йосифа Сліпого²¹.

Н. А. Наукові студії Бориса Кудрика в галузі церковної музики. Музика Галичини. Т. VI. Наукові збірки ЛДМА ім. М. Лисенка. Львів, 2001. Вип. 5. С. 165–169; Толошняк Н. А. Музично-теоретична спадщина Бориса Кудрика. Матеріали до українського мистецтвознавства: зб. наук. праць. Київ, 2002. Вип. I. С. 93–95; Толошняк Н. А. Сакральна складова композиторського та музикознавчого доробку Бориса Кудрика. *Laudatio*: ювілейна збірка наукових статей на пошану професора Юрія Ясіновського. ЛНМА ім. М. В. Лисенка, Львівське наукове товариство імені Т. Г. Шевченка. Львів : Видавець Тетюк Т. В., 2014. С. 69–78.

16 Ясіновський Ю. Від редактора. Кудрик Б. Огляд історії церковної музики. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1995. С. 4.

17 Кудрик Б. Михайло Вербицький. Богословія. 1937. Т. XV, кн. 4. С. 211–222.

18 Кудрик Б. Участь духовенства в галицько-українській музичній культурі. Богословія. 1938. Т. XVI, кн.4. С. 208–214.

19 Кудрик Б. Доба старшого українського т. зв. «партесного» співу». Богословія. 1937. Т. XV, кн. 1. С. 1–18.

20 Витвицький В. Життєвий шлях Бориса Кудрика. Рогатинська земля: збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Том I / гол. ред У. Любович. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Видавець: Центральний Комітет «Рогатинщина», 1989. С. 377.

21 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом

Б. Кудрик викладає в УКБА з 1934–1935 навчального року історію церковної музики, історію музики²². Надаючи великої уваги музиці, ректорат Академії організує кафедру теорії музики, гармонії та музичних форм, яку доручив відомому вже на той час музиканту, доктору музикології Б. Кудрику²³. «З питомою йому пильністю й працьовитістю д-р Кудрик забрався реалізувати намічені пляни здобуваючи довіря слухачів, так що в короткому часі він був не лише викладачем свого предмету, але дорадником і душею музичного життя в мурах Богословської Академії. Він писав-компонував крім композицій і народніх пісень на роковини різних товариств, також пісні релігійного характеру, найбільше псалмів на принагідні свята в Богословській Академії, а також Службу Божу. Багато його невиданих творів пропало в Відні підчас його арештовання більшовиками»²⁴. З нагоди інавгурації 1932/1933 академічного року 9 жовтня 1932 року хор студентів під управою В. Жолкевича виконав псалом 112 «Хваліте, діти, Господа» (музика Б. Кудрика) та його композицію «Пісня неофітів» на тексти Т. Шевченка²⁵. З нагоди інавгурації 1934/1935 академічного року 7 жовтня 1934 року урочистості розпочалися виконанням цього ж псалма, який був присвячений «Хорові питомців в пам'ять 150-літнього ювілею заснування УКБА» і надрукований²⁶. Про ці урочистості писала офіційна преса Апостольської столиці в Римі, згадувалося виконання твору Б. Кудрика²⁷. У цьому студентському хорі співав хорват о. Сильвестр Саламон, який залишив свої спогади про цей час і свої контакти з о. Г. Костельником і Б. Кудриком²⁸. Доктор мистецтвознавства Уляна Граб припускає, що ще одним шляхом потрапляння музикознавчої і творчої спадщини Б. Кудрика до Хорватії міг бути цей студент-теолог.

Коли ректорат Академії в 1933 році оголосив конкурс на музичну композицію Служби Божої, журі не визнало переможця серед авторів, які надіслали свої варіанти, і ректорат нагородив Службу Божу Б. Кудрика сумою в 100 зол.²⁹ Хор УКБА спільно зі «Львівським Бояном» 18 квітня 1937 року у святковому концерті з приводу 100-ліття появи «Русалки Дністрової» виконує твір Б. Кудрика «Великий

студентів Богословської академії, 1973. Ч. 1. С. 371.

22 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1973. Ч. 1. С. 117, 120, 128, 135, 147, 149, 150

23 Там само. С. 511.

24 Там само. С. 512.

25 Там само. С. 517.

26 Там само. С. 151, 513.

27 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1976. Ч. 2. С. 333–334.

28 Там само. С. 427–429.

29 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1973. Ч. 1. С. 512–513.

єсть Бог» (з Русланових псалмів)³⁰.

Розділ Б. Кудрика про М. Вербицького був надрукований хорватською мовою у Загребі у Кирило-Мефодіївському віснику 1938 році³¹, про що ми писали у нашій статті³². Однак, питання, яке виникло у нас два роки тому щодо її шляхів до Хорватії, розв'язується тільки тепер. Провідником музикознавчих праць Б. Кудрика і Ф. Шешка до Хорватії був о. Гавриїл Костельник (1886–1948), котрий народився в селянській родині Теодора і Анни Макаї у Руському Керестурі (Воеводина), який належав тоді до Австро-Угорської імперії. Гімназійну освіту він здобув у Вінковцях (Славонія, перші два класи) і Загребі, де склав іспит зрілості. Богословію студіював перші два семестри в Університеті Загреба, далі у Львові, філософію – один семестр у Львові, далі в університеті у Фрибурзі (Швейцарія), де здобув ступінь доктора із систематичної філософії як основного предмету, з історії філософії та славістики – як побічних. У 1915 році він нострифікував докторат у Львівському університеті, рукоположений на священника у 1913 році, займав пост катехита середніх шкіл у Львові. У 1920–1928 роках о. Г. Костельник викладав філософію на богословському відділі при Греко-Католицькій семінарії у Львові, а в 1928–1930 роках – в УКБА у Львові.

О. Г. Костельник був членом-засновником Богословського Наукового Товариства (далі – БНТ) та дійсним членом його філософсько-догматичної секції (від 1923 року)³³. Беручи активну участь у науковому житті БНТ, він читає лекції³⁴, пише праці з богослов'я, філософії, драми, оповідання, поезію, літературну критику, рецензії, публіцистику бачванським діалектом, хорватською і українською мовами, видаючи їх як окремими книжками, так і в різних журналах та часописах («Luč», «Hrvatska Smotra», «Prosvjeta», «Naše Kolo», «Hrvatska Duša», «Нива», «Богословія», «Дзвони», «Мета», «Діло»)³⁵.

Отець д-р філософії Гавриїл Костельник викладає в УКБА від першого академічного 1928–1929 року такі предмети: логіка, ноетика, історія грецької філософії, вибрані питання з філософії, християнська філософія³⁶, редагує журнал

30 Там само. С. 522–523.

31 Kudryk, Boris. Mihajlo Verbyčkyi. Zagreb: Izdanje i naklada časopisa «Ćirilometodski vjesnik», 1938. 19 pages : music. (Ćirilometodska biblioteka, g. 1, sv. 3).

32 Карась Г., Толошняк Н. Хорватський журнал «Ćirilometodski vjesnik» як фактор інтеграції українського музикознавства в європейську науку. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п'ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022 С. 123–136.

33 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1976. Ч. 2. С. 13-25.

34 Там само. С. 26-30.

35 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1973. Ч. 1. С. 239-240.

36 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові,

«Нива» (до 1930 року). У 1931–1932 році він перестав викладати тут³⁷. Син Іриной згадував, що батька було звільнено з академії «...за вказівками з Риму» і до цього був причетний ректор Й. Сліпий, з яким в о. Г. Костельника не склалися стосунки³⁸. Хорватський часопис «Obzor» (ч. 91 від 18 травня 1936 року) друкує допис «Hrvat i Barbareum», в якому подає історичні ременісценції, які торкаються зв'язків хорватів з Духовною Академією спершу у Відні, згодом у Львові, виокремлює постать о. Г. Костельника³⁹.

Після закінчення Другої світової війни і повернення в Західну Україну радянської влади о. Г. Костельник ввійшов до «ініціативної групи», став учасником так званого Львівського собору (1946), який привів до ліквідації УГКЦ⁴⁰. Першим випробуванням для нього був арешт більшовиками сина Богдана у 1941 році, про подальшу долю якого батьки не дізналися ніколи. Тоді о. Г. Костельник вистояв. Однак після смерті митрополита А. Шептицького, під моральним терором (два сини отця – Іриной і Зенон пішли в дивізію «Галичина») він здався, а 20 вересня 1948 року був убитий біля свого будинку.

Повернемося до Б. Кудрика. Як композитор він працював у різних жанрах музичної творчості, у тому числі писав солоспіви на тексти українських поетів – Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Б. Лепкого, У. Кравченка. Зовсім невідомим виявилися два солоспіви на тексти о. Г. Костельника, які збереглися в архіві його дочки Христини Поляк (Поляк) в Хорватії⁴¹. Його було вивезено в 1982 році зі Львова після смерті дружини священника Елеонори. Історію і опис цього архіву, із зазначенням рукопису цих солоспівів (на сторінці 95), здійснено о. Олегом Гірником із Загреба⁴².

1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1973. Ч. 1. С. 92, 93, 96, 97, 139, 143

37 Там само С. 144.

38 Костельник І. «Мій батько був завжди “восточником”» (Інтерв'ю 11 і 12 травня 1995 року, Львів). Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С. 251/

39 Цит. за: Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1976. Ч. 2. С. 384–386.

40 Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1983. Ч. 3. С. 347–382.

41 Ноти пісень, складених на два вірші Г. Костельника: Бачко, моя Бачко; Умарлі мі оец і мац. Автор музики: композитор Борис Кудрик. На титульній сторінці напис: «Вельмишановному та Дорогому ПОЕТОВІ з приводу 30-літнього Ювілею Його творчої праці. Дві бачванські пісні о. Гавриїла Костельника: 1. Бачко, моя, Бачко. 2. Померлі мі оец і мац на середній голос з достроєм фортепяну склав Борис Кудрик. Львів, 1935». Мова українська і бачвансько-український діалект. Кількість аркушів 3. Дата написання: 1935. Зберігається в архіві Х. Поляк у Загребі.

42 Гірник О. о. Архів Гавриїла Костельника. Український археографічний щорічник. Київ, 2006. Вип. 10/11. С. 83–98.

Поетична збірка гімназиста Г. Костельника «З мойого валала» (Жовква, 1904), яка написана бачвансько-сримським діалектом, засвідчує початок тривалого шляху молодого автора до української ідентичності⁴³. Він надсилає свої вірші відомому фольклористу Володимирі Гнатюку, а той відгукується широкою рецензією у львівському «Літературно-науковому віснику» 1904 року⁴⁴. М. Яценко підкреслює, що підтримка такого видатного вченого, його листування та порада вчитися у Львові мали велике значення для початкуючого автора⁴⁵. Про це також наголошує багатолітній дослідник творчості В. Гнатюка академік Микола Мушинка зі Словаччини⁴⁶. До речі, саме М. Мушинкою було підготовлено до друку і опубліковано листування Г. Костельника і В. Гнатюка⁴⁷.

У 1907–1911 роках Г. Костельник видає збірку поезій хорватською мовою, окремі з них стають народними піснями, і цей факт відзначено в редакційній статті у «Дзвонах» 1935 року, вміщеній з нагоди 30-річчя літературної творчості Костельника⁴⁸. «Обдарованість семінариста загребської семінарії відзначив їх ректор Дионізій Няряді та рекомендував його 1907 року для богословських студій у Львівській духовній семінарії і Львівському університеті. Митрополит Андрей Шептицький, що був меценатом талановитої молоді, направив Костельника на продовження навчання до докторантури в швейцарському Фрибургу та протягом 1910–1913 років підтримував його студій й пошуки духовно та матеріально»⁴⁹. Покровительство митрополита засвідчене листуванням⁵⁰ і всією подальшою долею о. Г. Костельника. Відомий літературознавець Микола Гнатишак у статті з нагоди 30-річного ювілею літературної творчості о. Г. Костельника дає таку характеристику: «Поезія його – це наскрізь позитивний вияв думок, почувань та ідей здорової душевно людини, яка вміє на відповідному місці поставити і у відповідній мистецькій формі подати всі ці найважливіші, істотні порухи людської

43 Про пошуки української ідентичності о. Г. Костельником див.: Гірник О. о. Пошук ідентичності як «*principiū movens*» творчості Гавриїла Костельника. Костельник Г. *Ultra posse*. Вибрані твори / упорядкування та передмова о. О. Гірника. Ужгород: Гражда 2008. С. 17–90. (Серія *Ucrainica: ad fontes*. Книга III).

44 Гнатюк В. Поетичний талант між бачванськими Русинами [Габор Костельник Гомзов]. Літературно-науковий вісник. Львів: Накладом НТШ, 1904. Т. XXVI. Кн. VI. С. 174–188.

45 Яценко М. Володимир Гнатюк и бачвански руснаци. Руски народни писни у записох В. М. Гнатюка / зредаговал и до друку приготовел Дюра Латяк. Нови Сад: Руске слово, 1972. С. 264.

46 Мушинка М. Володимир Гнатюк. Зібрані твори. Т. II. Праці про Володимира Гнатюка / упоряд. О. Мушинка. Prešov: Centrum antropologických výskumov, 2020. С. 102–103.

47 Мушинка М. Листування Г. Костельника з В. Гнатюком. Шветлосц, Нови Сад, 1967. № 3. С. 161–177.

48 30-ліття літературної творчості Гавриїла Костельника. Дзвони. 1935. Ч. 5. С. 276–278.

49 Петрук Я., Петрук О. Гавриїл Костельник в оцінках його сучасників (На основі рецензій у львівських часописах). Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С. 267.

50 Листи Гавриїла Костельника митрополитові Адрійови Шептицькому. ЦДІАЛ, ф. 350, оп. 2., спр. 176. Опубліковано: Рамач Я. Писма Гавриїла Костельника митрополитові Адрійови Шептицькому. Шветлосц, Нови Сад, 2001. Ч. 2. С. 173–200; Ч. 3. С. 301–322.

душі, якими є релігія, патріотизм і любов. У бачванських своїх віршах він хапає за серце щирою простотою й безпосередністю, тематично й ідейно найширше розвиваючи патріотичні й народознавчі моменти. Хорватська лірика Костельника є найдосконалішим виявом його особистих почувань, переданих у блискучій мистецькій формі»⁵¹.

Сучасні науковці (зокрема, Любомир Белей) вважають його творцем бачвансько-сримського варіанта української літературної мови⁵².

Щодо музичної атмосфери в родині о. Гавриїла дочка Христина згадувала, що батько співав своїм дітям «... на руском языку на Крачун шпиванки яки ше ту шпивало, коляди, и приповедал о обичайох, вше з вельку носталгию приповедал о Руским Керестуре и о Бачкей», мама Елеонора закінчила консерваторію як піаністка, Христина закінчила музичну школу у Львові⁵³. Дослідники творчості поета пишуть: «Збереглися відомості про те, що Г. Костельник мав чудовий голос, грав на кількох музичних інструментах і нерідко під акомпанемент дружини Елеонори, яка добре грала на роялі, співав українські романси та народні пісні»⁵⁴.

Власне, ностальгією за рідною землею і батьками, на нашу думку, зумовлений вибір саме цих двох текстів для музичного втілення Б. Кудриком.

Обидві поезії («Бачко моя, Бачко», «Помері мі оцц і мац»), які автор називає піснями, вміщені у збірнику, який виданий в Новому Саді у 1970 році⁵⁵. В них Г. Костельник виявляє тісний зв'язок з Батьківщиною, бавчанськими русинами і батьками. Як свідчить рукопис, Б. Кудрик написав ці два твори з приводу 30-літнього ювілею творчої праці отця Гавриїла. Р. Кухар писав про композитора: «Мав за звичай, з нагоди уродин приятеля або іменин, обдарувати ювілята своїм новим, саме з цього приводу написаним твором»⁵⁶. Отож, присвята композитора свідчить про приятельські стосунки між ними. Здійснюючи контент-аналіз багатьох архівних світлин, на яких могли бути зафіксовані обидва діячі одночасно, за допомогою доктора мистецтвознавства Уляни Граб вдалося знайти фото викладачів і студентів Богословської Академії 1938 року⁵⁷.

51 М. Г[натишак]. Габор Костельник. З нагоди 30-ліття його літературної творчості. Мета, 1935. Ч. 19, 19 трав. С. 3.

52 Белей Л. Гавриїл Костельник як творець бачвансько-сримського варіанта української літературної мови. Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С.120-127.

53 Польяк Х. «Думки му були вше на писане» (Інтерв'ю 19 жовтня 2002 року, Руски Керестур). Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С. 248-250.

54 Вежель Л. Поетична спадщина Гавриїла Костельника. Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2001. Т. 4. С. 56–62.

55 Гавриїл Костельник. Поезія на бачванско-сримским руским литературним языку. (Позберани діла. Кніжка I). Нови Сад: Руске слово, 1970. 318 с.

56 Кухар Р. В. Борис Кудрик – музика-ідеаліст. Екран. Чикаго, 1979. Ч. 104–105. С. 18.

57 Зеленосвяточні Поминки. Богословська академія у Львові. Екран. Чикаго, 1962. Ч. 2. С. 10-11.

По центру – митрополит А. Шептицький. В тому ж ряду третій справа наліво – о. Г. Костельник, а з лівого боку першим стоїть задивлений в далечінь Б. Кудрик.

Аналізуючи мелодику цих двох солоспівів, можемо припустити, що наспіви могли належати о. Г. Костельнику. Можливо, спілкуючись, о. Гавриїл співав пісні своєї батьківщини Б. Кудрику, а той інтерпретував їх по-своєму, зберігаючи загальний колорит. Мелодія в обох творах поєднує пунктирний і синкопований ритми, мелізматичну та хроматизми, що є характерними рисами фольклору українців Закарпаття – предків емігрантів, які оселилися в Хорватії. Обидва твори виконуються у спокійному темпі (*andante*), однак для «Бачко моя, Бачко» він уточнюється як *ben declamato* (декламуючи), оскільки оспівує любов до рідної землі (тональність ре-мажор), для «Помері мі оцц і мац» – *doloroso* (печально, скорботно), що відповідає скорботі за батьками (тональність мі-мінор мелодичний).

Щодо музичної форми, то обидва твори мають форму періоду: «Бачко моя, Бачко» складається з одного речення (12 тактів), вступу (2 такти) і закінчення (4 такти), «Помері мі оцц і мац» має 2 речення (кожне має 8 тактів), вступу (один такт) і закінчення (два такти). Партія фортепіано відіграє підтримуючу акомпануючу роль голосу, фактура прозора, постійні арпеджіато апелюють до переборів на арфі (лірі), немовби відсилаючи до давніх часів.

Відданість дітей і онуків о. Г. Костельника українській справі засвічена участю дочки Христини Костельник-Поляк⁵⁸ та онуки Дубравки Поляк-Макарухи⁵⁹ у житті Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар» – Загреб.

Висновки. Здійснений огляд життєтворчості двох визначних постатей української культури – композитора, піаніста, музикознавця і педагога Бориса Кудрика та богослова, філософа, науковця, літератора отця Гавриїла Костельника засвідчує, що вона була жорстоко перервана радянською комуністичною системою. Першого безневинного замучили в мордовських таборах, другого – підступно вбили. Їхня творча співпраця у Львові у 1930-х роках інспірувала наукові і творчі інтенції Б. Кудрика, які за ініціативою о. Г. Костельника були оприлюднені в Хорватії. Солоспіви композитора на слова поета написані бачвансько-сримським діалектом і вперше аналізуються і оприлюднюються в цій публікації, апелюють до поглибленого вивчення феномену цієї творчої дружби.

Література

58 Бурда С. Українське культурно-просвітнє товариство “КОБЗАР” ЗАГРЕБ. 3 нагоди 45-річчя успішної діяльності. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар», 2022. С. 160.

59 Саган Г., Рублик С. Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар» м. Загреб: 50 років діяльності з організації діаспорного життя в Хорватії. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар», 2022. С. 53–87.

1. Белей Л. Гавриїл Костельник як творець бачвансько-сримського варіанта української літературної мови. Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С. 120–127.
2. Бурда С. Українське культурно-просвітне товариство “КОБЗАР” ЗАГРЕБ. З нагоди 45-річчя успішної діяльності. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 155–160.
3. Борис Кудрик: композитор, патріот, людина. Івано-Франківськ: Нова зоря, 1997. 79 с.
4. Вежель Л. Поетична спадщина Гавриїла Костельника. Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2001. Т. 4. С. 56–62.
5. Витвицький В. Життєвий шлях Бориса Кудрика. Рогатинська земля: збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Том I / гол. ред У. Любич. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Видавець: Центральний Комітет «Рогатинщина», 1989. С. 374–379. (Передрук за: Свобода, 1983, 3-4 червня, ч. 103,104).
6. Витвицький В. Музичними шляхами. Спогади. Мюнхен: Сучасність, 1989. 224 с.
7. Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. 526 с.: іл.
8. Гавриїл Костельник. Поезія на бачванско-сримским руским литературним язикю. (Позберани діла. Кнїжка I). Нови Сад: Руске слово, 1970. 318 с.
9. Гірник О. о. Архів Гавриїла Костельника. Український археографічний щорічник. Київ, 2006. Вип. 10/11. С. 83–98.
10. Гірник О. о. Архів Гавриїла та Елеонори Костельників. Костельник Г. Ultra posse. Вибрані твори / упорядкування та передмова о. О. Гірника. Ужгород: Гражда 2008. С. 352–398. (Серія Ucrainica: ad fontes. Книга III).
11. Гірник О. о. Пошук ідентичності як «principium movens» творчості Гавриїла Костельника. Костельник Г. Ultra posse. Вибрані твори / упорядкування та передмова о. О. Гірника. Ужгород: Гражда 2008. С. 17–90. (Серія Ucrainica: ad fontes. Книга III).
12. Гнатюк В. Поетичний таланти між бачванськими Русинами [Габор Костельник Гомзов]. Літературно-науковий вісник. Львів: Накладом НТШ, 1904. Т. XXVI. Кн. VI. С. 174–188.
13. Зеленосвяточні Поминки. Богословська академія у Львові. Екран. Чикаго, 1962. Ч. 2. С. 10–11.
14. Карась Г., Толошняк Н. Хорватський журнал «Ćirilometodski vjesnik» як фактор інтеграції українського музикознавства в європейську науку. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 123–136.
15. Костельник Г. Ultra posse. Вибрані твори / упорядкування та передмова о. О. Гірника.

- Ужгород: Гражда 2008. 400 с. (Серія Ucrainica: ad fontes. Книга III).
16. Костельник І. «Мій батько був завжди “восточником”» (Інтерв’ю 11 і 12 травня 1995 року, Львів). Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С. 251–265.
 17. Кривоус В. «Рідна школа» в Рогатині. Рогатинська земля: збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Том I / гол. ред У. Любович. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Видавець: Центральний Комітет «Рогатинщина», 1989. С. 215–222.
 18. Кудрик Б. Доба старшого українського т. зв. «партесного» співу». Богословія. 1937. Т. XV, кн. 1. С. 1–18.
 19. Кудрик Б. Історія української музики в Галичині в епоху 1829–1873 рр. Рукопис. Державний архів Львівської області. Ф. 26, оп. 4, спр. 345
 20. Кудрик Б. Михайло Вербицький. Богословія. 1937. Т. XV, кн.4. С. 211–222.
 21. Кудрик Б. Музичне життя в українській гімназії в Рогатині перед війною (З приводу 25-ліття ювілею гімназії «Рідної школи»). Діло. 1934. 28 вересня. С. 4– 5.
 22. Кудрик Б. Огляд історії української церковної музики. Львів, 1937. 144 с. (Праці Гр.-кат. Богословської Академії у Львові. Т. XIX).
 23. Кудрик Б. Участь духовенства в галицько-українській музичній культурі. Богословія. 1938. Т. XVI, кн. 4. С. 208–214.
 24. Кухар Р. В. Борис Кудрик – музика-ідеаліст. Екран. Чикаго, 1979. Ч. 104–105. С. 17–18.
 25. Листи Гавриїла Костельника митрополитові Адрійови Шептицькому. ЦДІАЛ, ф. 350, оп. 2., спр. 176. Опубліковано: Рамач Я. Писма Гавриїла Костельника митрополитові Адрійови Шептицькому. Шветлосц, Нови Сад, 2001. Ч. 2. С. 173–200; Ч. 3. С. 301–322.
 26. М. Г[натишак]. Габор Костельник. З нагоди 30-ліття його літературної творчости. Мета, 1935. Ч. 19, 19 трав. С. 3.
 27. Мушинка М. Володимир Гнатюк. Зібрані твори. Т. II. Праці про Володимира Гнатюка / упоряд. О. Мушинка. Prešov: Centrum antropologických výskumov, 2020. 784 с.
 28. Мушинка М. Листування Г. Костельника з В. Гнатюком. Шветлосц, Нови Сад, 1967. № 3. С. 161–177.
 29. Ноти пісень, складених на два вірші Г. Костельника: Бачко, моя Бачко; Умарлі мі оец і мац. Автор музики: композитор Борис Кудрик. На титульній сторінці напис: «Вельмишановному та Дорогому ПОЕТОВІ з приводу 30-літнього Ювілею Його творчої праці. Дві бачванські пісні о. Гавриїла Костельника: 1. Бачко, моя, Бачко. 2. Померлі мі оец і мац на середній голос з достроєм фортепяну склав Борис Кудрик. Львів, 1935». Мова українська і бачвансько-український діалект. Кількість аркушів 3. Дата написання: 1935. Зберігається в архіві Х. Поляк у Загребі.
 30. Петрук Я., Петрук О. Гавриїл Костельник в оцінках його сучасників (На основі

- рецензій у львівських часописах). Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С. 266–279.
31. Поляк Х. «Думки му були вше на писанє» (Інтерв'ю 19 жовтня 2002 року, Руски Керестур). Гавриїл Костельник на тлі доби: пошук істини: збірник наукових праць. Львів – Ужгород: Гражда, 2007. С. 247–250.
 32. Саган Г., Рублик С. Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» м. Загреб: 50 років діяльності з організації діаспорного життя в Хорватії. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п'ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 53–87.
 33. Світильник істини: джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1929–1944: у 3 ч. / матеріали зібрав і опрацював д-р Павло Сениця. Торонто; Чикаго: накладом студентів Богословської академії, 1973. Ч. 1. 719 с.; 1976. Ч. 2. 663 с.; 1983. Ч. 3. 960 с.
 34. Толошняк Н. А. Борис Кудрик: бібліографія наукових праць, статей і рецензій. Kalorponia: наук. зб. з історії церковної монодії та гимнографії. Львів: Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. Ч. 2. С. 347–355;
 35. 36. Толошняк Н. А. Борис Кудрик – дослідник і композитор церковної музики. Kalorponia: наук. зб. з історії церковної монодії та гимнографії. Львів, 2018. Ч. 9. С. 317–320.
 36. Толошняк Н. А. Музично-теоретична спадщина Бориса Кудрика. Матеріали до українського мистецтвознавства: зб. наук. праць. Київ, 2002. Вип. 1. С. 93–95.
 37. Толошняк Н. А. Наукові студії Бориса Кудрика в галузі церковної музики. Музика Галичини. Т. VI. Наукові збірки ЛДМА ім. М. Лисенка. Львів, 2001. Вип. 5. С. 165–169.
 38. Толошняк Н. А. Сакральна складова композиторського та музикознавчого доробку Бориса Кудрика. Laudatio: ювілейна збірка наукових статей на пошану професора Юрія Ясіновського. ЛНМА ім. М. В. Лисенка, Львівське наукове товариство імені Т. Г. Шевченка. Львів : Видавець Тетюк Т. В., 2014. С. 69–78.
 39. 30-ліття літературної творчості Гавриїла Костельника. Дзвони. 1935. Ч. 5. С. 276–278.
 40. Ясіновський Ю. Від редактора. Кудрик Б. Огляд історії церковної музики. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. С. 3–5. (серія: Історія української музики. Вип. 1. Дослідження).
 41. Яценко М. Володимир Гнатюк и бачвански руснаци. Руски народни писні у записох В. М. Гнатюка / зредаговал и до друку пригатовел Дюра Латяк. Нови Сад: Руске слово, 1972. С. 239–265.
 42. Ivanišević, Goran. Boris Viktorovič Komarevski i Ćirilo-Methodov kor 1932–1945. Zagreb, 2016. <http://hmd-music.org/wp-content/uploads/2016/12/Ivanisevic-Kor-Komarevski.pdf>
 43. Kudryk, Boris. Mihajlo Verbyčkyi. Zagreb: Izdanje i naklada časopisa «Ćirilometodski vjesnik», 1938. 19 pages : music. (Ćirilometodska biblioteka, g. 1, sv. 3).

Віолетта Дугчак

**Доктор мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри
музичної україністики та народно-інструментального мистецтва
Прикарпатського національного університету імені
Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)**

ОНУФРІЙ ТИМКО І ЙОГО ЗБІРНИК «НАША ПІСНЯ» У КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ/РУСИНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ НА БАЛКАНАХ

У науковій розвідці здійснено аналіз діяльності відомого етномузиколога і композитора, священника за фахом О. Тимка, зокрема його збірника «Наша пісня» («Наша пісня»), що становить унікальну антологію народної творчості українців/русинів на Балканському півострові. Здійснено тематичний, жанровий аналіз уміщених у збірнику пісень, фактурний зріз ансамблевих зразків, текстові особливості.

Ключові слова: *Онуфрій Тимко (Onufrij Timko), збірник «Наша пісня» («Наша пісня»), тематична і жанрова структура пісенного збірника, мелодичні і гармонічні особливості українських пісень на бачко-сримській території.*

Пропонована стаття продовжує дослідження автора у справі аналізу фольклорної творчості митців українського зарубіжжя. Авторка висловлює щирю вдячність президенту Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар» – Загреб п. Славкові Бурді за привернення уваги до постаті О. Тимка та надані музичні матеріали його збірника «Наша пісня»¹.

Серед багатьох фольклористів, які долучилися до запису, вивчення, популяризації – друку та обробки народного мелосу – української пісні, у т. ч. за кордоном (З. Лисько, Ю. Костюк та ін.), є багато відомих осіб, проте залишаються і маловідомі імена, хоча їх здобутки не менш важливі. У їх когорті згадуємо дослідника музичного фольклору українців/русинів середини ХХ століття етномузиколога і композитора, теоретика і диригента, священника за фахом

¹ Тимко Онуфрій. Наша пісня. Нови Сад: друкарня «Руске слово», 1989. Інтегральне виlane книжок I – III зоз преушорену нотну часцу и IV книжки як новим додатком). Гл. ред. Дюра Латяк. 352 с.

Онуфрія Тимка (1908–1989). Інформація про О. Тимка надзвичайно лаконічна, серед сучасних українських науковців про його діяльність згадують М. Мушинка, О. Фабрика-Процька, В. Мадяк-Новак та ін.

Онуфрій Тимко народився у Коцурі (Воєводина, теперішня автономна область Сербії) 5 жовтня 1908 р. Його батько – Іван Тимко походив із Галичини, а матір Марія Шандор – із Закарпаття. «Їх родини переселилися до села Коцура, краю Воєводина (Бачка, Югославія) в числі багатьох переселенців за розпорядженням австрійської цісарівни Марії Терезії (1740–1780). У боголюбивій сім'ї Івана та Марії Тимків народилося в цьому селі 8 дітей: Іван 1906, Онуфрій 1908, Іриней 1913, Марія 1917, Серафима 1919, Агафія 1921, Февронія 1923 та Володимир 1928 р.н.»² Онуфрій в Коцурі навчався в початковій школі, а класичну гімназію завершив у Травнику (теперішня Боснія і Герцеговина). Його батька – Івана Тимка в 1914 р. забрали на фронт Першої Світової війни, де він скоро попав у російський полон. Мама, яка мала на той час трьох дітей, і не маючи вістки від свого чоловіка (який повернувся з полону лише через два роки), за порадою та сприянням сестер-василіянок віддала старшого сина Івана, як побожного та здібного до навчання, в гімназію отців-василіян до м. Бучач в Галичині (Місійний Інститут отців Василіян імені св. Йосафата в Бучачі)³. Додому старший брат приїжджав рідко, у спогадах сім'ї залишилися

Віолетта Дутчак

згадки про його добрий характер і чудовий голос, спів побожних пісень разом із родиною. Перехід Івана у 1923 р. до монашого Чину Святого Василя Великого (отримане монаше ім'я Інокентій), навчання на студіях гуманістики, риторики, богослов'я у Крехівському, Лаврівському, Кристинопільському, Добромільському монастирях оо. Василіян вплинули на священничі покликання молодших братів, які також поступили на теологічні студії (Онуфрій до Львова, Іриней до Риму, Володимир до Загребу). Батьки, колись заможні земельні господарі, витратили весь маєток, щоб дати всім дітям освіту.

Онуфрій вирушає до навчання спершу на теологічний факультет Загребського університету (Хорватія), пізніше в Греко-католицькому Богословську семінарію у Львові (Україна). Вже під час навчання проявився його талант і захоплення народною музикою, яка часто звучала в родині, а музичні здібності проявилися у творчій діяльності. Під час навчання у Львові О. Тимко знайомиться і контактує з професором Філаретом Колесою, на якого орієнтувався у своїй музикологічній роботі упродовж всього життя. Від Ф. Колесии він отримав

2 Носа В. о. Інокентій Тимко – душпастир Срібної землі. URL: https://missiopc.blogspot.com/2018/01/blog-post_36.html

3 Там само.

грунтовну теоретичну музичну базу та практичний досвід роботи мелографії (нотопису). Він також досконало вивчив сучасну музичну етнографію під назвою метод Крона-Бартока, яку пізніше застосував у систематизації народних пісень.

Як греко-католицький священник О. Тимко був висвячений 1934 р., працював на греко-католицьких парафіях у Лішні, Прняворі й Баня Луці (Боснія і Герцеговина), Коцурі, Руському Керестурі, Вербасі (Воеводина, Сербія). На всіх парафіях, де служив о. Онуфрій Тимко організовував хори, які виконували не лише духовну, але й народну музику. Його брати – Інокентій Іван Тимко, ЧСВВ та Володимир Тимко також служили Богу і людям, проявляли активну музичну діяльність⁴.

Поряд із обов'язками священнослужителя О. Тимко активно займався дослідженнями історії, фольклору, зокрема й музичного українців/русинів, опублікував значну кількість музикознавчих студій про народну музику, які видавались як у русинських періодичних, так і у фахових виданнях українською та сербохорватською мовами в Україні та за її межами, зокрема в колишній Югославії, інших країнах. Він звертав увагу не лише на зміст пісень, але й на нотний запис та методологічний аналіз. О. Тимко є й автором значної кількості статей з русинської історії та фольклористики. Він був схильним до думки, що руська (русинська) народна культура є частиною культури українського народу.

«О. Тимко, вивчаючи життя русинів Карпат, які тривалий час добиралися до Бачки, у християнському календарі «Дзвони» (Нови Сад) констатує: «<...>Де були пани жорстокі, важкі умови для життя, вони їх покидали і вирушали далі. Котрі проходили через угорський та словацький край, ті вбирали до своєї мови чимало їхніх слів. Були групи, які мали по 60-70% угорської термінології. Групи, котрі проходили через Румунію до Бачки, ті мало запозичили чужого. Потім вони злилися до одного, в якому переважала угорська термінологія. У ті часи то було цілком закономірне і природне явище, то був жаргон, який давав можливість порозумітися із сусідами, зокрема угорцями»⁵. Згодом русини з м. Керестура переселялися до м. Нови Сад»⁶.

Онуфрій Тимко

4 Старший брат Онуфрія – Інокентій Іван Тимко, ЧСВВ (1906–1945) – автор музичних духовних творів, зокрема, хорового супроводу Літургії східного обряду, який досі використовується в церковній практиці, диригент багатьох хорів, кантор хору Мукачівського монастиря оо. Василян на початку 30-тих рр. ХХ ст.

5 Пісня над Дунаєм. Народні пісні русинів (українців) Сербії. Запис текстів і мелодій, упоряд., підгот. текстів, вступ. ст., приміт. та алф. покаж. І. В. Хланти; розшифрування мелодій В.В. Кобаля. Ужгород: ТДВ «Патент», 2014. С. 6. Цит. за – Тимко О. Шліди історії у нашій пісні. Християнський календар «Дзвони» за 1995 рік. На честь 250-річчя приселення. Нови Сад, 1994. С. 149–150.

6 Фабрика-Процька О. Народна музична культура лемків і русинів Карпатського регіону: традиція,

Протягом життя О. Тимко прагнув з'ясувати автентичність русинських/українських співанок, а де впливи запозичень у сусідніх народів – угорців, словаків. Його найбільше цікавило походження пісень, які побутували серед українців/русинів Сербії, Хорватії, Боснії, були принесені емігрантами з Карпат, Підкарпатської Руси, Галичини від початку їх переселення на Балкани в 1850 р. Він нотував записи власноруч, а також сприяв і заохочував до цієї важливої праці інших музикантів М. Ковача, С. Суботина, Б. Ченейца, Я. Олара, Я. Хому та ін.

Всі ці пошуки увійшли до виданих 3 томів збірників народних і популярних зразків «Наша писня» (1953–1954 рр.). Завдяки цим дослідженням він стає досить поважаним в тодішній Югославії етномузикологом. Щодо музичних співанок, то О. Тимко проявив два напрями роботи – як етномузиколог, детально фіксуючи фольклорні скарби, і як композитор, який шліфував (обробляв) народний матеріал, складав музику народного типу для його практичного ужитку. До речі, в другому випадку він часто використовував псевдонім ТОН, де були зашифровані його ініціали. Також він опублікував збірник для дітей «Мали соловей» і репертуарне видання «Наша лирика» (1955 р.), яке містило 112 текстів з нотами. Він першим здійснив класифікацію, що давала можливість визначати жанровість пісень, місця міжжетнічних зв'язків та ін. Загалом «О. Тимко орієнтувався на підхід Б. Бартока, який полягав у виявленні найпоширеніших народномузичних жанрів, відзначенні стилістичної неоднорідності пісень, асиміляційних процесів та етнографічних деталей»⁷.

Також він видав декілька досліджень історії русинів у найбільших їх поселеннях у Воєводині – Руському Керестурі та Коцурі, історії Воєводинської народної музики, церковного народного співу⁸. Помер о. Онуфрій Тимко 24 серпня 1989 р. у Вербасі (Воєводина), де й похований.

1989 р., з нагоди 80-річчя від дня народження О. Тимка вийшло в світ інтегроване видання його етномузикознавчих праць «Наша писня», що є на сьогодні повним виданням доробку митця. У вступному слові (автор Любомир Медєши) зазначалося, що фотокопія попередніх видань автора була синтезована в одному томі і переслідувала ще одну мету – культурної і фахової потреби доступу до традиційної культури південнослов'янських руснаків (русинів).

Три частини видання «Наша писня», які, як зазначалося, були збірником «народних і популярних пісень південнослов'янських русинів (з нотним записом, текстами і музично-етнографічною науковою документацією)» були опубліковані в 1953 (I) та 1954 (II, III) роках видавництвом «Руске слово» в Руському Керестурі.

трансформація, ідентифікація: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т імені В. Стефаніка, ПП Супрун В. П., 2020. С. 153.

7 Мадяр-Новак В. Музична фольклористика Закарпаття: етапи, постаті, здобутки (кінець XVII – середина XX ст.): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво». Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка: Львів, 2020. С. 151.

8 Onufrij Timko. Našü celebrityü. Rusyn FM. URL: <https://www.rusyn.fm/archiv/onufrij-timko-29-1-2019>.

У передмові О. Тимко зазначає структурування кожної із книг збірника за групами пісень: весільні, легінські (чоловічі), дівочі і невістові (жіночі), дуети і універсальні (для співаків і співачок). У кожній з груп автор додає підгрупи як ідентифікацію походження пісень: А – принесені пісні поселеннями 1740–1840 рр., Б – оригінальні бачко-сримські співанки, В – принесені з-під або поза Карпатами поселеннями з 1850 р. і до сьогодні. До групи Г упорядник вніс поширені давні пісні, які мали іноземне походження (мелодій чи текстів), т. зв. «мандрівні» (за Ф. Колессою). Автор підкреслював, що пісенний матеріал груп А і В зафіксований й у інших музично-етнографічних збірниках – Ф. Колесси, С. Людкевича, К. Квітки, В. Верховинця, А. Коціпінського, М. Лисенка, В. Шухевича, Д. Січинського, Я. Ярославенка та ін. Загалом мовна частина збірника представляла як українську мову, так і бачко-сримський діалект, між якими не проводилася різниця, бо «вони єдині і маємо їх від найдавніших часів» у мовному побутуванні⁹. О. Тимко підкреслює три основні поширені групи пісень – карпатських, подільських, дніпрянських. З них частина подана – на українській мові, інша – на діалекті, окремі пісні і літературною мовою, і діалектом. Серед суто народних популярність здобули і пісні на тексти М. Ковача, Й. Фейса, Т. Шевченка, мелодій М. Лисенка, М. Гайворонського, І. Воробкевича, О. Кошиця, Р. Купчинського, Л. Лепкого, Г. Костельника, В. Матюка, самого О. Тимка ТОНа (24 авторські мелодії I частини, 24 – II частини, 25 – III частини). О. Тимко зазначає і чужоземні впливи, порівнюючи пісні зі збірниками творів з різних регіонів, зокрема й пограничних – О. Кольберга (Покуття), Б. Бартока (Угорщина), Ф. Бартоша і Л. Яначека (Моравія), Я. Терика (Словаччина), Ю. Роджера (Сілезія) та ін. Сам Онуфрій Тимко здійснив записи народних пісень у Коцурі (1926–1927 рр.), Руському Керестурі (1935 р.), Вербасі (1951 – 1952 рр.), а М. Ковач – у Сримі (1930 р.). Примітно, що автор підкреслює, що уміщені ним пісні, записані М. Ковачем, стали пізніше основою для хорових обробок відомого хорватського етномузиколога В. Жганеца¹⁰. У інформації про пісні О. Тимко першочергово відзначав їх характер – оскільки кожна пісня має «власну теплоту, власне світло, власну красу». Окрім того, він здійснював порівняння походження запису пісні з іншими музичними чи тестовими збірниками, зазначав місце і час запису, короткі мелодичні та структурні характеристики.

Слід відзначити, що більшість пісень збірника «Наша писня» мають чітку метроритмічну структуру, розмір і тональність, пріоритетний темп чи його змінність, презентовані одно і двоголоссям (в терцію, сексту, октаву, дециму), рідше триголоссям (жіночі ансамблі), містять гармонізацію (запис гітарними позначеннями акордів). У розділі Дуети мається на увазі не двоголосся, а діалогічність текстів. Загалом у збірнику спостерігаємо широкі тематичні пласти пісень – від давніх історичних і побутових до пісень-романсів, жовнярських і

9 Тимко Онуфрій. Наша писня. Нови Сад: друкарня «Руске слово», 1989. Інтегральне вилане кніжкох I – III зоз преушорену нотну часцу и IV кніжки як новим додатком). С. VI.

10 Дутчак В., Фабрика-Процька О. Універсалізм творчості етномузиколога Вінко Жганеца в контексті мистецької культури Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга 6. Відповідальний за випуск Славко Бурда. Видавець Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар». Загреб, 2023. С. 241–252.

стрілецьких зразків, авторських творів О. Тимка та інших композиторів.

Стосовно першого розділу, то у текстах популярних українських пісень «Взяв би я бандуру», «Чорнії очи», «Ніч така, Господи, місячна», «Скажи мені правду» та ін. помітними є деякі регіональні відмінності. Примітно, що сам Онуфрій Тимко, підписуючись псевдонімом ТОН, складав мелодії переважно до текстів бачко-сримського діалекту (записаних В. Гнатюком, складених Я. Фейсом, О. Костельником, М. Ковачем, ін.), наприклад, «Брині коса», «Вицлела куковичка», «Додому, шугай, додому», «Заграйте, гудаци», «Кед я умрем», «Каліна, каліна», «Нет векшого жалю», «Невольо, невольо» та ін.). Серед шевченкіани першої книги слід відзначити «Нащо мені чорні брови» (мел. М. Лисенка), поширених українських пісень – «Ой ходила дівчина бережком», «Зайграй ми, цигане старий», «Гей там на горі та жінці жнуть», «Ой не ходи, Грицю», «Їхав стрілець на війноньку», «Ой поїхав Ревуха», «Стоїть явір над водою», «Час додому час», ін.

У другій книзі збірника, що також побудована за групуванням А, Б, В, замість групи Г введені танцювальні мелодії. Тут також зустрічаємо авторські мелодії Онуфрія Тимка до бачко-сримських текстів – «Гей, по кінець валала», «Ей, верше, мой, верше», «Понад гору, понад чарну», «Склонілаб я головоньку», «Шпиваночко моя, смутна ши ми вишла», «Шугай, придз гу нам», «Пошол мой милєнки» та ін. Серед популярних пісень другої книги, що були принесені з різних регіонів України, слід відзначити такі, як «Сонце низенько», «Бодай ся когут знудив», «Було не рубати зеленого дуба», «Дощик, дощик», «Не питай, чого в мене заплакані очі», «Ой казала мені мати», «Лугом їду, коня веду», «По дорозі жук, жук», «Віють вітри», «Ой лопнув обруч коло барила», «Ой що ж то за шум», «Стоїть гора високая», шевченківські «Реве та стогне Дніпр широкий», «Як умру, то поховайте». Також подані відомі стрілецькі пісні, що зазнали певних текстових і мелодичних змін, зокрема «Вечар майови» (оригінал «Маєва нічка» сл. і муз. Л. Лепкого), «Так по цихучки ноц ше спуццела» (оригінал «Накрила нічка» сл. і муз. Р. Купчинського), де зазначається, що переклад діалектом здійснив сам О. Тимко. Серед танцювальних мелодій розділу Г найбільше коломийкових мелодій, записаних від скрипалів в Коцурі, Вербасі, Руському Керестурі («Качочка», «Мраз», «Не до церня»), до окремих додано тексти («Иду волки попод хотар», «Найстарши», «Накошени марадики» «Тераз сом ше розскакала», «Яковов танец»), а також записано метелицю «Наша хижа обелена» і видуманець «У желеним гаю».

У третій книзі збережене попереднє структурування, у передмові автор зазначає наявність у Розділі Г знову біля 40 танцювальних мелодій (з яких 25 коломийкові), проте зауважує їх різне походження – як оригінальне (бачко-сримське), так і принесене з Гуцульщини і Закарпаття, підкреслюючи потребу не лише музичного, але й історичного дослідження їх генези¹¹.

У третій частині також спостерігаємо подання популярних і авторських пісень – «Зелений дубочку», «Казала дівчина», «Ой дівчино, шумить гай», «Ой

11 Тимко Онуфрій. Наша писня. Нови Сад: друкарня «Руске слово», 1989. Інтегральне виланє кнїжкох I – III зоз преушорену нотну часу и IV кнїжки як новим додатком). С. LXII.

у полі верба», «Налетіли журавлі», «На чужині загибаю» (мел. І. Воробкевича), «Родимий краю» (муз. В. Матюка), стрілецьких «Човник хитається» (сл. і мел. Р. Купчинського), «Видиш, брате мій» (сл. і мел. Л. Лепкого) та ін. Слід відзначити, що у цій частині питома вага авторських текстів (Г. Костельника, Я. Фейси, М. Ковача, ін.) і мелодій (Л. Лепкого, І. Воробкевича, Р. Купчинського) значно більша. Як і в попередніх частинах ряд мелодій пісень належать автору – Онуфрію Тимку («Думки моєї премилени», «Ей, гусаре, гусаре», «Ей, поточе, поточе», «Идзем, идзем», «Каждая ружа», «Милей на облачку», «Черешенко, черешенко», «Червена курочка», «Зармуцена моя мила», «Верба рошне», ін.). У танцювальному розділі, автор диференціює весільні пісні та інші танці. До першої групи належать «Шугаїчко прешведчени», «Дунай, Дунай», «Подземе дому», «Ей желене, желене». Інші танці, переважно коломийкові («Идзе джиджик», «Шие ми ше кабат», «Кед параднилегинь», «Ту уж вечар», «Другим граю», ін.), окремі автор називає «вівчарським циклом» («Ей, гори, гори моєї», «три овечки, два ягнятка», ін.),

В інтегрованому виданні 1989 р. вміщена і четверта частина – новий додаток (книжка 4), у якій використано аналітичний матеріал з часопису «Шветлоц» (1988 року, числа 1–4) та авторське репертуарне видання «Наша лирика». Частина розпочинається статтею О. Тимка «Наша народна пісня», у якій автор пояснює походження народних пісень, первинність текстів, їх взаємодію з мелодією, поширення усною традицією. Нотний додаток четвертої частини містить суто авторські мелодії чи обробки Онуфрія Тимка (112), переважно на народні тексти. Серед опрацювання авторських текстів слід відзначити «Бачко моя, Бачко» на сл. Г. Костельника, «Бачко ровна, Бачко мила», «Кед ми руковали», «Настред Ингосбора», «Яки чарни тоти хмари» на сл. М. Дорокази, «Ой ви берези», «В нашем дворе студзенка», Як ше дзивче розкалело», «Мац одходзи» на сл. М. Ковача, «Стоїть верба над водою» на сл. О. Режек, «Задул витор» на сл. Я. Фейса. Вони також представлені одно і двоголоссям, переважаючою послідовною мелодією, невеликим діапазоном. Загалом музичні зразки, скомпоновані О. Тимком можна відзначити як дуже наближені до народних пісень, їх характеру, метроритму, гармонізації.

У студії над пісенним матеріалом, що ввійшов у збірник перед нотним матеріалом третьої частини, автор здійснює ґрунтовний аналітичний зріз стосовно тематики і змісту, мелодики, мовних характеристик тексту, форми, метроритмічних особливостей тощо. О. Тимко зазначає, що у збірнику надруковано понад 90% поетично-музичного репертуару «югославянських русинів, що перед 200 роками (1743–1763) полишили підкарпатські околиці – пряхівщини, земплинщини, Ужока та мармарощини – і переселилися на бачко-сримську рівнину»¹². Автор планував і збір новішого пісенного матеріалу «зі славонських і босанських осель, де поселені новіші переселенці (1885–1905), <...> які прийшли з галицьких країв і полудневих карпатських полонин. Відзначалася консервативність бачко-сримських переселенців, які зберегли свою звичаї, мову, імена та пісні. Проте впливи на

12 Тимко Онуфрій. Наша пісня. Нови Сад: друкарня «Руске слово», 1989. Інтегральне виlane кнїжкох I – III зоз преушорену нотну часпу и IV кнїжки як новим додатком). С. ХСII–ХСVI.

пісенний матеріал здійснювали новіші переселенці – «дяко-учителі й студенти, котрі кінчили свої науки в старій батьківщині (Пряшів, Ужгород і Львів)», а також словацьких й мадярські мелодії¹³.

Автор відзначав про коріння пісенного матеріалу збірника в карпатських і закарпатських краях, про довговікову традицію побутування текстів літературно-українською мовою та бачко-сримським діалектом, взаємовпливи їх на варіантність вербальної складової пісень. 2/3 текстів оспівують життя, обставини й краї перед переселенням. Серед інших переважають любовні, менше жартівливі, весільні, з родинного життя, козацько-рекрутські, емігрантські та ін. О. Тимко вказував на строфічну форму пісень, досконале римування, наголоси. Особливої уваги надано коломийковим взірцям, які зумовлені саме карпатським походженням гуцульської музичної культури, а також т. зв. 6-складовим текстам, що вказують на лемківське коріння. Цікаво, що автор відзначав показову симетричність архітекτονіки бачко-сримських пісенних зразків (у текстах і мелодіях), яка суттєво («діаметрально») відрізняється від «великоросійської (московської) народної пісні», отож цим робив висновок про саме українське походження записів.

Метроритмічні показники визначені автором як прості розміри у піснях 4/4, 4/8, 2/4, 6/4, 6/6, рідше змінні (2/4 3/4). Досить популярними, вказує автор, є танцювальні ритми, як вплив коломийок «з апокопами й синкопами», натомість пунктирні ритми («точковані синкоповані») ідентифікуються як «мадярсько-словацькі»¹⁴.

Старовинні обрядові пісні, які збереглися на бачко-сримській території, переважно весільні (зокрема старовинні ладкання), колискові, проте в них вже помітні впливи модернізацій. Загалом автор відзначав вплив західноєвропейської музичної культури на ладові основи пісенних зразків та їх діапазон (амбітус). Втратилися старовинні автентичні лади, залишилися лише їх елементи – дорійського звукоряду, гіполідійського, гіпоіонійського, гіпоміксолідійського, гіпоеолійського; суттєво розширюється діапазон – від квінти-сексти до децимиундецими.

Слід відзначити, що всі узагальнення О. Тимка ілюстровані-унаочнені в таблицях, уміщених відповідно до підрозділів, що дає змогу констатувати застосований ним і статистичний метод дослідження. Як синтезований висновок, автор підсумовує, що бачко-сримські пісні «тотожні прикметам українських пісень карпатського і закарпатського народу», у своєму розвитку навіть через два століття «не віддалилися від загально-української пісні, але рівнобіжно розвивалися», «великоросійська народна пісня взагалі незнана на терені югославянських русинів», «до тепер збережена народна пісня між бачко-сримськими переселенцями тільки усно передавана молодшим поколінням, в сприятливіших теперішніх і будучих умовах з цим виданням має запевнення, що “не вмере, не загине”»¹⁵.

13 Там само.

14 Там само.

15 Тимко Онуфрій. Наша пісня. Нови Сад: друкарня «Руске слово», 1989. Інтегральне вилане

Таким чином, слід відзначити вагомий внесок отця Онуфрія Тимка у справу етнографічно-фольклорної фіксації унікального музичного матеріалу серед українців/русинів бачко-сримського територіального ареалу південних слов'ян. Як і подібно М. Лисенку, В. Жганець, Онуфрій Тимко не лише записував мелодії й тексти, а й знімав їх видання, сприяв активному використанню фольклорного матеріалу в хоровій діяльності створених ним колективів, здійснив аналітичну диференціацію походження народних пісень і танців, узагальнив особливості їх характеру, жанрової прикметності, форми, мелодики й метро-ритму. Завдяки його діяльності в колишній Югославії були збережені унікальні музичні матеріали щодо народних пісень українців/русинів у різні періоди їх еміграції до Воєводини, Хорватії, Боснії упродовж ХІХ – ХХ ст. Творча спадщина о. Онуфрія Тимка заслуговує на подальше вивчення, введення до наукового обігу, музично-виконавського поширення.

Список літератури

Дутчак В., Фабрика-Процька О. Універсализм творчості етномузиколога Вінка Жганця в контексті мистецької культури Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга 6. Відповідальний за випуск Славко Бурда. Видавець Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар». Загреб, 2023. С. 241–252.

Мадяр-Новак В. Музична фольклористика Закарпаття: етапи, постаті, здобутки (кінець ХVІІ – середина ХХ ст.): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво». Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка: Львів, 2020. 232 с.

Наша пісня: збірник народних и популярних пісньох югославянских русинок (з нотним укладом, текстами и музично-етнографичну наукову документацию) / приготавел О. Тимко. Руски Керестур:, 1953. Кн. І. 96 с.

Наша пісня: збірник народних и популярних пісньох югославянских русинок (з нотним укладом, текстами и музично-етнографичну наукову документацию) / приготавел О. Тимко. Руски Керестур, 1954. Кн. ІІ. 94 с.

Наша пісня: збірник народних и популярних пісньох югославянских русинок (з нотним укладом, текстами и музично-етнографичну наукову документацию) / приготавел О. Тимко. Руски Керестур, 1955. Кн. ІІІ. 103 с.

Носа В. о. Інокентій Тимко – душпастир Срібної землі. URL: https://missiopc.blogspot.com/2018/01/blog-post_36.html

Пісня над Дунаєм. Народні пісні русинів (українців) Сербії. Запис текстів і мелодій, упоряд., підгот. текстів, вступ. ст., приміт. та алф. покаж. І. В. Хланти; розшифрування мелодій В.В. Кобаля. Ужгород: ТДВ «Патент», 2014. 792 с.

Тимко О. (о. Онуфрій Тимко). Новинарска асоціація Руснацох (НАР). URL: <https://par.org.rs/ruc/o-onufri%20%b9-timko/>

Тимко Онуфрій. Наша писня. Нови Сад: друкарня «Руске слово», 1989. Интегральне вилање кнїжкох I – III зоз преушорену нотну часцу и IV кнїжки як новим додатком). Гл. ред. Дюра Латяк. 352 с.

Тимко О. Шлїди историї у нашеї писнї. Християнски календар «Дзвони» за 1995 рок. На чесц 250-рочнїци приселеня. Нови Сад, 1994. С. 149–150.

Фабрика-Процька О. Народна музична культура лемків і русинів Карпатського регіону: традиція, трансформація, ідентифікація: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т імені В. Стефаника, ПП Супрун В. П., 2020. 496 с.

Фабрика-Процька О. Пісенність бачавансько-сремських русинів Воєводини у спадщині фольклористів кінця XIX – I половини XX ст. Українці Хорватії. Матеріали та документи (підготував Славко Бурда). Кн.4. Загреб: Українська Громада Республіки Хорватія, Українське культурно-освітнє товариство «Кобзар» – Загреб, 2021. С. 103–109.

Onufrij Timko. Našї celebritї. Rusyn FM. URL: <https://www.rusyn.fm/archiv/onufrij-timko-29-1-2019>.

Марія Мартинюк

Аспірантка кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)

Богдан Парумба

Старший викладач кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ АНСАМБЛЮ «КОБЗАР» ЗАГРЕБ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ЗА КОРДОНОМ

У дослідженні проаналізована діяльність ансамблю «Кобзар» із Загреба (Хорватія) упродовж 70-тих рр. ХХ ст. і до першого десятиліття ХХІ ст. Пріоритетними аспектами визначено репертуарні засади творчості колективу, його діяльність у контексті збереження українських вокально-інструментальних національних традицій за кордоном. Проаналізовано тематичну, жанрову, стильову площину репертуару колективу, його концертні та звукозаписні здобутки. Актуалізована діяльність Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар» – Загреб у справі популяризації української пісенної культури в Хорватії.

Ключові слова: музична культура українців Хорватії, ансамбль «Кобзар» -Загреб, вокально-інструментальні українські традиції, пісенний репертуар, звукозаписи.

Для більшості українських переселенців за кордон різних хвиль еміграції важливими факторами їх ідентифікації ставали не лише мова, релігія, але й мистецько-культурна діяльність. Чинниками її прояву ставали, першочергово, вербальні види мистецтва, в яких українська мова була вагомим і яскравим показником їх національної приналежності. Тому упродовж ХХ ст. і досі в середовищі українців за кордоном активно розвиваються такі мистецькі напрями як хоровий, вокальний, вокально-інструментальний, сценічно-читецький¹. Ці

¹ Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття [монографія]. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.

тенденції були притаманними для усіх країн, де утворювалися українські громади, у т. ч. й на Балканському півострові. Безперечно, на розвиток вокальних ансамблів впливали не лише мистецькі можливості їх учасників (голоси, інструменти), але й жанрово-стильові тенденції часу, співпраця колективів з поетами і композиторами, вплив медіа, естрадно-популярних творів тощо. Для Хорватії ці напрями також є показовими упродовж усього часу поселення українців².

Марія Мартинюк

Серед відомих українських колективів Хорватії – вокально-інструментальний ансамбль «Кобзар» із Загреба.

Ансамбль «Кобзар», за відомостями його учасників, було засновано на початку 70-тих рр. ХХ ст. під опікою Культурно-просвітнього товариства русинів-українців Загреба у Хорватії як республіки тодішньої Югославії (Товариство офіційно започатковане 1972 р.). Його учасниками стали студенти другого покоління з «першої хвилі» української діаспори на цих територіях. Саме приватні творчі зустрічі студентів стимулювали появу нового колективу. Його основу склали інструментальний оркестр і солісти-вокалісти. До інструментального складу ансамблю/оркестру входили: Василь Сікорський (керівник оркестру) – гітара, мандоліна; Еуген Роца – мандоліна, бас; Мірта Плетершек – скрипка; Зденко Бек – гітара; Тетяна Лепка – гітара; Радойка Лигутич – гітара; Александр Пецюх – акордеон, та Ігор Крайцар – бас. Склад колективу відображав тенденції тодішньої популярної музики. «Значним творчим поштовхом для ансамблю стала співпраця з Лекторатом української мови філософського факультету в Загребі, яка сприяла створенню двох дівочих дуетів: Ядранка Ракіелі / Розаїда Іванчич та Катарина Племенчич / Жуборка Барін». У наступні роки серед солістів-вокалістів ансамблю були Володимир Крайцар, Алекса Павлешин, Таяна Седер та Анджелка Хасан. Саме перші роки функціонування колективу визначили його творче кредо: синтез інструментальної та вокально-ансамблевої складових, опора репертуару на пісенно-танцювальний український стиль, т. з. «стиль троїстої музики». Це надало йому унікальність й відмінність від інших українських і русинських колективів на Балканах. Також для посилення відповідного звучання троїстої музики, його фактурних складових, до оркестру приєдналися Алекса Павлешин – С-сопрано-сопілка та Йосип Шагадин – бубон³.

За спогадами учасників, ансамбль активно бере участь у численних творчих

2 Бурда С. Історія і актуальні проблеми українців і русинів Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Кн. 1 [Упор. С. Бурда і Б. Гралюк]. Загреб (Хорватія): Культурно-просвітнє товариство русинів і українців Загреба, 2002. С. 173–181.

3 Ансамбль «Кобзар». Репертуар (Українські народні пісні). Загреб, видавець: Товариство української культури, упорядник Алекса Павлешин, 2010. С.6.

виступах, концертах, фестивалях, зокрема «маніфестаціях «Петровський дзвін» і «Липовлянські зустрічі», заходах українців у Боснії, громадських заходах у Загребі, народних забавах, звукозаписах для радіопередач». Високою кульмінаційною точкою творчого злету колективу цього періоду і першого персонального складу стає участь ансамблю «Кобзар» у записі рекламного ролика для Універсиади в Загребі 1987 р. З тієї нагоди ансамбль «Кобзар» був зміцнений членами оркестру українського Культурно-мистецького товариства «Тарас Шевченко» з Бая Луки. Цей запис рекламного ролика став одним з найкращих виступів колективу першого періоду.

Вже наступного 1988 рр. відбувається зміна учасників, до яких долучаються студенти з Боснії. «До старших колег з попереднього складу (Алекса Павлешин, Василь Сікорський, Євген Роца і Віктор Бек) приєднались скрипалі (Павло Масловський і Еміл Бобрек) та акордеоніст (Горан Нідогон), які й створили оновлений склад ансамблю. На контрабасі, час від часу, грав Ігор Мизь, поки в 1989 році цю роль остаточно перебрав на себе Ігор Юриста. В той же період, до оркестру приєдналася флейтистка Влатка Хусняк (тепер Нідогон). Так було завершено формування нового складу «Кобзаря», який успішно виступав до 2003-2004 рр.»⁴.

Богдан Парумба

Складні часи для функціонування колективу внесли воєнні 90-ті роки, період становлення незалежної Хорватії. Музиканти з більшим досвідом (Сікорський, Павлешин, Роца, Бек, Мизь) уступають місце молодшим учасникам, натомість беруть активну участь в громадсько-політичній діяльності Союзу русинів і українців Республіки Хорватія (Сікорський, Павлешин). Окремі від'їжджають за кордон (Мизь, Бек – по закінченні студій теології). «Оркестр залишає і член з нового складу Масловський (емігрує в Канаду), а його, на декілька років, до виїзду в США, замінює Рената Йосипович».

У другому складі «Кобзаря» продовжується діяльність інструментального оркестру, до якого входили такі інструменти як скрипка, флейта, акордеон, гітара і бас. Серед учасників слід відзначити гітаристів Міомира Вуяновича, Мірона Канюгу, Сінішу Яроша, Зденка Канюгу, Ореста Гралука, Даріо Шагадина. «Після виїзду І. Юристи в Австралію у 2000 р., в ролі басиста виступали Роберт Тополко або Андрей Павлешен, а ще чимало осіб, які тимчасово поповнювали ансамбль»⁵.

Важливу роль у діяльності колективу відіграли солістки-вокалістки Анджелка Хасан-Цацович і Таяна Седер-Залуцкій, які продовжили співпрацю з

4 Ансамбль «Кобзар». Репертуар (Українські народні пісні). Загреб, видавець: Товариство української культури, упорядник Алекса Павлешин, 2010. С. 7.

5 Там само.

новим складом ансамблю. Крім них, в ансамблі складовою була і дівоча вокальна група, до якої входило багато учасниць, проте які часто змінювали одна одну. Загалом вокальний жіночий ансамбль, хоча й функціонував як аматорський, проте засвідчив тривалу й плідну працю протягом багатьох років. Серед учасниць слід відзначити: Гордану Бухіняк, Сніжану Бучко, Татяну Ласек, Ірену Юриста, Ірину Семенюк, Любку Семенюк, Мірелу Рамич, Тамару Пртіло, Наташу Павлешен, Наташу Козіну. Їхній вокал доповнив і збагатив звучання і самобутність ансамблю «Кобзар»⁶.

Діяльність другого складу «Кобзаря» сконцентрована була на трьох напрямках:

- виступи на оглядах творчості та маніфестаціях в Хорватії («Вінковачкі осені», Міжнародний огляд фольклору в Загребі, «Петровський дзвін», «Липовлянські зустрічі», щорічні огляди фольклору міста Загреб та ін.);
- міжнародні виступи (Франкополе, Бельгія 1990; Львів, Україна 1994; Свидник, Словаччина 1994 й 1996; Мюнхен, Німеччина 1996 й 1997; Прага, Чехія 1998; Будапешт, Угорщина 2001);
- виступи на приватних вечірках (бали, забави, весілля).

Творчість колективу значно розширювалася за жанрами і формами діяльності. Як зазначає М. Нагірний, «З одного невеликого ансамблю «Кобзар» у товаристві постали фольклорно-танцювальний ансамбль та великий хор, які багато виступали у Загребі (на огляді аматорської фольклорної творчості міста), у Липовлянах, Єлисавці, на «Вінковацьких осенях», а також в Словаччині й Україні. У 1994 р. танцювально-вокальний ансамбль уперше представляв усіх хорватських русинів й українців на культурному фестивалі в Свиднику (Словаччина), виступав на Універсіаді в Загребі, у Хорватському народному театрі. У листопаді 1997 р. «Кобзар» перебував на гастролях у Німеччині. 12–16 січня 1999 р ансамбль брав участь у програмі Днів української культури в Загребі, а 22 березня 1999 р. виконував українські народні пісні у культурній програмі під час відкриття виставки «Українські і хорватські писанки у хорватській столиці»⁷.

Загалом, виступи колективу ставили метою представлення й популяризацію української музики, пісні, мови й культури. Ансамбль репрезентував різноманітні жанри – вокально-інструментальний сольний та ансамблевий, інструментальний, танцювальний. «Велику любов до музики члени ансамблю «Кобзар» демонстрували і в хоровому співі і фольклорному танці. В цій діяльності, найбільших успіхів було досягнуто в другій половині 90-их років. Спільні концерти оркестру та танцюристів ще й сьогодні згадують не лише виконавці, а й численні глядачі»⁸. Виконавство

6 Ансамбль «Кобзар». Репертуар (Українські народні пісні). Загреб, видавець: Товариство української культури, упорядник Алекса Павлешин, 2010. С. 8.

7 Нагірний М. Українці Загреб та наприкінці ХХ ст. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п'ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 95–96.

8 Ансамбль «Кобзар». Репертуар (Українські народні пісні). Загреб, видавець: Товариство

колективу хоча й ґрунтувалося на засадах аматорства, проте забезпечувалося відповідальним репетиційним процесом у підготовці репертуару, виступів, гастролей. Навіть імпровізаційні виступи ансамблю, поряд із традиційним репертуаром, відповідали забезпеченню унікальності власного стилю музики, який став візитівкою колективу в Хорватії та за її межами.

«Кобзар» неодноразово виступав у програмах радіо і телебачення Хорватії, здійснював фондові записи, брав участь у державних трансляціях для національних меншин, співпрацював з театральньо-драматичними студіями, тощо. Кульмінацією творчої діяльності виконавців другого складу «Кобзаря» став звукозапис – випуск компакт-диску (Альбом: Кобзар, Загреб (Хорватія), 2000 р). Про колектив як учасника концертів і міжнародних заходів згадували дописувачі у кожному з випусків «Нової Думки» – суспільно-політичному, літературно-художньому і науковому ілюстрованому журналі, пресовому органі Союзу русинів і українців Хорватії, що видавався з 1971 у м. Вуковар 4–6 разів на рік. Так «Нова думка» за 2005 р. сповіщала, що «У КПТ русинів і українців м. Загреб активно працювали наступні секції: Ансамбль «Кобзар» – оркестр, хор, дитячий хор і група декламаторів», які брали участь у відзначенні 190-річчя від дня народження Т. Шевченка у Хорватії⁹.

Ансамбль «Кобзар» Загреб, 1987

Ансамбль «Кобзар» співпрацював і у програмах літніх школах у Хорватії, зокрема із викладачем з Прикарпаття Богданом Парумбою. Б. Парумба як педагог керував вокальними ансамблями, брав участь у підготовці концертних програм не лише упродовж літніх шкіл, але й в інші періоди. Він виступав як соліст-інструменталіст, акомпаніатор української співачки – учасниці ансамблю «Кобзар» Анжелки Цацовіч (Anđjelka Čačović), концертмейстер ансамблів, танцювальних колективів (1995–2001). «Він також керував зведеним українським оркестром народних інструментів у Концерті національних меншин Хорватії, що підготував власну окрему та акомпануючу програму для зведених танцювальних колективів (1999 р.)»¹⁰.

Культурно-просвітнє товариство русинів і українців Загреб ініціювало численні громадські і мистецькі заходи, зокрема й в співпраці з іншими

української культури, упорядник Алекса Павлешин, 2010. С. 8.

9 Нова думка. №1 (129). 2005. С. 21.

10 Дутчак В. Аспекти творчої співпраці митців Прикарпаття та Хорватії на зламі ХХ – початку ХХІ ст. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п'ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар», 2022. С. 117.

аналогічними інституціями Хорватії. Зокрема, на початку 2003 року до 280-го ювілею від дня народження видатного українського філософа-просвітителя, письменника, Григорія Сковороди відбувся захід вшанування творчості великого українця. Товариство разом з Кафедрою української мови і літератури Філософського факультету Загребського університету та Посольством України в Республіці Хорватія у приміщенні Центральної бібліотеки русинів і українців РХ провели запланований вечір приурочений Григорію Сковороді. У 2003 році «Русинсько-Український вечір» КІТ русинів і українців Загреба відбувся 8 лютого в «Червоній залі» готелю «Інтернаціонал» Музичну програму заходів виконали ансамбль «Кобзар» та оркестр Роберта Тополка з Загреба. Мистецькі програми колективу цього періоду очолював керівник ансамблю «Кобзар» Горан Нідогон¹¹.

У грудні 2010 р. Товариство української культури в Загребі видало друком збірник «АНСАМБЛЬ «КОБЗАР». РЕПЕРТУАР (Українські народні пісні)»¹². Видавничий проєкт очолив Алекса Павлешин, перевірку тексту і мелодій пісень, розміщених у збірнику, здійснив Горан Нідогон. Збірка містила коротку історію колективу, фото, а також ноти і тексти основного репертуару колективу. Як зазначено в передмові, збірка репрезентувала «вибірку з сорока українських народних пісень, із репертуару колишнього загребського ансамблю «Кобзар», які були найпопулярнішими в українській діаспорі Хорватії, Боснії та Воєводини»¹³. Ноти містили специфічні нюанси тексту та мелодії, характерні для виконання ансамблю «Кобзар». «Метою видання цього нотного збірника народних пісень є допомога сучасним і майбутнім українським ансамблям та виконавцям для збагачення їхнього репертуару тутешніми елементами. Це дасть можливість зберегти музичну специфіку нащадків давніх українських поселенців на цих просторах»¹⁴.

Серед вміщених у збірнику народних пісень слід відзначити різноматичні (історичні, побутові, сімейні, гумористично-сатиричні та ін.) та різножанрові (ліричні, жартівливі, козацькі, жовнярські, січові та ін.) зразки. Представлені пісні можна вважати золотим фондом популярного пісенного репертуару українців за кордоном. Серед історичних, козацьких, січових, жовнярських – «Засвістали козаченьки», «Повіяв вітер степовий», «Ой там у Львові», «Розпрягайте, хлопці, коні», ліричних – «В кінці греблі», «Взяв би я бандуру», «Гаю, гаю, зелен розмаю», «Місяць на небі», «Ніч яка місячна», «Ой, а гарна я, гарна», «Ой, не ходи, Грицю», «Ой, у вишневому садочку», «Ой, у гаю при Дунаю», «Цвіте терен», «Ой, чий то кінь стоїть», «Ой, звідси гора», жартівливих – «Бодай ся когут знудив», «Заспіваймо пісню веселеньку», «Із сиром пироги», «Їхав козак за Дунай», «Їхав, їхав козак

11 Саган Г., Рублик С. Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» м. Загреб: 50 років діяльності з організації діаспорного життя в Хорватії. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п'ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 69.

12 Ансамбль «Кобзар». Репертуар (Українські народні пісні). Загреб, видавець: Товариство української культури, упорядник Алекса Павлешин, 2010. 60 с.

13 Там само. С. 5.

14 Там само.

містом», «Несе Галя воду», «Ой, за гаєм, гаєм», «Ой, на горі сніг біленький», «Ой, що ж то за шум», «По дорозі жук, жук», «Ой, чорна я си, чорна», «Порізала-м пальчик», «Як ішов я з Дебрецина додому», «Ти казала прийди, прийди» та ін.¹⁵

Слід відзначити фактуру вокальних творів – переважно одно- і двоголосся, рідше гармонічне триголосся (наприклад, «Ой у вишневому садку», «Ой чий то кінь стоїть», «Ой звідси гора»). Також характер виконуваних пісень вказує на їх гендерне походження – чоловічі, жіночі, діалогічні. Також показово, що більшість популярних народних пісень мають тридольний метроритм (3/4, 3/8, 6/8), що суттєво споріднює їх саме із народними піснями дунайського регіону.

Акомпанементи до народних пісень ансамблю мали так звану перемінну фактуру (бас і гармонічні ритмоакорди), які виконувалися учасниками оркестру (бас, гітара, акордеон). Вокальну основу, яку виконували співаки вдало доповнювали мелодичні інструменти – скрипка, флейта, сопілка та ін., які також виконували інструментальні перегри.

2011 року було створено ютубканал ансамблю «Кобзар»¹⁶. На ньому вміщено аудіозразки творів з репертуару колективу. Примітно, що окрім традиційних народних пісень («Їхав козак за Дунай», «Несе Галя воду», «Як ішов з Дебрецина», «Чом ти не прийшов», «Ой чий то кінь стоїть», «Їхав, їхав козак містом», «Циганочко моя», «Ой там у Львові»), до аудіозаписів увійшов «золотий фонд» української естради 60–80 рр. ХХ ст., зокрема «Рідна мати моя» (сл. А. Малишка, муз. П. Майбороди), «Лебеді материнства» (сл. В. Симоненка, муз. А. Пашкевича), інструментальний варіант пісні «Верховино», «Гуцулка Ксеня» (муз. Я. Барнича), «Марічка» (сл. М. Ткача, муз. С. Сабадаша), «Мої ясени» (сл. і муз. С. Кривенького)¹⁷. Можна також помітити паралелі із музичними творами, які в цей час були популярні завдяки аудіоальбомам відомої української співачки зі США Квітки Цісик.

2014 року у відзначення 200-річчя від дня народження Т. Шевченка на урочистостях в Загребі, з нагоди передачі бюсту поета авторства скульптора Петра Подольця з міста Рівне, який подарував погруддя Тараса Шевченка Українському культурно-просвітницькому товариству «Кобзар» в Хорватію, вокально-інструментальний ансамбль «Кобзар» (Горан Нідогон, Зденко Канюга, Даріо Сагадин і Андрій Павлешен) виступив з народними піснями на слова Тараса Шевченка, співом і грою українських фольклорних зразків¹⁸.

В останні роки ансамбль у старому складі вже не функціонує. Проте при

15 Ансамбль «Кобзар». Репертуар (Українські народні пісні). Загреб, видавець: Товариство української культури, упорядник Алекса Павлешин, 2010. 60 с.

16 KobzarHR. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/@KobzarHR>

17 KobzarHR. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/@KobzarHR>

18 Саган Г., Рублик С. Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар» м. Загреб: 50 років діяльності з організації діаспорного життя в Хорватії. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п'ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар», 2022. С. 77.

Українському культурно-просвітньому товаристві Кобзар – Загреб (президент – Славко Бурда) традиції вокально-інструментального музикування відроджуються і продовжуються. До діяльності нових колективів залучені українці останньої еміграційної хвилі, зокрема Вікторія Куликовська (гітара), Ведран Брканович (скрипка, тамбура), Анджелка Цацовіч (вокал), Єлизавета Михайловська (вокал), Сергій Вільчинський (скрипка), Міла Чупіч (флейта) Златко Грлюшіч (бас гітара), Роберт Лавренчук (барабан, деф та перкусія), Олина Цігленяк (акордеон, вокал), Таяна Седер-Залуські (вокал, віолончель), Джонатан Залуські (віолончель) та ін., які опанували нові твори, оновили репертуар. Саме їх склад вокально-інструментального ансамблю «Кобзар» у 2021 році з успіхом виступив на IV і V Фестивалі сольного співу, музики, танцю та образотворчого мистецтва у Рієці та зайняв I місце у конкурсі сольних співів. Також, на Маніфестації українців Хорватії у 2022 р. солістка колишнього ансамблю «Кобзар» Анджелка Цацовіч та вокальне тріо знову виступали з акомпанементом Богдана Парумби (баян), який був учасником делегації з Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на Маніфестації української культури у Хорватії.

На 7-му Міжнародному фестивалі пісні, музики, танцю та образотворчого мистецтва в Рієці (2023р.), професор віоліни, - Катерина Мичка Гірнік, разом з віолончелістом - Домагоєм Кончаром і цимбалістом - Юрком Голодовичем, успішно виступили і відрепетирувала дві українські пісні «Ой шуміла ліщина» та «Ой журавко, журавко», а також взяли участь у конкурсі сольного співу з цією програмою. Катерина Мичка - Гірнік, зокрема, заспівала народну пісню «Ой журавко, журавко» у власній інтерпретації, мистецьки використавши мелодію М. Скорика. За результатами фестивалю, вокально-інструментальний ансамбль «Кобзар» Загреб зі своїм виступом цього річній програмі солоспіву вже у згаданому складі отримав першу нагороду фестивалю за вокальне та інструментальне виконання пісні «Ой журавко, журавко».¹⁹

На VIII Фестивалі сольного співу, музики, танцю та образотворчого мистецтва у Рієці в 2024 р. інструментальний ансамбль товариства Кобзар – Загреб під керівництвом професора Загребської музичної академії Ореста Шургота також зайняв I місце у конкурсі.

Важливо відзначити участь нашого музично-інструментального ансамблю «Кобзар» у VIII українському фестивалі пісні, музики, танцю і мистецтва. Інструментальний ансамбль «Кобзар» у складі чотирьох скрипок (професор Орест Шургот, Алісія Мудрик, Луція Ліон та Микола Гаврилюк) виконав дві композиції «Мелодія» та «Народний танець» відомого українського композитора Мирослава Скорика та здобув перше місце.

Вже вчетверте наш Музичний вокально-інструментальний ансамбль «Кобзар» займає перше місце на такому насиченому та добре організованому

19 Часопис УКПТ «Кобзар» - Загреб, «Слово Кобзаря» Число 6, стр. 3, 3 ДІЯЛЬНОСТІ УКПТ «КОБЗАР» ЗАГРЕБ У ІІ КВАРТАЛІ 2023 РОКУ (Славко Бурда)

фестивалі.²⁰

Таким чином, діяльність вокально-інструментального ансамблю Кобзар у Загребі стала вагомим зразком не лише збереження українських традицій у Хорватії, але й відображенням національно ідентифікаційних тенденцій засобами вокально-ансамблевого співу (чоловічого, жіночого, мішаного) та інструментальної гри (з використанням акустичних інструментів – академічних та народних).

Список літератури

- Ансамбль «Кобзар». Репертуар (Українські народні пісні). Загреб, видавець: Товариство української культури, упорядник Алекса Павлешин, 2010. 60 с.
- Аудіоальбом. Кобзар, Загреб (Хорватія), CD. 2000.
- Бурда С. Історія і актуальні проблеми українців і русинів Хорватії. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Кн. 1 [Упор. С. Бурда і Б. Гралоук]. Загреб (Хорватія): Культурно-просвітне товариство русинів і українців Загреба, 2002. С. 173–181.
- Бурда С. Українське культурно-просвітне товариство “КОБЗАР” ЗАГРЕБ. З нагоди 45-річчя успішної діяльності. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 155–160.
- Дутчак В. Аспекти творчої співпраці митців Прикарпаття та Хорватії на зламі ХХ – початку ХХІ ст. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С.111–122.
- Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття [монографія]. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.
- Нагірний М. «Літні школи» як чинник збереження національної ідентичності русинів та українців Хорватії (1990-ті роки). Українці Хорватії. Матеріали та документи. Кн.2. [Упор. С. Бурда]. Загреб: Українська громада Республіки Хорватія, Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2020. С. 192–197.
- Нагірний М. Українці Загреба наприкінці ХХ ст. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія): Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 89–109.
- Нова думка. №1 (129). 2005. 52 с.
- Саган Г., Рублик С. Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» м. Загреб: 50 років діяльності з організації діаспорного життя в Хорватії. Українці Хорватії: матеріали і документи. Книга п’ята / Підготував Славко Бурда. Загреб (Хорватія):

20 Часопис УКПТ»Кобзар» - Загреб, «Слово Кобзаря» Число 10, стр.3, ВСТУПНЕ СЛОВО РЕДАКТОРА (Славко Бурда)

Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар», 2022. С. 53–87.

KobzarHR. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/@KobzarHR>

Часопис УКПТ «Кобзар» Загреб «Слово Кобзаря» № 6 2023. Стр. 3,

№ 10 2024. Стр. 3 (Славко Бурда)

Наталія Федорняк

**Кандидат мистецтвознавства, викладачка кафедри
музичної україністики та народно-інструментального мистецтва
Прикарпатського національного університету імені
Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)**

«УГРОРУСЬКІ ДУХОВНІ ВІРШІ» ВОЛОДИМРА ГНАТЮКА ЯК САКРАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ПАМ'ЯТКА

У дослідженні проаналізовано «Угороруські духовні вірші» (1902) Володимира Гнатюка як релігійну словесну пам'ятку угорських русинів. Описано 12 угороруських рукописів, як зразки давнішої літератури. Визначено рівень культурного розвитку угорських русинів в контексті розгляду основних сфер їх життєдіяльності. Розглянуто особливості релігійних пісень, репрезентованих у рукописах, їх авторів, територію походження, зміст, мову, стиль викладу.

Володимир Гнатюк – український фольклорист, етнограф, громадський діяч, академік ВУАН, який підніс фольклористику до рівня самостійної наукової дисципліни, чії наукові праці та фольклорні збірники не мали подібних в українській фольклористиці, а в окремих випадках (байки, легенди) навіть у світовій літературі.

Головними напрямками діяльності В. Гнатюка була наукова робота в галузі етнології (300 наукових статей і монографій), публіцистика, організація дослідницької етнографічної роботи в рамках НТШ (секретар, а пізніше голова Етнографічної комісії НТШ), видавнича та редакторська робота (редактор «Етнографічного збірника» НТШ), музейна справа, активна участь в українському громадсько-політичному житті.

Основною сферою наукового зацікавлення В. Гнатюка була фольклористика, про що свідчить найбільша кількість праць в цій галузі, які містять ґрунтовні дослідження всіх фольклорних жанрів – казки, легенди, перекази, народні

Наталія Федорняк

оповідання, пісні, прислів'я, приказки, звичаї, вірування, демонологія, історія фольклористики, методика збирання фольклору тощо. Працював і в галузі етнографії, вивчав сільське господарство, кулінарію, ремесла й промисли, одяг, архітектуру тощо. Також відомі його праці з літературознавства, мовознавства, з питань релігії, численні публіцистичні статті, рецензії на наукові видання тощо. Його фольклористична діяльність охопила етнографічні регіони східної України, Галичину, Буковину, Закарпаття, українські поселення на території Югославії, Румунії, Угорщини, польсько-словацьке пограниччя, а також США, Канади, Бразилії тощо. Проявив себе в першу чергу як збирач та видавець фольклорних матеріалів. Його фольклористична праця була високо оцінена визначними діячами української і світової науки, був членом кількох європейських товариств та установ.

Володимир Гнатюк

Ще в студентські роки фольклорист звернув увагу на найменш досліджену українську територію – Закарпаття. У 1895–1903 роках В. Гнатюк перебував у народознавчих експедиціях на Закарпатті, результатом яких стало видання його шеститомної праці «Етнографічні матеріали з Угорської Русі» (Гнатюк, 1897). Добірка є важливим науковим дослідженням життя, побуту, культури та звичаїв русинів, що проживали на території, яка до 1918 року входила до складу Угорщини, – Закарпатська область України та Пряшівщина, а також українські етнічні острівці на Балканах в Бачці та румунському Банаті. Шеститомник містить 505 зразків народної прози (казки, легенди, перекази, анекдоти) та 583 пісні (2190 сторінок), які записані з філологічною точністю, паспортизацією, наведенням паралелей майже до кожного твору, словником

діалектних слів тощо. На основі зібраного фольклорного матеріалу науковець написав 115 наукових розвідок та рецензій (Мушинка, 1987).

Протягом експедицій В. Гнатюк не обмежувався записуванням фольклору, а вивчав культурне, економічне, соціальне та політичне життя закарпатських українців, які зазнавали неймовірних утисків з боку панівної угорської верхівки з метою денационалізації неугорських меншин на території Угорщини. Фольклорист проводив натомість проукраїнську просвіту, що одразу занепокоїло угорську владу і пізніше призвело до замовчування його діяльності в історії закарпатської культури, адже фольклорист своїми численними науковими працями доводив, що закарпатське населення є складовою частиною українського народу.

Надзвичайно важливими були дослідження науковцем культурного пограниччя, зокрема Бачки, що охоплює частково території Сербії (автономна область Воєводина) та Угорщини (округ Бач-Кішкун). З XVIII ст. Бачка була заселена українцями-русинами, які зуміли зберегти свою ідентичність. О. Фабрика-

Процька зазначає: «У 1897 році, перебуваючи тривалий час серед бачванських русинів, дослідник записав 430 пісень, 220 прозових творів, зробив детальний опис керестурського весілля, віднайшов та опублікував декілька рукописних збірників пісень, а також керестурську хроніку подій та ін. Записаний матеріал став основою написання цілої серії наукових і науково-популярних статей, у яких автор на реальних фактах доводив руське походження бачванських колоністів Коцура, Вербаса, Керестура та інших місць. Власні польові записи, здійснені у Коцурі та Керестурі, В. Гнатюк видав у чотирьох томах «Етнографічного збірника» Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (1900, 1902, 1910, 1911р.) Записи, зроблені у Бачці, побачили світ у «Етнографічному збірнику» Т.IX НТШ (Львів, 1900)» (Фабрика-Процька, 2020).

Ці записи В. Гнатюка аж у 1972 році записи були зібрані у збірник під назвою «Руські народні пісні у записах В. Гнатюка» («Руські народні пісні у записах В. Гнатюка») (Новий Сад: Руске слово, 1972), упорядкованих відомим дослідником фольклору Д. Латяком. Фольклорні зразки збірника систематизовані за жанрово-тематичним принципом: «Балади і романси», «Духовні пісні і колядки», «Історичні спомини», «Різні долі», «Дівочькі пісні», «Парубочькі пісні», «Утрата вінка», «Вояцькі пісні», «Пісні про подружнє життя», «Місцеві пісні», «Жарти і дотинки», «Пісні про звірів». Збірник став не лише першою, але й найповнішою і найбагатшою за змістом пісенного фольклору русинів антологією не лише для Бачки, але загалом Закарпаття того періоду.

Під час своїх експедицій в Угорську Русь, окрім збирання фольклорних матеріалів, В. Гнатюк звертав увагу на старі рукописні збірники, які, зокрема, в XVII–XVIII ст. були тут дуже поширені і заповнювали нестачу друкованих неугорських книжок. З кожної експедиції він привозив до Львова кілька цінних рукописів. Частину з них передав І. Франку, які той опублікував у працях «Карпаторуська література XVII–XVIII в.» (Франко, 1900), «Апокрифи і легенди» (Франко, 1899) та ін.

Саме з метою презентації давнішої угороруської літератури у 1902 році В. Гнатюк опублікував «Угороруські духовні вірші» (Гнатюк, 1985). До збірника увійшли віршовані твори із наявних у нього угороруських рукописів. Всього дослідник віднайшов на території закарпатської України, східної Словаччини та Бачки 14 рукописів, переважно співаників, які містять 225 пісень та віршів, серед яких було багато майже зовсім не відомих духовних віршів. В. Гнатюк подає опис 12 новознайдених рукописних збірників (окрім двох, які передані І. Франку та вже ним описані) і їхні тексти зі збереженням всіх особливостей мови, ритміки, стилю тощо. До кожного зразка наведено паралелі з українських, чеських, польських та словацьких збірників.

Важливо, що В. Гнатюк використовує термін духовні вірші, а не пісні, підкреслюючи тим самим їх давнє походження. Відомо, що духовні вірші – «форма народної епічної, ліричної, інколи ліроепічної творчості, яка адаптувала книжні канти і псалми до розуміння пересічним слухачем, живилася мотивами агіографій, частково апокрифів» (Літературознавча енциклопедія. 2007). Їх виконували кобзарі, лірники, прочани до святих місць, «каліки перехожі», мандрівні дяки,

старці. Вони мали вигляд «дисметричного, переважно акцентного вірша, що зазнав впливу поширеної у братських школах силабіки, елементів літургійної драми» (Літературознавча енциклопедія. 2007). Духовні вірші мають давнє походження (з кінця XVI ст.), групувалися за такими тематичними напрямками, як земне життя й муки Христа, життя Богородиці та різних святинь угодників Божих. Загалом вони мали виразний дидактичний характер. Вони стали основою церковних релігійних коляд.

Твори, упорядковані В. Гнатюком із рукописів, засвідчують також їх давнє походження, але й наближеність до місцевої народної творчості. Ці твори зібрані наприкінці XIX століття, але В. Гнатюк констатує їх походження XVII–XVIII століттям, якщо вони не були створені раніше. Очевидно, що укладали та розповсюджували їх в першу чергу священники та дяки. Рукописи збережені також завдяки переписам не тільки так званими «вченими» людьми – дяками, учителями, а й селянами (що свідчить про їхню освіченість). Вони відображають специфічні особливості регіону і часу, в якому створювалися і виконувалися, включаючи мову, діалекти і стиль, які можуть бути архаїчними з сучасної точки зору. Рукописні збірники русинів є «мініатюрною моделлю різночасових та різнонаціональних нашарувань» (Лановик, 2020). Окрім віршів, написаних церковнослов'янською мовою, значна їх частина була написана з додаванням різних діалектів народної мови, а також вірші, в основі яких чиста народна мова. Ці твори переписувалися з церковних книжок, переважно з різних видань «Богогласника», але, оскільки переписувачі не завжди володіли церковнослов'янською мовою, вони додавали діалектні слова та робили інші зміни, створюючи нові напівфольклорні редакції пісень. Зокрема, зустрічаємо з-поміж таких написані народною говіркою русинів Бачки, якою складена і значна частина прозових рукописів. Тому вони є цінним джерелом для вивчення мови бачванських русинів (Мушинка, 1975). Також ці матеріали характеризуються запозиченням віршованих форм із народнопісенної традиції, елементами поезії давніх письменників (наприклад, І. Некрашевича), перекликаються із творами Почаївського Богогласника 1790 р. (Лановик, 2020)

Книга розпочинається ґрунтовною статтею, де автор спростовує зародження закарпатської літератури у XIX ст., а на основі багатого фактичного матеріалу доводить, що всі форми віршів XIX ст. були відомі ще у попередньому столітті і використовувалися, зокрема, у народних піснях. Також цьому сприяв культурний розвиток (вплив угорської та польської культури, культурні осередки) та високий ступінь освіти різних верств населення угорських русинів. Зокрема, це навчання угорського духовенства в Тирнаві та Ягрі, звідки виходили професори богослов'я Мукачівської духовної семінарії, крилошани та єпископи, що ставало рушійною силою просвіти між русинами. Вже у XVIII ст. угорські русини мали власну вищу школу богослів'я, доктори філософії та богослів'я були у численних василіянських монастирях. Також в цей час активно розвивалося народне шкільництво – у XVII ст. русини мали свою вищу школу, багато народних шкіл та семінарій, де викладали вчителі слов'янської, руської, грецької, латинської та єврейської мов, буквар для народних шкіл. Більшість учителів народних шкіл закінчили по 6–8 гімназійних класів і володіли чотирма мовами – руською, мадярською, латинською, німецькою. В кінці XVIII–на поч. XIX ст. учені угорські

русини займали кафедри у Львівському університеті, були ректорами семінарій у Львові та Відні. Тісні взаємовідносини були із галицькими русинами. Рівень національної свідомості угорських русинів був високий завдяки вживанню своєї мови у навчанні, на що вказують не тільки рукописи, а й різні документи XVII–XVIII ст. Рукописна література русинів, створена під впливом народної творчості та народною мовою, була тоді на вищому рівні, ніж література XIX ст., яка, як за змістом, так і мовою, не була народною і написана староруською мовою.

В. Гнатюк переконаний, що рукописів є достатня кількість, і їхній зміст свідчить про значну літературну цінність для русинів. Також вчений наголошує на важливості зацікавлення угороруськими рукописами ігуменом мукачівського монастиря А. Кралицьким, ігуменом монастиря в Бороняві М. Врабелем, О. Колессою, І. Франком тощо. І. Франко, посилаючись на ці рукописи, писав: «Можна назвати щасливим випадком те, що дд. В. Гнатюк і проф. О. Колесса в часі своїх подорожей на Угорську Русь повіднаходили рукописи, з котрих мені довелось опублікувати поміщені тут оповідання. Та про те з самого факту, що в короткім часі, майже не шукаючи спеціально, вони могли повіднаходити такі багаті збірки, ми можемо догадуватися про величезне багатство таких пам'яток на Угорській Русі і про велику популярність, яку за недостатчею новітньої просвітної і артистичної літератури, має там досі отся література апокрифічних оповідань і легенд» (Франко, 1899). На жаль, відшукати давніші рукописи було важко через складні політичні обставини життя угорських русинів, в силу яких ці пам'ятки були знищені. Разом з тим В. Гнатюк висловлює розчарування щодо відсутності інтересу наукової спільноти до цих матеріалів, а також й самих угорських русинів, які не надають належної уваги рукописам або їх переховують чи мимоволі знищують.

В. Гнатюк відзначає, що з доступних йому рукописів старіші прозові, новіші – переважно духовні пісні, призначені до окремих церковних свят чи обрядів, які хором співалися в церкві, на прощах, при обході поля, на похороні тощо. Світських поезій в угороруських рукописах немає, крім однієї чи двох, на відміну від галицьких, де вони часто зустрічаються. Винятком можна вважати похоронні пісні, що співаються не в церкві, а при померлому, однак їхній зміст в основі також духовний. Фольклорист відзначає велику кількість віршів Господу та Богородиці, а дуже мало святим, що також відрізняє їх від галицьких.

Тексти науковець публікує повністю (крім надрукованих раніше), оскільки, крім поетичного значення, вони дають можливість пізнати особливості епохи та їх творців. Якщо знані раніше вірші мають зміни в наявному рукописі, то також В. Гнатюк їх подає повністю. Цікавіші прозові тексти написані окремо. Використана нова пунктуація, окрім опису рукописів, правопис залишається незмінним.

В. Гнатюк подає рукописи у двох розділах – «Рукописи з північної Угорщини» та «Рукописи з Бачки і Сриму» через відмінність текстів різних територій та через вплив польський, словацький і сербський (що відповідно зазначено в їхніх текстах), який відрізняється на різних землях. Також відзначено їхню схожість з галицькими творами чи специфічні особливості, які відрізняють тексти, що походять з інших місцевостей.

1 розділ складають 2 кушницькі рукописи (описані І. Франком), Колопанський рукопис (зі Стройни), рукописи Михайла Годя (з Кушниці), Івана Леманця (з Кушниці), Миколи Проця (з Марамороша), Олександра Ладижинського, це 98 пісень та «Забави при мерци». Колопанський рукопис (прислав о. Ю. Жаткович зі Стройни) має багато віршів, аналогів яких немає в «Богогласнику». В. Гнатюк припускає, що причиною створення нових пісень було бажання побожного селянина мати пісні на кожне церковне свято чи подію зі Святого письма, тому часто дяки, як головні виконавці церковних пісень, створювали нові. Окрім пісень, похоронний обряд угорських русинів включає «Забави при мерци», які відбуваються біля тіла померлого з метою розвеселити його рідню. В. Гнатюк вмістив 11 таких найбільш розповсюджених.

Також в 1 розділі вміщено декілька зразків з території Пряшівщини – дяківські похоронні пісні та в час великого посту з рукописного збірника О. Ладижинського, учителя у В. Липнику Попрадської округи, а також 8 пісень, виписаних з рукописного збірника с. Мальцева Бардіївської округи (Мушинка, 1975). В. Гнатюк відзначає, що вони записані «церковною» мовою, руським діалектом і «пословаченим» діалектом, схожим до бачванського.

Друга частина добірки охоплює рукописи з південної Угорщини – Бачки і Сриму. Тут подано опис 9 рукописів і вміщено 127 духовних пісень, а саме рукописи Лікара (з Керестури), Михайла Мункачія, 4 рукописи М. Туринського, 3 рукописи Юрія Манойла, хоча В. Гнатюк зазначає, що зустрічав в цій місцевості більше рукописів, але через відсутність коштів не зміг їх придбати.

Збірники складені у ХІХ ст., значна частина текстів походить із східної Словаччини і побутувала в усній традиції населення Пряшівщини до початку ХХ ст. (Мушинка, 1975) В. Гнатюк пише, що рукопис Лікара занотований церковною мовою, але, оскільки переписувачі її добре не розуміли, то переплутали багато слів, що змінює їх значення. Це стосується і змін аналогів пісень Богогласника – деякі слова замінені діалектами, перестановка строф та їх відсутність, що створює іншу редакцію пісні.

В 2 розділі цінними є 4 рукописи селянина М. Туринського із с. Бачинці в Срімі, які потрапили до Гнатюка через знайомого селянина Миколу Ерделю із с. Ліповац в Срімі (Мушинка, 1975). Їхня важливість в тому, що саме М. Туринський був напівпрофесійним переписувачем («чорнокнижником»), який взимку на замовлення переписував церковну літературу (євангелії, псалтирі, пісенники) і володів високим рівнем письма. Також М. Туринський, ймовірно, мав і невідомі старіші рукописи, з яких робив новіші версії, але достеменно про це невідомо (Лановик, 2020).

До текстів «Угроських духовних віршів» із Бачки та Сриму зверталися відомі дослідники закарпатської культури та мови і літератури І. Франко, М. Возняк, А. Годинка, І. Панькевич, Є. Недзельський, Ю. Яворський, В. Микитась, О. Мишанич, О. Рудловчак та ін. (Мушинка, 1975).

Окрім опису та подання текстів рукописів, В. Гнатюк упорядкував покажчик пісень відповідно до часу, коли їх виконують. Відтак сюди ввійшли пісні до Ісуса

– «Різдво», «Богоявлене», «Стрітенє», «Неділя блудного сина», «Великопістні», «Шуткова неділя», «Страстні», «Великдень», «Томина неділя», «Вознесене», «Тройцин день», «Преображенє», «Воздвиженє Ч. С.», «Зарваницький Ісус», «Псалми Ісусови», «Розмова Христа з Богородицею»; до Богородиці – «Зачате Богородиці», «Різдво Богородиці», «Воведене», «Благовіщенє», «Успенє», «Покров», «Пісні співані під час подорожі на відпуст», «Загальні пісні богородичні», «Керестурська Богородиця», «Повчанська Богородиця»; до святих – «Сиропусна неділя (Адам і Єва)», «Сьв. Михайло», «Сьв. Ілля», «Сьв. Іван», «Сьв. Петро і Павло», «Сьв. Николай», «Сьв. Юрий», «Три сьвяті», «Сьв. Василь», «Лазар і богач», а також на різні потреби – «Плач на чужині», «Зазив до духовного», «Пісня на похороні єпископа», «Пісні при мерци», «Многолїте». Найбільше серед них пісень на Різдво (26) та страчних пісень (20), інші представлені одним чи кількома зразками.

Важливо, що більшість зразків духовних віршів, упорядкованих В. Гнатюком, засвідчують вже їх пісенні форми поширення, які на межі XIX – XX ст. побутували в середовищі кобзарів, лірників, опісля стали основою для хорових аранжувань.

Висновки. Розвідка «Угроруські духовні вірші» В. Гнатюка є документом історичної пам'яті та культурної спадщини українців-русинів, які проживали на пограниччі Угорщини, Словаччини та Балкан. Збірник сакральних творів став яскравим відображенням релігійних цінностей народу. Він свідчить про давність, багатство і різноманітність української (руської, русинської) мовно-літературної традиції, демонструючи її зв'язок зі східнослов'янським і християнським культурним досвідом. Духовні пісні висвітлюють специфіку русинських словесних пам'яток, стан розвитку мови й рівень тогочасної загальної освіти русинів, служать поштовхом до вивчення походження давньої української літератури та є джерелом дослідження мови та культури русинів. Рукописна пам'ятка є свідченням національного та культурного самовизначення русинів. Хоча збірник не містить мелодичних зразків, але багато творів свідчать про їх музичне буття й поширення.

Список літератури

Гнатюк В (1897). Етнографічні матеріали з Угорської Руси. Т.1. // Етнографічний збірник. Т. 3. Львів,

Гнатюк В. (1985). Угроруські духовні вірші. Інтегралне виданє зоз «Запискох Наукового Товариства ім Шевченка» т. XLVI, XLVII, XLIX. Нови Сад: Руске слово.

Лановик З., Лановик М., Ковалець Л. (2020). Угорські русини в дослідженнях Володимира Гнатюка: археологія пам'яті // Русин. № 59. С. 176–196.

Літературознавча енциклопедія у 2 т. (2007). Авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія» (Духовні вірші. Т. 1 . С. 309).

- Медведик Ю. (2006). Українська духовна пісня XVII–XVIII ст. Львів: Вид-во УКУ. 324 с.
- Медведик Ю. (2023). Духовна пісня в Україні: витоки, розвиток, жанри: монографія. Львів: Український католицький університет. 324 с. (Історія української музики, вип. 30; серія «Київське християнство», т. 28).
- Мушинка М. (1975). Володимир Гнатюк – дослідник фолкльору Закарпаття // ЗНТШ. Т. 190. Париж–Мюнхен.
- Мушинка М. (1987). Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства // ЗНТШ. Т. 207. Париж–Нью-Йорк–Мюнхен–Торонто.
- Фабрика-Процька О. (2020). Народна музична культура лемків і русинів Карпатського регіону: традиція, трансформація, ідентифікація: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т імені В. Стефаника, ПП Супрун В П. 496 с.
- Франко І. (1899). Апокрифи новозавітні, «Пам'ятки українсько-руської мови і літератури». Львів.
- Франко І. (1900). Карпаторуська література XVII–X VIII с., ЗНТШ т. XXXVII–XXXVIII. Львів.

Володимир Сергійчук

**Завідувач кафедри історії світового українства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор історичних наук, професор**

ЮВІЛЕЙНИЙ САМІТ НАТО ДЛЯ УКРАЇНИ ЯК ПЕРШИЙ ЛІОНСЬКИЙ СОБОР

Головна проблема, яка турбувала католицький світ у першій половині XIII століття, - відносини Римського першопрестолу з німецьким імператором Фрідрихом II та португальським королем Саншу II. Цьому й присвячувалися головні дискусії на Першому Ліонському соборі, який відбувся 1245 року. Важливим він став для українців тому, що на ньому вперше був присутній руський архієпископ Петро Акеревич. Його менше обходили палкі розмови про зміст виклять на адресу названих можновладців – запрошений гість намагався освідомити поважну публіку про ту величезну загрозу, яку несе європейській цивілізації східна орда.

Володимир Сергійчук

З «Великої хроніки» Матея Паризького в перекладі Івана Паславського довідуємося про відомості, які Акеревич подав спочатку спеціальній папській комісії в листопаді 1244 року, а потім повторив їх уже на Соборі в червні наступного. І вони багато в чому нагадують події сьогодення, коли йдеться про російсько-українську війну й ставлення до неї Заходу. Зокрема, руський посланець розповів тоді про те, що татари «з усіх націй і релігій уже переманили до себе багато народу. Мають намір, однак, підкорити собі увесь світ, бо вірять, що божественним промислом їм призначено пліондрувати цілий світ упродовж 39 років, і оправдують це тим, що подібно до того, як колись кара Божа очистила світ потопом, так і тепер тотальною загладою людей, що їм належить здійснити, світ очиститься».

Чи не такі помисли в російських агресорів, коли вони під патронатом своєї церкви приходять на українські терени, щоб їх «денаціоналізувати» й «демлітаризувати»?

Але далі Петро Акерович розповідав таке про ординців, яке мало б загострити увагу європейських католиків: «Вірять і стверджують, що матимуть ще кроваве зіткнення з римлянами, під якими розуміють усіх людей латинського світу; вони побоюються чудес і того, що пророцтво про майбутню відплату може мінятися. Якщо переможуть вони, то, як стверджують, успішно пануватимуть над цілим світом».

Чи не чує весь світ сьогодні з російських телеканалів щодня погрози про ракетні удари по європейських столицях, як і по Вашингтону, Нью-Йорку, Чикаго, Лос-Анджелесу?..

Однак тоді звістка про небезпеку для європейської цивілізації відійшла в бік, оскільки представник української Галицько-Волинської держави обмовився й такою інформацією: «Вони повністю виконують договори з тими [народами], які добровільно їм піддаються і служать; із них вони вибирають собі добірних воїнів, яких у битвах завжди виставляють попереду. Подібно добирають [з них] собі різних ремісників-умільців. Натомість тих, що повстають проти них і ненавидять їх ярмо, вони не щадять, як, зрештою, і тих, на кого ще мають напасти. Послів гречно приймають, вислуховують і відпускають [з миром]».

І ця остання фраза, очевидно, стала своєрідною рятівною соломиною для вже тоді боягузливого Заходу: замість організації негайної підготовки до зустрічі з майбутньою агресією східної орди Папа Римський Інокентій IV відправляє до її столиці свого посланця Джованні Карпіно з пропозицією кагану перевести своїх підлеглих татар на християнство й не чіпати Європи.

Після свідчень Петра Акеровича щодо татарської небезпеки Перший Ліонський Собор ухвалив у своїх статтях надати допомогу Русі - Україні, про що свідчив 16-й запис його постанов. Проте ніяких реальних кроків у цьому плані не здійснювалося, оскільки Європа сподівалася на позитивну відповідь від Золотої Орди.

Вона прийшла аж через рік, в якій каган Гуюк повідомив про відмову прийняти християнство і поставив вимогу, аби Європа підкорилася йому «як володарю над усі народами світу». Бо нібито, як писалося в листі, «силою Бога всі землі, починаючи від тих, де сходить сонце, і кінчаючи тими, де заходить, даровані нам». Відмова від цього ультиматуму означала перехід як самого Папи, так і європейських монархів у стан ворогів Золотої Орди з усіма наслідками.

Боягузлива Європа знову ж таки спробувала умиритворити східну орду: наступного року ще один посланець Папи - Асцелін Ломбардський зустрічався з одним із її повелителів у Байджу біля Каспійського моря. Як наслідок, до Інокентія IV відправилися двоє татарських послів — Айбер і Сергіс з ультимативними листами. Коли їх у Європі діждалися - аж у 1248 році, то зовсім отетеріли: повелителі орди наполягали, аби Папа Римський прибув на поклін до кагана в столицю Каракорум. Усе, на що спромігся Інокентій IV уклінно прохав кочовиків зупинити убивство християн у Східній Європі.

Сподіваючись на обіцяний на Першому Ліонському соборі Хрестовий похід проти орди, князь Данило Галицький після підтвердження його прав

татарським ханом, розпочав велике оборонне будівництво на своїх теренах, що мало зупинити її похід «до останнього моря», як вона собі запрограмувала для остаточного оволодіння світом. Однак Європа не зорганізувалася на захист своїх передових рубежів на сході, кинувши напризволяще державу русичів. Тільки й того, що визнали Данила Галицького королем Русі.

Тож останній під наглядом татарського ревізора змушений був зруйнувати оборонні укріплення перед величезною масою орди, бо встояти проти неї на рівнині він не міг. Та з останніх сил таки прорвалася через карпатські перевали, але була остаточно виснажена в локальних сутичках з винахідливим місцевим населенням, що вміло використовувало природні гірські перешкоди, долати які не звикли степові кочовики. Відтак обезкровлена орда повернула назад до прикаспійських степів із залишками свого військового потенціалу, який ще деякий час спроможний був збирати данину з упокорених руських земель – після перемоги русько-литовських збройних сил на Синіх Водах 1362 року ця регулярна повинність уже стосувалася хіба що московського князівства. До речі, різні упоминки кримській орді воно буде платити аж до царювання Петра I.

Більшовицький московський цар Ленін лякав не тільки небаченим масовим терором як для початку демократичного ХХ століття – він розпочав економічний шантаж зголоднілої за Першу світову війну Європи, зокрема, й дешевим українським хлібом. Саме завдяки цьому йому вдалося розколоти капіталістичний світ, коли після підписання з ним генуезької угоди «сильні світу того», наче колись упокорені князі, поплазували до кремлівського трону, щоб кинули і їм кістку, відірвану від рота поневолених москвою народів. Не встоялися перед дешевою сировиною з московщини й заокеанські правителі. Смак демпінгового українського хліба спокусив Президента США Рузвельта навіть у ті найчорніші дні 1933 року, коли кожна зернина могла врятувати голодні українські душі.

І з цим режимом Захід пішов на спілку, бо чомусь злякався тільки Гітлера, з яким Сталін ділив перед тим Європу. Відтак за допомогою американського ленд-лізу й другого фронту Москва проголосила себе переможцем Другої світової. І лише післявоєнна фултонська промова Черчіля застерегла капіталістичний світ від того аркана, який, за традиціями ординських попередників, навчилися зашморгувати на ший наївняків новітні кремлівські хани.

Не тільки історична приреченість так званого комуністичного режиму остаточно відкрила очі на його гнилість і неминучий упадок, а й тверда владна рука Президента США Рональда Рейгана, який зумів розвернути політичні й економічні процеси в світі таким чином, що кремлівські хани тепер поплазували на Захід вимолювати своє майбутнє. Величезна територією країна щаслива була одержувати «ніжки Буша», аби таким чином символізувати кінець комуністичної ери.

Однак наступники Рейгана виявилися далеко не рівними йому за масштабами планетарного мислення, бо не мали того гострого політичного відчуття й сміливості ухвалювати необхідні рішення. Вони так розчулилися перемогою нібито демократа Єльцина в Росії, що негайно запропонували російській федерації місце серед G8 і G20, хотіли також бачити її і в НАТО. Та ще й погодилися віддати

їй ядерний потенціал України під гарантії безпеки тієї ж москви.

Як не прикро, наступники Рональда Рейгана не побачили тих змін, які відбулися в ментальності орди з часів Першого Ліонського собору. По-перше, якщо тоді нібито вона дотримувалася своїх зобов'язань, то тепер – навпаки, про що заявляв ще в XIX столітті Бісмарк: договори з нею не вартують того паперу, на якому вони підписані.

Але змінювався вже з часу Ліонського собору й Захід. Якщо в ухвалах згаданого зібрання 16-м пунктом гарантувалася тодішній українській державі допомога проти орди, то яким чином це було здійснено? А ніяк!

То хіба ця недобра традиція не спрацювала в 2014 році, коли Захід як гарант нашої територіальної цілісності й незалежної державності спокійно спостерігав за тим, як один з таких «гарантів» - москва відриває від України значні терени. І ніякі заяви тодішнього Президента США Обама про те, що він зробив, усе, що міг, нікого тепер не переконують щодо його рішучості в переломний момент історії людства.

Як не буде виправдання західним лідерам їхньому «мудрому» рішенням в перші дні російського широкомасштабного вторгнення надати політичний захист Президенту України Зеленському в екзилі з майбутнім тижневим очікуванням повної капітуляції України. З планами, щоправда, надати українцям засоби для партизанської боротьби проти російських окупантів.

А зволікання Заходу щодо своєчасного і повного забезпечення оборонних бойових дій, тривала політична торгівля щодо постачання високоточної далекобійної зброї, насамперед для захисту українського неба й ураження джерел агресії на теренах рф? Про піврічну «війну мишей і жаб», як підтвердили б це древні греки, в Конгресі США щодо виділення на допомогу Україні 61 мільярда доларів у той час, коли збільшуються жертви як серед наших військових, так і цивільного населення, вже й не доводиться говорити!

І за таких обставин довгоочікуване рішення ювілейного саміту НАТО у Вашингтоні обмежується лише обмовкою про «незворотний» шлях України до НАТО, хоч саме вона власними збройними силами виконує функції цього військового альянсу – захищає сьогодні свободу й право на життя своїх громадян, аби завтра подібна агресія не зачепила долю інших народів, включно з країнами, які входять нині до цієї організації.

Заява НАТО на Вашингтонському саміті, пише відмий український діяч США Аскольд Лозинський, була сильною щодо України, але мала несуттєвий зміст. Що саме означає «незворотний»? Видали такий комунікат: «Ми повністю підтримуємо право України обирати власні заходи безпеки та вирішувати власне майбутнє без зовнішнього втручання. Майбутнє України в НАТО. Україна стає все більш сумісною та політично інтегрованою з Альянсом. Ми вітаємо конкретний прогрес, якого Україна досягла після Вільнюського саміту щодо необхідних демократичних, економічних і безпекових реформ. Поки Україна продовжує цю життєво важливу роботу, ми продовжуватимемо підтримувати її на незворотному шляху до повної євроатлантичної інтеграції, включаючи членство в НАТО».

Отже, для України в черговий раз просто нагадали обіцяне їй ще на Першому Ліонському соборі 1245 року. Бо бояться розгнівити московських спадкоємців Золотої Орди, заглядаючи їм улесливо в очі, як колись ординським ханам. І цим розпалюють тим пристрасті до організації нових походів на Захід – адже вже їхали Берліном їхні козаки, марширували вони й по Єлисейських полях у Парижі, переходили з Суворовим через Альпи...

Тим паче, що вони можуть усе це повторити, про що відверто заявляють! Цього, на жаль, не зрозуміли в 32 країнах світу, в тому числі й на берегах Босфору, куди вже понад п'ятсот років спрямовані погляди ідеологів концепції «Москва - Третій Рим, а Четвертому Риму не бувати».

Володимир Сергійчук

**Завідувач кафедри історії світового українства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор історичних наук, професор**

РОСІЯНИН КУЛЬЧИЦЬКИЙ ПОВЕРТАЄТЬСЯ ДО ВОЮЮЧОЇ УКРАЇНИ...

У жовтні 1988 року з таємного відділу ЦК компартії України на адреси заокеанських українських газет через Постійне представництво УРСР при ООН було відправлено протест чотирьох київських науковців до голови Міжнародної комісії юристів шведського професора права Джекоба Сандберга, яка розглядала в судовому засіданні в Нью-Йорку наслідки Голодомору 1932—1933 років в Україні. У цьому листі наголошувалося, що «розслідування, яке проводить комісія, навряд чи може бути віднесене до суто правових дій. Воно швидше має політичний характер і є співучастю в цілеспрямованій ідеологічній акції. Такі дії несумісні з принципами об'єктивного дослідження і навряд чи можуть прояснити істину. Тому вони не можуть не викликати недовіри й протесту».

Далі необхідно було вдарити і по «українських буржуазних націоналістах» як нібито ж ворогів власне українства: «Не можна не сказати й про те, що Ваша комісія створена з ініціативи «Світового конгресу вільних українців» (СКВУ), який безпідставно претендує на те, щоб представляти український народ. Насправді ж СКВУ є екстремістським емігрантським центром антирадянської орієнтації, що не визнає існуючого на Україні державного ладу. Виразне антирадянське спрямування цієї організації пояснює й міф про «український геноцид», який вона роздуває й поширює всіма можливими засобами»

Тоді в найбільшій діаспорній газеті «Свобода», скажімо, цілком резонно не надрукували цю відшліфовану у відділі міжнародних зв'язків ЦК контрпропагандистську агітку. А от у нинішньому році читачі «Свободи» мали можливість ознайомитися з нею, якби професор Станіслав Кульчицький, розлогу сповідь якого щодо його власної ролі у відкритті правди про Голодомор ця газета надрукувала, обмовився про це хоча б кількома словами.

На жаль, про ініційоване торонтським адвокатом Володимиром-Юрієм Данилівим і підтримане Світовим Конгресом Вільних Українців наприкінці 1983 року створення Міжнародного трибуналу над організаторами Голодомору-геноциду в Україні (так спочатку іменували цю інституцію) у сповіді професора Кульчицького не згадується зовсім.

Автор акцентує увагу на своєму одеському походженні, розповідаючи про те, як з сина вірменки і нібито нащадка галицького шляхтича він був записаний росіянином – це тоді давало імунітет від звинувачень чи у вірменському, чи в українському націоналізмі: «В рік смерті Сталіна треба було одержувати паспорт з обов'язковою позначкою національності. Мати мудро наполягла, щоб в цій графі стояла позначка “росіянин”. Зрозуміло, що ця порада мала усвідомлено викристалізуватися і в життєве й наукове кредо майбутнього історика.

У цих своїх споминах Станіслав Кульчицький зосереджується на контактах з представником робочої комісії Конгресу США з вивчення Голодомору Джеймсом Мейсом, наводить схвальні відгуки останнього про свій внесок у вивчення цієї проблеми, що, очевидно, розчулить нашу заокеанську діаспору.

Професор Кульчицький справді був тим, кому компартія наприкінці 1980-х років довірила висвітлення вказаної теми відповідно до визначеного в цій узгодженого з москвою напрямку й обсягу контрпропагандистської боротьби проти української діаспори, яка розпочала активну діяльність щодо вивчення й поширення правди про великий злочин кремля в 1932 – 1933 роках. Відтак допущений до цілком таємних архівів цей науковець одержав можливість побачити багато, але написати так, як треба.

І він писав так, як вимагали від нього тоді в цій компартії України – це були правила поведінки для номенклатурних науковців. Насамперед, Станіслав Кульчицький ще в січні 1988 року першим поширює для англomовних читачів пропагандистську концепцію москви про так званій «всесоюзний голод»: «Добре відомо, що від голоду в ті роки не меншою мірою потерпіли різні райони країни — Північний Кавказ із Прикубанню, Поволжя, Казахстан, Західний Сибір, Південний Урал».

Коли ж необхідно було обґрунтувати спущену з москви цифру втрат українців у 3,5 мільйона осіб, то він узявся й за це. У 1989 році в своїй брошурі він, зокрема, пояснює, як у нього виходить дозволена кремлем цифра: «Найбільше від голоду постраждала Україна. Щоб вирахувати орієнтовну цифру втрат, необхідно мати дані про природній приріст за 1933 – 1936 рр. У нас є звітні дані лише за 1935 рр. – 420 тисяч, а також наближені до звітних – за 1936 р. – 543 тисячі (перші три квартали – звіт, останній квартал – очікуваний результат). Для реконструкції гіпотетичного природного приросту за 1933 рік (якого насправді не було) та ймовірного приросту за 1934 р., скористаємося опублікованими у 1927 р. прогнозними оцінками українського демографа А. П. Хоменка. Скорегувавши їх за рівнем реальних даних 1935 р., одержимо природний приріст для 1933 р. – 415 тисяч і для 1934 р. – 418 тисяч чоловік. Додаючи загальну цифру природного приросту за 1933 – 1936 рр. (1787 тисяч) до фактичного дефіциту відносно початку 1933 р. (кількість населення станом на 1 січня 1933 року документи рахують у 31.901,4 тисячі осіб. – В. С.), який вказує перепис 1937 р. (1744 тисячі), одержуємо демографічні втрати в розмірі 3.531 тисяча чоловік.

Така методика підрахунку викликала недовіру в автора цих рядків, бо вона не брала до уваги кількість населення на початок 1932 і 1934 років. Відтак мною

було проаналізовано великий масив первинних документів українських архівів, що дало можливість заперечити вищевказаний висновок професора Кульчицького. Скажімо, документи статистичних органів УРСР, які збереглися, однозначно свідчать про те, що тільки дітей не дорахувалися понад 4 мільйони! А завдяки комплексній судовій історико-криміналістичній експертизі, до якої були залучені провідні вчені нашої країни, вдалося встановити і загальні втрати в УСРР – 9.104 тисячі, що підтверджено досудовим розслідуванням Служби Безпеки України.

Я, до речі, неодноразово пропонував професорові Кульчицькому зустрітися на привселюдних дебатах з викладом своїх наукових позицій, однак його пропозиція полягала зовсім в іншому: давайте погодимося на цифрі в 3,5 мільйона, тоді, мовляв, світ визнає Голодомор 1932 – 1933 років геноцидом. Відтак внесення подібної ідеологеми до підготовленого в Києві проекту протестного листа щодо озвучення на відкритті у Вашингтоні восени 2015 року Меморіалу жертвам Голодомору-геноциду 1932 – 1933 роках в Україні було цілком закономірним. При цьому, правда, додавалося, що названа цифра в 3,5 мільйона жертв вже визнана Тімоті Снайдером, Андре Граціозі й Станіславом Кульчицьким, тому, мовляв, не треба шукати чогось нового.

Але поскільки прихильники наукового підходу до встановлення істини продовжували аналізувати первинні архівні документи на місцях, то виявилось, що німецькі дипломати, котрі в 1933 році повідомляли з Москви до Берліна про кількість жертв в УСРР від голоду від 7 до 10 мільйонів, мали рацію: ця цифра на сьогоднішній день, як уже сказано вище, сягає понад 9 мільйонів. А якщо додати втрати українців на Північному Кавказі, то вона підніметься до 10 з половиною мільйонів.

Цей результат комплексної судової історико-криміналістичної експертизи в рамках досудового розслідування Службою Безпеки України, оприлюднений у вересні 2021 року, не змусив професора Кульчицького уважно вивчити матеріали опонентів. Натомість через кілька місяців з'являється новий протестний документ, під яким першим стоїть його підпис, а далі – його вихованців і всіх тих, кого останні змогли вмовити на цю акцію: в тому числі рестораторів, менеджерів, кадровиків, домогосподарок тощо.

Проте підписи некомпетентних у справі підрахунку жертв Голодомору-геноциду громадян не є підставою для скасування експертизи фахівців, тому вихованці професора Кульчицького знайшли інший підхід для уневажнення результатів досудового розслідування СБУ – компрометувати тих науковців, котрі підписали висновок про втрати українців у 10,5 мільйона осіб. А найперше – генерального директора Національного музею Голодомору-геноциду Олесю Стасюк, бо це ж вона підписала звернення до СБУ з проханням провести додаткове розслідування з визначенням кількості жертв, як того вимагала Генеральна Прокуратура України ще 2009 року.

Ось уже третій рік вони, в тому числі наступниця професора Кульчицького на посаді завідувача відділу Інституту історії України НАН України Лариса Якубова, намагаються забрати в О. Стасюк диплом доктора історичних наук, шукаючи елементи плагіату в її дисертації. Досі справа розглядається в судах, а

необхідного результату для ініціатора цього рейваху професора Кульчицького досягнути не вдається. Можливо тому, що його самого в цей час не було в Києві.

Щоправда, нещодавно він повернувся до воюючої України із закордону, куди виїхав після російського вторгнення, ось так пояснивши своє рішення в січні 2024 року: «Це есе я обдумував і писав, відпочиваючи на італійському узбережжі Адріатики, у напівсонному курортному містечку. Постійно дивився “Блискавку” у телефоні, щоб дізнатися, як живуть мої співвітчизники під щоденними ракетними обстрілами. Через кілька днів повертаюсь в Україну, щоб жити і працювати разом зі своїм народом. Переможемо!».

Зрозуміло, що професор Кульчицький не залишиться осторонь звичних для нього справ. Тим паче, цілком ймовірно, додадуться й нові, які поставлять проблеми перед його командою. Скажімо, в названих вище борців з плагіатом можуть запитати, чи немає його в окремих текстових співпадіннях книги С. Кульчицького й Л. Якубової «Кримський вузол» з монографією автора цих рядків «Український Крим». Зокрема, тих фактів, які можна було виявити лише в кримських архівах, на які вони не посилаються.

Тобто, роботи росіянину за записом з 1953 року в паспорті Кульчицькому вистачить...

Володимир Сергійчук

**Завідувач кафедри історії світового українства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор історичних наук, професор**

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ЧЕРЕЗ... ДЕУКРАЇНІЗАЦІЮ?

Наш геніальний гетьман Іван Мазепа досить мудро пояснив причину багатьох поразок українців: «Самі себе зводили!».

Але хіба ми вже отямилися, завжди тверезо реагуємо на виклики часу? Скажімо, чи добре приглядаємося до свого минулого і чи далекоглядно дивимося вперед, оцінюючи внесок усіх видатних вихідців з нашої землі, яким зможуть гордитися перед світом і нащадки?

На жаль, процеси декомунізації, які розгорнулися в Україні після Революції гідності головним чином через перейменування населених пунктів, вулиць, установ і закладів, змушують визнати в багатьох випадках поспішність і непродуманість, що перетворюється на відверту війну з нашою історичною пам'яттю. Особливо при цьому дістається тим видатним українцям, яким довелося жити й творити у царській чи радянській Росії.

Ось рішення Чернігівської міської ради, яка 10 липня цього року перейменувала 35 вулиць та провулків в обласному центрі. Серед перших новацій впадає в око те, що відтепер у топоніміці цього славного міста зникне ім'я першого лауреата Нобелівської премії з України Іллі Мечникова. Чим він завинив перед чернігівцями – важко сказати: цей видатний зоолог і фізіолог, закінчивши Харківський університет за два роки, замість встановлених тоді чотирьох, водночас уже під час навчання друкує дві наукові праці. Після стажування в Італії та Німеччині наш земляк блискуче захищає магістерську дисертацію у 1867 в Санкт-Петербурзі. Потім переїжджає до Одеси, де працює доцентом університету й розпочинає свої всесвітньо відомі дослідження з внутрішньоклітинного травлення, що завершилися створенням теорії фагоцитозу, яка принесла йому заслужену славу. В галузі філогенетики він розв'язав дві важливі наукові проблеми: висунув теорію походження багатоклітинних організмів і так звану ктенофорну теорію походження голкошкірих і хордових.

Це підняло нашого земляка Іллю Мечникова до найбільш видатних ембріологів у світовій науці, відтак його вважають одним із засновників порівняльної ембріології. Неоціненне наукове значення мають також його праці з

мікробіології й імунітету. Саме за ці новаторські дослідження йому було присвоєно звання почесного члена Американської академії мистецтв і наук (1898), Паризької АН (1904). Але для чернігівців цього виявилось замало...

А от українець за походженням Костянтин Ушинський безпосередньо пов'язаний з чернігівською землею: він закінчив Новгород-Сіверську гімназію, в яку добирався за 5 кілометрів з приміського родинного хутора. Це він розробляв учення про мету виховання як підготовку до праці та життя, про формування національного обов'язку, завжди обстоював думку, що дитина для максимально повного розвитку індивідуальності повинна навчатися рідною мовою, особливо ж захищав права української мови.

На його думку, навчання дітей рідною мовою розвиває „природжену душевну здібність”. Викладання рідної мови має важливе значення і в формуванні світогляду учнів, наголошував Костянтин Ушинський: “Рідне слово є саме тим духовним одягом, у який повинне одягтися всяке знання, щоб стати справжньою власністю людської свідомості”.

«Вина» перед українством Костянтина Цюлковського, очевидно, полягає в тому, що його батька, уродженця Рівненщини, після закінчення лісотехнічного інституту в Санкт-Петербурзі направили на роботу до російської Калуги, де й з'явився на світ майбутній видатний теоретик космонавтики. Тож його ім'я також зникне з карти Чернігова.

А щодо справді великого російського демократа Олександра Герцена, то тут уже нічого й сказати. Хоч мали б пам'ятати не тільки в Чернігові, а й українці всього світу, що саме ця людина фактично першою стала на захист прав нашої нації. Це йому належать знамениті слова: «російська демократія закінчується там, де починається українське питання».

Тобто, понад сто років тому Олександр Герцен мав мужність привселюдно заявити те, що на захист прав українців проголошував на Київському Майдані взимку 2014 року американський сенатор Джон Маккейн. Ім'ям останнього цілком заслужено названо вулицю в Києві, а в Чернігові стирають з пам'яті того, кого ми мали б шанувати завжди.

Таким чином, складається враження, що ось така ситуація з перейменуваннями – просто мала обізнаність членів відповідних комісій і місцевих депутатів. Чи, як кажуть постійно за поребриком: «усе йде по плану, відповідно до графіка»?..

Але давайте повернемося до своїх співвітчизників, котрі змушені були працювати на теренах росії. Скажімо, видатний український філософ Памфил Юркевич, який народився на Полтавщині. Вже здобувши диплом магістра в Київській духовній академії 1852 року, він став найбільш кваліфікованим викладачем філософії в усій російській імперії, що стверджується спеціальною грамотою, якою його вшанував Священний Синод. Треба розуміти, що своїми ж першими філософськими трактатами “Ідея” і “Серце і його значення в духовному розвитку людини згідно зі Словом Божим” молодий український філософ завоював прихильність не тільки київських студентів. Розвиваючи свій погляд на погляд на

людину, свою нову систематичну антропологію, вироблену в душі конкретного християнського ідеалізму, він вніс свіжий струмінь у наукову думку тогочасного світу, посідаючи своє гідне місце серед його мислителів.

Особливо ж Памфил Юркевич заявив про себе голосно, коли у відповідь на матеріалістичний твір Миколи Чернишевського “Антропологічні принципи в філософії” опублікував свою відповідь під назвою “З науки про дух людини”, у якій він вказав на хиби російського автора. Тоді Памфілу Юркевичу довелося витримати своєрідний “хрестовий похід”, на який він відповідає новими працями з київських пагорбів: “З приводу статей богословського змісту, поміщених у Філософським лексиконі”, “Докази існування Бога” та “Мир з ближніми як передумова християнського співжиття”.

Очевидно, ця полеміка і вирішила майбутнє вже всім відомого українського філософа: з 1861 року Юркевича переводять на посаду професора філософії Московського університету, де він публікує ще один філософський твір, підготовлений у Києві: “Мова фізіологів і психологів”. Невдовзі після переїзду до Москви Юркевич обійняв посаду декана історико-філософського факультету, відтак більше уваги почав приділяти педагогіці. Його перша по суті і остання філософська праця за межами України була озвучена лише через п’ять років під назвою “Розум згідно з наукою Платона і досвід згідно з наукою Канта”.

Його учень Володимир Соловйов писав згодом про свого вчителя: “Індивідуальний характер Юркевича, без сумніву, формувався на загальному тлі української природи. Їй відповідала його задумливість, заглибленість у самого себе, чутливість більш інтенсивні, ніж екстенсивна, а також і впертість і замкненість, що доходила до хитрості... До цих рис треба додати ще одну, також українську рису - особливий рід зосередженого гумору, - він змішив мене сам тільки злегка посміхаючись”.

А чи ж маємо ми право відмовитися ще від одного видатного філософа – Миколи Бердяєва, котрий народився в Києві. У 1898 році під час навчання в університеті Св. Володимира він був заарештований за пропаганду соціалістичних ідей і засланий у Вологодську губернію. Наш земляк розробляв ідею свободи творчості особистості, що лягли в основу антропології, соціальної філософії та етики. Критично ставився до капіталізму та християнства, визнавав навіть “правду комунізму”, що полягала в усупільненні виробництва. Єдиною реальністю Бердяєв проголошував існування суб’єкта, основою творчості якого є “абсолютна свобода”, змістом цієї творчості є містерія “народження Бога в людині та людини в Богові”. Проголошував ідею нового середньовіччя як повернення до гармонії між Богом і людиною.

І ці названі мною видатні уродженці нашої землі, і ще багато інших, хто в силу різних обставин працював для росії, свою користь українству приносили: саме вони творили оту російську науку, техніку й культуру, якою вони тепер гордяться. Але ми маємо сказати світові: так то ж наші! Взяти ракетну техніку: Олександр Засядько, Микола Кибальчич, Юрій Кондратюк, Сергій Корольов, Валентин Глушко, Володимир Челомей, Михайло Янгель – вони тепер для світу «русские». Проте в їхніх жилах текла наша кров – важливо, щоб про це знав увесь

світ. І в цьому полягає наше завдання.

А ми, на жаль, відстаємо в поширенні цих знань, чим негайно користуються наші сусіди, приписуючи собі й те, що не може не бути українським. Наприклад, у книзі «Ольшаны – некрополь русской эмиграции», опублікованій видавництвом «Русская традиция» в Празі, поховання на цьому цвинтарі чеської столиці таких видатних українців, як поет Олександр Олесь, посол УНР у Чехословаччині Максим Славинський, голова Українського правничого товариства в Чехословаччині Сергій Шелухин, професор фінансового права Українського Вільного Університету Олексій Одарченко, директор Української гімназії в Празі Євген Іваненко – це «русский некрополь».

Є сумніви щодо віднесення в цій книзі до «русской эмиграции» й ще низки відомих діячів українського походження, які в умовах нашої бездержавності формально працювали на російську імперію. Але ж уродженець Києва генерал Микола Ходорович як командувач Київським військовим округом у квітні 1917 року приймав парад українізованих військ гарнізону, причому тоді виголосив здравицю за вільну Україну.

Така ж доля склалася і для інших уродженців України. Зокрема, для вихідця з села Плиски Чернігівської губернії Івана Петрункевича, депутата Першої Державної Думи, організатора російської партії конституційних демократів; полтавця Володимира Тукалевського, засновника і першого директора Слов'янської бібліотеки в Празі; рівненця Володимира Рафальського, відомого дипломата-сходознавця...

Наше завдання – повернути ці та інші видатні постаті української землі до історичної пам'яті нашої нації. Інакше проголошена декомунізація обернеться для нас деукраїнізацією історичної пам'яті, що призведе до втрати національної свідомості й ідентичності.

Володимир Сергійчук

**Завідувач кафедри історії світового українства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор історичних наук, професор**

МИ В РОСІЇ – НА СВОЇЙ ЗЕМЛІ

**про що підписувалися навіть україножери
петро перший і лазар каганович**

У ці дні особливого звучання набуває Указ Президента України Володимира Зеленського від 22 січня 2024 року про посилення уваги до українських етнічних теренів, які російські більшовики остаточно окупували наприкінці 1918 року. Йдеться насамперед про Слобожанщину, яка нині опинилася в епіцентрі військових подій і де може вирішитися доля її матері України.

Так, саме з Києвом єдналася ця земля з часів Русі. А коли після її падіння вилюднилися нинішні Харківщина, Курщина, Білгородщина й Вороніжчина, частини Сумщини, Донеччини й Луганщини, перетворившись на так зване Дике поле, то з початком розвитку нашого козацтва стали масово переселятися сюди українці Наддніпрянщини. Вони не тільки принесли козацький устрій, а й ще тривалий час залишалися прив'язаними адміністративно до «матері городів руських». Скажімо, на початку XVIII ст. до Київської губернії указом московського сатрапа петра першого були віднесені Білгород, Брянськ, Трубчевськ, Курськ, Сівськ, Путивль, Рильськ, Лівни, Карачев, Орел, Кроми, Новосіль, Короча, Белев, Мценськ, Старий Оскол, Обоянь, Хотмижськ, Карпів, Яблунів.

Зрештою, в 40-х роках XVIII ст. слобідські козацькі полки формально звітують канцелярії Гетьманщини, що засвідчує в січні 1742 р. «Генеральная Перечневая табель Малоросійских и Слободских полков...» про присягу імператриці Єлизаветі. З цього документа, зокрема, довідуємося, що в найбільшому слобідському полку — Острогоському — великоросіян «рядових і разного звання людей» 444. У той же час українців — 2242 особи.

Ця українська присутність на землях колишнього Дикого поля збереглася й у майбутньому. Так, за переписом 1897 року в Курській губернії нараховувалося 523.277 наших співвітчизників, а у Воронежській — 854.093. Саме вони та їхні нащадки заявили після Лютневої революції в Росії в 1917 році про своє бажання приєднатися до відродженої Української державності. Це їхнє волевиявлення проявлялося в тому числі серед вихідців із названих регіонів і на всіх фронтах

Першої світової війни, де вони брали участь у виборах до Українських Установчих Зборах.

Цілком ймовірно, що цей рух вплинув і на переговори більшовицької росії в Бересті навесні 1918 року, де Центральні держави поставили їй умову провести розмежування з Українською Народною Республікою за етнічною ознакою. Однак лєнін дав наказ голові своєї делегації на цих переговорах християну раковському всіляко затягувати даний процес, тим паче, що червона армія не залишила так званої нейтральної зони на Східній Слобожанщині. А коли із закінченням війни німецька армія вийшла з цих теренів, то їх негайно окупували росіяни і більше з них уже не виходили.

Але бажання українського населення про приєднання навіть до радянської України виразно проявлялося. Так, 1920 року за входження до УСРР однозначно висловилися з'їзди рад Коров'яківської та Кульбаківської волостей Рильського повіту Курської губернії, Нововознесенської, Успенської, Грайворонської - Путивльського та багатьох інших. Тоді ж з'являється подібного характеру спільна постанова виконкомів Новооскольського, Корочанського та Білгородського повітів, на території яких мешкало майже 650 тисяч чоловік. У цьому документі, до речі, зазначалося: «Ще в 1917—1918 роках місцеве населення одноставно висловилося на користь приєднання до Харківської губернії і тільки німецька окупація України перервала подальше здійснення цього народного бажання».

У протоколі загальних зборів громадян Томарівської волості 4 квітня 1920 року, на яких було присутніми 956 осіб, зазначено

Вислухавши доклад учасників Білгородської повітової конференції безпартійних по питанню о прилученні до України, збори одноголосно вирішили «звернутись з проханням заступництва перед належними центральними установами з приводу прилучення Томарівської волости Білгородського повіту до території Української Совітської Республіки по слідуєчим, одноголосно ухваленим зборами мотивам:

1. По походженню населення Томарівської волости українське з своєю самобутньою культурою, мовою, звичаями, норовами і історичним минулим.
2. Томарівська волость є простим продовженням однородного чисто українського населення Харківської губернії, отже ніяких технічних перешкод для прилучення її до території Української Совітської Республіки немає.
3. В економічно-господарському житті Томарівська волость, як і цілий Білгородський повіт, тяжіють до Харкова, як до найближчого центру, з котрого завше забирали як споживчі продукти, так, однаково, і різні сільського-господарські вироби і інші предмети сільського вжитку.
4. Окрім того, для Томарівської волости Харків є найближчим центром, із котрого вона почерпає духовно-моральні вартости рідної української культури, придбання котрих легше здійснити при навчанні на материній

(українській), а останнє (навчання) користніше і з технічного боку більш справдимо у всеукраїнському масштабі.

5. Дякуючи малій віддаленості і зручності шляхів, всі культурні вартости, а саме: книги, газети і т. и. можуть одержуватись дуже швидко, чим з інших культурних центрів, так, наприклад, газети одержуються у день їх виходу...».

Однак цю та інші численні петиції корінного українського населення Слобожанщини москвою було проігноровано, яка посилалася на нібито повне задоволення духовних запитів місцевого населення через так звану українізацію. Насправді ж така фактично саботувалася владою, що викликало нові й нові рішучі вимоги місцевого українського населення, які проголошувалися на велелюдних зібраннях. Зокрема, учасники партійного активу тодішнього Суджанського повіту Курської губернії 20 лютого 1925 року поставили це питання перед секретарем цк вкп (б) молотовим на зустрічі з ним у Народному домі.

Його відповідь про те, що «кордони вже встановлені і Суджанський повіт відійшов до РСФРР», викликала велике невдоволення населення повіту. Наприклад, через два дні 433 мешканці села Заолешенки підписалися під таким протестом: «Маючи природне національне і етнографічне тяжіння до України, а також економічне тяжіння до центру України – Харкова і зокрема міста Суми, а не до міст РСФРР, зокрема, до теперішнього повітового міста Льгов і губерньського Курська.

Крім того, маючи в своєму складі 100 % українського населення, яке здавна має український побут і звичаї, що доказує історичну прилежність до України, з метою здійснення заповітів ЛЕНІНА на самовизначення народів, підтверджених XIII партійним з'їздом ркп (б) і неодноразові на те вказівки друкованої преси вождів робітників і селян у нинішній час, що особливо яскраво виразилися на останньому Всеросійському Учительському З'їзді, з метою підняття культурного рівня народу малих національностей, Загальні Схід клопочеться про приєднання слоб. Заолешенки до УСРР і тим полегшити економічний та адміністративний зв'язок з такою.

Ми, громадяни слоб. Заолешенки, сподіваємося, що наш голос - голос народу буде почутий центром, і останній, як виконавець волі народних мас селянства, повернеться обличчям до села, піде нам назустріч і з'ясує це питання через свого уповноваженого шляхом плебісциту в населення колишнього нашого Суджанського повіту про його волю приєднання, - чим переконається в законності нашого клопотання.

Насмілюємося обмовитися, що категорична відмова в нашому клопотанні і взагалі мовчанка з цього питання чи просто нав'язування зверху своїх міркувань стосовно встановлення кордонів без згоди на те зацікавленого населення даної місцевості, шкідливо і з недовір'ям відгукнеться на престижі й довірі населення Центральної Владі Рад, котра порушує права на самовизначення».

Подібні звернення постійно надходили і до органів влади УСРР. Тож політбюро цк кп (б) у під головуванням свого генерального секретаря лазаря

кагановича 18 травня 1928 року розглянуло доповідну записку до ЦК ВКП (б) стосовно остаточного визначення кордону між РСФРР і УСРР. Це було викликано створенням Центрально-Чорноземної області, в ході якої з'явилася можливість менш боляче здійснити всі територіальні зміни в Курській і Воронежській губерніях, включивши українські терени до складу УСРР.

У документі, який підписував до Москви україножер Каганович, навіть наголошувалося, що «проведення державного кордону між УСРР і РСФРР за етнографічним принципом цілком співпадає з сільськогосподарськими й економічними районами». Відтак, українські більшовики просили Москву «винести принципове рішення» встановлення «на основі етнографічних даних точних кордонів між УСРР і РСФРР».

З цим у Москві продовжували зволікати. А коли на зустрічі українських письменників зі Сталіним у лютому 1929 року його запитали: «Чому до України не приєднають декілька повітів Курської та Воронежської губерній», той відповів: «Для нас кордони в межах ссрр не мають значіння, питання це стояло кілька років, але ми до цього ставимося дуже обережно. Західня буржуазія в своїй пресі і так натякає, що ми дуже часто міняємо кордони».

Зрозумівши, що українізація наших етнічних теренів у Росії пішла не за кремлівським сценарієм, Сталін та його найближчі соратники вдалися до нечуваного злочину, аби зупинити відродження й утвердження національної ідентичності – спеціальними урядовими постановами припинили цей процес, звинувачуючи коренізацію наших співвітчизників у саботажі виконання непосильних планів хлібозаготівель. Спочатку така директива від 14 грудня 1932 року за підписами Сталіна і Молотова стосувалася українства Північного Кавказу, а наступного дня все українське за межами УСРР заборонялося на всій території ссрр.

Відтак негайно стали переводити на російську мову всі українські газети, книгодрукування, радіопередачі й навчання в школах. Лише в Азербайджані, куди не прислали цілком таємного рішення Кремля, продовжували українізацію шкільної освіти – аж поки з УСРР, куди звернулися за підручниками, не повідомили пошепки про згортання так розрекламованого російськими більшовиками процесу коренізації.

Понад 90 років з того часу минуло. Але, як видно з сьогоднішніх репортажів із теренів того ж Суджанського району Курської області, українська мова продовжує там існувати. Бо там українці – на своїй батьківській землі.

Єрм. Д-р Юстин Бойко, студит
Доктор богослов'я та патристичних наук,
Патристичний Інститут «Августиніанум», Рим;
Керівник Постуляційного Центру Монастирів Студійського Уставу УГКЦ;
Синкел у справах монашества Львівської Архиепархії УГКЦ

ПЕРЕДМОВА

Для журналу «Шветлосц»
м. Нови Сад (Сербія)

Напочатку 2021 року, аналізуючи внутрішньо-церковні дискусії навколо статусу Мукачівської єпархії, мене як дослідника зацікавило питання взаємних відносин поміж ієрархами Мукачівськими і митрополитом Андреем Шептицьким. Будь-який діалог повинен бути побудований на солідних наукових підґрунтях і дискусіях, у яких надважливу роль відіграє питання історичних джерел.

З цією ціллю я спеціально розпочав працювати у Центральному Державному Історичному Архіві України у Львові, у фондах якого є спеціальний фонд № 358 присвячений суто митрополиту Андрею Шептицькому. Серед різноманіття справ, які він містить, мені вдалося віднайти листування з Митрополитом таких Мукачівських єпископів як Петра Гебея, Олександра Стойки, Павла Гойдича, Антала Паппа, а також Діонізія Няраді, який коротко був Апостольським Адміністратором однієї з частин Мукачівської єпархії і якого в народі називають «Владикою Карпатської України».

Уся кореспонденція, яка дійшла до наших днів, збереглася у рукописному варіанті. Якщо врахувати ще й той факт, що не кожен єпископ володів каліграфічним почерком, то можна собі уявити труднощі, з якими довелося мені зіткнутися в часі праці. Але палеографічні студії, які я здобув в часі навчання у Патристичному Інституті «Августиніанум» в Римі дуже мені тут допомогли. Таким чином я відчитав усе наявне у ЦДІАУЛ листування Мукачівських єпископів з митрополитом Андреем Шептицьким та опублікував їх на персональній інтернет-сторінці.

Коли опублікував першу частину листування Діонізія Няраді з Митрополитом, то зауважив, що дана публікація зацікавила багатьох. А деякі наукові інтернет-видання переоблікували моє дослідження. Це мене приємно здивувало і я продовжив даліше опрацьовувати зібрані архівні матеріали.

11-12 листопада 2021 року у Новому Саді на Філософському факультеті

проходила Міжнародна наукова конференція «Переселення українців на терени колишньої Югославії» з нагоди 130-річчя переселення, на яку мене запросили з доповіддю на тему: «Монахи Студити і становлення української міграції у Боснії». В часі доповіді я поділився з присутніми новиною, що опрацьовую листування владики Діонізія Няраді з митрополитом Андреем Шептицьким.

Ця новина в особливий спосіб зацікавила отця диякона Михайла Ляховича з Торонто, який є родом з Боснії і якому постать владики Діонізія Няраді є дуже близькою. Через деякий час я отримую несподіваний лист від головного редактора журналу „Шветлосц” пана Миколи Цапа, який запропонував мені публікувати частинно опрацьовану мною кореспонденція на сторінках журналу.

Признаюся щиро, що я не повірив відразу, що дослідження, над яким я працюю когось зацікавить, оскільки я робив його суто для власного наукового розвитку. Коли ж пан Микола написав мені, що «Ви зробили грандіозну справу, за яку наша греко-католицька громада в Сербії буде Вам вічно вдячна!», я зрозумів, що у тому була рука Бога, яка мною провадила.

З паном Миколою ми домовилися, що я опрацюю всю кореспонденцію владики Діонізія Няраді з митрополитом Андреем Шептицьким і перешлю йому. А він з черги подумає вже над форматом публікації.

І ось нарешті Господь допоміг мені завершити задумане! Працював я над цим дослідженням тоді, коли в Україні триває жорстока війна з російським агресором, а над Львовом лунають повітряні тривоги і літають крилаті ракети. Та, мабуть, так воно вже є у людському житті, що переломні моменти у житті настають саме у часи випробувань.

Працюючи у так складний час для України над листуванням владики Діонізія Няраді з митрополитом Андреем Шептицьким я ще раз переконався, якими велики постатями були ці люди, які пережили дві світові війни, але залишилися вірні Богу, Церкві і народові до кінця. Переконаний, вони вже споглядають обличчя Боже, а для нас залишаються провідниками у житті та заступниками у небі.

Висловлюю велику вдячність журналу «Шветлосц», особливо головному редактору пану Миколці Цапу за те, що зацікавився моїм дослідженням! Передаю редакції усі права на публікацію мого дослідження цілісно чи частинно, як вони вважатимуть за потрібне.

Нехай воно принесе користь усім тим, які його читатимуть і нехай допоможе ще раз належно оцінити роль Діонізія Няраді і митрополита Андрія Шептицького у будованні Божого Царства на нашій грішній, а водночас Богом даній землі!

Львів, 11 липня 2023 року Божого

Єрм. Д-р Юстин Бойко, студит

**Доктор богослов'я та патристичних наук,
Патристичний Інститут «Августиніанум», Рим;
Керівник Постуляційного Центру Монастирів Студійського Уставу УГКЦ;
Синкел у справах монашества Львівської Архиепархії УГКЦ**

«AMICUS MEUS OPTIMUS»

Листування єпископа Діонізія Няраді з митрополитом Андреем Шептицьким (1902-1938 рр.)

Вступ

Зрозуміти митрополита Андрея Шептицького, його погляди, плани та ідеї, сутність його особи, а особливо його роль в Церкві та суспільстві на тлі епохи, в яку він жив та діяв, неможливо без вивчення його епістолярної спадщини. А вона є надзвичайно багатого як щодо обсягу, так і щодо змісту. Проте, на превеликий жаль, вона й досі перебуває у затінках архівних фондів і є відомою тільки незначній кількості дослідників, які заглядають до неї, вивчаючи той чи той аспект життя та діяльності цього великого провідника на церковній і народній ниві. Труднощів додає ще й той факт, що вона розкидана по різних архівах світу, адже митрополит Андрей належав до багатогранних постатей, а отже, й його листування було відповідним.

Юстин Бойко

У фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові (надалі – ЦДІАУЛ), які мають стосунок до життя і діяльності митрополита Андрея Шептицького, лівова частка матеріалів – це саме. Спектр адресатів, які зверталися до нього у різних справах справді вражає. Свої турботи і любов йому виявляли діти-сироти, молодь, представники церковних громад майже з усього світу, інтелігенція, політики, дипломати, то та ін. На особливу увагу заслуговує кореспонденція, яка надходила до митрополита Андрея від тогочасних церковних ієрархів, особливо греко-католицької Церкви. Вона проливає багато світла не тільки на характер відносин між ними і Митрополитом, але й допомагає краще зрозуміти певні церковні і суспільні події.

Переглядаючи листування тогочасних церковних ієрархів з митрополитом

Андреєм, мою увагу привернула справа, яка мала як особливе оформлення, так і напис. Листи, які у ній зберігаються, були поміщені у великий темно-коричневий конверт з цупкого паперу. На самому ж конверті чітко виднівся напис латинською мовою, виведений рукою Митрополита: «Episcopus Dionisius Nijaradi. Amicus meus sortimus. 10/3/[1]926», – що у перекладі означає: «Єпископ Діонізій Няраді. Мій найкращий приятель. 10/3/[1]926».

Такі слова митрополита Андрея щодо єпископа Крижевецького свідчать про багато що. Зокрема, вони дають чітко зрозуміти, що Діонізій Няраді мав його надзвичайно велику довіру. На таку пряму і щирю письмову характеристику щодо когось зі сторонніх осіб, себто поза рідними, з боку митрополита Андрея мені ніколи не доводилося натрапляти у праці з архівними документами. Вже сам цей факт спонукає до того, щоби більш докладно приглянутися як до самої постаті єпископа Діонізія Няраді, так і до його листування з Митрополитом. Спочатку, однак, звернімося до його біографічному нарису.

1. Біографічний нарис владики Діонізія Няраді (1874-1940 рр.)

Діонізій Няраді народився 10 жовтня 1874 р. в селі Руський Керестур, що належало до Австро-Угорської імперії (нині територія Сербії). Переважна більшість жителів цього села були переселенцями з Закарпаття та Пряшівщини. У сім'ї, в якій народився майбутній єпископ, було п'ятеро дітей, серед яких Діонізій був найстаршим. Батько, який був дяком та сільським вчителем, з усіх сил старався якнайкраще виховати своїх дітей.

Найстарший син змалку прислуговував у церкві, а згодом і сам обрав шлях священничого служіння. Здобувши початкову освіту, вступив до духовної семінарії в Загребі. Опісля продовжив богословські студії в Загребському університеті на богословському факультеті, які завершив здобуттям наукового ступеня доктора богословських наук.

1 січня 1899 р. прийняв єрейські свячення та був скерований на служіння до греко-католицької громади у містечку Шид, що на території Воеводини (Сербія). Та вже наприкінці цього ж року був призначений префектом, а у 1902 р. ректором Загребської духовної семінарії.

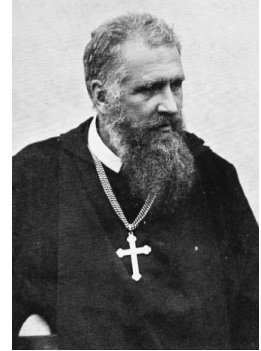
5 грудня 1914 р. Папа Венедикт XV призначив о. Діонізія Няраді єпископом-помічником Крижевецької єпархії та титулярним єпископом Абіли Лісанської. Єпископська хіротонія відбулася 9 січня 1915 р.

У зв'язку з резигнацією з уряду правлячого єпископа Юлія Дрогобецького 22 квітня 1920 р. владики Діонізія Няраді був призначений єпископом Крижевецької греко-католицької єпархії.

Служіння владики Діонізія припало на досить непрості часи з огляду церковно-політичних відносин. Насамперед це було пов'язано з перерозподілом земель після упадку Австро-Угорської імперії. На тій їх частині, яка потрапила

до першої Чехословацької республіки (1918-1938 рр.), проживало багато греко-католиків, які були підпорядковані єпископу Пряшівському. На той час ним був владика Штефан Новак (1879-1932), який у своїй діяльності він був мадярофілом. У жовтні 1918 р., з огляду на нову політичну ситуацію, він був змушений покинути єпископський престол у Пряшеві та втікати до Угорщини, після чого Пряшівська єпархія перейшла в управління Генерального вікарія о. Мікулаша Руснака, який провадив нею аж до 1922 р.

27 жовтня 1922 р. Апостольський Престол, зважаючи на душпастирські та адміністративні потреби, призначає до Пряшівської греко-католицької єпархії Апостольського Адміністратора, яким став єпископ Крижевецький Діонізій Няраді. За цей час він здобув великі симпатії як серед народу так серед священників. У ролі Апостольського Адміністратора він починає активно працювати над релігійним просвітництвом, видаючи різного роду літературу, адміністративно упорядковує єпархію, підносить на належний рівень формування у духовній семінарії.

Андрей Шептицький

Однак не бракувало й труднощів на новому місці служіння владика Діонізія, що походили передовсім зі священничого середовища, яке за політичними уподобаннями ділилося на русинське, русофільське і мадярофільське. Частина духовенства закидала владіці Діонізію надмірне українофільство, зокрема через те, що частину семінаристів Пряшівської семінарії він вислав на формування до Львівської духовної семінарії, а також через надзвичайно тісні контакти з Галичиною.

Мотивуючи тим, що неможливо вправно провадити одночасно двома єпархіями, 14 вересня 1926 р. владика Діонізій Няраді подає до Апостольської Столиці прохання про звільнення його з уряду Апостольського Адміністратора. Це прохання було прийняте, а новим Апостольським Адміністратором, а згодом і правлячим єпископом Пряшівської єпархії став владика Павло Гойдич, ЧСВВ (1888-1960 рр.). Передавши справи новому Апостольському Адміністраторові, владика Діонізій повернувся до своєї рідної Крижевецької єпархії.

Проте й після повернення, йому не судилося спокійне життя. Зі зміною політичних обставин, змінювалося і церковне життя. На фоні політичної кризи у Чехословацькій республіці Празький парламент прийняв закон про автономію Карпатської України. Першим прем'єром її став посол Андрій Бровдій, який через надто тісні зв'язки був усунений, а на його місце 26 жовтня 1938 р. було призначено монсеньйора о. Августина Волошина. За твердженням відомого історика Церкви на Закарпатті о. А. Пекара, ЧСВВ, під час благодарного молебню, владика Олександр Стойка, єпископ Мукачівський, назвав о. Августина «батьком народу».

Однак невдовзі наступні політичні зміни внесли свої корективи у життя Церкви на Закарпатті. 2 листопада 1938 р. Віденський арбітраж вирішив передати Угорщині південну частину Закарпаття з містами Ужгород, Мукачево, Берегово, Чоп та іншими населеними пунктами. Внаслідок такого поділу єпископ

Мукачівський разом з Курією та 35 парафіями залишився по один бік кордону, а 280 парафій разом зі священниками і вірними – по другий.

З огляду на це Апостольська Столиця, погодивши це з владикою Олександром Стойкою, призначила 15 листопада 1938 р. ординарія Крижевецького Діонізія Няраді Апостольським візитатором тієї частини Мукачівської єпархії, яка перебувала під юрисдикцією Карпатської України з осідком у Хусті.

19 листопада 1938 р. на поштовій відкритці з Рима, адресованій митрополиту Андрею, владика Діонізій пише такі слова: «Пересилаю ще раз поздоровлення з гробів св. Петра і Павла з благословом св. Отця підписаний обтягарований з новим хрестом Апост[ольського]. Ординарія і дочасного Администр[атора]. Подкарпатської України і смиренно просить о поміч з молитвами!». Отримавши її, Митрополит внизу власноруч написав: «Дістав сю історичну картку 24/XI [19]38. Відписав 25/XI [19]38 † Андрей».

До Хуста, нової єпископської столиці, владика Діонізій прибув 29 листопада 1938 р., а вже 4 грудня того ж року обійняв управу тією частиною Мукачівської єпархії, яка залишилася поза межами Угорщини. «Благовісник» від 1939 р. у ч. 1-2 описує бурхливу і піднесену радість народу з нагоди приїзду нового владика такими словами: «Того дня цілий Хуст, церковні й політичні власті та всі українські корпорації, одушевленно витали першого й найдостойнішого Владика Карпатської України» (С. 9).

З перших днів своєї діяльності новопризначений Апостольський візитатор, який був наділений правами Апостольського Адміністратора, взявся до упорядкування єпархіальних структур. Для цього він часто скликав конференції деканів, займався соціальною та культурно-просвітницькою роботою. Частину семінаристів відкликав з Ужгородської семінарії і тимчасово вислав на навчання до Олумовців. Для того, щоб об'єднати між собою духовенство, владика Няраді заснував «Товариство греко-католицьких священників», а також почав видавати «Вісник Мукачівської Єпархії в Чехословацькій Республіці» та «Благовісник», редактором якого став монах-поет о. Севастіян Сабол, ЧСВВ.

А коли церковне життя в Карпатській Україні увійшло у спокійне русло, мадярський уряд вирішив внести неспокій у тій частині Мукачівської єпархії, яка перебувала від владою Угорщини. Зробив він це таким чином, що пробував повернути на єпископський престол в Ужгороді попереднього єпископа Антонія (Антала) Паппа та замінити ним правлячого єпископа Олександра Стойку. Для цього, однак, найперше слід було знайти привід, щоб його усунути.

І такий привід було знайдено. Проти єпископа Олександра було започатковано церковний судовий процес за зверненням Степана Фенцика, якого той суспендував за непослух. В результаті процесу єпископ Стойка був змушений відкликати усі накладені церковні кари та прибути до Рима, де вже провадилися перемовини про передачу Мукачівського єпископського престолу Антонію Паппу.

Можливо, задумане вдалося б здійснити, якби не той факт, що 16 березня 1939 р. мадярські війська окупували Карпатську Україну. Єпископську палату в Хусті було обставлено військом, а самого єпископа Діонізія Няраді було вивезено

до Апостольської Нунціатури в Будапешті. Після короткого перебування там, нунцій порадив йому повертатися до Крижевецької єпархії, що він і зробив. Апостольський Престол натомість повернув повноваження владики Олександра Стойки над цілою Мукачівською єпархією.

Повернувшись до Крижевецької єпархії владика Діонізій Нярадї продовжував свою діяльність. Помер 14 квітня 1940 р., у віці 65 років, за досить загадкових обставин в часі канонічної візитації греко-католицької парафії в Мрзло Поле (Словенія).

Щоправда, слід сказати, що обставини смерті владика Діонізія Нярадї залишаються невиясненими до сих пір. Відразу після його кончини між священниками і вірними розійшлися слухи про те, що владика отруїли. А український живописець і графік Микола Бутович (1895-1961), який на той час проживав у резиденції єпископа Крижевацького прямим текстом пише про це у своїй «Автобіографії». Ось фрагмент його розповіді, який вартує зачитувати:

«І так був я заангажований до роботи у Крижевцях, де й замешкав у єпископській резиденції. Це був маленький український острів серед хорватського моря. (...) Завдяки прихильності єпископа Нярадїя мав я змогу побувати в різних закутинах Югославії. (...) Та моє безжурне життя скінчилось. Несподівано прийшла вістка про трагічну смерть єпископа Діонісія Нярадїя: його отруїли. Був це насправду святий чоловік і щирий український патріот»¹.

У пам'яті багатьох владика Діонізій Нярадї залишився надзвичайно ревним пастирем та великим і вірним приятелем митрополита Андрея Шептицького.

2. Опис і систематизація архівної кореспонденції

В архівних фондах ЦДІАУЛ зберігаються дві справи, які охоплюють все листування Діонізія Нярадї з митрополитом Андреем Шептицьким. Обидві становлять частину знаного фонду № 358, який у архівному каталозі має назву: «Шептицький Андрей (Роман-Марія-Олександр, 1865-1944), граф, митрополит Галицький греко-католицької Церкви, архієпископ Львівський, єпископ Кам'янець-Подільський, культурний і церковний діяч, меценат, дійсний член НТШ».

Перша частина кореспонденції між митрополитом Андреем і Діонізієм Нярадї зберігається в описі № 2 згаданого фонду у справі № 92. Сама ж справа має назву: «Листування єпископа Нярадї Діонізія із Загребу до Шептицького А.». Це листування охоплює період від 1902 р., коли отець Діонізіій Нярадї став ректором Загребської духовної семінарії, маючи всього 28 років життя, і завершується 1913 р. Якщо бути більш точним, то перший лист з цієї збірки датований 25 вересня 1902 р., а останній – 20 квітня 1913 р. Тобто, у цій архівній справі міститься листування

¹ Бутович М., Монографія. Автобіографія М.Бутовича і стаття В.Січинського, Видавництво «Слово», Нью-Йорк 1956, С. 15.

ще не єпископа, але отця Діонізія Нярадї з митрополитом Андреем Шептицьким, якого 5 грудня 1914 р., папа Венедикт XV іменував його титулярним єпископом Абїли Лісанійської та єпископом-помічником Крижевецької єпархії.

Кореспонденція Діонізія Нярадї у статусі священника з митрополитом Андреем, яка знаходиться у справі № 92, охоплює 100 архівних аркушів, на яких міститься 48 листів. У цю цифру входять також і конверти з печатками, у яких ці листи були надіслані автором до адресата. У згаданій збірці листів є також один лист, автором якого є сестра Софронія, яка належала до спільноти монастиря Сестер Василянок у Львові. У порядку нумерації він охоплює аркуші від 95 до 98. Написала вона його отцю Діонізію Нярадї 20 квітня 1913 року. Оскільки головною темою листа були справи, як не лежали у сфері компетенції адресата, він його перенаправив з відповідним проханням і коментарем до митрополита Андрея.

Друга частина кореспонденції Діонізія Нярадї з митрополитом Андреем Шептицьким зберігається також у тому ж таки згадуваному фонді № 358, опис № 1, справа № 161. У архівному каталозі справа має назву: «Листи Крижевацького єпископа Нярадї Д. до Шептицького А.». Кореспонденція охоплює 181 аркушів, на яких міститься 120 листів до митрополита Андрея від Діонізія Нярадї, написаних вже коли він був єпископом.

У згаданій справі № 161 зберігаються також листи, які єпископ Крижевецький адресував іншим людям, а також такі, які були адресовані митрополиту Андрею іншими особами. Мабуть, вони потрапили сюди випадково під час каталогізації. І хоча вони не є предметом нашого дослідження, вважаю, що методологічно правильним буде назвати їх. Ними є:

1. листи єпископа Діонізія Нярадї адресовані о. ігумену Климентію Шептицькому (аркуші № 11 і 119);
2. листи митрополита Андрея до єпископа Діонізія Нярадї у справі уділення нижчих свячень двом студентам богословії з Львівської архієпархії - Банаху Григорію і Максимцеві Василеві, які навчаються в духовній семінарії в Оломовці (аркуші № 25 і 26);
3. листи ректора Папської колегії св. священномученика Йосафата в Римі о. Діонізія Головецького (1885-1961 рр.) до митрополита Андрея (аркуші № 82, 85, 96, 103);
4. лист о. Діонізія Головецького до о. Діонізія Ткачука (1867-1944 рр.), протоконсультора і візитатора Провінції ЧСВВ в Галичині (аркуш № 74);
5. лист єпископа Францішка Каревіча (1861-1945 рр.) [Franciszek Karewicz, єпископ Жмудський (1914-1926 рр.), титулярний архієпископ Скитополіс (1926-1945 рр.)] до митрополита Андрея (аркуш № 87);
6. листи єпископа Діонізія Нярадї до ігуменї Сестер Василянок, однак без вказування особових даних (аркуші № 145 і 161);
7. телеграми владики Діонізія Нярадї до митрополита Андрея (аркуші № 177, 178, 179, 180).

Очевидно, що збірку листів Ректора Загребської духовної семінарії, а опісля єпископа Крижевецького, не можна вважати повною, тобто такою, що представляє

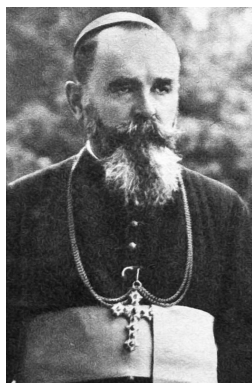
весь спектр їхнього листування. Проте вона дозволяє нам дуже чітко зрозуміти характер їхніх надзвичайно довірливих приятельських відносин. І що найбільш цікаво, ці довірливі відносини розпочалися ще тоді, коли Діонізій Няраді щойно став Ректором Загребської духовної семінарії і які тривали аж до його останніх днів життя

З цієї точки зору цікавою є періодичність листування, а також географія їх написання, яка також свідчить про велику пастирську та життєву активність отця, а опісля владики Діонізія Няраді. Ось, як вся ця картина виглядає у таблиці:

Рік написання листа	Кількість листів на рік	Місце написання листів
Листування Діонізія Няраді у статусі священника		
<i>ЦДІАУЛ, Фонд № 358, опис № 2, справа № 92</i>		
1902	1	Загреб
1903	3	Загреб
1904	5	Загреб, Lusiugrande (на відпочинку)
1905	3	Lusiugrande (на відпочинку), Загреб
1906	1	Загреб
1907	4	Загреб
1908	8	Загреб, Жовква
1909	4	Загреб
1910	4	Загреб
1911	1	Загреб
1912	3	Загреб
1913	6	Загреб
1914	2	Загреб
<i>Без дати</i>	3	<i>Без місця</i>
Разом:	48 листів	
Листування Діонізія Няраді у статусі єпископа		
<i>ЦДІАУЛ, Фонд № 358, опис № 1, справа № 161</i>		
1913-1914	1	
1917	2	Крижевці
1918	6	Крижевці
1919	1	Крижевці
1920	4	Крижевці
1923	2	Оломоунц, Крижевці
1924	10	Пряшів, Крижевці, Велєград, Прага
1925	4	Пряшів, Загреб, Любляна
1926	3	Крижевці, Пряшів, Загреб
1927	7	Пряшів, Крижевці, Струмича, Руський Керестур, Амей (Бельгія)
1928	6	Крижевці, Баня-Лука
1929	7	Крижевці, Руський Керестур
1930	5	Крижевці
1931	5	Крижевці, Белград
1932	10	Крижевці, Белград, Карлові Вари
1933	6	Крижевці, Рим
1934	6	Крижевці, Рим
1935	7	Крижевці, Пряшів, Загреб
1936	12	Крижевці, Загреб, Руський Керестур, Барі (Італія)
1937	5	Крижевці, Познань
1938	11	Крижевці, Загреб, Дрогобич, Мукачево, Рим, Хуст
Разом:	120 листів	

Що ж до класифікації усього листування отця, а опісля владики Діонізія Нярадї з митрополитом Андреєм, яке міститься у обох вищезгаданих справах, то воно є мішаним - приватне і офіційне дуже сильно переплітається.

Функціональність листів є також різною. У них знаходимо повідомлення, прохання, звернення, пропозиції, нагадування, запити, попередження тощо. Усе це назагал вказує на характер надзвичайно довірливих взаємин поміж церковними ієрархами, про що вже згадувалося раніше.

Діонісій Нярадї

Майже усі листи написані від руки українською мовою з певними діалектичними вставками, що були характерні тогочасним українським поселенцям у Хорватії. Почерк листів є доволі читабельним. Їх автора характеризує чіткість у висловлюванні думки, а також стислість мови. Коли ж трапляються надто розлогі листи, то видно, що автор писав їх у емоційному пориві або ж намагався у такий спосіб виляти на папір свої переживання за ту чи іншу справу.

З деяких листів можна також зрозуміти, що він частково трактував митрополита Андрея не тільки як свого доброго порадника, але також як духівника, якому можна було довірити справи сумління.

Матеріалом для написання листів для єпископа Крижевецького служили як офіційні бланки та і звичайний папір, що був під рукою.

У своїх листах владики Діонізія Нярадї використовує один символ, який добре розумів його адресат. Мова про знак «%/ Verbalis». Він означав, що автор листа не хоче викладати усієї інформації на письмі, але перекаже її адресатові при першій можливій зустрічі.

Зрештою, перечитуючи деякі листи, можна зауважити, що Крижевецький єпископ обережний у висловлюваннях на певні теми. Мабуть, це було пов'язане з його побоюванням, що лист може потрапити у невідповідні руки.

3. Зміст кореспонденції

Зміст листів владики Діонізія Нярадї до митрополита Андрея Шептицького є надзвичайно багатим як з огляду на порушувані в них теми, так через інформацію, яку вони містять.

З огляду на велику їх кількість, для зручного та швидкого пошуку відповідної теми, подаю короткий зміст кожного з них, вказуючи при цьому на дату та місце написання, а також присвоюю кожному листові окремий номер.

Архівну ж індикацію кожного з листів можна буде знайти при повному перегляді відчитаної кореспонденції.

Закінчення

Передаючи в руки дослідників, а також зацікавлених осіб, усе відчитане і систематизоване листування єпископа Крижевецького Діонізія Няраді з митрополитом Андреем Шептицьким, яке знаходиться у фондах ЦДІАУЛ, маю велику надію, що воно допоможе глибше усвідомити епоху, ситуацію у передвоєнній Греко-Католицькій Церкві, а також характер відносин поміж обома ієрархами.

На підставі представленого листування виразно видно, що єпископ Діонізій входив до кола найбільш довірених осіб митрополита Андрея. А з цього виникало б, що відкриваючи його постать, відкриваємо водночас велич задумів та пізнаємо плани Мойсея Українського народу.

Висловлюю вдячність директору пані Олесі Стефаник та науковим співробітникам Центрального Державного Історичного Архіву України у Львові за допомогу у реалізації даного дослідження!

Дякую також моєму митрополитові Ігорю Возьняку, який на усілякі способи, особливо морально, підтримував мене в часі праці над даним дослідженням, а також моїй монастирській спільноті за молитовний супровід!

Реалізація даного дослідження не була можливою без фінансової підтримки, яку радо надав п. Григорій Козловський з дружиною, яким висловлюю слова великої вдячності!

Листування єпископа Діонізія Нярадї з митрополитом Андреєм Шептицьким

(відчитані тексти листів)

- *оригінальна мова та правопис збережені*
- *коментарі до тексту позначені дужками і курсивним текстом*
- *незрозумілі для відчитання слова позначені [...]*

**Листування Діонізія Нярадї
у статусі священника (1902-1914 рр.)**

(ЦДАУЛ, Фонд № 358, опис № 2, справа № 92)

1902 рік

Лист № 1

Excellentissimus

IllustrissimusacReverendissimus

AndreasSzeptyckij,

MetropolitaHaliciensisetc. etc.

†

Преосвященний Архієпископе,

Премилоствий Отче!

Усміляю ся запросити Ваше Преосвященство за інтервенцію.

Нашь Калай Янко (1884-1969 рр.), греко-католицький священник, професор богословського факультету Загребського університету – ред.), клерикъ, которий прошлого року бувъ съ мною въ Львові, хотівъ би на богословію поїхати до Риму. Я писавъ на монсигн[ьора]. ректора русиньского колегія и питавъ емъ подъ якимъ кондиціями би могъ бути Калай приняти до колегія. Калай би хотів о своимъ трошку. О. Ректоръ отвітовавъ, що мусить попитати префекта Пропаганди (Конгрегації Пропаганди віри – ред.), бо онъ не з Галиції и прето не має право. Обіцявъ О. Ректоръ, що ми отвітує около 15 октобра. Боюся, чи не буде: negative.

Нашь Преосвященний дозволивъ, щоби Калай ишовъ до Риму. Може бути, щоби то бувъ початокъ зближеня нашої епархїи до Васъ. Дуже добре було, если би и за нашихъ клериковъ було големъ едно або два міста у Риму между Вашима gratis. На другій рокъ би могъ одень Горватъ поїхати ŠimrakJanko(Янко Шімрак (1883-1946 рр.), професор східного богословія Загребського Університету, адміністратор Крижевецької епархїи (1941 р.), єпископ (1942 р.)– ред.), которий такожъ бувъ въ Львові. Онъ теперь складає матуру. О своимъ трошку би не могъ, бо нема зъ чого.

И Калай нема дуже много, але за добро епархії не жалуєть, що має. Онъ рахуєть 800-900 кор[он]. на рокъ, що то досить буде.

За други ласки према мені складаю Вашому Преосвященству найсердечнійшу подяку. Богъ ми свідокъ, що ся споминаю Вашого Преосвященства кожного дня при св[ятій]. Служби.

За брата Михаїла([?]) – ред.) требавъ бимъ свідочанство отъ ректората Бурси, що онъ прошлого школьного року 1901/[1]902 там бувъ и що ся справовавъ добре. Писавъ емъ вже давно на ректоратъ, а не могу дочекати отвѣта.

При насъ кожного дня велика потреба монастиря мужского и женского. Наши діти женски ростуть и виховують ся въ латинскомъ духу. Такъ исто и мушцини. Сами священники желяю и просять то, що би можно достати големъ СС. Службниці, такъ щоби вони отримовали якъ семинарь мали за священически дівчата. DrSajatović(Dane Šajatović 1897-1902 pp. - ректор Духовної Семінарії в Загребі – ред.), католик робить о тимъ дуже много. Богу дяковати теперъ и нашъ владика говорить о томъ. Гадаю, що вже не боить ся только отъ Галиції.

Народу отъ Васъ у нашей епархії єсть вже дуже много и то по разнихъ містахъ Горвації, Славонії, Боснії. Ту би лишъ монаси Василянці якъ місіонери могли отримати тотъ народъ. А якъ много би ми священници достали, если бисме мали монастирь! Добрий Богъ давъ, що би ми постали достойни тои ласки Єго!

Цілюючи Вашого Преосв[ященства]. посвящ[ену]. руку и поручаючи себе и своїхъ до св. молитви остаю

Загреб 25/IX.1902.

Найм[енший].слуга въ Хр[исті]

ДіонісійНяради,
Ректор греко-кат[олицького]. сем[инара].

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 1-3.

1903 рік

Лист № 2

†

Преосвященний Архієпископе,
Премилостивий Отче!

Подписаний усміляю ся наймирнїйше подяковати Господу Богу за вислуханє нашей молитви за Ваше Преосвященство и отримавь на животу Ваше Преосвященство. Най буде то що на большу славу Найсол[одшого]. Серця Ісуса Христа!

Вже теперь усміляю ся приступити до Ваш[ого]. Преосвященства за одною смиреною просьбою. Може бути, що вже річь позната Преосвященному. Одна зь нашого краю Анна Гниппь зь Коцура вже довгїй чась має пожданє ступити до Чина св. Василя Вел[икого]. Позивь мас. Має вже 27 роки и вдовица є. Жила зь мужемь дуже краткїй чась.

О. Настоятель Тисовскїй(Ігнатїй (Іван) Тисовскїй (1866-1955 рр.), з 1908 р. до 1903 р. - магістр новїцїату Сестер Василянок у Словїті – ред.)писавь до мене вже прошлого року, що гадає, же буде прїята лишь що посовїтуєся сь Преосв[ященним]. Митрополитомь.

Препоручаю ту мою кандидатку доброти Вашого Преосвященства.

Дякуючи зось щирого серця Господу Богу, що отримавь В[аше]. Преосв[ященство]. на животу

цілую посвящ[енї]. руки В[ашого]. Преосв[ященства]. и остаю

Загреб 2/4.1903.

Найм[енший].вь Хр[истї] слуга
ДїонисїйНяради

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 4.

Лист № 3

†

Преосвященний О[тче]. Метрополить!

Давно вже бувъ емъ довжень написати писмо до Вашого Преосвященства, але не дало серце. Гадавъ емъ, Преосвященний якъ перечитає моє писмо, скаже в себі: pessimista. Знаю, що я Русинъ и якъ Русинъ маю в себі много песимизма. Для того напишу лишъ нісколько словъ о томъ якъ при насъ для слави Божей по обіцяню.

О тимъ єпископъ нашъ не хотівъ слухати щоби наши богословии йшли до Львова. Одень нашъ семинаристь Русинъ 8 роки о своимъ трошку школовав ся и теперъ просивъ єпископа, щоби го принявъ якъ богослова и вонъ о своимъ трошку скончить и богословію вь Львові. Єпископъ не позволивъ и не принявъ єго, хотъ могъ бути приняти ту вь Загребі, а треба намъ богослововъ.

Преосвященному певно сказавъо. Андрей Сегеди(1862-1920 рр. – ред.)якъ вь Босні тамъ statusquo ... Гадаю, що тамъ и зостане еще довгий часъ, бо у намъ теперъ нема такихъ кандидатовъ вь богословіи, котри би тамъ могли ити. Всьо, що маємъ вь богословіи, то є одень вь Унгварі, Русинъ III рокъ, одень Горватъ II рокъ. Ту вь Загребі маємъ вь I році богословіи лишъ одного Горвата: Шимрака, котрого Ваше Преосвященство знає. Вонъ бувъ вь Львові сь Калайомъ. Старавъ емъ ся, щоби ишовъ до Риму, але єпископъ сказавъ, що не пріимають тамъ нашихъ якъ отъ Васъ, а що Шимракъ не годень только платити. Слава Богу!

Преосвященний сказав мені, щоби я написавъ, якъ верну до дому, що я видів вь Галичини.

На кратко: я видів добрий матеріаль помежи народомъ и вже сь часті оброблени. Познавъ емъ много священниковъ и видів емъ що люблять свой народъ и жертвують ся за него. Священници интелігентни, по серцу дуже добри, але щодо политики, такъ думаю, що не стоять досить високо, ту єсть много фанатизму. Такъ у Вас якъ и вь Горватскей. Священства ся старало за всі інституції Просвіти, а теперъ прийшли лаици и виганяють священниковъ, бо ихъ больше не потребують. Священство ся старало на першимъ місці о тимъ, а не о славі Бога и теперъ бере нагороду. Зовсімъ инакше зробили и роблять священники вь Краньскей (Slovenien) и вони мають народъ теперъ вь своихъ рукахъ. У насъ ту священство основало Университетъ sineomniclausula(без жодного застереження – ред.)щодо вибора професоровъ, а могли то зробити. И теперъ кладе управительство професори, котри явно суть атеисти и такъ навчають; вольнодумци – Гербатовци, Спенцеровци и т.д. лишъ не католици. Коли передъ тимъ грекотри опоминали Строймайера(Йосип Юрай Штросма йер (JosipJurajStrossmayer або Štrosmajer) (1815-1905 рр.), єпископ, якого Хорватський народ вважає за «Батька нації» - ред.)и другихъ щоби зробили ту клаузулу, що єпископи мають право свой vetосказати при виборі професора, Строймайер сказавъ: Нашъ народъ добрий, наша интелігенція не пойдеть по

зли дороги и т.д. Такъ исто священство основало «MatienHrvatsku», котра теперь видаеть книги таки, що не можна вже дати молодежи читати и т.д. Гадаю, що такъ и у Васъ съ «Общ[еством]. Мих[аила]. Рачк[овского].» и «Просвитомъ». Священство отримує, а в книгахъ пишуть всьо, що лишъ нового винайдуть въ німецкей або русский литератури.

И ту ліпше зробили Словенци. Вони мають Товариство св. Могоріявъ Целовці (Klagenfurt), котре має до 80.000 членовъ. Товариство видава книшки зовсімъ на катол[ицькому]. релігійному фундаменту. Каждая книшка переходить церков[ну]. цензуру. Для того ихъ народъ далеко регигийнійши и образованійши якъ горватски, зовсімъ въ дусі католицькимъ. Священство ихъ не мало страху отъ того, що ихъ либерали будуть називати клерикалами, ультрамонтанами и сл. Вони робили і роблять за славу Божу.

Видівъ емъ у Васъ и друге, що гадаю, не буде добре. Грекотри священники не отримують рубрики Литургикона. Не видівъ емъ жадного священника, котри би передъ співаномъ Службомъ Божомъ передъ иконостасомъ молитви прописани окончувавъ (если вже не окончують перед читаномъ Службомъ Б[ожомъ]). Въ одной парохім бувъ емъ въ неділю на співаней Службі Б[ожой]. и ту випускали мали ектеній не знаю для чого. Гадавъ емъ, що то лишъ на Угорщини такъ роблять. И що еще ? Не віривъ емъ, що то правда, що по нашихъ церквахъ суть фусгармоніи. Тяшко мені було при серці, коли емъ о тимъ переконавъ ся. Ми маемъ свою мисію, а то певно не допомгнетъ насъ въ томъ. Не бачивъ емъ, щоби народъ бувъ для того побожнійший. Сказавъ емъ заразъ о. Пароху, що если би до мене було, я би то першого дня заборонивъ.

Друге, що мене жалостило було то, що многи священници до теперь не вірять ОО.Василіяномъ и дуже, дуже ненавидять ОО.Іезуитовъ. Въ каждомъ діла О. Провинціяла видять щось проти руского народу, проти нашого обряду, проти добра Чина св. Василія и т.д. Жалостило то мене для того, що знаю якъ ту при насъ. Проти Іезуитовъ суть лишъ ти, котри читають лишъ протестантску литературу и котри суть за схизму. Одному схизматику Єзуитъ є горше якъ 100 діаволи. Не знаю, чи у Васъ щось такого зла зробили ОО.Єзуити нашой Церкви, що би могъ бути деякій фундаментъ тои ненависти, чи може бути и у Васъ одна иста причина що и у насъ. Знаю и то, що ОО.Єзуити не годни такъ всьо зробити за нашъ обрядъ, якъ щоби наши зробили, але то певно гадаю, що ничего не зробили противъ обряду malative. Не буду о тимъ дальше писати. Маю надію, що буде ліпше съ часомъ. Буду ліпши часи за насъ, бо въ семинарії дух[овной]. добрий о. Ректор провадить въ дусі зовсімъ католицкомъ, а Преосв[ященний]. Метрополить знає каждого питомца въ серце. Буду ліпши часи за насъ, бо теперь вже больше молиться по монастирахъ. Красни жертви за Іисуса Христа молодежи руской, певно Господь винагородить. Красний монастирь въ Крехові запевнює ліпшу будущность нашого обряда и дасть Богъ, що разъ вже започнуть наши ОО.Василіяни мисію свою и между схизматиками.

Преосвященний О. Метрополить!

Прошу извиніть мене, що такъ много написавъ емъ. Наміреніє моє було лишъ то: слава Божа. Писавъ емъ то лишъ за Ваше Преосвященство, котре певно

далеко ліпше види и знає, але я писавъ по заповіди.

Одну просьбу маю на Преосвященного.

Прошлого року просивъ ємъ О[тця]. Тисовского за одну вдовицу зъ нашого краю, щоби ю пріявъ до Чина. Вонъ добростиво вислухавъ мою просьбу и виїмково взявъ ю, але вона на мали покликаня и вернула. Теперъ ємъ просивъ за одну другу такожъ вдовицу. О[тець]. Тисовски не хотівъ ємъ прийняти. Гадаю щоби на єго місци и я такъ зробивъ. Вдовица, за котру я просивъ має 25 літъ. Жила лишъ короткій часъ съ мужемъ, дуже є добра и просить мене, щоби я не переставъ молити, щоби ю прийняли.

Може бути щоби можно було прийняти ю до СС.Службницьзъ диспензомъ, бо тамъ не примають вдовици. Тамъ такожъ була отъ насъ вдовица Меланя Тиркайло, але вона пришла по зимі и не була здорова. Вона и теперъ жіє якъ тамъ жила и жалує що не витримала тамъ. Теперъ вже би була сестра. Вона би по другій разъ просила щоби була принята. Если би то було можно, я би препоручивъ доброти Преосвященного ти дві, и то такъ, щоби поїхали до Галичини въ весні и такъ пріучилися на климу. Если би були дві, то зъ початку, доки би не научили говорити якъ тамъ говорять, ліпше би було за нихъ.

Тота, що вже була въ Галичини, розуміє зовсімъ и дописується зо съ сестрами. За нашу єпархію если ничего дігестене зроблять, зробили би то добре, що би ся молили много за насъ, а того потребуємъ.

Если буде можно вислухати мою смиренну просьбу буду дуже вдячний Вашому Преосвященству. Гадаю що тамъ буде покликанье певно.

Єще одно пишу до Вашого Преосвященства: у мене бувъ Преосв[ященний]. Єпископъ Чеховичъ(Константин (1847-1915 рр.), єпископ Перемиський, Самбірський і Сяноцький – ред.)съ О[тцем]. Ємилианомъ(Омелян Котис (1884-1948 рр.) – ред.), секретаромъ своимъ, якъ їхаль до Ики.

Дякую отъ сердца на доброты В[ашого]. Преосв[ященства]. и цілюючи посвящ[ену]. руку остаю

въ Загребі

28/10/1903

Найм[енший].въ Хр[исті] слуга

ДіонисійНяради

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 5-8.

Лист № 4

†

Преосвященний О[тче]. Метрополите!

Вже давно минувъ день св. ап. Андрея, а я ажъ теперъ прихожу до Вашого Преосвященства, щоби запросити Доброго Отця Небесного по отвітованю св. ап. Андрея за що обильнійши ласки за Ваше Преосвященство и дух[овни]. Ваши діти. Писавъ ємъ до Риму, бо гадавъ ємъ, що тамъ Преосвящений близко св. Андрея преповадить тотъ день и для того такъ позна.

Теперъ заразъ жадаю всего добра Преосвященому и Церкви, котрой Преосвящений Митрополитомъ, на Празник Рождества Христового и въ Новомъ році!

Обновляю смирену просьбу!

Цілюючи руку Преосвященому и препоручуючи себе и своїхъ до св. молитви

остаю слуга въ Христі

О. Д[іонісій] Няради

Загребъ 28/12/1903

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 9.

1904 рік

Лист № 5

†

Преосвященний О[тче]. Метрополите!

Дякую на доброти.

Ана Гамачь, моя кандидатка має віна 800 к[орон]. за теперь. Отець обіцявъ еще только познійше. Знає читати по руски и старословенски, а и по малярски. Окончила лишъ 4 норм[альной]. школи. О[тця]. Тисовского просивъ емъ для того, бо вже одна отъ насъ въ Чині и такъ думаюъ, щоби для неї було ліпше в Чині св. Вас[илія]. як у СС.Служебницахъ. На Преосвященого обративъ емъ ся для того, бо вона вдова а до СС.Служебницахъ лишъ изнимно може бути пріята съ диспензомъ. Если би О[тець]. Настоятель Тисовскій хотівъ и теперъ думаю щоби ліпше були если би ступила до Чина. Гадаю, що має певне покликанье.

Прошу якъ найбільше зробити за славу Божу въ нашомъ краї. Много молитви треба у насъ, а нема кому молитися.

Єще разъ дякую найсердечнійше и цілуючи посвящ[ену]. десницу

остаю слуга въ Христі

О. Д[іонісій] Няради
Загребъ 15/І.1904.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 10.

Лист № 6

†

Високопреосвящ[енний]. О[тче]. Метрополить!

По другий разь приступаю до Вашого Високопреосвященства съ смиреною просьбою. Моя кандидатка, о котрей я писавъ Високопреосвященному вже була принята до СС.Службницахъ. О[тець]. Пеленьскій(Йосиф, ЧСВВ (?) – ред.)писавъ до мене условія подь котрами ю пріимає и написавъ такъ: «если то стоить, то най приходить». Я одписавъ Отцу, що такъ естъ, якъ вонъ жадає и попросивъ есмъ, коли має пріити и що зъ собою понести. О. Настоятель довшій часъ не одписавъ и ажъ сихъ дньохъ одписавъ, же теперь немає больше власти надъ сестрами, а сетра настоятельница не хоче ей принят ибо є вдова. Я вже пославъ до моєи кандидатки письмо О. Настоятеля и вона вже давно готова и радостна же постане монахиньомъ и лишъ одъ мене очекує, котрого дня одпутовати. Може бути, же така воля Бога, щоби вона не мала бути сестромъ Службницомъ. Покликанье має и если не буде принята то одъ жалости загине. Для того я и занъ писавъ до О[тця]. Тисовского, щоби ю принявъ до Чина. Тамъ вже одна с. Софронія въ Станиславові и при неи съ початку приучиться легко на життя монашке.

Ваше Високопреосвященство усміляю ся смиренно запросити, щоби О. Настоятелю препоручили мою просьбу. Буде то на славу Божу.

На доброты найліпше дякую и буду памятати на Преосвященного якъ и дотеперь каждого дня при св. Службі Божой.

Цілюючи руку Преосвященному

остаю

въ Загребі 21/VI.1904

слуга въ Христі
О. ДіонисійНяради

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 11.

Лист № 7

Ваше Високопреосвященство !

Преосвященный нашъ владыка Юлій Дрогобецкій(1891-1917 рр. – єпископ Крижевецький, з 1917 р. – єпископ емерит – ред.)не просьбу богослова II-го года Михайла Гирьовати(? – ред.)позволивъ єму *suissumptibus*(за власний рахунок – ред.)поїхати до Львовской семинарії и тамъ окончити богословію. Подписаний усміляю ся найсмирєнійше запросити Ваше Високопреосвященство що бы мало доброту дати мешканье и вить у богословской семинарії *gratis*, если то можно. Если ні, то подь якимъ условіями можно бы було приняти его до семинарії.

Янко Шимракъ, богословъ Горват, котрый бувъ зь мною у В[ашого]. Високопреосвященство, дуже жалує, же не має того щастя, що бы окончити богословію въ Римі або въ Львові. Я му обіцяв, що ити буде на другій рокъ, если буде воля Бога.

Много вже у насъ єсть народу руского зь Галичини. Гадаю, що то конечно потрібно щобы наши богослови научили язык рускій, співанье и т.д. И то буде на славу Божу, ради котрой и усміляю ся єще разъ смирено запросити В[аше]. Високопреосвященство, щобы вислухати мало доброту мою просьбу.

Препоручаючи себе и свои діти до св. молитви

остаю

въ Загребі 9/9.1904

всеядячний слуга въ Хр[исті]

О. Д[іонисій]. Няради

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 12.

Лист № 8

Ваше Високопреосвященство !

Дуже мені тяжко узнемирювати Ваше Високопреосвященство але гонить мене на то любовь до Бога и нашого бідного народу. Ваш[е]. Високопреосвященство позната вже моя просьба що бы Ану Гамачь примили або до Чина або до СС. Службениць. Якъ бувъ настоятельемъ СС. Службениць О. Пеленьській вонъ ю вже бувъ принявъ и писавъ до мене, най приходить. Я на то одписавъ що має брати зъ собою. Ана Гамачь була готова и лишъ чекала на отвѣтъ О. Настоятеля. На жалость О. Настоятель написавъ на другомъ писмі адресу по руски и я доставъ письмо ажъ 3 місяци познійше.

Ваше Високопреосвященство! Я знаю, же то не по правилу що бы удовица була принята до сестеръ. Але яки у насъ обставини и ща віру и народность, особливо теперъ, прошу зробити то за насъ. Най сестры и ту жертву принесуть за Іисуса Христа. У насъ робить ся о томъ, що бы мы достали сестры. Если разъ будуть тамъ зъ нашого краю, гадаю, що буде и там работа успішнійше.

Якъ я бувъ сихъ дньохъ на мисіи по місіи пришла до мене одна 10 літна дівчина і каже: «Отче и я иду за сестру». Я ю на то запитавъ: «А чи не жаль тобі матери твоєи ?» Она и т.д. Отже дасть Богъ що буде и у насъ кандидатокъ якъ правила жадають, лишъ прошу за ту теперъ. Покликанье має.

Прошу, якъ лишъ можно, прийняти Ану Гамачь до СС. Службениць.

Присилаю книжочки св. Іеронима за 1904.

На любови найсмиренійше дякую

въ Загребі 21/Х.1904

слуга въ Христі
О. Д[іонисій]. Няради
ректоръ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 13.

Лист № 9

Ваше Високопреосвященство О. Метрополитъ!

Подписаний, якъ найменьшій одъ шанователей В[ашого]. Високопреосвященства, складає свои благожеланя въ день Патрона В[ашого]. Високопреосвященства зъ щирого сердца просячи доброго Отца небесного по отвѣтованю св. ап[остола]. Андрея да дасть В[ашему]. Високопреосвященству найобильнѣйши свои ласки, що бы могли якъ найбільше зробити на славу Богу и добро всіхъ греко-католикѡвъ!

Св. ап[остола]. Андрей най випросить В[ашому]. Високопреосвященству ту ласку, що бы священство було полне духа Христоваго, що бы Чинъ св. Василя процвітавъ и приправивъ ся на мисію до Русіи и на Балканъ, що бы народъ рускій бувъ прикладомъ для всіхъ другихъ по вірі и житю своимъ!

Препоручуючи себе и своихъ до св. молитви и цілуючи посвящену десницю кличу Вашому Високопреосвященству «На многая».

Lusiugrande

(на одпочинку) 11/12.1904

слуга въ Христі
О. Д[іонисій]. Няради
ректоръ.

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 14.

1905 рік

Лист № 10

†

Ваше Високопреосвященство!

Усміляю ся еще разъ запросити Ваше Високопреосвященство за позволене що бы Ана Гамачъ могла бути принята до СС. Службниць. Тимъ часомъ пишу и с. матери настоятельки и о[тцю]. Дацію(Юліан Дацій, ЧСВВ (1863-1947 рр.), 1898-1900 рр. – провідник новіціату Сестер Службниць Непорочної Діви Марії – ред.) о той річи.

Если я не бы був певный що она має покликанє и що зъ того много добра за насъ буде не досаджувавъ бы такъ много. Отже прошу всьо зробити.

Нашъ богословъ М[ихайло]. Гирьоватийє у Васъ. Єго батькови премного приходить платити и просить, если бы можна було зменьшити.

Єще одна просьба. Ваше Високопреосвященство мені обіцяло свои посланія. Дуже бы мені мило було если бы ихъ я могъ достати.

Желаючи веселихъ Святъ Рождества Христова и препоручуючи ся до св. молитви

остаю
найм[енший] слуга въ Христі
О. Д[іонісій] Няради

Lusiugrande 1/I.1905

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 15.

Лист № 11

†

Ваше Високопреосвященство!

Усміляю ся ступити до В[ашого] Високопреосвященства съ одною просьбою.

Нашъ священникъ о. monsignory Андрій Лабошъ((1826-1918 pp.) молодший, син греко-католицького священника – ред.), молодшій зъ Бачь-Дюрдьєва (Bács-György) коло Nensals або по малярски Ujvideka(Новий Сад – місто, що знаходиться на території сучасної Сербії – ред.)старає ся дуже о томъ, що бы до своєї парохії завести сестры Служебницы. Може бути В[ашому]. Високопреосвященству позната одна зъ нашого краю Мелана Тиркайла, котра перша була у Сестеръ Служебницъ, але не витримала и повернула до Бачь-Дюрдьєва. Одъ того часу о. парохъ робить о томъ, а вона его дуже много подмагає. О[тець]. Андрей писавъ о томъ до нашого епископа. Епископъ похваливъ и зажадавъ благословъ Божій надъ тимъ діломъ.

Теперь по мені обертає ся о. Андрей на Ваше Високопреосвященство и просить смирено о позволене, що бы Ваши Сестри Служебницы пришли до его парохії слідууючої осени 1906 року. Він обіцує дати Сестрамъ:

Домъ зъ огородомъ и всо що до дому треба, окремиъ того 600 кор[он]. рочно.

Обіцує преписати на Сестри 20 морг поля.

Правда на томъ полю є за теперъ довгъ одъ 800 к[орон]., только у него коштують 8 морг если бы теперъ земля продавала ся. Тот довгъ одплачує ся каждого року и за нісколько роки була бы земля чиста и приносила сестрам рочно 1200 кор[он]. найменше.

Сестри Служебницыводили бы охоронку съ початку приватну и подмагали о. пароху при вихованю дітей особливо дівчатъ. О. парохъ подимає ся руководити сестри. Вонъ говорить по руски такъ якъ у насъ говорятъ, коректно по малярски и по німецки. Священникъ є ревный и побожный.

Если Ваше Високопреосвященство пристане на условия и позволитъ прііхати Сестрамъ до нашой епархії, то отецъ парохъ обіцує до осени слідууючого постарати ся за потребни річи до дому. То бы бувъ за насъ початокъ если позволитъ добрий Богъ.

Я съ моєи сторони подмагавъ бы сколько бы мені лишъ було можно.

Якъ разъ скончатъ наши богослови Šimраки Калай въ Инсбруці, то если дасть добрий Богъ, хотівъ бы я запровадити наши Сестри до нашого Семинаря.

Усміляю ся подяковати В[ашому] Високопреосвященству за ласку, що двохъ нашихъ богослововъ принято до Вашого Семинаря.

Богъ най поблагословить и винадгородить за то Вашому
Високопреосвященству!

Желаючи много ласки Божой и препоручючи себе и своихъ ласкавой памяти при
св. молитвахъ

остаю

въ Загребі 25/10.1905

найм[енший] слуга въ Христі

О. Д[іонисій] Няради

ректоръ

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 16-17.

Лист № 12

†

Високопреосвященный О. Метрополить!

Одъ часу, якъ я спознавъ Ваше Високопреосвященствъ, сколько могу, препоручую Васъ при каждодневной Служби Божои Найсолодшому Сердцю Иисуса Христа якъ голову Унії. Такъ зробивь емъ особливо въ день св. Апостола Андрея, просячи Иисуса що бы Вашому Високопреосвященству позволивъ якъ найбільше зробити для добра св. Унії.

Зъ сердца дякую Иисусу Христу и Вамъ, же того року могу поздоровити В[аше]. Високопреосвященству и въ имени своихъ двоихъ богослововъ. Богъ най охоронить діло Вашей доброты!

Маю надію же В[аше]. Високопреосвященство позволить и Сестрамъ Служебницамъ пріити до нашего краю. Дастъ Богъ, же буде и молодихъ до Чина св. Василя. Нашу епархію основали монахи Чина св. Василя. Праведно отже, що бы они теперь особливо помагали, коли за Унію такъ важни часи у насъ.

Желаючи В[ашому]. Високопреосвященству «Многая літа» и препоручуючи себе и своихъ доброты Вашего сердца

остаю

найм[енший] слуга въ Христі

Загребъ 13/12.1905

О. Д[іонисій] Няради
ректоръ

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 18.

1906 рік

Лист № 13

Ваше Високопреосвященство!

Въ день св. ап[остола]. Андрея подписаный усміляю ся зъ повного серця подяковати Вашому Високопреосвященству за всі добра за насъ и нашу епархію и запросити Г[оспода]. Бога за найобилнійши ласки для В[ашого]. Високопреосвященства.

Въ день св. ап[остола]. Андрея приказана служба Божа по наміренію В[ашого]. Високопр[еосвященства].

На многая !

Найм[еньшій]. слуга въ Христі
и всегда вдячний

Загребъ, 11/12.1906.

О. Д[іонисій]. Няради
ректоръ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 27.

1907 рік

Лист № 14

Ваше Високопреосвященный О. Метрополитъ!

Подписаный смиренно дякую Г[осподу]. Богу и Вашемъ Високопреосвященству, що вже разъ достали греко-католики въ Америци своего Архіерея и то у особи одного о[тця]. св. Василя В[еликого]. Ничего другого не бажаю и не прошу Г[оспода]. Бога якъ лишъ то, що В[аше]. Високопреосвященство бажає і жадає зробити по новомъ молодомъ Архіерею о[тцю]. Сотеру (Ортинському, ЧСВВ (1866-1916 рр.), 4 березня 1907 р. призначений єпископом для Українців греко-католиків у США – ред.). Най спасе всіх тамъ, най зробіть то, що му имя каже и то не лишъ тихъ, котри defactогреко-католики, але и тихъ, котри називають себе именовъ «православни».

Подписаный усміляю ся еще запросити, що бы В[аше]. Високопреосвященство чимъ скорше зробили порядокъ и у Босни. Чувъ емъ, що Преосв[ященный]. Штадлеръ (Йосиф (Josip Stadler) (1843-1918 рр.), архієпископ Врхсбони, 1882-1884 рр. - адміністратор єпархії у Баня-Луці – ред.) жадає тамъ основати місто за Апостолского викарія для Русиновъ греко-католиковъ. Я гадаю, же бы то було добре. Прошу не чекати на нашого єпископа, бо Вонъ чекає лишъ на то, що бы мадярско управительство то зробило за него. Вже сто и сто разъ було обіцано же будуть въ Босной еще 2 парохії, а нема и если такъ буде, то и не буде. Най Русини тамъ розвиваються самостійно. За теперъ бы була еще надія на podporу Відня, але если то прийду до руковъ Сербовъ, то тяжко намъ.

Я лишъ говорю то, що уважаю же бы було добра за Кат[олицьку]. Церкву. Если В[аше]. Високопреосвященство має другій планъ, певно той буде ліпший.

Поручаючи себе и своихъ до св. молитви и дякуючи за всі ласки В[ашого]. Високопреосвященства за насъ

остаю

найм[енший] слуга въ Христі

Загребъ 18/4.1907

О. Д[іонисій] Няради
ректоръ

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 19-20.

Лист № 15

†

Ваше Високопреосвященство!

Въ праздникъ Воскресенія Христова подписаный усміляю ся зажадати и запросити одъ Іисуса и по Іисусі для Ваш[ого]. Високопреосвященства и руского народам ного ласки, особливо *gratiaefficacisprionioneschismatiorum*(обильних ласк за єдність схизматиків – ред.).

Найменьшій въ Христі и всегда вдячний

Загребъ 2/V.1907

О. Д[іонисій]. Няради
ректоръ

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 21.

Лист № 16

†

Ваше Високопреосвященство!

Усміляюся нісколько словъ написати до Васъ. Прошу ти слова не брати якъ жаданя одъ мене. На то мене нукає (спонукає – ред.) слава Божа и лишъ тогда, если В[аше]. Високопреосвященство гадає, же бы зъ того була слава Божа, то прошу мене якъ medium(посередника – ред.)брати.

Сихъ дньохъ бувъ въ Загребі митрополить Штадлеръ. Вонъ сказавъ, же вже послідний часъ, що бы для нашихъ вірнихъ щось зробити. Вонъ говоривъ з Буряномъ(Стефан Іштван Буріан (StephanIstvánBurián), граф з 1918 р. (1852-1922 рр.), угорський дипломат, міністр зовнішніх справ і фінансів Австро-Угорської імперії – ред.)и той єму обіцявъ, же зробить, якъ вонъ жадає, одного якъ апост[ольського]. делегата до Сараєва зъ 1 капеланомъ и 2 або 2 на парохіи.

Певно Ексцел[енція]. митрополить идуть сихъ дньохъ до Відня и гадаю же бы було добре притянути министра Буряна що бы то заразъ зробивъ поки є часъ. Пропаганда зъ Сербії є дуже велика такъ що и для римо-католиківъ дуже прикро, а наши, если не приїде скоро помочъ, всі загинуть не лишъ національно, але и для Церкви Католицкої. За теперъ було бы можливо єще що зробити, поки Штадлеръ тамъ, а позднійше Богъ знає, що и якъ буде.

2. Що до Сестеръ прошу directe(безпосередньо – ред.) зажадати одъ нашого єпископа визитатора дра Шаятовича(Даниїл Шаятович, Генеральний Вікарій Крижевецької єпархії – ред.) або мене; зажадати що бы каноникъ Шаятовичъ тримавъ науку принаймынше разъ на тиждень. Вонъ тримає науку у своїмъ дому 2 сестричкамъ горваткамъ по горватски и вонъ то охотно зробить и для сестеръ. Ти дві приготовлює для Василіянокъ.

3. Гадаю же не правда, що газети пишуть о єп[ископі]. Ортыньскомъ же Вонъ хоче повернути до дому. Если бы було щось на томъ правды, прошу сколько можливо не позволити того. Постанови буллы сами въ практичномъ житю будуть модификовани для слави Божои, а гдєкотри бы для насъ були дуже добри так н. пр. quadcaelibatum(щодо целібату – ред.)не пошкодить на вихованє въ семинарахъ латинскихъ и т.д. Я маю надію, же Святійший Отець пристанє на ту модифікацію quadriurisdictionem(щодо підпорядкування – ред.), а другє всьо меньшой вартости. Недавно щось подобного було у насъ що до глаголицы. Нови постанови дуже обмежовали usumglagoliticaelinguaeinliturgia(вживання глаголицы в Літургії – ред.). Єпископи, въ котрихъ дієцези була глаголица написали меморандумъ и не було бачити успіхъ. На то поїхав до Риму самъ єпископъдр. Махніч (Veglia)(Антон Махнич (Anton Mahnič) (1850-1920 рр.), римо-католицький єпископ, богослов, лідер хорватського католицького руху – ред.)и успіхъ теперъ той, що зостає той

декретъ безъ обовязковимъ остає statusquoante(так, як було передше – ред.)по розпорядженю самого Папы. Маю надію же такъ буде и за ту буллу для насъ.

4. Усміляю ся запросити нісколько медалики св. Йосафата наділені одпустами. Я доставъ бувъ одень одъ Преп[одобня]. М[атери]. Аны Теодоровичъ, але мусівъ ємъ го дати одному священникови Абодичу(Олександр (1861-1948 рр.), греко-католицький священник Крижевацької єпархії – ред.), котрый є дуже хорый.

По отвітованю св. свящ. Йосафата прошу одъ Господа для Ексц[еленції]. Митрополита много помочи зъ неба въ такъ тяшкихъ часахъ.

Препоручуючи себе и своїхъ до св. молитви

остаю

найм[еньшій]. въ Христі

въЗагребі 10/11.1907

О. Д[іонисій]. Няради
ректоръ

†

Прошу то брати subsecretostriictissimo.

Пишу якъ дітина до отца и для того прошу не брати мені то за злою

Сколько я побачивъ того дух[овного]. весіля не було у Сестер въ Кристинополи теперъ якъ прошлихъ рокахъ; не бачивъ ємъ тои ревности и жертволюбія. Як чувъ ємъ теперъ мають кандидатки науку лишъ два разъ на тиждень. Чи то не замало ?

По моимъ мнінію за много мають Сестри праці въ полі. Если бы було можливо, най бы одень застававъ чимъ довшій часъ проводникомъ Сестеръ и най бы бувъ мало острійшимъ. Ексц[еленція]. Митрополитъ знають, що є часъ для одной жены. Если ту не наберуть всьо зъ чого позднійше будуть могли брати въ борбі въ покусахъ то, гадаю, не буду могли довго витривати. Управо для того, що идуть по межи народъ, потреба имъ много науки духовной для себе, що бы и другимъ могли дати.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 22-24.

Лист № 17

†

Ваше Високопреосвященство!

Дякую одь сердца за писмо и милый для мене дарунокъ.

Въ день св. Ап[остола]. Андрея прошу принять найщирійши жаданя для В[ашого]. Високопреосвященства якъ такожъ и для слави Божои между рускимъ народомъ по рукахъ В[ашого]. Високопреосв[ященства]. Того дня жертвую на то наміреніє службу Богу. Богъ да подержить и сохранитъ Васъ «на многая и благая літа».

Що до Босни то я, сколько бачу теперішні обставини у насъ, гадаю же теперъ є часъ не лишъ для народу вигидний, але и зъ политичной стороны. Сербы мало открыли що жадають, такъ що саме управительство побачило, хто вони є и що суть лишъ Сербы и за Сербію роблять. Якъ бачу теперъ ихъ мало притискають, а то бы могло бути для насъ добре. Що до министра Буряна єму дуже лежить на сердци, що бы чимъ довшій часъ зостававъ министром. Ту отже помагає не просьба сколько морална сила. Може бути бы було добре за то запросити особно самого Престолонамістника най воно ту зробити. Якъ чую, на него Престолонамістника много упливає генераль ОО.Єзуитовъ, если отже не буде можливо directeto через генерала. ОО.Єзуити если буде потреба, дуже лехко достануть для іної річи добри інформації одь своихъ зъ Босни. Я знаю, же то не буде мило братьямъ Сербамъ и вони скричать на «Єзуитску римску пропаганду, котра за гроши купує души православнихъ» (?) Сербовъ и т.д., але ми того вже не боимъ ся, бо то у нихъ щось звичайного. Такъ кричати и неправду говорити и писати якъ Серби, то гадаю, же нема больше на світі. Знаю и то, же Австрія не розбиває собі только голови о віру Католицку, лишъ най буде миръ, але ту спеціално брати зъ тои стороны: ти, що зостають схизматиками, зостають заразъ и Сербам и найбільшими ворогами Австріи.

Если бы и то не помогло, гадаю, же бы було добре черезъ Римъ впливати на самого цісаря, а Вонъ то зробити.

Що до основаня монастиря, то не знаю, якъ Ексцеленція думає.

Гадаю же бы було ліпше перше основати яку таку ієрархію, ажъ такъ монастирь, котрий бы по томъ бувъ подь юрисдикцію того нашего делегата, а теперъ бы було труднійше, що бы зоставали directe связаны зъ Галичиною. Окремъ того, мусівъ бы бути заразъ зъ ними добрий магистеръ, священникъ.

Ексцеленція, якъ бачу, боить ся, що нашъ єпископъ на то скаже. Я гадаю, же вонъ ничего не скаже pro, а ничегоcontra. Вонъ на Босну вже досить давно не радує. Що по середини, не знаю. Proformaбуло бы добре, якъ буде же всьо готове написати нісколько слово до него, и вонъ буде зъ тимъ задоволеный. Такожъ не

уважати, що мадяри скажуть. Ти знають кричати також, най кричатъ. Річъ є Божа.

До теперъ нашъ єпископъ ничего не зробивъ що до визитатора.

Богъ найблагословить ту працю якъ и други Вашого Високопреосвященства.

Поручаю себе и своїхъ до св. молитви.

Найм[еньшій]. въ Христі

10/12.1907. Загребъ.

О. Д[іонисій]. Няради
свящ[енник].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 25-26.

1908 рік

Лист № 18

Ваше Високопреосвященство,
Ексселенція Митрополитъ!

Преосв[ященний]. Митрополитъ Штадлеръ пише до мене, що управительсво у Сараєву жадає и просить одъ него 2 священниковъ за 2 парохіи и то для того, що руськи діти идуть до серпскои школи и заставають и вони и родителі схизматиками.

Митрополитъ жадає, що бы я говоривъ зъ нашими священниками котри бы хотіли тамъ прійти. Що до того, то у насъ єсть теперъ двоохъ за то готовихъ, але єпископъ не дасть dimmissione. Що ту зробити ? Чи у томъ случаю не можъ бы було достати одъ Васъ 2 священниковъ ?

Друга річъ. Понеділокъ 23 (лютого – ред.) одїджаєть єпископатъ католицкій зъ народомъ до Відня на поклонъ цісарю. Чи бы Ексселенція не могли особно бути зъ Штадлеромъ у Відні на 26 т[ого]. місяця и зробити що бы тамъ разомъ бувъ креирани викаріятъ або може бути и єпископатъ ? Єсли бы то послїдне то бы була сила проти схизми. Правда народу не много, кажуть около 10.000, але була бы надія, що бы больше населилося, єсли управительство буде подмогало нашихъ. Я думаю, що теперъ Австрія всьо зробить.

Єсли не буде принаймній делегатъ у Сараєву то мало або ничого сами священники не зроблять, бо народъ бідный и всьо буде одъ правительства потрібно достати. Якъ Серби и Муслимани мають свои школы такъ бы могли и Русини теперъ достати. О томъ теперъ бесїда и по горватскихъ газетахъ.

Одъ Господа желаю и прошу для Вашего Високопреосвящ[енства]. много ласки, що бы чимъ скорше могли перевести для добра Унії свои жаданя. Горячо перепоручаю ся до св. молитви.

Въ Загребу 12/II.1908.

Слуга въ Христі
О. Діонисій Няради

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 37.

Лист № 19

Ваше Високопреосвященство!

Усміляю ся написати до Вась одно писмо за котре прошу и жадаю най знає Ваше Високопреосвященство и той, котрый бы мусів то знати, а то є: Святїйший Отець. Если буде можливо поговорити В[ашому]. Високопреосвященству особно о той річі зь Свят[їйшим]. Отцемъ, то прошу послужити ся зь нимъ, а инакше спалити.

Не прошу за свою особу ничего, але прошу за ту епархію, у котрой я жию и за котру працюю. Чимъ дальше то нашъ єпископъ горше управляє епархіюмъ quodmaterialia, не говорю о другихъ річахъ. Одно имініє, котре достала епархія для того, що бы єпископи могли використувати питомцівъ въ Семинару, можно сказати до теперъ вже знищено. Вонъ не дає жадного гелера(грошова одиниця, яка використовувалася у багатьохъ країнахъ Центральної Європи – ред.) на господарку, а всьо бере, зоставъ еще лісь. Сихъ дньохъ телеграфски видавъ заповідь що бы той лісь дати за 10.000 за котрый кажуть, що є варта 50.000 або и больше. Недавно тому на томъ имінію сгоріла стая (Stalle). Перед ½рока то було осигуране (застраховане – ред.). Гроши побравъ, ничего не поправивъ. Будинки всі знищени. Еще горше. Грекотри кавалки вже передъ многими літами попередани и вонъ гроши доставъ, що бы або други купити, або до маси дати и винкуловати. Не зроблено ничего. Ти, що покуповали вже роки и роки жадають право, що бы перевести то на себе. Переклинають єпископа, а вонъ требує грошима и ничего не робить. Семинару мавъ бы давати рочно по 1600 к[орон]. одъ того добра. До теперъ вже має довгу лиш за Семинарь 8283 к[орон]. 34 гел[лера]. Дармо всьо, що я прошу за Семинарь. Нема.

Наша епархія має друге имініє у Славонїи. Сколькo знаю одъ того имінія давнїйше достававъ єпископъ чисту аренду одъ Жида 20.000 кор[он]. Теперъ достає больше якъ 30.000 коронъ порядочної аренды. У Жида має силный довгъ (сам Жидъ то приповідає) и Жидъ робить зь имініємъ щ охоче. Сихъ дньохъ одна илюстрація. Телеграфски продавъ тому Жидови contralegem(протиправно – ред.) лісь за 16.000 кор[он]., а щобуло передъ тимъ, то ажъ страхъ. Жидъ вже 15 літь робить що хоче и якъ хоче и яко всі и земледілци приповідають вонъ то всьо знищить, а зь нимъ знищить и нашу епархію.

Головний доходъ для нашої епархїи єсть то имініє. Може бути що В[аше]. Високопреосв[ященство]. подумає, же то неможлива річъ, бо ту є контроля світскої области. Но у насъ не такъ. За него нема контролы. Що управительство у Горватскої вже много и много разовъ розпорядило що до контрактовъ для Шида, то єсть того имінія у Славонїи. На то Вонъ не дасть ничего, бо ministerWekerte(Wekerle Sándor (1848-1921 pp.), угорський державний діяч, двічі прем'єр міністр Угорщини – ред.) и други у Будапешті за нимъ стоять и Вонъ у Горватскої больше для мадяровъ якъ всі други разомъ. Єму вірять, а Горватовъ и Горватску хотять знищити и знищують матеріяльно, що бы легше могли политично знищити єи. Приходить отже гадка

не лишь мені, але и всімъ, котри то видять, же Вонъ посланий до Горватскей: за шпіуна що бы знищивъ нашу епархію.

Котри близше єго знають, то всі сумнівають о єго віри.

Сердце ме болить, коли то пишу на свого єпископа. Довгу борбу мавъ емъ скорше якъ емъ то написавъ. Написавъ емъ до Ексцеленції якъ до отца, що бы помочъ достати для нашої епархії.

Просьба бы моя була така: най Ваше Високопреосвящ[енство]. у приватной авдіенції скаже то самому Свят[ому]. Отцу и если Свят[ий]. Отець буде гадавъ за добре, най бы motu proprio зажадавъ одъ капитули, що бы вони cum factis (на підставі фактів – ред.) сто и сто разовъ больше написали якъ я сказавъ. Або що бы Свят[ий]. Отець пославъ визитатора, котрый бы точно подъ присягою и капитулы и поодинокихъ священниковъ точно выпитавъ и Свят[ому]. Отцу реферувавъ. Гадаю же перше буде легше зробити якъ то друге. Я певний же за нимъ заразъ стане управительство Угорске и для того гадаю же бы було успішніше если бы то було по тихо через капитулу. А потомъ через самого монарха дальше робити.

Мене прошу не мішати до того для того, бо за теперъ я еще можу много добра зробити и якъ ректоръ що до управи Семинара, ту ми пускає зовсімъ свободни руки. Больше якъ ½ року нашъ єп[ископъ]. не бачивъ дітей своїхъ и я роблю що хочу.

Єще одна річъ. Може запитати В[аше]. Висок[опреосвященство]., на що ему только грошей! Одповідь дуже тяжка. Где вонъ зъ нима то не знати. Говорять люди, що на бурзи стратить 80.000 кор[он]. Певно є, що гравъ на бурзи. Сколькo стративъ не знаю. Окремъ того, вонъ самъ себе асекурувавъ на 100.000 кор[он]. То чувъ емъ одъ канониковъ. Третье, вонъ трощить (турбується – ред.) за родину свою. Що дальше, то не можу певно сказати.

Если дасть Богъ що буде можливо усмено говорити зъ Ваш[им]. Високопреосвященством, то скажу много больше.

Єще разъ прошу добре розсудити то, и якъ В[аше]. Високопреосвященство думає, же буде на славу Божу, такъ зробити.

Прошу и то: спалити то писмо.

Чувъ емъ що нашъ єпископъ жадає 2 отцовъ Чина св. Василія. Если В[аше]. Високопреосв[ященство]. ту просьбу буде могло выслухати дуже прошу скорше всьо писмено до порядку привести. У теперішніхъ обставинахъ ОО.Василіяни не мали бы ту на отриманя, а гадаю же и регулы ихъ то не позволяютъ якъ єп[ископъ]. жадає.

Прошу и дуже прошу не брати мені за зле, же я то написавъ. Жадаю чимъ скорше то всьо поречи. Богъ бы давъ, же бы скоро було инакше такъ якъ Богъ заповідає.

Препоручаю себе и своихъ до св. молитви и жадаю одъ Господа В[ашому]. Високопреосвященству много ласки що бы ти тяжки річи и Американски, и домашни, а и наши чимъ ліпше на славу Божу окончити.

Найм[еньшій]. слуга въ Христі
Загребъ, 16/2.1908.

О. Діонисій Няради
ректоръ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 29-32.

Лист № 20

†

Христось воскресє!

Вашє Високопреосвященство!

Усміляю ся и того року въ день Воскресенія Господа Ісуса Христа запросити Господа, що бы у своей доброти уділивъ и В[ашому]. Високопреосвященству чимъ больше здоровля, особливо въ ти тяжки часи и для греко-католицкои Церкви и для Руського народа. Правда Богъ добрый и Вонъ Крижь дає Тому, котрий є дух[овний]. Отець тои Церкви, а где Крижь и Голгота, ту буде и Воскресеніє, але на людску говорячи, я прошу одъ Господа, що бы той Крижь забравъ одъ Васъ, если Його св. воля и то лишъ для Своєи славы и дух[овного]. добра бідного Руського народа.

Вашє Високопреосвященство певно потішить одна вість зъ нашего краю. Одень мой богословъ II року найліпшій що го маю Горватъ по роду сихъ дньохъ иде до Крехова. Мой братъ вже одъ марта у Крехову. Може бути дасть добрый Богъ наскоро у насъ за нашъ край Чинъ св. Василя.

Друга одна просьба. Незадовгий часъ мала бы бути ординація 4 оконченихъ вже прошлого року богослововъ. Прошу острійше принайміи 2 зажадати за Босну: (Іллю – ред.)Ванчика і (Михайла – ред.)Гирьоватія.

Прошу прийняти зъ повного серця жаданя для В[ашого]. Високопреосвященства якъ для и цілои Церкви нашои

Найм[еньшій]. слуга въ Христі

Загребъ, 25/4.1908.

О. Діонисій Няради
ректоръ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 33.

Лист № 21

Рг. 140. 1908.

Ваше Високопреосвященство
Ексцеленція Метрополитъ!

На заповідь свого Преосвященного епископа Юлія Дрогобецького усміляю ся запросити за нашъ Семинарь въ Загребі 3 (три) Сестри Служебницы Пр[есвятої]. Д[іви]. Маріи до провадження кухні, церкви и т.д.

Преосвященный епископъ обіцали дати на новый школьный рокъ 1908/1909 для питомцівъ спиритуала, котрый має бути разомъ проводникомъ и для Сестеръ. Що до другихъ річей, то подписаний якъ ректоръ Семинара обіцяю, що буду по совісти уважавъ на то, що бы Сестры якъ найсовістнійше выповнювали регулы и що бы ихъ могли выповнювати. Сестры будуть мали кожного року на вакації реколекції 5 або 8 днів, за котри постараємо ся що бы достали одного отца Чина св. Василя Вел[икого]., або если бы то не було можливе то дасть имъ о[тець]. Спиритуаль або подписаний. Кожного тижня будуть мали одну науку, а по потреби и дві, каждой неділі и свята проповідь для всіхъ разомъ.

Одъ сестеръ жадаємо:

що бы совістно, якъ найощаднійше провадили кухню; прали білизну для церкви и парціємно за теперъ и для питомцівъ; що бы робили порядокъ у спальняхъ: (спалні отділени одъ хати, где через день діти мешкають);

що бы у церкви отримовали порядокъ достойный св. церкви;

що бы прикладомъ своимъ, молитвою и добримы ділами подмагали виховувати добрыхъ служителей св. олтаря, якъ такожъ и добро катол[ицького]. лайкату, и тимъ способомъ indirecte(не напяму – ред.)працювали за св. Унію.

Ректоратъ Семинара обовязує ся давати Сестрамъ Служебницамъ вынагороду, яку до теперъ дававъ Сестрамъ св. Винкентія Паулского, по 14 коронъ місячно за кожду Сестру и то квартално postcipando; давати и имъ отриманє и ліки у меньшихъ хворобахъ; дати на подорожъ зъ Галичини до Загребу, якъ такожъ за подорожъ до Галичини, если бы котра Сестра у насъ зостала така слаба, що бы мусіла повертати до дому на ліченє.

Для кухні спроваджує всі річі ректоръ, лишъ ти дробни річі купує служница на торгу кожного дня, якъ Сестра настоятелька розпорядить.

Ваше Високопреосвященство!

По першый разъ того року жадає нашъ Преосвященный епископъ попробувати

у Семинару съ самими греко-католиками Горватами и Русинами запровадити житьє духовне по жаданю Св. Отца Пія X. У Семинару має бути около 24 питомців, 2 слугы, 1 служниця, ректоръ, префектъ и спиритуаль. Що бы и сестри були нашого обряду усміляємо ся запросити о то В[аше].Високопреосвященство.

Повни надії, же наша просьба буде выслухана, очекуємо писмени жаданя-пропозиції одъ Сестеръ, що бы ихъ переглянути-подписати и 1 екземпляръ пошлемо Згромадженю Сестеръ Служебниць, 1 консисторіи у Крижевцяхъ, 1 для насъ затримаємо.

Просимо разомъ о чимъ скоршу одповідь, що бы на часъ могли отказати римо-катол[ицкимъ]. сестрамъ; если бы не було на ніякой способъ можливо дати намъ сестры, що бысме могли постарати ся о спеціално позволене Рима, котре жадає ся одъ того року для всіхъ Семинаровъ, где Сестри Милосердія провадять кухню. То позволене має бути запрошено вже у місяцу юлу.

Вашему Высокопреосвященству вже напередъ дякує на том ласкы

Ректоратъ греко-кат[олицкого]. семинаря

Загреб 30 юна 1908.

О. др. Діонисій Няради
ректоръ.

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 34-35.

Лист № 22

†

Ваше Високопреосвященство !

Усміляю ся подати плань за подорожъ до Велеграду и Баня-Луки.

До Велеграду зъ Schnelzugомнайліше зъ Львова на 7.00 вечорь и возити ся до Pterau 5.04. Ту пересісти на особовы 5.35, котрый приходить до Ung. Gradisek 6.54. Ексцеленція Митрополить не можуть бути на 31 вечорь на Велеграді, хиба бы выїхали на 30 о 12.45 по ночи и були бы у Ung. Gradisekна 1.07. Той потяхъ виглядає найпрактичнійшій. Єсли бы Ексц[еленція]. зъ першимъ выїхали то бы були около 8 години рано на 1/VIIIна Велеграді и заразъ на Службу Божу. То бы могло бути всьо готове до 9½.

Я раховавъ и для мене виходить дешевше їхати Schn. III класа черезъ Краковъ. Отже и я иду мою дорогою.

До Баня-Луки: на 4 рано изъ Ung. Gradiseko 4.26 Schn. до Відня приходить о 7.09. Служба Божа до 9.

По полудне дня 4/VIII о 3.15 зъ Відня одъ Wr. NeustavheSchnelzug приходить до Загребу на 11.34 вечорь. Єсли буде у Нунція та справа за Босну и єсли Нунцій вже написавъ до нашого єпископа о томъ, то думаю буде добре затримати ся у Крижовцяхъ. Тамъ приходить потяхъ о 10.00. вечорь на 4/VIII и отверто зъ єпископомъ о томъ поговорити.

Другій день о 1 години по полудне зъ Schnelzung черезъ Загребъ до Баня-Луки, куда приходить о 9.20 вечеромъ. Рано на 6/VIII коньми до Студитов, а 7/VIII буду могъ вже бути въ Загребі.

Щодо понтификалнои (Архиерейської – ред.)Службы Божои то думаю, що бы було не можливо на Велеграді такъ обавыти, що бы импонувала несоединенимъ и для того ліпше буде и зъ той причини опустити. Певно що Митрополить Бауеръ(AntonBauer (1856-1937 pp.), римо-католицький архиепископ Загребу – ред.) мавъпередьочамипоривъЧеховьдосхизми, ачерезътомоглобызостативъЧехіи межи самимъсвященствомътосамае, щобулоуИстріичерездовгійчасууРицманю: напрямъ донашогообрядузълатинскогообряду, щобытимъспособомъзаперечитипереходъЧеховьнасхизму. Римъ того не позволить и такъ бы могла робота за Унію зостати причиною схизми. Я для того думаю, що бы для насъ найліпше було зовсімъ потихо ту річъ провадити – vulgar. по сказано: по єзуитски. Єсли то одного або другого схизматика соблазнить, то не думаю, що бы на велику шкоду. Вони теоретски знають, що у насъ єсть читана Служба Божа, яку и у нихъ у найновішихъ часахъ и у Россіи и у Сербіи розумнійши жадають запровадити. Най отже и практично побачать, бо инакше може настати больше заламаня и ми у ихъ очахъ зостали бы

гіпокритами.

Препоручаючи ся Вашомъ Високопреосвященству

оставаю

Въ Жовкви, 27/VII.1909.

Найменьшій въ Христі слуга

О. Діонисій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 48-49.

Лист № 23

Ексцеленція Метрополить!

Прошу смиренно и за рокъ 1908/1909 прийняти до Семинара Франциска Латковича и Габріеля Костельника(Гавриїл Костельник (1886-1948 рр.), професор Львівської Богословської Академії, майбутній голова «Ініціативної групи» Львівського псевдо собору 1946 р. – ред.). Богу дяковати школоване у Васъ зачинає приносити красни плоди. О[тці]. Калай и Ванчикъ послани до Славоніи якъ мисіонери для Галичанъ. Народъ ихъ приняль дуже радостно. Маю надію, що зъ того буде много добра.

Калай хоче до себе Сестри запровадити для захоронки. Я думаю такъ що буде добре, если СС. зъ Крижевцохъ С. Настоятельница зъ Сестрою Методію повернуть до дому, то ти 3 сестри, що лишаються у насъ, най идуць до Сибиню до о[тця]. Калая. Настоятелькою буде с. Макарія, а зъ нею с. Софія и Адріана. Маю надію, що теперъ єпископъ пристане на то, що бы сестрамъ одъ себе позволивъ поїхати на захоронку до Сибиню, а если не позволитъ, то прошу з Крижевцяхъ на всякій способ сестры забрати.

До Босни теперъ не пославъ єпископъ жадного и не пошле бо нема кого.

Єще одну просьбу маю до Ексцеленції Метрополита. Якъ чую у Словиті (Словиті – ред.) 10 новихъ кандидатокъ, а одъ насъ не знаю числа, а не мають свойого порядочного проводника. Прошу имъ скорше имъ дати, що бы ти сестри були таки яки мають бути. Сами жены николи не будуть могли виховати добрихъ сестеръ.

Въ Загребі прошлого місяца бувъ зїзд Словенцівъ и Горватовъ, котри интересують ся за Унію. Зъ того зїзду маю ту потіху що по жаданю всіхъ смію поздоровити Ваше Високопреосвященство якъ протектора такихъ засіданій и якъ найвысшого князя соединенои Церквы.

Маю надію, що Ексцеленція Метрополить достане то писмо зовсімъ здоровъ, що Господь най дасть.

Поручаю ся до св. молитви

Оставаю

въ Загребі 15/10.1908.

Найменьшій въ Христі

О. Діонисій Няради

ректоръ.

Лист № 24

†

Ваше Високопреосвященство,
Ексселенція Митрополитъ!

Въ день Ангела Вашего Високопреосвященства засилаю найсердечнійши жаданя и прошу Господа Бога, що бы у своєї доброты позволивъ В[ашому]. Високопреосвященству високопреосвященству выповнити принаймый по части жаданя для славы Божой межи рускимъ народомъ. Св. ап[остол]. Андрей най выпросить ту ласку, що бы В[аше]. Високопр[еосвященство]. могло побачити той часъ, коли схизматици зачнуть бачити на Унії що, що Унія має бути и що defactoєсть, а священство и народъ подъ рукою и властію В[ашого]. Високопр[еосвященства].. а що бы був такій, якого Провідініє хоче мати для св. Унії и якъ то жадає добре сердце О. Митрополита.

На многая!

Въ день св. Андрея жертвую Службу Божу за Ваше Високопреосвященство.

Дякуючи на всіхъ добрихъ и горячо препоручаючи себе, своихъ а особливъ тихъ в Чині и ти маленьки кандидатки у Сестеръ Василиянокъ.

остаю

Въ Загребу 11/12.1908.

Найм[енший]. въ Христі

О. Діонисій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 38.

Лист № 25

Ваше Высокопреосвященство,
Ексселенція Митрополить!

Пише до мене С[естра]. Старша, що Ексселенція обіцяли сами написати до нашого єпископа, если на єи писмо не позволит сестрамъ повернути. Я прошу не робити того. Най зносини не будуть розорвани принаймї зь сторони В[ашого]. Высокопреосвященства. Я совітую слідує: Най о[тець]. Визитаторъ напише и определить терминъ до котрого нашъ єпископъ буде могъ постаратися за другихъ, котри буду провадили конвиктъ. Я говоривъ з єпископомъ о томъ и вонъ мені сказавъ шукати людей за то одповіднихъ. Терминъ най не буде меньшій одъ 1 місяця.

Якъ чую, єпископъ сказавъ, що вонъ на почти зробить то, що всі писма, котри идуть до Галичини, або зь Галичини на сестры, до него не мають присилати.

Одъ сердца жадаю, що бы то В[аше]. Высокопреосвященство чимъ ліпше на большу славу Божу окончить могло.

Препоручаючи себе, своихъ и наши бідни обставини горячой молитви

остаю

Найм[енший]. вь Христї

Загребъ 17/12.1908.

О. Діонисій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 39.

1909 рік

Лист № 26

†

Ваше Високопреосвященство !

Присилаю замовлений Rituale Romanum старословянського язика.

Сихъ дньохъ поїхавъ до Риму о[тець]. (Томо) Северовичъ(1879-1951 рр.) и Гоичъ(?) богословъ. Того другого посилає метрополить Штадлеръ зъ Босни якъ будучого місіонера для руского народу у Босни. Дуже бы було добре если позднійше буде могъ ступити до руского Колегія, щобы научивъ руски и обрядъ.

А теперъ най Ексцеленція Метрополить позволять одну просьбу одъ мене прийняти. Послїдне число «Нивы» пишучи о Босни отверто споминає мене якъ кандидата за викара до Босни. Може бути, що сами Ексцеленція жадали, щобы то було написано для суспильности руского народу у Галичини. Если такъ, най буде зъ того слава Божа. Але, если Ексцеленція уважають, що бы моя особа була, або могла бути причиною меньшого розвитку руского народу у Босни, и если маєте доброго кандидата зъ Галичини, то прошу и дуже прошу не в'язати ся на мою особу, бо тимъ способомъ для мене одень крестъ дуже великий буде утрачений.

Я отверто кажу, що сказавъ емъ особно: если нема ліпшого кандидата, то хочу прийняти на себе той хрестъ лишъ на славу Божу, але самъ не шукаю того тягару, бо бачу, що нема у мене за то досить силы. Я лишъ буду вдячний Вашемъ Високопреосвященству, если не буду мусівъ прийняти ту службу на себе. Напишу и то отверто, що наши (др. Шаятовичъ и священство у Сараєву) хотять мене для того, бо думаютъ на мой способъ зробити щось и для идеи Унії межи Сербами. По ихъ мнінію резолюція Русиновъ зъ Босни инспіровано зъ сторони Сербовъ у точки где говорится о томъ, що метрополить Штадлеръ хоче дати рускому народу Горватске священство и для того, бо одъ Русиновъ нема жадноо небезпеченства для схизми межи Сербами, а одъ Горватовъ бы могло бути.

Прощу отже не раховати зъ мною, если буде можливо чимъ скорше и чимъ больше щось зробити для славы Божой межи Русинами у Босни безъ мене.

Прощу такожъ прийняти якъ знакъ мойого почитаня першій молитвеникъ для Горватовъ греко-католиковъ.

Препоручуючи себе и своїхъ до молитви

оставаю

въ Загребі, 4/II.1909.

Найм[еньшій] въ Христі

О. Д[іонисій]. Няради,
ректоръ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 50-51.

Лист № 27

†

Ексцеленція Митрополить!

Дня 14. фебруара бувъ емъ у Крижевцяхъ. Тамъ дознавъ емъ що сестры одходять. Дуже мені було прикро, бо бою ся, що зъ того не буде добра. Того дня написавъ о[тець]. кан[онікъ] Шаятовичъ телеграмъ до В[ашого]. Высокопреосвященства, у котромъ являє єпископъ, що посилає до Галичини с. Венедикту, а за 2 сестры просить, що бы лишилися и що разомъ засилає писмо до В[ашого]. Высокопреосвященства у котромъ мавъ бы попросити за други 2 сестры такъ, що бы въ конвикті були 4. Въ томъ писмі обіцявъ, що розложитъ свой планъ що до захоронокъ для сестеръ у нашої епархіи.

Ексцеленція Митрополить!

Якъ до теперъ такъ и то писмо пишу якъ до своего отца и для того прошу зъ нимъ послужитися на добро сестеръ, але subsecretoщо до моеи особы.

Если єпископъ и теперъ ничего не напише до Васъ, то прошу заразъ забырати сестры. Ми всі дуже за то жалуємо, але дармо то коли нашъ Преосвящ[енный]. не понимає, що то є законія. Моя просьба така если можливо то прошу послати еще одну або дві сестры, а ті дві лишити ту у Крижевцяхъ такъ що бы були 4 и то до вакаціяхъ. Та просьба не є така сильна и для того если Ексц[еленція]. Митрополить уважають, що ліпше сестрам повернути, то прошу затеграфовати до єпископа най посилає сестры и на красний способъ зъ нимъ то оправити.

Только о сестрахъ.

Нашъ народъ зъ Галичини по Славоніи має вже трохъ священниковъ: о[тець]. (Томо) Северовичъ у Липовлянахъ, о[тець]. дръ Калай у Сибиню и о[тець]. Ванчикъ у Канижи. Всі троє красно працюють лишъ початокъ дуже тяжкій бо всього треба.

Сихъ дньохъ о. [...]має ити до Деветини у Босни. Управительство дає 2000 к[орон]. за него, а обіцяло еще за одного нашего священника 2000 к[орон]. рочно, але у насъ за теперъ нема кому. Може бути бы могъ одъ Вашого священства прихати на рокъ два. Схизма у Босні много зла робить, теперъ є найвидгиднійшій часъ, бо якъ разъ буде Соборъ, то для одъ стороны Сербовъ буде зло. Що теперъ получиме, то зостане. Митрополить Стадлеръ много о томъ трудится.

Препоручаючи себе и своихъ до св. молитви. Прошу принять мой поклонъ.

Найменьшій слуга во Христі

Загребь 15/3.1909.

О. Діонісій Няради

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 40-41.

Лист № 28

Христось воскресє!

Ваше Високопреосвященство !

Прошу позволити мені написати интересантни річи, котри у насъ мають бути, а мене дуже засмучують, бо бачу, що наша місія нови перепони достає. Пишу подь секретомъ, али разомъ прошу въ Римі самого Святійшого Отца поинформовати и може бути Папинского Нунція у Відні.

Єпископъ Фирцакъ (Юлій Фірцак (1836-1912 pp.), єпископ Мукачівський – ред.) оголосивъ, якъ дознаю зъ газети *Alkotmány* – кат[олицька]. Газета, що одь початку 1910 єпархія Мункачка (Мукачівська – ред.) и Пряшовска (*Kath[olische]. Kirchenzeitung* (газета – ред.) говорить то и за нашу єпархію) примають Грегоріянски календарь, але если декотри парохіи жадають, можуть затримати юліански календарь. За то управительство бере на себе обовязокъ всі подаваня одь народа для священника одкупити.

Заразъ по Воскресенію посилає Угорске управительство одного священника до Америки, котрый має прийняти до своїхъ рукъ всі агенди для греко-католиковъ зъ Угорщини.

Що до 1 точки, то знаю що бы було добре для всіхъ увести Григоріанській календарь, але ту робится о томъ, що бы зъ календара теперішнього повыкидати рускихъ святихъ и на місце тихъ положити малярскихъ святихъ. Що з того буде, то Богъ самъ знає.

Сихъ дньохъ має бути выданий Литургиконъ на старославянскомъ язиці и такожъ на малярскомъ *prousuprivato* (для приватного вжитку – ред.).

Що до того, то прошу повідомити Нунція, що вже теперъ премноги священники у єпархії Мункачкои правять Службу Божу на малярскомъ язиці, хотяй Папа Левъ XIII найострійше то заборонивъ, але єпископи не оголосили тои заборони, бо не позволило управительство. Якъ разъ буде выданий Литургиконъ малярскимъ языкомъ *prousuprivato* (!) апробований одь єпископа, ту не буде больше жадной скрупули для грекотрихъ священниковъ, що бы правити Службу Божу по малярски, старословянского языка не учать и не розуміють, а знають добре, же таке жаданье Правительства, що ихъ отже може затримати на сторони Церкви! Унія для нихъ ничего не значить. Що зъ того може настати схизма и за то вони не розбивають своєи головы, бо всьо можливе по ихъ рахованю малярскому управительству.

Якъ и що буде у нашої єпархії, то я можу лишъ здогадоватися. Певно, що одорвуть наши руски парохіи на Угорщини одь єпархії Крижовацкои щобы ихъ чимъ скорше змаляризовати. О томъ вже дайнїше говорили.

Що бы Ексцеленція могли порозуміти ту енергію Фирцака єпископа, прошу здогадати ся, що вонь є вдовцемъ и хоче що бы ціла фамилія – діти, внуки и правнуки – були добре поотдавани. Отдає внуки за офіцеровъ, дає потребну кауція, самъ робить весіле, хоче бути магнатомъ мадярскимъ и т.д. Всьо то хоче много грошей. Угорске управительство дає гроши, але розуміє ся за юдину роботу.

Прошу зробити и заперечити зло сколько можливо.

До Литовлянъ, где о[тець]. (Томо) Северовичъ, наше управительство хоче робити каплицю и жадає планъ и рахунокъ. Прошу послати 2 плани руского стилю чим скорше.

Господь Богъ най поможе заперечити зла для нашої Церкви!

Горячо препоручаю себе и наши справи до молитви.

Найм[еньшій] въ Христі

[Загребъ – ред.] 17/IV.1909.

О. Д[іонисій]. Няради
ректоръ

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 43-44.

Лист № 29

†

Ваше Високопреосвященство !

Я заплатив за Missale. Вонь коштує зь поштою: 12 кор[он].

Що до Босни, прошу, не дати мира на всі сторони, що бы якь найскорше бувь тамь викарій. Архієпископъ Штадлеръ має за много трудности зь финанс[ової]. сторони, особливо теперь, и певно для того вонь такь не вытревалый у своимь постановленю. Для того прошу директно робити зь Нунціємь, а не пошкодить писмено и усмено урговати и Буряна. Не пускати ані хвильки.

Що до особы, то я отверто кажу, що я пристає на жаданье Штадлерово для того, що такимь способомь думавь емь жертву особну зробити для руського народу, а такожь и для бідного схизматицкого народу у Босні.

Добре знаю Отцівъ Єзуитовъ у Травнику, а вони мають найбільше впливу у Відні, мають у своихь рукахь вихованье молодежи у Босні, и обіцали на другый рокь gratis до конвиктуи взяти двохъ трохъ одь нашихь дітей и т.д. Прошу отже выбрати таку особу, котра готова на всі можливи жертвы: може бути отца визитатора сестерь Василіянокъ о[тця]. Давида або того що прошлого року бувь сколько я знаю Ваши обставины – о[тця]. Боцяна(Йосифа (1879- 1926 рр.), єпископ Луцький і Острозький (1914-1926 рр.), єпископ-помічник Львівський (1924-1926 рр.) – ред.).

Конечно буде потребно чимь скорше запровадити Сестры Служебници, а зь часомь и СС. Василіянки. То очекують ОО. Єзуити и ревно безь того не буде можливо зь успіхомь напередь.

Прощу не брати мені за зло таке писанье.

Г[осподь]. Богъ най поможе чимь скорше то добре сконтити.

Присилаю замовлений Rituale Romanum старословянского языка.

Горячо препоручаю ся до св. молитви

слуга въ Христї

Загребь 17/12.1909.

О. Діонисій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 54.

1910 рік

Лист № 30

†

Ваше Високопреосвященство

Ексселенція Митрополить !

Якъ до теперь робивь емь прибїгаючи много разовь до Вашого Високопреосвященства о совїть и други потребности, такъ прошу приняти и се писмо.

Дня 1/1.1910 був емь у Преосв[ященного]. епископа у Крижовцяхъ и одъ него чувь емь, що управительство у Босні 27/12.1909 через епископа Баня-Лучкого доявило о[тцю]. Андрею Сегеди і о[тцю]. (...), щоодь 1/1.1910 не буде имь давало жадной пенсії, и що мають выїхати где хотятъ. Всьому тому винень каже Преосвященный архієпископъ Штадлеръи ми за для Америки, где не можуть Галиціане ничего зроби́ти против нашихъ, теперь переслїдовани у Босні ... Всі зносини треба зъ ними перервати ... и т.д. Таки и подобни слова я мусївь слухати, а не могь емь порозумїти и ничего противъ того сказати, бо бы еще горше було. Прошу отже для высшого добра, що бы я могь межи нашимъ священствомъ дальше отримати звязь зъ Вами, поинформувати мене у той справѣ, сколько то познато Вашому Високопреосвященству.

Я здогадую ся для чого мой епископъ хоче только очернити передь мною архієп[ископа]. Штадлера, а хотїв бо бы, але не смїє отверто сказати и Ваше Високопреосвященство, але и того съ помочїю ласки Божой перетерплю и дальше, а Господь Богъ поможе. За теперь не хотїв бы я, що бы священство нашом епархїи думало, що Ваше Високопреосвященство разомъ зъ Штадлеромъ выгнало нашихъ священниковъ через 3 дни зъ Босни.

Желаю зъ Новимъ рокомъ много ласки, що бы Ваше Високопреосвященство на всі стороны могло бути для всіхъ вьсо. Єще разъ горячо прошу чимъ скорше постарати ся за Босну. О ту справу то больше прошу що теперь при управительству totumfactum(.....), котрий для Сербовъ больше якъ найгорячїйшїй Сербъ, а з другої стороны у Відні всемогущїй. Сихъ дньохъ мавь архієп[ископъ]. Штадлеръїхати до Відня, але на Рїздво такъ перестудив ся, що лежить по мнїню лікаровъ безъ надїи.

И мой о[тець]. Янко(Шїмрак (Janko Šimrak) (1883-1946 pp.), професор богословїя Загребського Університету, адміністратор Крижевецької епархїї (1941 p.), епископ (1942 p.)— ред.) дуже слабый вже 1 місяць (...) має.

в. Йосафат най помагає!

Слуга въ Христі
Загребъ 8/І.1910.

О. Діонисій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 55-56.

Лист № 31

†

Ваше Высокопреосвященство!

На перше писмо В[ашого]. Высокопреосвященства, що до мойой особи якъ кандидата за викара у Босні я заразъ одписавъ, що дякую Господу Богу за ту ласку, що взявъ одъ мене той хрестъ и заразъ запросивъ емъ В[аше]. Высокопреосвященство, щобы чимъ скорше прислали бо Босни доброго священника за ту службу, дуже тяжку, але одъ великого значеня для Унії. Сколькo знаю Ваши обставини я просивъ, що бы послали по возможности о[тцю]. Давыду або о[тця]. Щепанюка(Микола (1883-1937 рр.) – ред.), котрый небудь приїде най чимъ скорше запровадить руски школи монастирски черезъ сестры Служебниці и черезъ Студитовъ и то зъ початку приватни школы. Разомъ най старає ся достати принаймій для 2 кандидатовъ стипендій для Травника на кождый рокъ.

Особливо то прошу, що бы В[аше]. Высокопреосвященствонайо стрійшу заповідь выдало тимъ священикамъ, котри до насъ приходять що бы уважали на священство лат[инського]. обряду и не запроваджували таки обставини, яку у Васъ mezi Поляками и Русинами. Горватске священство дуже прихильне для насъ. Если дигестегдекотри не подпомагають Унію, то певно можуть много зла для насъ зробити, если мы зовсімъ зъ ними не тримаєм ся. Не знаю сколько правды не томъ буде той священникъ, що теперъ посланий до Пернявору много річей у Сараєву сказавъ, що неправда, а то всьо по нісколько дняхъ було у «Ділі» (провідний часопис Галичини – ред.), такъ що лат[инське]. священство у Сараєві дуже немило приняло того священника.

Сихъ дньохъ я говоривъ зъ Метр[ополитом]. Штадлеромъ. Теперъ знаю, где всьому злу початокъ и причина. Велика шкода, що В[аше]. Высокопреосвященство за то скорше не знало. Дуже добре бы було, если бы о[тець]. (...)лишив ся бувъ у Босні принаймій 3 місяци, що бы у початку могъ бути на помочъ тимъ священникомъ, котри придуть до Босні. Метроп[олит]. Штадлеръ каже, що управительство теперъ хоче, що бы 5 парохіи для нашого народу отворити. Прошу для того взяти то остро, поки часъ.

Горячо препоручаю себе и своїхъ до св. молитви.

Загребъ 27/І.1910.

Слуга въ Христі
О. Діонисій

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 57-58.

Лист № 32

†

Ваше Високопреосвященство!

Богу слава най буде! Выборъ буде певно добрый. Гратулюю В[ашому]. Високопреосвященству не томъ, а такожъ о. Ректору Жуку(Йосиф (1872-1934 рр.), Генеральный вікарій для Українців в Боснії до 1 травня 1913 р. – ред.), который принявъ не лехкий хрестъ на себе. Г[осподь]. Богъ поможе.

Сихъ дньохъ доставъ емъ зъ Словеніи 350 к[оронь]. Одъ братства св. Кырила и Методія за Босну: 250 к[оронь]., а 100 к[оронь]. за Славонію. Гроши, правда не велики, але великый знак любви для Уніи, а разомъ зъ ними иде молитва 15.000 членовъ по Словеніи: «Да вси будуть єдино». Маю надію, що то саме буде у насъ. Правила вже послано до упрavitельства.

Дуже мило бы було для мене, если о[тець]. Жукъ черезъ Загребъ буде переходити до Сараєву. Не пошкодило бы ступити и до нашего епископа.

Желаючи Божого благослова и на той стороны Вашому Високопреосвященству поручаю себе и своихъ горячой молитви.

Загребъ 5/3.1910.

Слуга въ Христі

О. Діонисій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 60.

Лист № 33

†

Ваше Високопреосвященство!

Въ день св. апостола Андрея прошу од Господа и на то наміреніє жертвую Службу Божу за В[аше]. Високопреосвященство всего добра, а такъ само и за духовни діти цілу Унію. Разомъ пожаданю членовъ св. Йосафата складаю въ имени всіхъ сердечну подяку за даръ, котрый каждый од насъ носить на грудяхъ у сердцу.

Єсли бы В[аше]. Високопреосвященство могло щос зробити для нашихъ бідних у Cleveland`у, шо дуже прошу черезъ Propagand`у не просити священника, але най Propaganda видасть заповідь, шо мусить бути одень послани до Cleveland`у, шо бы и до насъ через Америку схизма не пришла.

Себе и своихъ препоручаю до св. молитви о оставаю

найменший слуга въ Христі

Загребъ 10/12.1910.

О. Діонисій

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 61.

1911 рік

Лист № 34

†

Ваше Високопреосвященство !

Вьпразникъ Воскресенія Христова желяю В[ашому]. Високопреосвященству и цілои Унії много Божого благослова, що бы могло выповнити чимь совершенійше планъ Провідінія Божого и що силнійше связати не поодиновихъ але міліони и миліони съ Христомъ Господомъ и то по ціломъ світі.

А теперъ як мои добри діти у Словити так и я маю одну просьбу до Ексцеленціи не тайну але отверту: мои братья-члени Товар[иства]. св. Йосафата жадають для себе и для народа своего образъ св. Йосафата. Одень молодой місіонарь має охоту першу церковцю свою поставити в честь св. мученика. Потребує за то большій образъ. Чи може бути Ексцеленція дали вже направити такой образъ ? и где бы було можливо то достати ?

Друга просьба що до тои новои кандидатки, котру я послав до сестер Василянкох у Львові. Я так думаю, що бы єи зараз було можливо дати розрішеніє ashismate, бо має sensum catholicum, такъ що бы заразъ практично могла подпору доставати внутрішню и разомъ ще троха науки од одной сестры. О[тець]. Ректоръ Семинара говорить по горватски и у него могли бы исповідати ся.

Горячо препоручаю ся до молитви и своих

Слуга в Христі

[Загребъ – ред.] 20/IV.1911.

О. Д[іонисій]. Няради

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 46-47.

1912 рік

Лист № 35

†

Ваше Високопреосвященство!

Усміляю ся одну просьбу ставити до Вашого Високопреосвященства:

Прошу чимь скорше постарати ся о то в Римі и в Відні, що би у Босни був греко-католицкий викарь принаймій vicarius apostolicus, если вже не єпископъ. То прошу для того, бо не буде потомъ такъ легко вигнати єго з Босни, як бы теперъ було. Ту зачинає ся ера сербства – ера схизми и хто знає що буде з Босни за короткий час. Гадаю, що би теперъ удало ся щось зробити за Унію, лишъ прошу найенергійніше и у Риму и у Відні.

Може бути не було би зле послати одного Вашого питомця до насъ на другий и третий рокъ богословіи, котрый бы мавъ охоту познійше поїхати до Босни, що би научив добре по горватсеи и упознавъ обставини.

Певно Ексцеленція переглянути памфлет од Radlitz`а «Unter uns-ohne Maske : eine Antwort auf die Ruthenenfrage, von den Ruthenen selbst gegeben ...» (Між нами без маски: відповідь на русинське питання дана самими русинами) (Radlitz, A. von., Unteruns-ohneMaske: eineAntwortaufdieRuthenenfrage, vondenRuthenenselbstgegeben / zusammengestellt von A. von Radlitz (1912) [Leatherbound] – ред.)

Правда жадає, що би доставъ праведну одповідь одъ священства Вашои провинції, а и того най не буде, що вонъ пише до науки богослововъ и що до науки народа о Катол[ицькій]. Церкви.

Вже довшій часъ нема Требника у Вас. Прошу постарати ся о нове виданье. Най то видрукують ОО. Василяни, розуміє ся цензура має бути остра. Не пошкодило би заложити одборъ за цензуру церковнихъ книгъ, що би виданя були чимъ совершенійши и однакови.

Посилаю одну книжочку, котру у насъ велика нужда видали: щоби діти научили Правди віри. Якъ то научать то лекше буде запроваджувати мову литературну руську.

Много помочи з неба у всіх працях Вашого Високопреосвященства прошу од Господа. Себе и своїхъ до св. молитви препоручаю. Словиту и діти наши на сердце складаю, щоби достали святе вихованье.

Слуга въ Христі

[Загребь – ред.]17/11.1912.

О. Д[іонисій]. Наряди

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 62-63.

Лист № 36

Х[ристось посередь насъ].

Ваше Високопреосвященство!

У тих тяжких часах для Церкви Католицкої восточного обряду в день св. Ангела засилаю синовску гратуляцію Вашому Високопреосвященству и прошу од Господа много и много ласки и у великої мірі дари Духа Святого. Прошу то також за цілу Унію, щоби була достойна за Христа терпіти и умерати.

На многая и благая! Єсли буде воля Божа, на приклад міліонам як треба за Христа умерати!

Слуга въ Христі

11/12.1912. Загребь

О. Діонісій [Наряди].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 65.

1913 рік

Лист № 37

†

Ваше Високопреосвященство!

Присилаю за 1913. книги св. Єронима. Прошу 1 пакунок передати о[тцеві]. Капелянови.

Маю на душі одно бажанье, котре мене мучить. Прошу о том роздумати и у Господу рішити.

Недавно був у мене о[тець]. викарійЖук. Вон каже, що метроп[олит]. Штадлер хоче мене до Босни за викара и що то виробит у Відні и в Римі, так що достану згори таке розпорядженье и буду мусів там поїхати.

Сколько я можу розсудити и по чоловічо говорю у теперішних обставинах нашої епархії и руського народу у Бачкои и Славонії я ще не скончив своєї місії ту, а нема кому ту заступити.

У Босні нема семинара, нема кандидатів для священства. Що би я зробив, як би одного дня теперішні священники повернули до Галичини? Кожному другому викарію з Галичини з тої сторони буде далеко лекше.

Для мене було би много тяжше переводити ідею Унії у Босні як для кожного з Вашої сторони, бо би я мав клопоти з нашими вірниками, а схизматики певно мене не будуть меньше ненавиділи як одного з Галичини.

Не знаю руського мови як потреба.

Я одже так гадаю, що би В[аше]. Високопреосвященство постарало ся, щоби викарієм був оден Ваш священник. Я зі своєї сторони обіцую подперати єго, сколько лишь буду могъ.

II. Прошу на всякий спосіб тепер то виробити, щоби викар був як апостолській, если вже не єпископомъ. Без того, як здає ся, його місія у Босні буде неможливе. Ту конечно потребно щоби зараз був оснований конвиктъ для дітей, що би управительство централне то добре подпомагало, що би священство не було зависиме від управительства Босаньского, де Серби мають большость, що би той чоловік мав и титул и mittelдля місії и т.д. Если того не зробить одне мин[істр]. католик, то від кого будемо могли то дочекати. Сколько мог єм дознати метрополитШтадлер передав ту пропозицію сих днях у Відні. Прошу заинтерисовати ся за то.

III. З листів С[естри]. Макрини Ч.С.ВВ. у Филадельфії набрав єм

переконань, що би найлекше и найскорше могли спокій у Америці зробити через виховань дітей сестри Василянки и то таки, котри говорят по бачваньски и трохи по мадярски. Єсли би можна було основати оден монастир, котрий би спеціално був определени для дітей з Угорщини у Америці. Гадаю, що би Божа слава силно розширили ся через то. У то Словіті нескоро вже буде таких дітей. Прошу о том роздумати.

IV. Діти жадають, що би достали тепер облеченьє. Дуже прошу річь рішити, як буде на большу славу Божу для Зорди Ерделі. Я хотів, що би вона ще 1 рок зостала необлечена и здала матуру. Вона не має спокою и пише до мене и до родичей, що би ей позволили тепер брати облеченьє. Батько так само думає, як и я. Але єсли єсть важна причина на то, вон позволяє и просить що би Ексцеленція то рішили.

Так само має скрупули що до дітей о[тець]. Абодичь. Вон боится чи то не зарано для дітей ? Чи вони того не бажають под впливомъ других. Для того и вон то саме просить. Волів би єсли би ще чекали.

Перепрашаю дуже, що я только часу забераю на читаньє.

Себе и своих до молитви препоручаю

найм[енший]. в Христі

2/II.1913. Загребь.

О. Д[іонисій] Наряди.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 77-79.

Лист № 38

†

Ваше Високопреосвященство!

На стор. 41. 42. р[ікь]. 1913 Apostolatsv. CyrilaMethoda – Kromêřizi – č. 2-3 з Velehradu читаю, що иконостасу там має бути образ: Bohorodička, sv. CyrillaMethodSy. Sava(!) (серпский!); KristusPantokratos, sv. VladymiriOlga, sv. JanRylsky (?) и св. Йосафат.

Если то має бути св. Сава серпский и св. Иван Рылскийсхизматицкий прошу то заперечити, бо то бы значило за много. Св. Саву у насъ схизматику мають кат'έξοχύν якъ патрона схизми а нема жадного зы стороны Церкви Католицкой документу, що вонъ бувъ католикомъ и defacto святимъ гадаю, що бы то було найстрашнійша річъ то зробити: на иконостас при св. Йосафаті мати одного св. Саву и св. Йоанна Рылского. Як бы впливало на душу каждого католика я тоже могу собі представити. Певно тимъ часомъ перестануть пріїжджати до Велеграду Хорвати и Словенци.

Дуже мене утішило письмо Вашого Високопреосвященства, що братъ ступить до насъ.

Разомъ прошу В[аше]. Високопреосвященство, що бысте Вы дали облаченъе ученицям Юлки и Меланки, першим гимназіясткамъ на лат[инський]. Великдень. Я буду старав ся такожъ пріїхати. Для дітей, а ще больше для родичей буде то на памятокъ.

Себе и своихъ до св. молитви препоручаю.

Слуга въ Христі

21/2.1913. Загребъ

О. ДіонисійНаряди,
ректоръ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 66.

Лист № 39

†

Ваше Високопреосвященство!

На 8/ХІІ. в день Пренепорочного Зачатія має бути в Загребі велика академія при котрої участь беруть лат[инський]. др.Бауеръ и нашъ єпископъ. Ціль академії: заинтересованье публики за Унію особливо в Болгаріи.

Єсли би було можливо, що бы В[аше]. Високопреосв[ященство]. в той часъ робило подорожъ до Босни и ступило до насъ як гостъ. Не усміляю ся запросити за то директе, але так гадаю, що би и то дуже много послужило для Унії и для насъ. Прошу одже прііхати. Єсли можливо, прошу зателеграфувати на:

MetropolitadrAnteBauer. Zagreb.

2) Дякую за дар облеченя 5 моих дітей. Най Господь поблагословить и чим скорше их допровадит до нашого краю.

3) Ексцеленція є членом Товариства св. Єроними до конца житя.

Себе и своих до св. молитви препоручаю и оставаю

найменьшій в Христі

Загреб 29/ІІ.1913.

О. Діонисій [Наряди].

Маю ще одну велику просьбу: subrosa(під секретом - ред.)говорю:

Прошу осторожно зробити М[атір]. Софронію, що би чим меньше розмовляла з богословом Боічем. Не маю ніякого певного фундаменту за ту просьбу, лишъ сердце моє так каже, що би осторожною ю зробити, бо я ще не вірю зовсім Боічови, а М[атір]. Софронія дуже отверта до каждого.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 80-81.

Лист № 40

Ваше Високопреосвященство!

Присилаю обіцяне.

Дякую за гостинну. Най Господь винагородить сторицею.

Ми щасливо повернули до дому. Робота вже започала.

О[тець]. Каноникъ Шаятовичъ поздоровляє и до молитви себе препоручає.

Съ особ[ливимъ]. почитеніємъ

Найм[енший]. в Христі

Загребъ 28/3.1913.

О. Діонисій [Наряди]

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 68.

Лист № 41

†

Ваше Високопреосвященство!

Певно у Васъ буде книжочка Životsv. Josafata, бо я пославъ книжочки Товариства св. Єронима, межи котрима находится такожъ и та книжочка. Я сам не маю, а не можно вже достати, бо всьо розійшло ся. Єсли Ексцеленція не достали книжочки за 1912 рок, то певно на почти стратили ся. Я пославъ у октобу або у новембру.

Минушого разу хотівъ емъ одну просьбу сказати до Ексцеленції, але не було Ексцеленції дома, то усміляю ся тимъ способомъ: прошу дуже, чимъ частійше посіщати Креховъ и други монастири Василянски. Єсли и може бути не буде кому мило, котрый не розуміє плани и задачу Ексцеленції, не пошкодить. Най всі бачать любовъ и Отца и Члена Чина св. Василя. Зъ любови виросте любовъ, а зъ любови слава Божа.

Себе и своихъ до св. молитви препоручаю и оставаю

найм[енший]. в Христі

[без місця - ред.] 10/4.1913.

О. Діонисій [Наряди]

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 72-73.

Лист № 42

†

Ваше Високопреосвященство!

Знайшов єм 2 егз[емпляри]. [Život] sv. Josafata за Ексселенцію и неомисту
дорогого о[тця]. Габріеля(Костельника - ред.). Прошу то передати.

Себе и своїхъ до молитви поручаю.

Найм[енший]. в Христі

Загреб 17/4.1913.

О. Діонисій [Наряди]

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 75.

Лист № 43

†

Ваше Високопреосвященство!

Присилаю одно писмо М[атері]. Софроніи. Гадаю, що не думає и не жадає злу річ. Я також то од Господа прошу и жадаю побачити.

Много ласки и добра для Ексцеленції и для цілои Церкви греко-католицькои в день побіди над всіма ворогами Правди од Господа просит

найм[енший]. в Хрісті

[без місця - ред.] 21/IV.1913.

О. Діонісій [Наряди]

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 76.

1914 рік

Лист № 44

†

Ваше Високопреосвященство!

Усміляю ся написати до В[ашого]. Висок[опреосвященства]. пару слов о одномъ хресті, котрого хотят на мене звалити: я би мав зостати генер[альним]. викар[ієм]. *in spiritualibus et tempore*. (у справах духовних і дочасних – ред.) у Криж[евцях]. Прошу ту о добру пораду, того од мене бажає метрополит, управительство, а и мой єпископъ. Єсть у насъ людей старшихъ, добрихъ, ученикъ, а мене на то вибирають, бо мене не знають добре. То пишу як до батька *sub secreto*.

Що до Босни если не маєте на то відповідної особи, гадаю, що би за то дуже добрый бувъ др (Томо) Северовичъ. Вонъ теперь у Louvain' устудує спеціальну соціологію, має докторат філософії и богословіи. Прошу о томъ роздумати. У Босни Горвати прийняли би его дуже симпатично, а для Русинов був бы добрый и гадаю, що бы много доброго зробив.

До горячої молитви себе и ту справу поручаю.

Найм[енший]. вь Хресті

[без дати– ред.]12/IV.1914.

О. Діонисій [Наряди]

Адреса о[тця]. (Томо) Северовича:

Seminaire Leon XIII

Lovaine. Belgique

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 85.

Лист № 45

†

Ваше Високопреосвященство!

Слідуючого тижня хотів бы я зробити поклонъ В[ашому].
Високопреосвященству. Чи Ексцеленція будуть дома ?

Горячо себе и своїхъ до св. молитви препоручаю

Слуга в Христі

[без дати– ред.]13/VII.1914.

О. Діонісій [Наряди],
Апост[ольський]. Администр[атор].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 87.

Листи без дати і місця

Лист № 46

Що до викаріяту в Босні я думаю, що конечно потреба, що би викарь бувъ апостолскій, если вже не єпископъ. Правого розвою не буде поки тамъ не буде єпископъ. Пока не буде мавъ бурсу, найменше оденъ монастирь и на помочъ сестри по парохіяхъ. До теперь нема надїи на вихованье в дусі обряду нашого, бо священник не може впливати на всіх. Організації не буде можливо перевести без вихованя у школи.

Схизматики взірцево організовані. Если одже не буде нашихъ бурсъ або если принаймїй 12 дітей не буде школовано в Загребі, то нема надїи на розвой Унії в Боснії.

Католики лат[инського]. обряду маюť Францисканов и Єзуитов и дуже много женских монастирей, так само Серби схизматики. Если греко-католики не будут могли ничого достати, то як можно очекувати роботи для Унії. Теперь є часъ дуже вигідный. Сколько про від ОО. Єзуитов в Босні и теперь зовсіи робляť так, як Відень заповідає.

Прошу одже найострійше притиснути министраБилиньского(Леон фон Білінський (Leon Ritter von Biliński) (1846-1923 рр.), загальноімперський міністр фінансів Австро-Угорщини в 1912-1915 рр. – ред.)найтеперьпокаже, щовінкатоликомънайдзробитзьУніювеликуручїть.

Єпископ Баня-Луки не бувъ правимъ єпископомъ, лишъ administratorом епархїи и не мав жадной капитули. Пенсію мав 12.000 корон рочно. Най так буде з нашимъ єпископомъ. Най не дивлять ся на число, але на працю велику и святу. Австрія лишъ католиковъ має зъ себе, а особливо греко-католиковъ. Прошу то попробовати директечерез Наслїдника Престола. Если не може заразь, то старатися як каже архїєпископСтадлер.

Себе и своїхъ до молитви поручаючи

Слуга в Христї

[без дати і місця – ред.]

О. Дїонисїй [Наряди]

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 69.

Лист № 47

†

Ваше Високопреосвященство!

Прошу позволіть мені написати нісколько словъ sub sigillo (під печаттю (секретом) – ред.), що бы лишъ В[аше]. Високопреосвященство о томъ знало и тимъ на славу Божу для добра Сестеръ Служебниць послужилося.

Сестрамъ у Крижевцяхъу кухні єпископскои недобре и що до тіла и що до души. Єпископъ (Крижевацький, Юлій Дрогобецький – ред.)обіцявъ о[тцеви]. Визитатору же зробить, що бы сестри були:

- 1.) сами у кухні и що бы тамъ мушцини не приходили;
- 2.) що буде точный порядокъ що до обіда, вечери и т.д.
- 3.) що сестри будуть сами провадили всьо у кухні и т.д.

Ничего до теперъ не выповнено и сколько гадаю и познаю обставини, не буде выповнено. Для Сестеръ неможливо выповнювати свои обовязки:

що до ставаня (за поздно звичайно идуть спати);

рано не можуть отримувати силенціумъ, бо мають обовязки старати ся що бы слугы робили що мають обовязки;

само по себѣ слудуєть нема правої медитаціи, нема правого испиту совѣсти и т.д.

Где того всього нема, не може бути ни правого дух[овного]. житя.

Прошу отже то зробити и то не Ексцеленція, то най зробить самъ о[тець]. новый Визитаторъ, котрой буде поставлений: не дати Сестеръ до кухні у резиденціи єпископскои. Най Сестри будуть у конвикту єпископскомъ и у насъ, а тамъ не.

Єсли Ексцел[енція]. Метрополить не буде могъ того зробити ради Босни або другої причини, то прошу такъ зробити. Най о[тець]. Визитаторъ:

напише до єпископа писмо и точно назначить, яка задача Сестеръ inprimordine(в першу чергу – ред.)(бо Вонъ того не знає);

най запросить єго, що бы Сестри не бравъ до кухні своєї для того, бо тамъ не можуть окончувати того, що Сестра мусить окончувати. (Я знаю, що Вонъ радше одпустить всі Сестри, якъ на то пристане, бо Вонъ забравъ Сестри inprimolinea лишъ для того, бо не могу мати на кухні слугы довше якъ місяць два);

єсли на то не пристане, то най направить для Сестеръ окрему спальну, а не тамъ где є теперъ, здорову; най направить що обіцявъ о[тцю]. Визитатору такъ що бы не мали приступа мушцини до кухні и що бы Сестри мали свою клавиру;

най имь да до руки що бы сами могли кухню провадити и каждого місяца точный рахунокъ о томъ писмено складати.

За теперь мати старушка забирає річи одь Сестерь и попродає и по томъ предь єпископомъ каже, що Сестри неощадни и т.д.

єсли Сестри тамъ лишаться, то най буде ихъ 3 на кухні, що бы не мусили мати слугу, а у конвикту най будуть дві и єсли потреба то най тамъ слуга помагає;

одни и други Сестри най мають за себе и свой порядокъ и най застають ся на рекреацию може бути разъ у тижню, а друге мають за себе ти у конвикту и ти у резиденції.

Conditiosinequanon най буде именованє канон[іка]. Шаятовича визитаторомъ и проводникомъ тихъ Сестерь, а мене як надзвичайного исповідника.

Теперь запросивь ємь Сестру Василию, що бы С[естру]. Настоятельку и С[естру]. Методию переініла и позволила зь мною околѣ 15 юлія повернути до Галичини. Для чоґо, то скажу В[ашому]. Високопреосвященству усмено. Теперь отже остають тамъ три Сестри. Другихъ Сестерь не посилати, поки то всьо не буде окончено.

Тяжко писати такъ о єпископу, але що бы Сестри не страдали, уважаю ся обовязанимъ то написати В[ашому]. Високопреосвященству.

Най позволить Ексцел[енція]. Метрополить єще одну річь о нашихъ вірнихъ у Босни. Сколькѣ бачу и знаю нашъ єпископъ до того часу не почавъ о томъ робити, що бы тамъ виробити яку таку пенсію за священника и що бы тамъ послати священника. Сколькѣ познаю обставини Вонъ и не думає тамъ послати священника. Вонъ не старає ся дбать ничего и за тихъ, котри ту у насъ. Єсли одь насъ котрой що зробить на свою руку, то стоить, а друге ничего. Однимъ словомъ: Вонъ не робить, сколькѣ я знаю, ничего за ти річи. О[тець]. (Єміліян)Коцаковъ, що бувъ у Сибиню у Славоніи, хворый вже рокъ. Народъ просить священника, у нас чекає двохъ на ординацію вже рокъ, а Калай и Шимракъ також готовы. Такъ двохъ закликавъ зь Инсбрука на ординацію, котра мала бути теперь передь Сошествіємъ св. Духа и до теперь є нема. Правда, що Калай не готовый, бо не знає єще певно, чи зостане якъ целебсь, чи оженился. Але ти други готови, а Вонъ одбиває одь часа до часа, одь одного посту до другого. Я вже и писавъ и усмено просивъ най ихъ ординує, доставъ ємь обіцанє и томъ всьо.

Що до Босни то прошу що можливо зробити разомъ зь Преосв[ященним]. Штадлеромъ, бо инакше тамъ всьо загине.

Мадярски газети пишуть що у Америки буде нова єпархія креована (створена – ред.), а єпископъ мав бы бути нашъ Преосв[ященний]. Юлій, и то для Угрорусского народу. Що є правды не знаю. Познаю, що мені єпископъ самъ сказавъ, же мадыарске управительство жадає що бы Вонъ тамъ поїхавъ порядокъ зробити.

Єсли вже має бути и другый єпископъ греко-католицкий, може бути було бы добре у Риму робити о томъ, що бы нашъ єпископъ тамъ поїхавъ. Тамъ бі був

межи своїми Угроруссами, а з другої сторони: народъ бы бачивъ, що робить Преосв[ященний]. Ортиньскій, а що другый єпископъ.

Прошу не брати мені за зло, що я то всьо пишу и даю Ексцеленції новий тягаръ до такъ многихъ, але на кого маю обернути ? Передъ кимъ то всьо сказати ?

Вселаскавый Богъ най поможе зробити у той річи що найбільше буде на славу Божу.

Препоручаю себе и своїхъ до молитви и оставаю

Найм[енший]. слуга въ Христі

[без дати місяця– ред.]

О. Діонисій [Наряди]

ЦДІАУЛІ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуші 90-93.

Лист № 48

†

Що до дра Боїча, вонь роджений въ Босні и тамъ скончивъ I-VI класи гимназії и той разъ зъ дуже добримъ успіхомъ, другий разъ зъ дуже слабимъ. VII и VIII кл[аси]. скончивъ в Загребі з добрим успіхомъ. Поведенъе було добре. По матури пославъ єго архієпископъ Штадлеръ безъ знаня нашого єпископа до Риму до Колегії Derpropogandafide. Тамъ вже не могъ витримати и зостав через 1 ½ року.

Ригороза зробив в Институті св. Томи и достав титуль доктора філософії. Я намовляв єго щоби дальше зостав тамъ, але вонь одного дня пріїхав до мене до Загребу и сказавъ, що не може тамъ зостати. Жалував ся на настоятелов, на непорядовъ и на духъ института.

У мене скончивъ лишъ за другій семестар оду часть догматики спеціалнои и интродукції Ст[арого]. Завіта. Слідуючого року бувъ у Львові до страйку и зновъ повернувъ до Загребу. Ту здавъ испит за другій семестаръ зъ догматики спеціалнои, интродукції Н[ового]. Завіта и дуже мало єгзегези. Зъ поведеньем його я не бувъ задовольний. Перестороги не помагали. На концу рока я єму сказавъ, що дальше так не сміє бути або най зостане світским.

Того року довго чекавъ до місяца декембра. Тепер вон є в Станиславові и кончить III рок богословіи.

[без дати, місця і підпису – ред.]

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 2, справа 92, аркуш 94.

**Листування Діонізія Нярадї
у статусі єпископа (1913-1938 рр.)**

(ЦДІАУЛ, Фонд № 358, опис № 1, справа № 161)

1913-1914 РОКИ

Лист № 1

†

Ваше Високопреосвященство !

Ради слави Божой прошу, если можливо що зробити через апостолского Нунція и застерегти щоби Еперьешскимъ [Пряшівським – ред.]єпископом не зостав др. Новакъ[Стефан (Štefan Novák), єпископ Пряшівській (1913-1918) – ред.], котрий має ту вь Загребї процесъ propteradulterium. Я то дознавъ зь певного жерела.

Др. Новакъ є вже именованый єпископомъ, але Богъ допоможе зробити, щоби не зостав консекрованимъ. Він тепер перебуває від довшого часу ради того процесу у Абації. Зь того можна бачити и певни конклюдії робити, що таких річей буде и больше.

Най Нунцій о том запитає архієпископа DraAntonijaBauera[архієпископ Загребський, (1856-1937) – ред.] – Загреб.

Слуга в Христї

О. Діонісій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 175.

1917 РІК

Лист № 2

Ваше Високопреосвященство!

Сердечно дякую за письмо и за посланье М[атері]. Анны. Маю повну надію, же з того буде всьо добре на обім сторонама.

Усміляюся запросити Ваше Високопреосвященство, щоби у имени моєм мали доброту запитати Ексц[еленцію]. Нунція, чи вже виданий breveза епископа Юлія (Дрогобецького, 1891-1917 – епископ Крижевецький, з 1917 р. – епископ емерит – ред.). То би було задля многих річей для мене потребно знати.

Чи би я мог теж читати о річах, о котрих тепер розмова на еписк[опських]. засіданіях. Если да, смиренно прошу то прислати до мене.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю и всего добра желаю,

Križevci, 14/XI. [19]17.

Найм[енший]. в Христі

О. Діонісій,
ап[остольський]. адм[іністратор].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш2.

Лист № 3

†

В день Ангела Вашого Високопреосвященста засилаю разом з Капитулою и з тутейшими священиками найсердечнійши добри желаня просячи по отвітованю св. апостола Андрея всего добра за Вашу особу, як також и за благослов Божій у всіх працях, котри Ваше Високопреосвященство має по волі Божой дальше виповнювати и виповнити.

На многая и благая літа!

Усміляюся придодати и то, що мав телеграфично послати від тутейших Сестер Василяннок.

Крижевци, 12/ХІІ.1917

Слуга в Христі

О. Діонісій Наряди,
ап[остольський]. администр[атор].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш3.

1918 РІК

Лист № 4

Ваше Високопреосвященство!

Гадаю, жеби було добре спільно з однимъ писмомъ одъ всіхъ грекокатол[ицьких]. Ординаріатовъ Австроугорщини подяковати Святійшому Отцу, Папі Венедикту, за основанье новой Конгрегації и нового института для Орієнтальнихъ. Прошу зробити ініціативу и потомъ послати всімъ угорскимъ греко-катол[ицьким]. Єпископамъ на подпись. Може дасть Богъ, що той институтъ звяже моцнійше принаймні будучихъ грекокатоликівъ.

Усміляюся дальше запитати, яка практика буде у Галицкои провинції щодо нового Кодексу ? Конечно бы було, щобы у томъ була однообразность. Прошу у томъ пробовати разом поступити зъ грекокатолицькими єпископапи Угорщини.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю.

Крижевци, 30/I.1918

Слуга в Христі

О. Діонісій Наряди,
апост[ольський].
администр[атор].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш4.

Лист № 5

†

Ваше Високопреосвященство!

Охотно приставаю, щоби с. Августина достала професію у Словити як наша сестра.

Чи В[аше]. Високопреосвященство отримали моє писмо у котрим я просив, щоби спільно подяковав грекокато[лицький]. єпископат австроугорській Святійшому Отцу за Congregati-у і Collegium!

Яка у Вас буде практика щодо уживання нового Кодексу ?

Як стоять справи Унії в Росії, як на Україні ?

Чи буде можливо щос там запомочи и на якій способ ?

У нас ще всьо при старом. Бог добрий знає як и коли то буде скончено.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю и всего добра для особи и для Церкви Вашой жадаю.

Крижевци, 1/III.[19]18

Найм[енший]. в Христі

О. Діонісій Наряди

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркушб.

Лист № 6

†

Ваше Високопреосвященство!

На 3/IV. і 4/IV. був зїзд апостоляту Горватско-Словенского в Любляні під проводом єпископа Jeglića (Антон Бонавентура, єпископ Любляни (1850-1937 рр.) – ред.), на котрім було обговорено, що би мали и могли зробити полудневні Славяни за місію межи схизматиками у Росіи и на Балкану. Спомежи других річей заключено, що би підписаний з д-ром Гривцем (Франц Гривец, богослов (1878-1963 рр.) – ред.), професором з Любляни [...], около 15/V поїхав до Львова и з Вашим Високопреосвященством ще подробнійше о той ідеи поговорили, як би було найпрактичнійше можливо на той започати робити. Чи буде Ваше Високопреосвященство у том часі дома ?

Межи Словінцями та квестія дуже горяча и з них готови многи священники прийняти восточни обряд и бути місіонарами в Росіи, на Україні, або на Балкану. Всі хотят що би лиш у восточнім обряді виховувалися будучи місіонари. Єсли позволит Господь Бог, то больше усмено.

Гадаю, же би було добре закликати и Станиславского и Перемишлского єпископа на то. Єсли не, то ми відвідаєм їх у их домах.

Найсердечнійше поздоровляю и всего добра від Господа прошу и желяю.

Крижевци, 24/IV.1918

Найм[енший]. в Христі

О. Діонісій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 7.

Лист № 7

†

Ваше Високопреосвященство!

Перед майже двома місяцями писав єм до Вашого Високопреосвященства и питав єм, чи би ми могли до Вас приїхати около 15/VI-20/VI, що би поговорити о плану за місіонарську працю на Балкану и в Росіи на на Україні.

Мав би приїхати з підписаним др. Гривец(Франц Гривец, богослов (1878-1963 рр.) – ред.), професор з Любляни. Не маючи відповіді усміляюся ще раз запросити.

Єсли не можливо в VI.місяци, то може бути або VII.або у VIII. Ми би хотіли говорити також з другими єпископами.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю.

Крижевци, 23/V.1918

Найм[енший]. в Христі

О. Д.Наряди

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш9.

Лист № 8

Ваше Високопреосвященство!

Теорестка (теоретична – ред.) квестія місійної працьи дуже гарно окончена дня 10/9 в Загребї, але тепер приходит головна часть, а то є практична. Ми тепер мали видати покликанье до священства що би зголошувало ся до тои працьи. Чекаємо на виданье обїцянои брошурки Вашого Преосвященства, котра би мала бути зараз переложена на горватску и словїньску мову. З того слїдує же то не буде можливо вже того року післати одного або другого священника до Вас. Просимо одже як найскорше обїцяно видати.

Посилаю просьбу богослова Черняка(Михайло [?] – ред.) и перепоручаю. О[тець].Базюк(Олексїй Базюк (1873-1952 рр.), Апостольскїй Адміністратор для греко-католиків у Боснїї (1914-1925 рр.) – ред.) его приняв до Босни и гадаю, же би було добре що би був як найскорше ординований. Я примаю на себе ординацію, але єсли Ваше Високопреосвященство думают, же би було ліпше, що би він був у Вас ординований, най так буде.

О[тець]. Андрей Сегеди(1862-1920 рр. – ред.) вїїджас до Босни – так обїцяв – в недїлю 14/9. Як я йому дав позволенье на то, то тепер не може позберати ся. Прошу з Вашои сторони написати за него до о. Базюка, що би уважав на него и на монастир.

Запросив єм о. ректора Преосв[ященного]. [Йосифа] Боцяна(1879-1926 рр., єпископ Луцький і Острозький (1914-1926 рр.), єпископ-помічник Львівський (1924-1926 рр.) – ред.), що би на той рік приняв до семинара на III рік Ерделі Янка[?]и Дуду Николу[?]. Чи би то було можливе ?

Найсердечнїйше в Господї поздоровляю.

Найм[енший]. в Христї

О.Дїонисїй

Крижевці, 13/IX.1918

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 12.

Лист № 9

†

Ваше Високопреосвященство!

В день св. Ангела в імени своєм і всіх знайомих складаю Вашому Високопреосвященству найцирїйши желаня за особу Вашого Високопреосв[ященства]. як також и за вірних! На многая!

Єсли можливо що зробити в тїм напрямі, то прошу не забувати на наших в Угорщині. Може бути тепер буде можливо щось зробити: Реформу Чина перевести через Василян з Галичини, близші зносини заложити розширювати видавництва Васил[іянські], діти брати до школи.

В Унгварі основана Народна Рада. Позволено учити на материньском язиці, рух зачинає у добрім напрямі і т.д. ...

Найсердечнійше в Христі поздоровляю.

Слуга в Христі

О.Діонисій
2/ХІІ.1918

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 13.

1919 РІК

Лист № 10

Ваше Високопреосвященство!

Надався мені оказія через с[миренну]. м[атір]. Антонію поздоровити Ваше Високопреосвященство, а у Вашій особі и цілий український бідний народ. Най Господь ускорит часи мира і прийме дотеперішні терпіня як задосить діланье за гріхи народа!

У нас, Богу дяковати, ліпше як у Вас, але ще не знати, чи не стоимо и ми перед страшним културкамфом, а священство виглядає неприготованне. Большость очекує од нової держави за много, особливо за нас. Церковни имінія відберают за народ, але defactoe то, що було у Франції. Латинске священство назирає ся знищити celibat. Борба пред дверми, а сами люди вяжут собі руки.

Дуже тішив єм ся гадкою, же грекокат[олицькі]. Русини Угорщини підпадут під Україну, як вже вони бажали собі. Чи бисте не могли и у таких обставинах там щось зробити ? Як думаєте дальше з провадженням семинари ? Чи даст ся тепер у Вас щось зробити ? Чи не будете мусіли приватно виховувати ? Як монастири ? Як сестри ? Я не міг дотепер ще створити новіціату, бо не було досить фонду и задля того, що я ще невименований єпископом Крижевицким. Збираю на фонди але то ще поволи.

Чи Ексцеленція не думают до Риму скоро поїхати ? Єсли да, то би и я хотів товаришити.

Як стоїт справа о. єпископа Холмского ?

Перепрашаю, що тільки випитую.

Що до наших сестер то справа так стоїть:

М[ати]. Анна дуже добре провадит.

М[ати]. Антонія, котра приносить писмо, я так гадаю, жеби для ней було дуже добре, що би то позволенье від Ексцеленції ити до родичів на час їх потреби вихоснувала и або-або. Для неї житье монаше нерозумліве. Вона всьо бере на свой спосіб и хоче більше quietarequamorareetlaborare (спокою ніж молитви і праці – ред.).

Сестра Марійка провадит зі собою велику борбу. Вона сама каже же у неї двояки натура – розуму и чувства. Перша хоче Богу служити як монахиня, але друга кождий час робит страшений бунт и много прикрости настоятельці и другим сестрам. Мені вона мила задля великої борби, котру провадит зі собою. Єсли раз дійде до того, же розум запанує над чувствами, буде красною сестрою. Працьовита є и за всьо здібна. Як раз буде гимназія и монастир для сестер у Києви

добре упорядкований, маю надію, же би то було красне поле для с. Марійки. Єсли Господь допоможе перевести або до Львова, щоби зробила професію. У нас ще того не може, бо не фундований монастир.

Решта сестер добре ся мают з кождой сторони.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю Ваше Високопреосвященство, о[тця]. Климента(Шептицького, Ігумена Студитів – (1869-1951 рр.) – ред.), Преосв[ященного]. о[тця]. Іосифа(Боцяна – ред.) и всіх знакомих. Прошу чим скорше до мене и разом підемо до Риму. Як мій Варга ? Як институт ?

Крижевці, 23/9 [19]19

Найменьший в Христі

О. Діонисій,
ап[остольський]. админ[истратор].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 15-16.

1920 РІК

Лист № 11

Ваше Високопреосвященство!

Скільки мені познано по інтервенції В[ашого]. Високопреосвященства-Congr[egatio]. deProp[aganda]. Fідедала власть всім священикам удільованя апост[ольскаго]. благословеньства з повним відпустом на часу смерти и прописала за то формулу другу а не ту, котра находится у наших Требниках. Тепер мене питают наши священики, чи би не могли давати то благословеньство на підстави Codex-acann. 468 § 2 по молитві, яка находится у Требнику и котра им видає ся много ліпшою и практичнійшою вже задля того, же є в Требнику. Єсли відповідь буде negative, чи би не було добре, як би В[аше]. Високопреосвященство запросило ту власть для всіх тих, котри мают виданя церковних книг зі Львова. Я о то смиренно прошу.

Дальше прошу, чи Ваша Провінція вже дістала відповідь з Риму на питання що до обов'язку Codexаза Вас ? Єсли affirmative, то прошу у перепису до мене прислати.

М[ати]. Настоятелька Анна троха капризна. Вона просить В[аше]. Високопреосвященство щоби сте прислали похоронний обряд для монахинь, що би у случаю смерти могли мати и то по монашому. Єсли одже той обряд видрукуваний, то прошу прислати.

Инакше у нас, як и по других краях надходят часи терпіння и того сього як В[аше]. Високоп[реосвященство] були написали у посланню до богословів. Дуже прошу за себе и своїх о мemento що би миг виповнити волю Божу.

Я зі своєї сторони не забуваю на Вас и препоручаю кожного дня ті терпіння, котри зносит Галичина, за добро Св. Церкви.

На 12/2 помер о. Андрей Сегеди у Далмації. Ще не знаю від чого и якою смертю.

Найсердечнійше у Господу поздоровляю В[аше]. Високопр[еосвященство]. и бр[ата]. Климента(Шептицького – ред.).

Križevci-Jugoslavija 19/2. 1920.

Найм[енший]. в Христі

О. Діонисій Няраді.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш18.

Лист № 12

†

Ваше Високопреосвященство !

Єсли не будете могли того року отримувати богословного семинара, може бути би було поможемо на той спосіб, що бисте прислали принаймій своїх богословів 4 року до римо-католицького семинаря в Загребі і Дякова, де би их прийняли за найнишше вінагородженс. Єсли бисте мали професорів, я би их охотно приняв до себе, до резиденції, и скілько би коштувало для мене, тільки най би заплатили. Прошу відповідь як найскорше. Чи одно чи друге, єсли тим буде св. річи положено, я буду дуже з тим потішений.

Маю наміреніє отворити новиціят для сестер і то на фільварку у Шиду. Правда же инвентара там нема, але Господь вже остараєся. Одного лишень боюся: дух времени противний житю монашому буде много труда робив. У случаю, єсли би мусіли втікати, то маю певність, же знайдеся і для них кутик земли.

Чи не пришло з Риму рішень деяке за Codex?

Яки нови постановленя маєте за сестри Василянки ?

Много ласки від Господа жадаю в тих терпінях.

Крижевці в день св. Панкратія [22 лютого – ред.] 1920.

Найм[енший]. слуга в Хрісті

О. Д. Нярадї,
ап[остольський] админ[истратор].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 174.

Лист № 13

Ваше Високопреосвященство!

Прошу слідууючу річ в Господі роздумати и если будете той гадки, що и я, помочи виповнити.

У нас через аграрну реформу забирають мастки и будови. Наша епархія має головний свой масток у Славоніи у Шиду и то всьо вже розпарцелованне задля того, бо є наше. Там суть будинки и резиденція єпископска – гарна на поверх будова, але запущена. Тепер єст наміреніє и то забрати. То всьо було до тепер у посесіи и я не мог ничего зробити. Моє бажанье було там зробити монастир для муштин або для сестер. Моя є гадка слідууюча:

Най би отци Редемптористи зараз приїхали и забрали той будинок як свій монастир ту отворили новиціят за наш край и за Подкарпатску Русь. Зпочатку як би приїхало священників и 1 монах, було би досить, бо мусит бим цілий инвентар приготувити. До того по доперішніх законах було потребне позволене управительства за запроваджене нового чина. Маю надію, же нині ще дало би ся то позволенье дістати, особливо як би принаймні у початку був настоятель розумний чоловік. Прошу одже ту справу обговорити з отцями але зараз, и вони най зробят оден великий мах апостолскои праці и зараз одного пошлют, з котрим би дальше пробовали робити, щоби дістати чин до нас, щоби при помочи епархії, щоби спасти резиденцію.

Що до отримання монастиря, я би старав ся щос зробити з тим настоятелем. Regiculum in mora (небезпека зволіканья – ред.) Господь може бути через то кличе их до нас.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю и горячо прошу о молитву.

Крижевці в день св. Льва П[апи].Р[имського]. (3 березня – ред.) 1920

Найм[енший]. в Хрісті

О. Діонисій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 20.

Лист № 14

Broj 97. Pr. 1920

Ваше Високопреосвященство!

Що би упорядкувати питанье дотації священнических вдов и сирот, хотів бим переглянути Статута Вашои Метрополіи и чути декотри уваги практични од Вас.

Усміляю ся просити Статута як також и уваги.

Križevci-Jugoslavija4/VI 1920.

О. Д. Нярадї,
єпископ администр[атор].

Високопреосвященний
о. др. Андрей Шептицкий,
Метрополит етц.
Львов

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш19.

1923 РІК

Лист № 15

Ваше Високопреосвященство!

В середу о 6. [год.] вечор прїїхав єм до Оломуца. Нинї рано погіршилося Екц[еленці]. Стоянови(AntoninCyrilStojan (1851-1923 pp.), єпископ Оломуцький – ред.) – новий атак крови до мозгу. Здає ся, що не буду міг з ним бачити ся. Тепер о 7. [год.] має бути konsilij(лікарська нарада – ред.)

Ту вже давнїйше очекovali Ексцелленцію. Єсли можно, прошу прїїхати єсли вже не буде за пізно.

Найсердечнїше поздоровляю.

Оломуц 25/VII1923

† О. Дїонисій
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш21.

Лист № 16

Ч. 332. Пр. 1423

†

Ваше Високопреосвященство.

На жаль я не можу приїхати на Капітулу СС. Василянок. Прошу най мене заступає Преосв[ященний]. еп[ис]к[о]п. [Йосиф – ред.]Боціан, а если він не буде міг, то усмілюся попросити Екцеленцію Митрополита, або О[тця]. Климента [Шептицького – ред.].

О[тець]. Jean(Йосафат Жан (1885-1972 рр.) – ред.)дуже би много добра міг зробити ту у нас. Прошу его ту лишити. Я написав о тім і до Риму.

Перед Різдом вертаю до Пряшева.

Всього добра най Господь уділить В[ашому]. Високопреосвященству; най поблагословить роботу на Капітулі!

Сердечно в Господі поздоровляю!

Кгіжевсі, в Праздник Пренеп[орочного]. Зачатія [22 грудня] 1923

Найменший в Господі

† О. Діонісій
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш22.

1924 РІК

Лист № 17

†

Ваше Високопреосвященство !

На листь через СС. Василянки отримали найсердечнійше дякую і зараз відписую:

Моє жаданє що до СС. Василянок єсть таке: най зостанут два хори, але любов най буде межи всіма сестрами однакова. Одна і друга сторонна винна; одна і друга мусить свої хиби поправити і в дусї св. Василя там робити, куда ю Господь поставить через настоятелів.

Що до сестер, котри відділилися від затверджених Правил через єпископат, если не приступлять в определеному терминї нараз, най будут як окрема конгрегація проваджена на спосіб ОО. Василян.

Одни і други правила мают бути з Рима затверджени і детально вироблени в найкоротшїм часї.

Так само мают бути и Американски сестри обовязани правилами одних або других сестер. Инакше загине Чин.

Що до пракси як би перевести проваженє особливо новиціяту там де нема доброго священика і доброї старшої настоятельци, того не знаю сказати. Та обставина вже від давна у мене промовляла, чтобы думати на деякій центральний новиціят для таких монастирей, бо інакше назбирают велике число сестер а без науки в духовнім життю і буде з того не добро але зло і для тих душ і для вірних. Вже тепер нема мира і задовольства по монастирях найбільше задля того.

Тільки о сей справі.

Дізнав єм від Єзуїтів Горватских і ческих, же вони мают отворити оден дім в Польци восточного обряду. Ректор сего дому мав би бути француз Bourgeois S.J. (Bourgeois Charles (Василь Буржуа) (1887-1963 pp.) – ред.), а перши члени конвертити Россіяне. Виключени би мали бути Поляки. О[тець]. Bourgeois був ту на Подк[арпатской]. Руси, ходи на около і де лишень був, не робив вражия серйозного. Восточного обряду не пізнає. Дуже мало інтересовав ся о то. На жаль я лишень оден день був з ним, бо відходив єм до Югославіи. Ту лишив єм єго і дав єм розказ, щоби спи ритуал єго поучовав в обряді. Але не мило. Він роби враженне на всіх як оден шпїон а не Єзуїт.

Тепер він перебуває в Римі.

Моє скромне мнініє: щоби у Вас вироботали оден меморандум на Св. Отца в тім напрямі, най направить міссію і нам, а римокатол[ицькі]. чини най то роблят через нас і с нашою помочію. Сей меморандум підпишут всі наши єпископи, маю надію всі Горватски, Словински, Чехословацки. Надавно писав до мене в тім напрямі і ректор семинара в Ліоні. За ту ідею дуже а дуже інтересуєся єпископ Кошицкий FischerColbrie. Він має великий вплив в Римі, а він подупре ту ідею. Більше раз говорив єм з ним о том. Він прийде сего року до Велеграду. Як би меморандум був приготований, добре би було післати его сюда, а я постаравби ся о підпис всіх тутейших єпископів.

Прошу о той річи перед Господом роздумати і посовітоватися с єпископами Галичини.

Що до квестіи поповнення єпархії Пряшевской, ще річ неготова. Давно обіцяли. Перед пару днями заволани єпископ Папць(Антоній-Антал (1867-1945 рр.), єпископ Мукачівський (1912-1924 рр.) – ред.) з Ужгороду до Риму. Виглядає я ще буду мусів як Апост[ольський]. Администратор поїхати на його місце, єсли він не був міг оправдатися. Не желяю собі того.

Ту страшні агитації. Схизматики с «Імкоју» [?] отвєрают ту дві друкарні за нас і за Вас. Ви би нам мусіли дати пару смиренних священиків – по можливості целєбсів і то на час, щоби стримувати офензиву на Лемківщину. Єсли маєте, прошу. Потребовав би я 2 кандидатів і для парохій румунських, котри на нашій території. Чи не маєте таких ?

P.S. Прошу мені ростолковати, з якої причини В[елямин]. Рутскій запровадив центральне провадженє для Василіян. Єсли то його гадка и св. Йосафата, чи би не було по тім нужне і для Василіянок ? Єсли нї, то думаю, щоби конечно потрібно було запровадити до їх конституцій то, що мають доброго лат[инські]. Чини н[а]пр[имір]. Венедиктинки, а чого у них нема.

По отвітованю св. Йосафата Ваше Високопр[еосвященству]. і цілої архидієцези прошу від Г[оспо]да всего добра. О мемєнти(про пам'ять – ред.) прошу.

Пряшев в день отданія Богоявленія [27 січня – ред.] 1924.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п. адм[инистратор].

P.S. Прошу dataoccasione(користаючи з нагоди – ред.) передати писмо Преосв[ященному]. [Йосифу – ред.]Боціянови. Гроши суть в нім.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші41-42.

Лист № 18

Ваше Високопреосвященство !

Сердечно дякую за письмо. Я ще раз осміляю ся повернути на справу меморандума. Я попрошу Преосв[ященного]. Fischera(AugustínFischer-Colbrie (1863-1925 pp.), єпископ Кошіце, Словаччина – ред.) и югославських єпископов. Знаю, яки дістану отвіт: зроб сам той меморандум, бо тобі ліпше познато, що Ви можете зробити, як нам. Ми підпишемо як нашу просьбу. Так повни всегда роблять, так мені тут перед коротким часом совітовали зробити. Вони підпишут. Моя дуже просьба слідує:

Най Преосв[ященний]. Боцян сложит матерію того меморандума і най зашле до мене. Я с нею спутлю до єп[ис]к[о]па Fischeraі попрошу, щоби він то виготовив quodam format(у певній формі – ред.), заслав на підпис єпископам Чехословакіи; а так само зроблю в Югославіи. Єсли не одовга (незадовго – ред.) дістану сей матеріал, то певно буде всьо готове до Конгреса Велеградского. На самом Конгресі буде добре се лишень публіковати. Річ є дуже важна і думаю же удасться.

2) Чи вже була єпископска конференція у справі Капітули СС. Василянк ? Єсли ще не була, єсли єсть ще часу, прошу мене повідомити то і я прийду.

Чи СС. Василянки дістанут щось на писмї рішеннях Капітули ? Потребна річ і для єпископа.

3) Чую же Ставропігія видає Требникь. Чи то стане виданье, або перероблене нове ?

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і всего добра прошу і жадаю.

Пряшев 25/II. 1924

† О. Діонісій
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш23.

Лист № 19

Ваше Високопреосвященство !

Нині був у мене новоіменований еп[ис]к[о]п. за Америку о[тець]. Василій Такач(1879-1948 рр., Апостольський екзарх для Русинів греко-католиків у Америці (1924-1948 рр.) – ред.), спиритуал Ужгородській.

Нунцій Пращській єму сказав, що Св[ятий]. Отец виіменовав також о[тця]. д-ра [Константина – ред.] Богачевского (1884-1961 рр., Апостольський екзарх для Українців греко-католиків у Америці (1924-1958 рр.), митрополит Філядельфійський (1958-1961 рр.) – ред.). Одже разом двох. Богу слава!

Консекрація Такачова буде на Томину неділю. Добре би було, щоби разом заїхали до Риму і там всьо покончили скорше як видійдуть до Америки.

Тут схизма біснит, але здаєся, і ломится. Вибори на Подк[арпатской]. Руси помишають. Прага бачит, что зло робили. Чи буде могла назад зовсім, не знаю. Але не буде так шалено помагати ім.

9/IVвибираю ся через Прагу до Югославіи. Не знаю, коли ту буде вопрос рішений. Думаю, что скоро. Св. Іосафат помагає!

Найсердечнійше поздоровляю.

Пряшов 31/III [19]24

Слуга в Хрісті

† О. Діонісій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш27.

Лист № 20

Христось воскресє!

Ваше Високопреосвященство !

Богословь епархіи Пряшевской, котрый кончить IVрокь богословіи въ Львовской семинарії, жадає бути ординовани якъ целєбсь и черезъ подписанного просить Ваше Високопрєсвященство при днаной нагоді уділити йому иподіаконать и діаконать.

На сколько я знаю його просьбі жадна церковна перепона не перечить и ясь моей сторони подпераю (підтримую – ред.) просьбу якъ найтеплійше.

Крижевці, Hrvatska-Jugoslavija 22/V [19]24

Слуга въ Хрісті

† О. Діонисій Нярадї,
єп[ис]к[о]п. ап[остольський]. админ[истраторь].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш29.

Лист № 21

Ваше Високопреосвященство !

С. Пасива, ЧСВВ., була оперована. Рани ще не загоїлися. Прошу продовженє для неї, щоби могла ще вь домі родичів затримовати ся. По загоєню рани я ю заберу ту до Крижевець на [...] і потім дальше напишу.

Що до кодификования нашого церк[вного]. права годжу ся зовсім з планом Ексцеленції. Я ту вже опре ділив за Комісію дра Шимрака, дра [...] і кан[оніка]. [...]

В епархії Мункачевскої є вже така Комісія і вони готови разом з Вами на тім полю робити.

Дасть Бог, що і Пряшів не заостане.

Добра би було як би Ваша Комісія офіційально заволала на співроботу Мункачівську і Пряшівську епархію і зробили план роботи.

Певно що і Америка буде з нами.

Крижевці 22/V [19]24.

Найм[енший]. в Господі

Слуга вь Хрісті

† О. Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш30.

Лист № 22

†

Ваше Високопреосвященство !

Прибігаю до Вашого Високопреосвященства зі смиреною проською, щобисте благоизволили як найскоріше зарядити у слідуючих річах, на скільки в Господі знайдете за добре.

Був єм в Римі. В нашій колегії не є добре. Світських богословів лишень 6 і з тих двох з епархії Крижевецкої. Бачив єм ся з богословами других Колегій і повсюди молоді люди радісно мене принимали, тішилися, що суть в Римі, а в нашої Колегії як коли би хотіли як найскоріше всі звідтам повтікати. Нема задоволення. О. Ректор, як кажуть, ніколи не проговорить до них батьківського слова. Ту конечно нужна переміна: то зараз сіх вакацій. Інакше може трафитися на стику цілого світа, що там не буде не одного нашого питомця.

Добре би було відділити монахів від світських зовсім.

Говорив єм о том з о[тцем]. Бенедеттом (Enrico Benedetti (1874-1941 pp.), мінутант Конгрегації у справах Східних Церков (1904-1924 pp.), важливий радний щодо українських справ у Римській Курії – ред.). Він признає потребу одной і другої річи. Маю надію, що справа удасться теперь, если разом всі три попросите Святійшого Отца. На просьбу прошу підписати зі сторони Югославіи: Пряшова і мене.

Ваше Преосвященство повідомлено, що сталося с о[тцем]. Жаном [Йосафатом – ред.]. Він тепер находится у мене. На жаль мушу сказати, що він не буде міг дальше активно робити в Югославіи. Для того прошу як найкорше его заволати до Галичини не споминаючи того що я пишу і най ступає до новиціяту Студитів. То совітую. Пишу всьо subsecret совітую задля рівняння Вашого Високопреосвященства. В Римі думают що він не буде поволааний від Господа до Студитів. То чув єм від кард[инала]. Тассі-я (Giovanni Tacci Porcelli (1863-1928 pp.), префект Конгрегації у справах Східних Церков – ред.), Бенедетія (Enrico Benedetti – ред.) і думаю від о[тця]. Геночого (Giovanni Genocchi (1860-1926 pp.), з 1922 р. Апостольський Візитатор для Західної України – ред.). Для того ще раз совітую дати ему острый новіціят. За случай що не буде Божа воля, щоби зістав монахом, най зістане світським священиком. Життьє поза мурами монастиря много ему пошкодило. Нині відходит до Reichenberгадо Трапистів.

Рим роз порядив, як мені осібно сказали, що Босня буде під юрисдикцією єпископа Крижевецкого. Ще не отримав єм то пісенно. За той случай боюся, чи не буде прикре положене для Апост[ольского]. Управителя, о[тця]. [Олексія – ред.] Базюка, котрий би зістав простим Викарієм єпископским. Скільки знаю, він би дуже жадав дістати відповідну посаду у Вас. Если можно, горячо прошу, бо він

достойн того. Але за тій случай буду просити о поміч. Єсли маєте двох добрих священників або богословів, котри повни духа Божого і котри любят свій нарід, а готови суть на велики жертви, най би пришли до Загребу до нашого семинара і ту окінчили послідний рік богословія, щоби через той час научили ся по горватски. Я би их зараз потім вислав до Босні.

Не меньше пекучий слідуячий вопрос:

В Дубраві нема священника по о[тцю]. Жанови. Небезпека що там наскоро приїде схизматик, роджений в Галичині, котрого в Карловцах виховали. Я готовив за Босну богослова юристу, котрий минушого року був в Львові. Він кінчит богословіє за 1 місяц. Але о[тець]. Базюк каже, що він зовсім невідповідний для Босні, бо его фамілія були у связи с Стрільчиком(Василь Стрільчик, колишній монах Василянин, якого митрополит РПЦ Антоній Храповицький висвятив на священника і послав до Боснії. В такий спосіб між українцями постала схизма, яку згодом підтримав уряд – ред.), а здаєся, що є і дальше. Роздумуючи о сей річи прийшов єм на таку гадку:

Прошу его забрати до Галичині; най добре там его душу перестудуют ще оо. настоятелі семинара, котри его минушого року хвалили, і єсли буде відповідав, ординовати его там за Галичину. На місце его післати нам як найскорше або готового священника, або окінченого богослова, котрого прошу зараз ординовати і сюда післати. Він мусит бути приготований на жертви. Спочатку буде с платом від держави трудности, але Господь не дасть загинути своєму священникови.

Що до мене я мав бути перенесений до Пряшова. Але я був противний тому і за тепер зістає «statusquoante»(таким, як перед тим – ред.). Я ще буду Апост[ольським]. Администратором в Пряшові.

До Ужгороду має бути іменованій о[тець]. Гебей (Петро (1864-1931 рр., єпископ Мукачівський (1924-1931 рр.) - ред.), викарій з відтам.

Що до кодификованя годжу ся с Вашою методою. Єсли маєте людей до роботи, прошу всьо виробити, и коли буде готове, прикликати більше proforta(формально – ред.) людей з Підкарпаття і з Югословія, щоби і вони своє сказали. Думаю, що того буде дуже мало.

Тішуся, що принаймій Америка буде мала добрих єпископів. Жалуються в Римі на Преосв[ященного]. Будку(Никиту (1877-1949 рр.), екзарх для українців греко-католиків в Канаді (1912-1928 рр.), єпископ-помічник Львівський (1929-1949 рр.) – ред.).

Перепрашаю Ваше Високопреосвященство, що я таки тяжки річи принуждений до Вас написати. Най Дух Святий просвітит щоби зробити по Божій волі всі ті річи!

Всього добра від Господа желаю. Себе і своїх до св. молитви препоручаю.

Съ нами Богъ!

Križevci 22/VI. 1924.

Найменший в Господі
Слуга въ Хрісті

† О. Діонисій, владика

P.S.

Від 17/VI маю бути в Пряшеві.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 32-33.

Лист № 23

†

Обставини в Босні переминилися. О[тця]. Жана[Йосафата – ред.]засилаю до Босні до Камениці, щоби отворив там монастир. Прошу приготувати 2-4 братів за тамту роботу.

Жалую що нема ту В[ашого]. Високопреосвященства. Дуже много єпископів і священства.

С гроба св. Методія сердечно поздоровляю.

Найм[енший] в Г[оспо]ді

† О. Діонісій
вл[адика].

[Велеград – ред.] 31/VII [19]24.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш35.

Лист № 24

†

Ваше Високопреосвященство!

Здається, що тепер найвідповідніший час запевнити для наших вірних в Боснії всьому найнужнійше. В Београді обіцяли мені прийняти мої пропозиції що до Боснії лишень жадають наперед щоби їх повідомити о священниках і особах котри хочемо там заслати.

Усміляюся для того найгорячіше попросити слідує:

Трох священників за Босну, котри готови на жертви і спосібни назначити і переслати, а я дістану від министерства «rīacet» (згоду – ред.). Periculū in-
mota (Небезпека зволікання – ред.). Думаю, що би двох могли бути и по III році богословії посвячених богословів, котри би администровали 2 парохії і від часу до часу приходили до Загребу, або до Сараєву, або до Дякова щоби послухати виклади і дістати absolutorium богословії. Один най би був вже пару літ священник, мирний і розумний.

Просив єм о[тця]. Климентія [Шептицького – ред.] о двох трох Студитах за Каменицю. Також потреба наперед післати імена, щоби пізнійше друга влада не могла їх виганяти.

Думаю, що би тепер, поки є міністер Просвіти Корошец (Антон Корошец (1872-1940 рр.) – ред.), катол[ицький]. священник, можно було дістати позволене на отворенє принаймій двох шкіл наших. Други школи най би провадили за тепер священники. Прошу одже 2-3 учителів, котри би були готови на жертви і як найскорше научити мову горватску і здати доповняючи іспит так, щоби могли бути зовсім апробовани від Правительства.

Прикладаю під % оден casus з Боснії. Яка у Вас пракса (практика – ред.) що до вінчання перед схизматицьким священником мишаного віроісповідання? Чи тримаєте Ви то за «matrimoniavalida» (важне подружжя – ред.)

Тішуся що дістав єм позволене на то, що о[тець]. Вишошевич (Іван Юрій, монах Василянин, † 9.12.1969 р. – ред.) зістав ректором семинари в Загребі. Василяни забирають семинар.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і всего добра прошу від Господа.

О молитви дуже прошу.

Križevci, дня 30/VIII [19]24.

Найм[енший] в Господі

О. Діонисій,
єп[ис]коп.

P.S.

Чи М[ати]. Софронія і М[ати]. Николая дістанут дозволене виїхати до Ужгороду?
Єсли дістанут, прошу повідомити Преосв[ященного]. [Петра – ред.]Гебея і він
постараєся о чески visum.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші36-37.

Лист № 25

Ваше Високопреосвященство !

Перебуваю в Празі. Ту всі жалуються на о[тець]. Кушкевича(Михайло, парох для українців греко-католиків в Празі – ред.), что ничего не робит і провадить шалену політику. Всі жадають щоби его відсторонити. Я для того прошу его завізвати через тутейшу нунціатуру і не дозволити жадного оправдованя.

Ту, як здаєся, схизма ся ломит. Св. Йосафат дуже помагає. Тепер маю просьбу від 15 священників схизматиків щоби були прийняти до Церкви Католицкої і щоби могли студійовати в деякім семинарі. Не знаю ще що і як з ними зробимо. То були агітатори схизми в Карпатах. Тепер видят до якого зла допровадили людей і хотят поправити.

Що до мойой особи як пише о[тець]. Бенед[етті].[EnricoBenedetti– ред.]з Риму також би мала бути справа рішена. Але задля обставин у нас полит[ичних]. здаєся що то не буде так легко іти.

Чи ОО.Студити вже виїхали до Боснії ? Шкода що не було можно скорше, бо тепер зачнут на ново стари хресті.

Найсердечнійше поздоровляю і всего добра від Господа желяю.

Прага 12/ХІ [19]24.

Найм[енший]. в Господі

О. Діонісій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш39.

Лист № 26

†

Ваше Високопреосвященство !

На пісмо від 22/XI. аж тепер відписую. Не було мене дома.

Если будете до Босні кого посилати, то прошу о[тця]. Йосафата(Іван Ковальчук, монах студит, (1870-1957 рр.) – ред.), бо його там знають і мають добру опінію. О[тець]. Jean[Йосафат – ред.]має всегда трудности. Linguapraescurritmentem(Язык випереджує розум – ред.).В Босні треба много робити, терпіти і мовчати.

О[тець]. Кривуцкій(Микола – ред.) не дістав позволеня за Босну. Він ще бідує в Чехах.

Чи Венедиктини вже забрали деякій наш монастир ? Рим би дал для такого монастиря підпомогу. Для інакших мало або нічого.

Прошу уготовати відповідь на ставлений матримоніальний casus.

Чи не буде много зла у Вас задля примусового целибату ?

Сигизмунд Слижь(головний редактор часопису «Рідне слово», парох у Деревенті у Боснії – ред.), окончений богослов з епархії Станиславівской, дістав з Риму позволенє, щоби міг бути ординований для епархії Крижевацкой за Босну. Прошу его ординовати, если подасть просьбу на Ваше Високопреосвященство. Але най скорше писменно потвердить, що є готовий на всі жертви у нас і не буде втікати як то робит о[тець]. [Йосиф – ред.]Рибачук.

Много і много ласки Божої в пр[иходящім]. Рожд[естві]. Хр[истовім]. і в новім році жадає і просить від Господа.

Križevci(до 14/I/[19]24.) 24/XII.[19]24.

Найм[енший]. в Господі

† О.Діонисій,
еп[иско]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш40.

1925 РІК

Лист № 27

†

Ваше Високопреосвященство !

Совість мені диктує щоби післати Вам письмо, котре мені написав о[тець]. Костельник(Гавриїл (1886-1948 рр.), голова «Ініціативної групи» Львівського псевдо собору 1946 р. – ред.). Прошу с ним послужитися дискретно. Я єму відписав на се письмо, що мают робити, если суть католицкими священиками.

Не виказую свій суд о сем вопросу, лишень прошу Господа, щоби с того вийшло добре а не зле.

В Югославії велика борба. Днесь тиждень вибори за парламент. Від них буде дуже много залежати будучність Босні а може і нашої епархії. Там біснят схизматики. Що буде с Студитами то побачимо. Непопустимо, поки їх зовсім не виженут.

И туть вре [гудить – ред.] – але Господь помагає.

Від 25/V- 5/VI. маю бути в Римі с паломництвом Югославії.

Горячо прошу слідууючу річ:

Тут сестри заложили 2 доми. Робота дуже гарна. Просив єм сестер в Словиті щоби позволили с[естри]. Николаї[?] і с[естри]. Джуджарівної[?], щоби сюда приїхали. Першой позволи а другої ні. А друга потрібнійша бо вона з Югославії і бліжше є до тих людей, вони мают до таких сестер більше довірія. Сестри кажут що вона там потрібна. Думаю що там будуть ю могли заступити з одного сестрою другою.

Прошу написати най то зроблять як найскорше, бо то Боже діло.

Ще одна річ. За случай що не будут могли Студити створити новиціят в Босні, моя гадка щоби то зробили в Керестурі, але за той случай – ту потребне позволене управительства з Београду. Хто би провадил сей новиціят ? О[тець]. Йосафат[Ковальчук – ред.] ще не за то. Він ще потребує провадження, що би не виволовати [викликати – ред.]непріємности там де не потреба. Чи маєте таку особу ?

В Керестурі (від села 3 километри) єсть каплиця відпустова Пренепорочной з домом будованим для монахов. Там би була робота дуже гарна.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю Ваше Високопреосвященство и много помочи з неба прошу и жадаю.

Prešov 1/II. [19]25.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші43-44.

Лист № 28

Христось воскресє!

Ваше Високопреосвященство !

Думав єм, що вже раз буду міг написати, як скінчену справу зі Студитами. Вчєра був єм в Баялуки у жупана, котрий їх вигнав. Як бачив єм, то суть люди без віри і проти Богу. Вони всьо зроблят, що лишь будут могли проти нас. Я не можу пустити Студитів назад до Галичині, бо єсли би то осягнули, завтра то зробят зі всіми священниками. Сими днями іду по третий раз до Бєограду задля того. Борбу зачнемо найострійшу. Господь нам допоможе.

О[тець]. Базюк[Олексій – ред.] був тяжко захоровав – запалєне легких. Лікар каже, що Бог поміг а не він.

Дуже потребує, щоби Слиж [Жигмонд– ред.] був як найскорше ординовани за Босну. Най приходить сам дочасно, поки те деякій порядок не зробит, а потім най жінка приїде с ним. Він вже має позволенє министерії хотяй і то не значит много, де потреба виганяти. Але напустити своїх не сміємо. Прошу Слижа закликати і дали ординовати. Дуже жалую, що нам втік Іосиф Рибачук(священник – ред.) задля смерти свойого тестя. Сей був дуже здібний і ліпше би придався як Слиж бо вже має праксу. Прошу попробовати єго заволати і совітовати. Добре би нам пришли оден і другий.

На 23/V. іду до Риму.

Все добра прошу від Господа.

Загреб 2/V. [19]25.

Слуга в Христі

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш46.

Лист № 29

Ваше Високопреосвященство !

Конгрес Люблянській опреділив привитати В[аше]. Високопр[еосвященство]. телеграфски слідуючою телеграмою, яку я мав вислати 15/VII. вечор.

«Iubilari, Padriac Propagatori omnium studiorum saeculiorum de Oriente Christiano praesentim Slavico observantiam et affectum declarat[...]. Deum et Ipsum in columenam plurimam annos conservet».

Conventus pro studiis orientalibus.

Телеграм зложив Р[єре]. D'Herbigny (Michel-Joseph Bourguignon d'Herbigny (1880-1957 pp.), єпископ, єзуїт, у 1930 р. очолив Папську комісію «Pro Russia» - ред.) и разом мене просив щоби В(ашому) Високопреосвященству переказати найбільше почитане від него.

Много говорив єм з ним і всьо сказали ми єму о Ваших обставинах. Він сказав, щоби було потрібно в Римі мати мудрого чоловіка, котрий би знав бути в бесперестаннім контакту з тамтими на горі і много би було зла заперечено. Він має надію, що много того буде поліпшано в Галичині.

Конгрес добре перейшов. Не пошкодит. Матеріал красний пубераний. Наши добре трималися и добре информовали особливо о[тця]. D'Herbigny ho.

Щоби міг пару слів написати і щоби не платити велику суму за телеграму, я не післав днесь.

В суботу іду до Босні і з о[тець]. Де Меестром (Placide De Meester (1873-1950 pp.), бенедиктинець – ред.) і монсигн[ором]. Марготім (Carlo Margotti (1891-1951 pp.), архієпископ – ред.).

Най Господь допомагає!

Любляна 15/VII. [19]25.

† О. Діонісій,
єп[ис]к[оп].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 47-48.

Лист № 30

Ваше Високопреосвященство.

На писмо сей час відписую:

Я на 4/XI. відходжу до Крижевец, а звідтам до Риму. У Римі думаю лишитися до 16/XI., а потом до Відня на прославу св. Йосафата. Прошу коло 20/XI. прїїхати до Відня. З Відня я мушу вертати до Югославії, бо там потреба. О[тець]. вікарій Шаятович(Даниїл Шаятович, Генеральний Вікарій Крижевецької єпархії – ред.) захоровав на очи, а я ту уж скоро 3 місяци. Борби і тут і там дуже остри. З Відня совітую на короткій час до Мукачева. Там буде можно відпочати і буде добре і для монахів. Дуже жалую, що тепер мушу до Риму і Югославії.

Охотно виповню бажанье в Римі. Прошу горяче написати пару слов Св. Отцу о той річи і потолковати для что сте не могли прїити до Риму. То бачив ем, що имтам жаль що не було жадного єпископа з Галичини с паломниками.

Прошу при нагоді сего ювілею погратуловати.

Если ще можливе, прошу затримати ще Василіянів в семинарії, бо ще не знайдете відповідних людей за ту роботу приготованих.

Чую, що думаєте о[тця]. [Олексія – ред.] Базюка за ректора. Думаю що не прїиме, бо він дуже нервовий і слабий.

У нас політична борба а с нею колотят і схизматики.

Найтеплїйше в Господі поздоровляю і всего добра від Господа прошу і жадаю. Прошу о св. молитви.

Пряшов, 2/XI.1925.

Брат в Господі
† Діонисій.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші49-50.

1926 РІК

Лист № 31

†

Ваше Високопреосвященство !

Прошу подарувати мені, що я ще затримав о[тця]. Никона(Микола Цюсьняк (1867-1959 рр.), ієромонах студит, настоятель Студитської Лаври св. Обручника Йосифа у Камениці, Боснія – ред.) принаймій до Пасхи. Я його посилаю по колоніях парохії Банялуцкої, що би людей висповідав перед Пасхою, бо о[тець]. [Олексій – ред.]Базюк физички слаби і перебуває в Загребі. Думаю, що тепер криза борби в Боснії і я маю надію що правда побідит хочят як тяшко. Попустити не сміємо, бо нам інакше можут одного дня вигнати всіх священників з Боснії.

У газетах дуже гостро виступає о[тець]. Шимрак(Янко Шімрак (Janko Šimrak) (1883-1946 рр.), професор східного богословія Загребського Університету, адміністратор Крижевецької єпархії (1941 р.), єпископ (1942 р.)– ред.) задля того я усміляю ся ставити слідоучу пропозицію і просьбу на Вас і о[тця]. Климентія[Шептицького – ред.]: заберіть брата до себе, а о[тця]. Никона лишить ту, поки на скінчить ся та борба або, або. Думаю, що ту рація достатна за то.

Прошу о тім перед Господом роздумати і рішити.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і всего добра прошу і жадаю.

До 3/V. я ту лишаюся. Потім буду в Пряшові.

Крижевці 6/IV.[19]26.

† О. Діонисій,
еп[и]ск[о]п

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 52.

Лист № 32

Ваше Високопреосвященство !

Я рішений [позбавлений – ред.]Апост[ольської]. Администратури в Пряшові. Виименований о[тець]. Павло Гойдичъ (Гойдич Павло Петро (1888-1960 рр.), Апостольський Адміністратор Пряшівської епархії (1926-1940 рр.), єпископ Пряшівський (1940-1960 рр.) – ред.), Василяннин з той епархії. Ту мушу лишитися, поки не передам єму, а він ище декрета не дістав.

Ваше Преосв[ященство]. обіцяли мене в Крижевцях посітити перших днях октобра. Не знаю, чи буду міг ту всьо окінчити. Прошу мені написати адресу свою і я повідомлю, коли і як верну.

Тягне мене серце до Галичини, если пустять. Тепер я так близонько. Бог одинокий знає, коли надасться така нагода.

Всього добра бажаю від Господа, здоровлю найсердечнійше.

Монастирь ОО.Василян [Пряшів – ред.] 15/9.1926

† О. Діонисій,
влад[ика]

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 53.

Лист № 33

ORDINARIJATEPARCH. KRIŽEVAŠKE,
KRIŽEVCI

Високопреосвященний Отче Митрополит!

Католицький Єпископат Югославії – числом 20 єпископів – рішив на своїх сегорічних конференціях у Загребі, щоби прославити як найторжественніше 1100 роковини народження св. Кирила і то в слідуючій спосіб:

Прохати Св. Отця, щоби видав о тім ювілею нашого Апостола і просвітителя Breve(папський документ організаційного характеру – ред.)до всіх Славянських народів та щоби наділив той ювілей подібними відпустами, як се зроблено з нагоди ювілею св. Франциска Асизського.

З Югославії вибересь в 1927 році народне паломництво до Велеграду, а підписаний бажає, щоби також і до Риму на гріб св. Кирила.

В 1927 році маєть ся по змозі завести Апостольство ссв. Кирила і Методія у всіх парохіях Славянських католицьких народів.

Малобся також оснувати діло «UnioCleri» у всіх Славян з метою – працювати над св. з'єдиненням поміж розлученою братією, так як увесь католицький клир має співділати у ділі навертання поган.

В сій цілі звернув ся Югославський Єпископат спільним посланієм до духовенства і вірних о ссв. Кирилі і Методію.

З поручення Єпископату маю честь отсим попросити Ваше Високопреосвященство і через Вашу Ексцеленцію також весь грекокатолицький Єпископат Галичини, щоби Ви зі Свого боку поробили також заходи в Римі та у Митрополії Вашого Високопреосвященства; рівнож прошу сповістити нас ласкаво о Ваших плянах, щоби так наші спільні стараня увічатись могли чим більшим та величнійшим успіхом під кождим зглядом.

Звольте, Ваша Ексцеленція, прийати поздоровлення від всього Югославського католицького Єпископату, що їх тойже через мене засилає.

Загреб, 20/X.1926.

† ОдіонісійНярадї,
Єпископ Крижовацкій

Гр[еко]. кат[олицька]. Митроп[олича]. Консисторія
у ЛЬВОВІ
ввійшло д[ня]. 28.X.1926

До
Преосвященного
Єписк[опського]. Ординаріату

в Перемишлі
в Станиславові

До ласкавої відомости з просьбою о запознання Своєї гадки.

Вс[е]ч[есніший]. М[итрополий]. Орд[инаріат].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 54-55.

1927 РІК

Лист № 34

†

Ваше Високопреосвященство!

Дуже тішуся, бо чую, що здоров'я обернуло на ліпше. Най Господь допоможе, щобисте вернули до повного здоров'я, котре так потрібне для нашої Св. Церкви. У Перемишлю так само Преосв[ященний]. слабий.

Тішив єм ся нашому зїзду сего року в Римі. Чи буде це можливо ? Чекаю на посвяченє мойого наслідника. Думав єм то в Римі окінчити і при тій нагоді поговорити о сем нашім зїзді. Чи будете могли прїїхати! Потребуєме Вас.

Най буде Богу благодареніє, що і о[тець].[Олексій – ред.]Базюк знайшов місце для себе! Най ходит, визитує деканати. На то має охоту.

Єсли смію попросити пару слів для с[естри]. Амбросіи Джуджар. Вона зі Словити ту в Пряшові. Коли Ексцеленція ту були, сказали її, най іде до Словити на професію. Не позволив єм, бо ту тепер линень вона з настоятелькою. Чи би не можно було:

або щоби ту дістала професію ? або

щоби на вакації Пасхальни там поїхали, зробила професію і вернула назад

?

Трудности з візом[візою – ред.] страшени роблят. Не знаю, чи дістане визум. Моїм богословам до Вас не дали братя. Так само було велики трудности з другими.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю.

Прошу о memento (про пам'ять - ред).

Пряшів 25/І. [19]27.

† О.Діонисій.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 56-57.

Лист № 35

ORDINARIJATEPARCH. KRIŽEVAČKE,
KRIŽEVCI

Križevci, dne 9/III.1927

Ваше Високопреосвященство !

На 16/III. відходжу до Риму на посвячене о[тця]. Павла Гойдича, котре має бути на 25/III. в церкві св. Климента [папи Римського – ред.].

Прошу на то наміреніє горяче «помяни».

Прошу написати, если маєте деяки справи, котри би я міг порушити там.

Прошу написати ще раз той рецепт, який мені Екц[еленція]. дали в Карлсбаді для[тця]. Шаятовича (Даниїла, Генерального Вікарія Крижевецької єпархії – ред.). Я то десь стратив.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і всего добра бажаю.

Найм[енший]. в Господі

† О.Діонисій, еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 59.

Лист № 36

ПОШТОВА КАРТКА

«ПОЗДРАВ ИЗ СТРУМИЦЕ»

Струмица/Strumica 14/IV.[19]27.

З найнищих сторін єпархії з місійних країв засилаємо найсердечнійше поздоровлення.

Хрістось воскресє!

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 61.

Лист № 37

ORDINARIJATEPARCH. KRIŽEVAŠKE,
KRIŽEVCI

Križevci, dne 22/IV.1927

Ваше Високопреосвященство !

Вже минувшого року висказали так ординарії, як и священство в Югославії, на Підкарпаттю і в Америки, щоби наш Єпископат зробив окремішню Конференцію подібно як то роблят у наших часах єпископи цілого світа у своїх краях.

Підписаний споминав о тім уже давнійше у Відню Вашему Високопреосвященству. Моя вина була, що я дальше не зробив того, що я обіцяв був зробити.

Сего року при освяченю в Римі о[тця]. Гойдича[Павла – ред.]та гадка на ново виринула. І ми пішли і дальше і відкрити то Кард[иналові]. Sincero(LuigiS- incero (1870-1936 pp.), секретар Конгрегації у справах Східних Церков (1926-1936 pp.) - ред). Він найрадостнійше то апробовав і обіцяв і дальше о сем говорити.

Підписаний усміляюся запросити Ваше Високопреосвященство, щоби сте благоизволили зі своєї сторони також се апробовати і дозволити, щоби перша конференція сей осені, або на слідуєчій рік зараз по Пасхи, або перед св. П'ятидесятницею відбулася у Львові.

По гадки підписаного добре би було, якби Ваше Високопреосвященство зробило короткій програм о річах всім нам спільних, порозділювало матеріял на оброблення до того часу так щоби кожний реферант приніс вироблений матеріял і на пісмі. Евентуалія – менши річи не було би потрібно писати.

Най Господь Бог поверне повне здоровля Вашому Високопреосвященству і уділит много ласки для дальшої роботи на славу Хріста Царя.

Хрістось воскресє!

Найменьшій в Господі

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 62-63.

Лист № 38

Ч. 800. 1927

Ваше Високопреосвященство !

Усміляюся попросити Ваше Високопреосвященство о позволеня чотиром Сестрам Службницям прїїхати з Галичинї до Руского Керестура в Бачкої [Бачці – ред.]. Ми вже маємо оден дїм в Куцурї. Там є і захоронка. В Керестурї за тепер ще не маєм квалїфіковану нашу учительку для захоронки, але чужої держава не позволяє.

З особним почитанем до Вашого Високопреосвященства зіставляю

Рускій Керестур дня 3/VI.1927

† О.Діонисій,
єпископ Крижевацкій

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 64.

Лист № 39

Ваше Високопреосвященство !

Вибераюся на уніонистичній конгрес у Велеграду. Если дістану визум, то ступлю до Вас по конгресі.

О[тець]. Федасюк[Дмитро – ред.] просить мене о рекомендацію у Вашого Високопреосвященства. Можу его сміло рекомендувати. Був добрим священиком у Пряшівської єпархії. Як би я не відходив, не дам би єм димісію (екскардинацію з Пряшівської єпархії – ред.).

О многих річах, если Господь позволит, маю посовітоватися.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і всего добра желаю.

Крижевці 19/VI.[19]27

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 65.

Лист № 40

ПОШТОВА КАРТКА

Amay – CouventdesPèresBénédictins

25/VIII.[19]27. Amay

З нагоди уділення діяконату брату Балфуру[Давид (1903-1989 рр.), монах бенедиктинець. У 1932 р. перейшов на православ'є, згодом відійшов з монашества і священства, оженився, наприкінці життя повернувся до Церкви як мирянин – ред.] засилаємо найсердечнійши поздоровлення.

† О.Діонисій, еп[ис]к[о]п.

[нерозбірливий підпис]

[нерозбірливий підпис]

DomIldefonseDirks

DomDavidBalfour (professionesolennelle, le 20; ordinationsdelecteur, sous-diacreetdiacre, le 23, 24, 25 – вічні обіти 20, поставлення на читця, під діякона і діякона, 23, 24, 25 – ред.)

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 66.

1928 РІК

Лист № 41

†

Ваше Високопреосвященство!

Дуже перепрошую, що я так не відписав. Протокол єм прийняв и постановив комісію:

Dr. [Tomo – ред.]Severović(1879-1951 pp.), Kuljaj[?], Pavić[?]i[Vjekoslav – ред.]Višošević(1898-1978 pp.).

Як бачу всьо буде залежало від Вашої Комісії. Най вона робить і най засилає матеріял оброблений на поодинокі епархійські Комісії. Ті скажут і напишут декотрі свої уваги, але сами не дадут жадної більшої ініціативи, бо не володіют тім предметом. То що ми всі о наших річах училися, замало. Свого пізнаємо лишень з пракси. Теорію не пізнаємо основно.

Прошу троха скорше повідомити мене о подорожі до Риму. Можу буду міг разом поїхати.

Просячи від Господа много помочи зіставляю з препорукою до св. молитв найменший в Господі

Крижевці 7/III.[19]28.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 67-68.

Лист № 42

†

Ваше Високопреосвященство!

Прошу слідуючи річі:

У Львові сего року кінчит богословію Михаїл Якімів. Він садинокій готовий прїїхати до нас як місіонер для колоністів. Дїстав вже позволенє на подорож від Міністерїи SHS. Прошу его як найскорше ординовати і вислати до нас.

Мій добрий Павло Теодорович(1897-1976 рр., з 1923 р. парох у Дев'ятині, Боснія – ред.) має вже 5 дітей. Дуже гарно працював в Девятини. Він на всі способи просить, щоби его пустити до Галичини задля фамилїи. Не буду міг довго его затримати, бо ту мусить бути велика охота жертву приносити за той нарід. Я би до Босні ще 3 священників потребовав. Чи не знайшло би ся у Вас тих 3 місіонарів ? Або може 3 священників старших, котри вже мають у Вас від держави як емери ти свою пензію, а могли би ще робити. Чи би таки не хтіли сюда прїїхати і ту жертвуватися за своїх ? На той спосіб лекше би було з їх удержанєм.

Прошу дальше, щобисте нам продали монастир в Камениці, бо грози небезпека, що схизматики ехроргі-уїтту будову для школи. Я так думаю, щоби монастир Студитів продав монастир і маєток епархїи для парохїи, а епархїя обов'яжеса в кождім часі нараз передати монастир Студитам, если Бог позволит коли вернути їм до Босни.

Для того прошу написати контракт продажу того об'єкту для парохїи епархїи Крижевецкої. Цїна най буде невелика. Если би даровали то епархїи, ми би мусїли платити державі 15% від цїни того об'єкта. Як купимо, то платимо лишень 4% купленої цїни. Контракт най зробит оден адвокат, а о[тець].[Гавриїл – ред.] Костельник най по перетолкує на горватску мову.

Коли Ексцеленція їдут до Риму ?

В Господі найсердечнїше поздоровляю.

Крижевці 14/V.[19]28.

† О.Дїонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 69-70.

Лист № 43

Зліва вверху кругла печатка з єпископським гербом всередині. На стеммі зображений Христос – добрий пастир, який в одній руці тримає палицю, а на плечах несе заблукану овечку.

Внизу гасло єпископського служіння церковнослов'янською мовою:

«Да вси єдино будуть».

По краях печатки напис латинкою:

«DIONISISNJARADIGRKOKATOLIČKI EPISKOPKRIŽEVAČKI».

KRIŽEVCI, dne 12/VII.[19]28

Ваше Високопреосвященство!

Дуже радісно привитаю Вас і Преосв[ященного]. Никиту[Будку – ред.] у себе коло 6 або 7/ VIII. На 5/VIII. буду ще на одній парохії недалеко від Загребу, а на 6/VIII. буду вже в Загребі. Одного боюся: щоби Ексцеленція з Преосв[ященним]. Никитом не змучилися лишень задля того щоби мене відвідати. Усміляюся для того таку пропозицію зробити: Если би на подорож від 27 годин була затяжка в тій горячості, а можете з Риму до Вієнааеропланом, то совітую то друге вибрати. Я на тій час приїду до Вієна і звідтам підемо разом дальше. Если Ексц[еленція]. і Преосв[ященний]. Никита мають таку силу щоби приїхати і до нас, я буду чекав в Загребі.

Прошу о повідомленя.

Дальше прошу лишитися в Римі як довго потреба і обговорити всьо потрібне.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю обох разом і много помочи Божої жадаю.

Брат в Господі

† О.Діонисій,
вл[адика].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 71.

Лист № 44

Єпископська кругла печатка
KRIŽEVCI, dne 17/9.1928

Ваше Високопреосвященство!

Чи щасливо до дому заїхали ? Ми добре.

За білет від Загребу до Ужгорода заплатив єм 1/32,58 – то по доларах 20 виносить.

Решта думаю, що не має право Ваша Ексцеленція платити: подорож з Шиду до Керестура.

Перед двома днями прїїхав до мене Неомиста Якимів(монах студит – ред.) і нині вечор висилаю єго до Ст[арої]. Дубраві. Від него дізнаваю, що о[тець]. Подолянчук(Василь (1892-1943 рр.) – ред.)має охоту сюда прїїхати. Він тепер у Ступках коло Тарнополя. Прошу єму позволеня, най сей час напише до мене, що хоче прїїхати. Я мушу для него виробити найперше позволеня сюда ступити, а лиш потім буде міг дістати визум. Пашпорт най виробляє сей час, як дістане по зволення від Вас.

Ще одного би потребовав для Каменици. Прошу і третого.

Напочатку шкільного года прошу Ректорат видати розпорядження, щоби ехоффо[з уряду – ред.]училися спів церковний і обряд всі богослови і то не тільки хоральний спів скілько церковний. Ту у нас уж нема дяків. Єсли священник не знає добре співу, то страшенне богослуженя. Серби на богословіи через всі роки маюот 3 години тижнево.

На четвертім році най спиритуал практики учит всі богослуженя а не лиш теорію.

Прошу о св. молитви. Завтра їду до Босні.

В Господі поздоровляю.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш72.

Лист № 45

ПОШТОВА КАРТКА

Cistercienser – AbteiMariasternb. BanjaLuka, Bos.

Вертаючи з Камениці від СС. Василянок засилаю з підписаними Отцями Ч[ину].
Трапістів найсердечнійше поздоровленя.

Баня Лука, 28/9.1928.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

[нерозбірливо]

fr. Chilian, Prior

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш73.

Лист № 46

Єпископська кругла печатка

KRIŽEVCI, dne 28/XII.1928

Ваше Високопреосвященство!

Як Господь допоможе по Різдву буду міг післати материял за спольне посланіє о ювілею св. Отца. Але дізнаваю, що на 1929 рік є також ювілей св. Василя – 1600 річниця народження. Дуже би добре було повідомити о сем Рим і попросити о одно посланіє подібне яке було видане о св. Кирилу. Най би хто з Василян зібрав потрібний материял за таке посланіє и Ви зашліть до Риму. То би по двигнуло Чин і дало світови перегляд праці найстаршого Чина. Річ дуже важна. Буду просити щоби у посланію нашім було деяким способом також і о ювілею Чина св. Василя.

Всього добра в празник Р[ождества]. Г[оспода]. Н[ашого]. І[суса]. Хр[иста] і в Новім році желяю Вам і Вашої праці.

Прошу о св. молитви.

В Господі поздоровляю.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш75.

1929 РІК

Лист № 47

Ваше Високопреосвященство !

Засилаю матеріял для спільного посланія. Если не відповідає, прошу змінити. Разом засилаю той матеріял до Преосв[ященного].Петра[Гебея - ред.] і его прошу, щоби на машини відбитки послав до Пряшова і до Преосв[ященного]. Василя [Такача– ред.]. Вас прошу відбитки післати до Станислава, Перемишля і Філадельфії. Най кождей свої уваги напише і зашле до В[ашої]. Ексцеленції, а потім щоби Ви то редаговали і видали. Если раз буде видруковане, най всі католицькі газети его видрукують. Не пошкодит заслати і до Congr[egazione]. Or[ien-tale].[Конгрегації у справах Східної Церкви, заснована 1 травня 1917 р. Папою Венедиктом XV – ред.] най видять, що і ми на то думаємо.

За ювілей св. Василя прошу у порозуміню з Василями зробити. Я підписую то що там зроблене.

В новім році найобильніші ласки від Господа желаю.

Криж[евці]. 14/I.[19]29.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 76.

Лист № 48

APOSTOLATSV. ĆIRILA I METODIJA

Еparchије Križevačke

Крижевці, dne 15/III.1929.

Ваше Високопреосвященство!

Сердечно дякую за пісмо. Най Господь як найскорше допоможе ви здоровити і набрати сили за дальшу роботу, яка чекає!

Прошу додати о ювілейном році і рекомендовати, котрим буде можно, подорож до Риму. У нас збираються у маю[травні – ред.]. Здаєся, що і я піду з ними, як наших буде щось більше.

Прошу опублікувати початком юнія [червня – ред.], або кінцем мая так щоби празник св. Петра і Павла був торжествений початок.

У нас много хрестів.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і все добра желаю.

Брат в Г[оспо]ді

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш77.

Лист № 49

Єпископська кругла печатка

KRIŽEVCI, dne 22/IV.[19]29.

Ваше Високопреосвященство!

На пісмо від 19/IV. відписую:

Я не дістав з Америки жадного повідомлення. Нині пишу до Преосв[ященного]. Константина[Богачевського– ред.] Не можу порозуміти, для чого не відписує.

На Підкарпаттю вже видрукували з підписом лишень трох, бо не могли чекати даліше. З того бачу, що вже не буде підписів всіх єпископів у всіх єпархіях. Єсли з Америки приїде згода і як Ваши єпископи дадуть свій нонсенс, то дуже прошу принаймні у Вас у Єпарх[іяльних]. Відомостях то видати з підписом всіх наших єпископів. Задля загалу наших людей то много значить.

Так само думаю щоби треба то післати до Риму, най і там то видять, що ми однаково думаємо.

Що до ювілею загального додати лишень коротко, щоби була цілость Посланія.

Годжуся з просьбою М[атері]. Анни, але буду потім просив М[атір]. Тереню і Абодичівню, бо певно з М[атір'ю]. Анною поверне ще одна друга.

Недавно писав до мене Преосв[ященний]. Йосафат(Йосиф Коциловський (1876-1947 рр.), єпископ Перемишльський (1917-1947 рр.) – ред.), що він не отримав ще зі Львова концепту Посланія. Може у канц[елярії]. забули.

Дуже прошу дати распорядження, щоби посилали до нас Арх[иепархіяльні]. Відомости, бо до тепер не робили сего.

Чи В[ашому]. Високопреосвященству може щось з Риму за Codexвже писали ? До мене пише о. Ректор, що Конгр[егация]. [у справах Східної Церкви – ред.] засилає до мене 1 екз[емпляр]. Codexаі най я в «скорім часі» перегляну і назначу, які каноні думаю для нас отримати, які на підставі наших Соборів перемінити ? Або най напишу, яким способом думаю, щоби ми могли як найскорше дістати CodexOr[ientalis]?

Я на се не можу ничего сказати.

Прощу дуже о совіт. Другого способу я не знаю як тамтій, о котрім ми

говорили на засіданню. Певно о тім були і в Конгрегації повідомлени.

Найсердечнійше «Христось воскресє!» В[ашому]. Висок[опреосвященству].
і архієпархії засилаю.

Съ нами Богъ!

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 78.

Лист № 50

Єпископська кругла печатка

KRIŽEVCI, dne 3/VI.[19]29.

Ваше Високопреосвященство!

Лист від 13/V.1929. я перечитав аж коли вернув єм додому. Ми говорили о вилі [вилі Андрея у Кастельгандольфо – ред.]але так, як коли би не було жадної трудности за перенесеня. Напішу о. Ректору, най він повідомить мене, або директа[напрямую – ред.] Вашу Ексцеленцію о сім.

Ваше Високопр[еосвященство]. обіцяли у Ужгороді до кінця фебруари [лютого – ред.] дати видруковани текст Літургій і післати кожному єпископу щоби свої нотатки зробив. І то мало бути зроблено за місяц, то мало бути головним предметом Конференції в Римі. Чи то готове ? Если готове, прошу як найскорше всім розіслати, бо час минає.

Скільки бачив єм, не буде більшої трудности перебування у нашої вилі у Риму. Але я думаю, щоби було дешевше і практичнійше для нас пару днів в Римі запевнити собі у св. Марті, бо там є всьо потрібне – комфорт, кухня і блиско до Ватикану. На вакації шкільні не можемо бути у вилі, а по вакаціях не єсть там того всього, що нас буде потрібне. Місяц новембер [листопад – ред.] може над озером бути і холоднійши. На Конференцію попросимо Кард[инала]. asecretis[секретаря Конгрегації – ред.] і у його присутності не буде жадних трудностей до справляня [вьяснювання справ – ред.]. Я так думаю, щоби В[аша].Ексц[еленція]. і я наперед пару днями поїхали, там всьо приготували так, щоби не було много бесіди, особливо якби кождий єпископ вже скорше свої уваги на писмі дав з дому. Наперед най би була і точна программа зроблена і поза ту не міг би жаден о других річах говорити.

Думаю, що не добре буде перекладати Конф[еренцію]. на другій рік, бо то буде недобрий прецеденс. Постановлено так на першої Конференції, прошу най буде то виповнене. Але прошу текст Літургій як найскорше розіслати.

Що до «Codexu» прошу замовити одного або другого затока так щоби ми могли на Конференції лишень у принципах зложитися, як би ті знатоки мали роботи, де і на кого займати матеріал оброблений!

У Congregatijіспосіб сердечно привитали і дуже ся тім інтересуют.

За Академію[Богословську у Львові – ред.] кажут, що вопрос ще незрілий. Мені виглядає, що вони не розуміют добре справи, а з другої сторони недобрі інформації перечат позволеня.

Mons[ignore] Benedetti[Enrico – ред.] каже, що вопрос коадютора [Львівської Архиепархії – ред.] не пішов наперед. Він каже, що писав більше листів, але відповіді не дістав від Вас. Може листів не отримали.

Преосв[ященний]. Микита[Будка – ред.] чекає на поїзд до Львова. Йому дуже там неприємно. Не єсть ідеальне і для питомців особливо коли єго кожного дня видять. Він дознаває, що єго наслідник вже іменованій – о[тець]. Ладика(Василь Володимир (1884-1956 рр.), Апостольський екзарх Канади (1929-1956 рр.) – ред.), але то йому пишуть з Канади. У Риму ще нічого не кажуть.

Дуже, дуже жалую, що о[тець]. Бучко(Іван (1891-1974 рр.), єпископ-помічник Львівський (1929-1939 рр.), Апостольський Візитатор для Українців в Західній Європі (1946-1974 рр.) – ред.) так зробив минушого року.

В Господі найсердечнійше поздоровляю і всего добра жадаю.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 80-81.

Лист № 51

Ч. 216. Пр. 1929.

†

Ваше Високопреосвященство!

Прошу Євстахія Легенького, оконченого богослова, ординувати за Босну adtitulumdiocesisCrisiensis[як інкардинованого до Крижевецької єпархії – ред.].

Єсли би та ординація робила трудности В[ашому]. Високопреосвященству, най приїде сюда, и я дам йому цілу ординацію.

Примірник Сл[ужби]. Божої св. Іоанна Зл[атоустаго]. Дістав ем. В короткім часу зашлю з нотатками.

Прозячи від Господа кожде добро оставаю в

Крижевцях, дня 25/VI.[19]29.

Найменьшій в Христі Господі

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 83.

Лист № 52

Єпископська кругла печатка

Р[уський]. Керестур, dne 26/VIII.[19]29.

Ваше Високопреосвященство!

Від четверка вечора до п'ятниці рана – 9 години, були подорожники у мене. Я їх пізнійше відпровадив до Загребу. З цілої розмови було бачити, що та подорож була дуже хосенна для них, бо они бачити такі річи, о який ані не снілося їм. О[тець]. Екц[еленція]. так говорили: «Сей человек не говорит але сидячи дуже а дуже много робить».

Я їм сказав много того. Вони ту подорож так указовали як лишень інформативну для себе. Коли директа [напрямую – ред.] запитав ем говороти о причини подорожи, не хотіли о тім говорити.

Г[осподь]. Бог виведе много добра.

Многи я від них дізнав. Казали: «Як Ви будете в одно трималися, осягнете всьо від Св. Отца». Совітовали много раз урговати наші бажаня і всьо буде по нашій гадці полагоджено если всі разом будемо робили. Більше усмено [усно – ред.].

П) Торжерство дуже гарно удалося. Богу слава!

А тепер у реколекціях зі сестрами Служ[ебницями]. Дома буду від 2.IX. [19]29.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 84.

Лист № 53

Ваше Високопреосвященство!

В день св. Ангела приношу і я найсердечніші желаня за Вас, за Вашу роботу і за цілу нашу церковну справу.

Най Господь благословить і по совітованю св. Андрея помагає дальше носити великі хрести свої і чужі! На многая і благая!

Прошу не забувати на післанне священника до Парижу.

Найтеплійше в Господі поздоровляю.

Крижевци, 10/ХІІ.1929.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 88.

1930 РІК

Лист № 54

Єпископська кругла печатка

KRYŽEVCI, dne 9. януара [19]30.

Ваше Високопреосвященство!

Прошу прийняти від підписаного найсердечніши благожеланя в день 30 ювілею на Митрополичім Престоли, які засилаю в імени своим як и в імени Капитули і вірних нашої єпархії. Нехай Предобрий і всемогучій Бог допоможе продовжити дальше працю за Його славу между нашим народом і уділить ласку побачити воскресеня св. соєдиненя между відділеними!

На многая і благая!

Найсердечнійше в Господі поздоровляю.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 89.

Лист № 55

Крижевци, 24/V.1930.

Ваше Високопреосвященство!

О дві річи прошу. Прошу перед Богом розсудити і рішити.

На мене обернувся богослов ІV року – Николай Силадьи з Підкарпаття – тепер на богословії у Versaillesu. Перший рік скінчив у Пряшові, II і III як Пряшівській у Оломуцу (приналежить о нам пісмо Преосв[ященного]. Павла [Гойдича – ред.]), а на IV рік поїхав до Франції. Як бачу з переписки, дуже є спосібний. Я би був готовий прийняти его і або лишити у Франції, або по окінченю післати до Америки, як просить Конгр[егація]. Мені розходиться о тїм, щоби він пришов під добру руку і дістав через 1 ½ рока добре проваджене. Прошу запитатися о. Ректора, чи би він не хотів той обовязок на себе взяти. Він пише, що є рішений на целїбат. Єсли В[аше]. Високопреосв[ященство]. годиться на се, щоби его до себе прийняти, я би написав до него, щоби вибрався з Парижа до Львова. Може удасться дістати одну міцну місіонарську силу.

З Конгр[егації]. нашої звертают увагу на Посланіє Св. Отца в котрім споминає нас. Догадуюся, що вони хотят на сей спосіб нас закликати, щоби подяковати св. Отцеви за се. Я би просив, щоби Ексцеленція зложили коротку подяку і пожелали, щоби ся виповнили велики бажаня св. Отца як найскорше і з нашою роботою, а нас всіх там перебувших прошу підписати.

Як стоїть справа зі спільним Посланієм ?

Дуже тішуся, що Ексцеленція може поділити велику роботу между молодих і їх провадити. Я від сего очекую регенерацію з цілою Галичини, а потім піде і дальше на всіх нас.

В новім році нові ласки прошу і желяю від Господа.

† О.Діонісій,
еп[ис]к[о]п.

P.S.

Нема страху від його мадяронства. Він є народовец. Совершенно пише і говорить укр[аїнською] [Здається, що мова йде про Олександра Стойку, який до 1930 р. працював секретарем єпископа - ред.].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 89.

Лист № 56

Ваше Високопреосвященство!

На 30 сентембра 1930 кінчиться 50 річниця Енциліки «Grandemunus»(П'ята енциліка Папи Леона XIII від 30 вересня 1880 р., у якій він підносить заслуги братів Кирила і Методія у ділі евангелізації Європи – ред.).

Старославянска Академія в Загребі наміряє на ту памятку видати оден «Sromenspis», в котрім бажає приказати, скільки богослівна і церковна ідеологія великого Льва XIII мала впливу і межі славянським народіми як також і у цілій церкві Католицькой.

Вони для того мене найгорячійше просять Ваше Ексцеленцію як головного представника ідеї св. єдності, щобисте пару слів написали о той річи. Писано най буде більше по духу і серцю. А може Ваша Ексцеленція і деяку другу ідею обробили, котра з тим у звязи. Горвати просять як наслідника по ідеях великого Стросмаера(Йосип Юраї Штросмаїер (Josip Juraј Strossmayer або Štrosmajer) (1815-1905 pp.), єпископ, якого Хорватський народ вважає за «Батька нації» - ред.).

Чую, що слабість дальше іде. Най Господь ще не посилає того хреста, бо ще не поставлені фундаменти спільної праці нашого єпископату і тої великої праці, яка була у Вашої душі.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і жадаю повного відпочинку і виздоровлення.

Крижевці 25/VII.1930.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш91.

Лист № 57

Ч. 894. Пр. 1930.

†

Ваше Високопреосвященство!

Усміляюся попросити о слідує:

Чи має Львівська Капітула пристосовані Правила до Codexa? Як ні, то чи думають то зробити, або будут чекати на наш Codex?

Чи не уважають В[аше]. Високопреосвященство, щоби було дуже хосенне, як би цілий наш єпископат зробив як найскорше одні Правила для всіх наших Капітул і щоби ті Правила були пристосовані до наших потреб і брали увагу на все, що наші Капітули defactоможут у церкви вповнювати ?

Я о се прошу, бо то би був добрий матеріял для нашого Codexу.

Дальше моя просьба, як В[аше]. Високопреосвященство годяться з моім першим проектом: щоби Ви в імені всіх нас єпископів попросили вже тепер Преосв[ященного]. д[окто]ра Лакоту(Григорій (1883-1950 рр.), єпископ-помічник Перемишльський (1926-1950 рр.) – ред.), най би він виробів як найскорше такий Проект Правил для наших Капітул і най заслав всім єпископам, щоби кождий свої уваги міг зробити на проект і щоби на Конференції весняної справа могла бути полагоджена. Рим би попросили о дочасне потвердження. Для нас і для Підкарпатя справа дуже пекуча.

Як стоїт справа з виданем нової Літургії, яка мала бути видана до кінця мая ? У нас на се чекаємо. Виданя Ставроп[ігійне]. Страшенно дороге і непрактичне (20 \$).

В Господі найсердечнійше поздоровляю.

Най Господь допомагає у всім. Прошу о св. молитви.

Križevci – Jugoslavija – дня 7/X 1930.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш93.

Лист № 58

Ваше Високопреосвященство!

Прошу в день св. Ангела прийняти найсердечніші желаня від мене як від всіх членів Крижевецької Капитули. Ми всі з далека бачимо великі хресті, яке Ваше Високопреосвященство по волі Божої має носити і благаємо всемогучого Господа: Подай Господи витримати до кінця і овінчат успіхами за вічність непонятні дороги Провідінія Божого. Але ми всі очекуємо потіх тяжких часах гарні часи для церкви. Кат[олицького]. Восточного обряду. Най Господь дозволить Вашому Високопреосвященству принаймні як Мойсею з далека побачити ті красні часи!

Тішуся що вже видана нова Літургія. Дуже прошу видати спільне Послання о Літургії, щоби не було баламути задля тіх ріжниць. Нехай газети то толкуют і приготовлю ют людей.

В Хрїсті Господі найтеплїйше поздоровляю і всего добра бажаю.

Крижевці, дня 8/ХІІ.[19]30.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш95.

1931 РІК

Лист №59

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом. В середині зображений Святий Дух у вигляді голуба, а внизу морський якір та Вифлеємська зоря, що є символами християнської надії.

Križevci, dne 9/V.1931

Ч. 1615. Пр. 1931

Ваше Високопреосвященство!

На писмо у справі Конференції відписую:

Конференція дуже потрібна і для того най буде одержана. Если не випадає на Підкарпатю, то най буде у Галичині, або у Крижевцях.

Я вже маю пасуси і віза за Польщу і маю намір прїїхати до Вас коло 20/V., если Господь позволить.

В Господі поздоровляю і прощшу о св. молитви.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш97.

Лист №60

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Križevci, dne 19/VIII.1931

Ваше Високопреосвященство!

Мати Божа допомогла і я нині висилаю трох малих кандидатів до Студитів: одного Горвата, одного Руснака і одного, котрий вже не знає сказати що він Українець.

Най їм Господь допоможе виховати ся на добрих монахів, котрі би пізнійше у нас Царство Боже ширили!

Прошу вислати їх до Унева.

В Господі найсердечнійше поздоровляю.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш99.

Лист №61

Єпископська кругла печатка

Križevci, dne 2/XI.1931.

Broj 2152. Пр. 1931.

Ваше Високопреосвященство!

На повідомлення під ч. 66/Орд. відповідаю:

Вишлю сестри на Капитулу.

Але прошу за будучність, що би Капитула була сестер була отримувана все в літі в місяці августу [серпні – ред.] коло 15 а не в зимі. Тепер монастирі сестер вже по всіх краях світа і в зимі не можливо буде зі всіх монастирей Європи і Америки.

В Господі найтеплійше поздоровляю.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 100.

Лист №62

Єпископська кругла печатка

Križevci, dne 6/XI.1931.

Ваше Високопреосвященство!

Горвати кажуть: «Boļjeikada, negonikada»[Краще пізно, ніж ніколи – ред.] І я спізнився, але думаю, що ще річ не пропала.

Засилаю мій план проповідей на 4 роки по Швілінский-Левицкій. За парохії з дочерніми церквами ест план іде на 8 літ.

Подібний план був би за III том проповідей о ласки і тайнах, котрий ще не виданий. Не знаю для чого. Матеріал приготований і одна часть вже давно друкована в Ужгороді. [...].

У праксі дуже добрі успіхи приносить і для священства і для вірних.

Прошу переглянути, виправити і дати мультипліковати всім єпископам вислати. У мене нема друкарні з кирилицею, а може Ексцеленція самі щось перемінят. Не розходиться о числах але о самій річи.

Коли Господь позволив дочекати Конференцію у мене у 1932!

СС. Василіянки просят мене на свою Капітулу. Чи то має сензу і чи є потреба ? Думаю, щоби було добре як би Кап[ітулою]. провадив на Пр[еосвященний]. [Григорій – ред.]Лакота в імени всіх єпископів.

В Господі найтеплійше поздоровляю і всего добра бажаю.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 101.

Лист №63

Єпископська кругла печатка

Београд, dne 12/XII.1931.

Ваше Високопреосвященство!

Вертаючи з Македонії до дому в Навечеріє празника св. Андрея засилаю найтеплійші желаня за великі ласки для Вашого Високопреосвященства и за Метрополію по отвітованню св. Андрея.

Нехай всемогучій Господь дальше провадить і дасть дочекати дні воскресеня Вашої Метрополії и не менше і цілої нашої Церкви! Маю надію що здоровля вже у порядку.

З цілого сердца поздоровляю і прошу о св. молитви.

Найменьшій в Хрісті

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 102.

1932 РІК

Лист №64

Єпископська кругла печатка

Križevci, dne 12/I.1932.

Broj 2335 Пр. 1932

Ваше Високопреосвященство!

Дуже дякую за миле пісмо і желаня.

Най Господь як найскорше верне здоровля щобище ще могли разом зі всіми нашими єпископамі робити і трудитися за добро св. Церкви і нашого народа!

Осміляю ся попросити о слідуєче:

Нині дістав єм II том CodexaOrient[alis]. на перегляд. Єсли за скоро Ваше Високопреосвященство буде могло дати свої спостереження сей том, я би просив копію, щоби наша відповідь могла бути у головних річах однакова. Я вишлю свої спостереження.

Ще раз в Господі поздоровляю і всего добра бажаю чекаючи на час прїїзду до мене на Конференцію сего року, на котру кличу і прошу.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 104.

Лист №65

ПОШТОВА КАРТКА

Ікона Матері Божої

431-1931

Пресвятая Богородице, спаси нас!

Ваше Високопр[еосвященство]!

Дякую за пісмо.

Вже друге пісмо на мене адресоване до Београду. Прошу сказати тому, що адресує, що я ще в Križevci – Jugoslavija – Hrvatska.

Тішуся що вже слабість попустила.

Най Господь як найскорше відздоровит В[ашу]. Ексц[еленцію].

В Господі поздоровляю.

[Белград] 24/I.[19]32.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 105.

Лист №66

Єпископська кругла печатка

Križevci, dne 18/II.1932.

Ваша Ексселенція !

Чекаю на повідомлення, що Ексселенція вже здорові, але не можу того дочекати. Засилаю мої уваги на Сав. 87-144 не щоби задавати Ексселенції через то трудности. Най се перше переглянут другі люди може професори і нам свої гадки скажут.

Доброті Божої кожного дня препоручаю Ексселенцію і прошу о чим скорше виздоровлення.

Найтеплійше у Господу поздоровляю Вас і о[тця]. Ігумена[Климентія Шептицького – ред.] і оставаю

Ваш в Господі

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 106.

Лист №67

†

Ваше Високопреосвященство !

Дізнаю, що вже мінула небезпека і що вже можете і трохи робити. Тішуся і Господу дякую, а разом благаю, щоби уділив повне здоровля.

Усміляюся о одну річ попросити:

Як вже М[ати]. Софронія лишила посаду професорки, то я прошу відпустити ю до Шіду і то особено задля тої причини, бо вона, так думаю, буде могла добре провадити тутейшій новіціят сестер. М[ати]. Анна вже за стара і слаба, а других, за то відповідних сестер немаю.

Если Ексцеленцію не мают з М[атір'ю]. Софронією да якого другого плану, то прошу відпустити до Крижев[ецької]. епархії.

Найтеплійше в Господі поздоровляю.

Križevci – дня 23/III.[19]32.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 107.

Лист №68

Єпископська кругла печатка

Križevci, dne 27/IV.1932.

Христось воскресє!

Ваше Високопреосвященство !

Дякую найтеплійше за послідне пісмо. Дав би Господь Бог, щоби есте могли провадити і слідуочу єпископску Конференцію, котра має такі важні справи! Як би був то тягар за Ексцеленцію сюда пріїхати, я дуже прошу най буде та Конференція у Львові, щоби Ви не настраждали на так далекої подорожі. У мене би була познійше.

Але одна річ: восени має бути посвяченя Колегії св. Іосафата в Римі. Думаю щоби було право і достойно, як би то Ексцеленція могли, там отримати Конференцію, упорядковати всьо можливе за Колегію, подяковати і т.д. Від тої Колегії дуже а дуже много залежить життя нашої Церкви. Чи Ексцеленція годяться на се до Риму скликати восени Конференцію ? За случай що осібно би не могли заїхати, прошу провадження за тої случай передати Станиславівському, най попрубує, а Ви щоби есте вислали делегата лишень. Я думаю, щоби то в Римі дуже добре взяли. Прощу у Господу о тім роздумати.

Дізнаю з певних жерел що для Ужгорода буде іменованый о. Стойка(Олександр (1890-1943 рр.), єпископ Мукачівський (1932-1943) – ред.).

Най воскреслий Христос уділить повні сили, щоби ще дальше для Ісуса Ексц[еленція]. могли терпити разом з нами і двігати ту галузь св. Церкви.

Прощу о малу жертву терпінь і для нас.

Здоровлю в Господі.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 109.

Лист №69

Karlove Vary, 30/VII.1932.

Leopol[...]

Ваше Високопреосвященство !

серце тягне до Вас, щоби особно обговорити справу Конференції сего року, але як виглядає не буде се можливе задля браку грошей и для того я дуже прошу о рішення слідуючих вопросів:

Вост[очна]. Конгрегация чекає на нас, що би наші єпископи торжественно посвятили Колегию і при сей нагоді подяковали Свят[ому]. Отцу за той справді корол[івський]. дарунок.

Моя гадка треба ити і так зробити и при той нагоді много других річей порушити і много зла заперчити. Я знаю, що Ексцеленция не будут могли поїхали задля слабости, але я прошу о се:

Най Ексцеленция скличе то засіданє до Риму за початок новембра и назначи програм який вже опре ділений, а до того додасть і посвяченя Колегії а потім подякованя Св[ятому]. Отцу. Дальше най напишуть: за случай щоби Ви були слабості заперчені, най вмісто Вас Конферецию провадить найстарший єпископ, котрий у імя Вашої Ексц[еленції]. най подякує св. Отцови.

Місце засідань буде наша нова Колегиа.

На сей спосіб буде всьо виповнене і у Риму то мило приймут.

Більше о тому в імени моім мав сказати о[тець]. ректор Сліпий(Йосиф (1892-1984 рр.), з 1926 р. ректор Львівської Духовної Семінарії, Архиепископ Львівський (1944-1963 рр.), Верховний Архиепископ і Патріах УГКЦ (1963-1984 рр.) – ред.).

За случай що Ексцеленция не можуть згодити на ту мою пропозицию, о що я найтеплійше прошу, то най буде у мене Конференция, лишень прошу точно определити день, щоби я міг всьо приготувити. Так само прошу всіх єпископів о дню повідомити.

Як Ваша Ексц[еленція]. думают, що безслівно потрібно, щоби я осібно був тепер у Вас, прошу зателеграфувати, а я десь ту пожичу гроші і піду до Вас. Моя кура [лікування – ред.] на 8/8. Будемо мати 3 тижні і думаю, що буду міг потім виїхати.

Найтеплійше Вашу Ексцеленцию и о[тця]. Ігумена[Климентія Шептицького – ред.] поздравляю і бажаю виздоровлення одному і другому.

Поручаючи себе до св. молитов оставаю

Найм[енший]. в Господі

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 110-111.

Лист №70

†

Ваше Високопреосвященство !

Прошу написати до Конгрегації, що сегорочни Конференция наших епископів скликана до Риму. То що було написане у скликаню Конференції для епископів.

Не знаю що значить нове розпорядження нашої Конгрегації в посліднім числу A[cta].A[postolicae].S[aedis].Прошу перечитати і як ласка, пару слів написати, щоби я міг орієнтуватися в тії річи, як будемо в Римі.

Тішуся що Ексцеленция набрали нови сили. Богу слава.

В Господі найтеплійше поздоровляю.

Крижевци, дня 16/Х.[19]32

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

P.S.

М[ати]. Анна знова хоче на відпочинок до Словити. У нії вже велика нервовість і я для того годжуся. Вона каже, що як буде можно, то там і лишится.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 113.

Лист №71

Ваше Високопреосвященство !

На пісмо від 20/Х. відписую:

По Декрету Конгрегації не має жадної важности celebret[дозвіл на священниче служіння – ред.] наших єпископів, не сміє жаден священник прийняти інтенції з поза границі своєх єпархії. Так виглядає, як коли би були всі наші єпископи суспендовані. Нічого би не було для мене, якби таке розпорядження було видане і за лат[инських]. єпископів. Ту виглядає як коли би ми були католиками може бути «tertiordinis»[третього чину – ред.] але не рівноважні з латиніками.

У праксі: з Архієп[архії]. Вашої хоче виїхати на пр[иклад]. на вакації до Чехословакії, або до Польци на курацію 50 свящ[еників]. катехитів, і тільки других. До тепер було, що вони просили celebretвід Вас і було всього у порядку. Тепер би потреба було для кожного післати до Конгр[егації]. перед відходом і як поверне... Певно, що того не буде у праксі, а наслідки будут такі: що ті священники поза границею своєї єпархії, або свого краю не будут правили Службу Божу.

Не говорю тепер о тім, яке то вражіння робит на схизматиків.

Єсли я може не добре порозумів Декрета, прошу мене кориговати. До Риму іду коло 31/ХІ.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю Ексселенцію і о[тця]. Климентія[Шептицького – ред.] і всего добра бажаю. Прошу о св. молитви.

[Крижевци]26/Х.[19]32

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 115.

Лист №72

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Ваше Високопресвященство!

За день св. Ангела Вашого Високопреосвященства засилаю найсердечніші желаня. Най Премилосердний Господь по отвітованю св. Андрея поможе зі спеціальними ласками до кінця витримати у ношеню тяжких хрестів, якій Він уділив Вашому Преосвященству і через ті хресті осягнути неувядасмий вінець для себе и для цілої Унії скріплення у св. віри!

В Господі поздоровляю і всего блага желяю.

Крижевці, дня 11/ХІІ.[19]32.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш117.

Лист №73

Єпископська кругла печатка

Ваше Високопреосвященство !

На послідні єпископ[ській]. Конференції була бесіда о тім, щоби видати одно спільне Посланіє о тім, що Св. Отец сказав і зробив за нас, коли збудував Колегію. То було і на першій Конфер[енції]. постановлено і скільки собі пригадую, Ваша Ексц[еленція]. обіцяли зложити то Посланіє і нам післати на підпис. Єсли Ексцеленція маюот може бути скицу [шкіц, проект – ред.] першого Послання, я усмілюся попросити і потребую скицу зробити як не для всіх, то принаймній для декотрих. Річ дуже важна і велика.

З нагоді Різдвяних Свять і Нового року засилаю найсердечнійші желаня так Ексцеленції як і цілої Провинції. Най Господь, Спаситель, у всім поблагословить! Здоровля най скрипить!

В Господі поздоровляю.

Крижевці 27/ХІІ.[19]32.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 118.

1933 РІК

Лист № 74

ПОШТОВА КАРТКА

«Apostolstvo sv. Cirila in Metoda»»

[Крижевці] 12/IV.[19]33.

†

Як Господь допоможе то в середу рано о 6:30 буду у Вас, щоби і устно пожелати щасливий празник Воскресеня Христового.

А тепер сею дорогою кличу Вашої Ексцеленції і цілої Метрополии: Христосъ воскресє!

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 120.

Лист № 75

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Рим 30/V.[19]33.

Ваше Високопреосвященство!

У нинішньої авдиєнції у Св. Отця Св. Отец много інтересувався зі здоров'ям і працею В[ашої]. Ексцеленції. При тій нагоді я спімнув свято молоді [З'їзд «Українська молодь Христові», що відбувся 6 травня 1933 р. у Львові – ред.], яке так торжественно відбулося у Вас і так численно, то Св. Отец дуже з тим був потішений і дяковав Г[осподу]. Богу.

Спімнув єм розвій Академії [Львівська Богословська Академія – ред.] і число богословів, як і добрий дух в семінарії так у Ваших богословів як і моїх. Дуже був задоволений. А найбільше тішила Його справа нашого спільного Катехизму і через тій Катехизм заснована катихетистів по всіх сторонах, де наш наряд жіє. На то спеціальне благословення уділив.

Уділяючи благословення для мене уділив і для Вашої Ексцеленції і для цілого нашого Єпископату.

Повідомлені о тім В[ашу]. Ексц[еленцію]. оставаю в Римі.

Ваш в Господі

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 121.

Лист № 76

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Ваше Високопреосвященство!

Сердечно дякую за пісμο.

Висилаю фотографії Крижевецких єпископів. Дві ще знаходяться у Ректора семин[арії]. у Львові. Пишу о. Ректорови, щоби передав.

Колору талару і мантиї не може описати. Як маляр скінчить всьо, то може би пізнійше міг сюда приїхати і додати колор.

Що до мойого виїзду до Карлсбад і до Вас здаєся мені, що буде неможливо того року задля фінанс[ових]. обставин. Подорож до Галич[ини]. і до Риму забрала потрібну сумму за то. Най дієся воля Божа!

Прошу підготувати справу Катехизму.

В Господі поздоровляю і всего добра бажаю.

Крижевці, дня 17/VI.[19]33.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 122.

Лист № 77

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Broj 4604. Пр. 1933.

Ваша Екссцеленция !

Обертаюся до Вас з просьбою у одної для нашої єпархії дуже горячої справи: у справі СС. Служебниць. Чекав єм на приїзд о[тця]. визитатора Схрайверса (Йосиф (1876-1945 рр.), протоігумен східної вітки Редемптористів в Україні (1913-1933 рр.) – ред.) і гадав єм, що він полагодиць ту справу після приписів церк[овного]. закону і що піде всьо наперед. Його нема і не буде, як виджу.

Справи слідуючи:

Ворогі св. Церкви много раз пробовали нагнати наших Сестер і я мусів на всі боки робити інтервенції щоби то заперечити. Ворого розуміють працю сестер, котра їм не подобається і для того на тісяч способів пробовали заперечити ту працю, щоби вони могли успішнійше ширити свою працю. Богу слава дотепер не удалося. Чого не зробили ворогі, як мені виглядає, то зроблять самі настоятельки СС. Служебниць. Я много раз і пісменно і устно просив С. Старшу, най:

до нас посилає з найліпших найрозумнійні Сестри задля спеціальних у нас обставин;

щоби прислала таких, котрі би були готові прийняти югословянське горожанство і ту лишитися;

щоби переміни сестер не робили без совітовання зі мною;

щоби на се уважали, що ту можут бути настоятельками лишень ті сестри, які маот югослов[янське]. горожанство.

Вчера отримав єм пісмо, що настоятелька з Руского Керестура с[естра]. Софія Ромич перенесена до Львова.

Мав єм вже много тяжні дні, але той був оден з найтясших днів мого життя. Перед моїми очимі стаот події які перед роками сталися у єпархії римокатолицької у Бачкі, де латинські Сестри Конгрегації «EnglischeFräulein» (жіноче Згромадження засноване у 1609 р. У 2003 р. перейменоване на Згромадження Ісуса – ред.), які мали у Сомбору [місто у Сербії – ред.] учительські семинар і всі другі школи, а так само і по парохиях свої церковні школи, задля своєї неростропности страшно шкодили св. Церкви. Сестри мали свій осередок поза границями держави на Мадярщини у Калочи[Калоча – місто в Угорщині – ред.]. Єпископ зі Суботиці [місто у Сербії – ред.] напамінав сестер, най по всіх монастирях поставлят настоятельки з Югославії; най оснуют свою спеціальну провинцію у Югославії,

яка буде мала лишень свою верховну настоятельку поза границею держави, як що зробили і всі другі Конгрегації сестер і монахів на території Югославії. Єпископа сестри не слухали, на свою руку хотіли дальше провадити і кінець був такій, якій собі ворогі Церкви жадають:

забрали сестрам всі інститути шкількі з інвертором,

у тіх інститутаї поотверали свої школи,

Церкви сестер обрали на Церкви схизматицкі і донині служат ними.

Єпископат сам, цілий кат[олицький]. Єпископат, нунціятура інтервенували, але всьо на дармо.

Ту на кінці мусів сам Рим справу до своїх рук забрати: виіменова Апост[ольського]. Нунція своїм спеціальним делегатом для тіх сестер і він тепер упорядкував, чого не хтіли сестри самі зробити по совіту єпископа. Тепер по страшних страхах маюг то всьо, що і всі другі Конгрегації маюг: окремішню провинцію.

Одінокі наші сестри Служебниці до тепер у тій точці зістали неупорядковані і то була причина головна, задля котрої я післав і просив С. Старшу, най всьо так робить, як коли би сестри наші не були залежні від настоятельки поза границею держави і най у тіх річах зі мною совітуєся задля добра сестер і св. віри.

Скілько виджу мене С. Старша не порозуміла, коли забирає сестру тутейшу звідси, а не буде мала другу тутейшу сестру відповідну за настоятельку.

Перед моїми очима вже стоїт, як може статися у Керустуру щось подібне, як сталося у Сомбору: що ворогі заберут монастир сестер і у нашої каплиці отворят свою задля того, бо сестри не могли, чи не хотіли слухати єпископа, котрий їм хоче то зробити, що уважає за безслівно нужне для їх добра і для добра св. Церкви. Люблю сестер і від першого часу їх народження тішив єм ся з ними. Для того тепер так мене зранило таке поступування від сторони старших, що для мене значить: розвязованя домів СС. Служебниць у нас.

Ексцеленція!

Прошу о слідуєче:

Попробуйте Ви розтолкувати С. Старшої ту справу, може будете могли щось осягнути. Єсли ні, то най сестри мені напишут одверто, у чим я так погрішив против Правила Згромадження сестер, що вони готуюг розвязаня наших домів ?

Прошу повідомити сестер, що я готовий попросити з Риму визитатора, котрий би об'єктивно розслідив цілу справу, бо по моїм пересвідченю Сестри суть дуже зле інформовані і на такої підставі роблять то, що буде мало злі наслідки для самих сестер.

Най сестри знаюг, що до мене можуг все одверто написати, єсли думаюг, що я щось зробив против Правил. Я хочу щоби сестри найсовістнійше отримовали свої Правила, а я зі своєї сторони буду так само Правила отримувати, але і уважати, щоби їх сестри отрімо вали, котри у моїї єпархії жиюг.

Найсестри і то знають, що я як єпископ маю декотрі права і над сестрами так на пр[имір]. що до обряду, до церковного співу, до їх праці межі вірниками і т.д. Ту вони мусять єпископа слухати.

Коло нас суть розмаїти латинські Конгрегації сестер. Латинські єпископи много більше впливають на провадження сестер як я. Сестри ті тішаться, коли можуть щось по волі єпископа зробити, бо знають що єпископ ліпше видить потреби Церкви як вони і що єпископ не зробит для них нічого злого.

То і я хотів і хочу для одинокої нашої Конгрегації СС. Служебниць. Хочу щоби і та справа була полагоджена по волі Божої на хосен Згромадження, і для того прошу Вашу Ексселенцію, щоби есте занялися тою справою. Я вже наперед обіцєю виповнити всьо, що В[аше]. Ексц[еленція]. будут у тії справі зажадала від мене.Єсли я деяку похибку зробив, сей час то направляю, лишень най доми наших сестер не будут знищені.

На любові і труду найтеплійше дякую.

В Господі поздоровляю і всего добра бажаю.

Križevci, дня 16/9.1933.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДДАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 123-124.

Лист №78

Єпископська кругла печатка

Ваше Високопреосвященство !

Посилаю одного конвертиту з Герцеговині – Томашевича[?]– як кандидата до Студитів. Прошу о св. молитви щоби удалася праця.

Найтеплійше в Господі здоровлю і всего добра желаю.

Крижевці, дня 12/Х.[19]33.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 125.

Лист № 79

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Ваша Ексселенція !

Думаю, що нема дня, щоби я душею не бував при Вас просячи Господа о спеціальни ласки за ті великі хресті яке Провидіння Боже засилає на Вас.

На особенний спосіб буде о се благати Господа в день св. Патрона, щоби він випросив полегшення і сили за дальші праці, котрі у нинішних часах так потрібні на всі боки.

У нас нічого надзвичайного.

Що до праці около спільного катехизму, скільки виджу, не буде з того то, що я жадав і що так конечнім і потрібнім тримаю за всіх нас.

Тішуся що принаймній проповіді катехитичні запроваджені. То великий крок наперед. Лишень най то у праксі перепроводят.

Найсердечнійше во Господі поздоровляю і всего добра від Господа прошу і бажаю.

Крижевці в день св. Єкатерины [7 грудня] 1933.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 126.

1934 РІК

Лист № 80

Христось воскресє !

Ваша Екссцеленция !

Як Господь позволить, то буду у Львові на слідуючу середу 18/IV. о 6:43 рано.

Тягне мене до Вас любов, щоби поговорити о Катехизму і о другий важних справах.

Прошу о св. молитви за щасливу подорож.

Во Господі поздоровляю і всего добра бажаю.

Крижевці, день 11/IV.[19]34.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 127.

Лист № 81

Ваше Високопреосвященство !

Засилаю пісμο під % котре мене дуже здивовало. Не думаю бажаня виповнити, але прошу о совіт, що ту дальше зробити.

Через Нунціятуру В[исо]к[о]пр[еподобний].о[тець]. Ігумен[Климентій Шептицький – ред.]має дістати за [отця Янка – ред.]Шітрака 5000 \$. Єсли о[тець]. Ігумен там прошу повідомити о тім.

В Господі найтеплійше поздоровляю.

Križevci, дня 27/V.[19]34.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 128.

Лист № 82

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Ваша Ексселенція !

На пісмо відписую:

На розумію жаданя о[тця]. Думки[?]щоби ще 200 зл. дістати. Він дістав пашпорт за 120 зл. як о[тець]. Левицкій[?]каже за дорогу не потребує 400 зл. Для того прошу не давати більше, бо я не маю звідки повертати.

Не буду міг користати відпочинок у Ексселенції, бо не маю грошей.

Прошу о св. молитви.

Во Господі здоровлю.

Крижевці, дня 12/VII.[19]34.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 129.

Лист № 83

Рим дня 27/Х.[19]34.

Ваша Ексселенція !

За желаня Господь нехай винагородит сторицею!

У нас тяжкі часи. Приїхав єм до Риму на ординацію двох моїх богословів, а не меньше щоби від Господа випросити потрібні ласки у нинішних тяжих часах. Знаю що і у Вас не меньше ворогів роблят і для того благаю Господа о помічь спеціальну для цілої нашої Церкви.

Дуже ме тішит новий катехизм. Він нам много допоможе при вихованю наших вірних.

Боюся за наших у Босні: держава жадає від священників, щоби всі мали горожанство, а вони до тепер не хотіли о се просити і 7 їх немає горожанства. Що буде ще не знаю.

Коли буду у Св. Отця попрошу спеціальне благословення.

Во Господі здоровлю і всего добра желяю.

Ваш у Господі

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

Цілую руки і з високим і глибоким побажанням
кланяюся Ексселенції

о[тець]. Ілля Ванчик,
парох в Миклушевцях у Югославії.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 130.

Лист № 84

†

Ваша Ексселенційо !

Прошу за день св. Ангела прийняти найсердечніші желаня по отвітованю св. Андрея як для Вас так і для метрополії.

Усміляюся попросити щоби сте від заслуг за свої терпіння одну часто жертвовали за нашу епархию, бо у нас тепер дуже тяжкі часи. Потребуємо надзвичайні помочи з неба.

Тішуся, що сте набрали нові сили за дальші праці. Нехай Господь дальше провадить!

В Господі найтеплійше здоровлю.

Крижевці, дня 5/ХІІ.[19]34.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 131.

Лист № 85

†

Ваша Ексселенція !

В день і в ночі не маю спокою і мушу перед Вамі відкрити ту рану. Сими днями відпав від віри бувшій мій богослов, Виславській[?], котрий був 2 роки у Львові. Не був нашим пітомцем у малої семинарії. Не можу знайти причину. Думаю, що вона буде у тім, що батько материялно пропав – закупив много землі у Босні і не може дальше. Бідний той розголошує як коли би він то зробив під впливом о[тець]. Костельника[Гавриїла– ред.]. Боюся о тім і напімнути щось о[тцю]. К[остельнику]., бо не можу того вірити. Прошу В[ашу]. Ексс[еленцію]., если будете могли і за добро уважали деякім способом ту справу розглянути, або мені дати вказівки, як би я міг ту щось зробити. Чи отверто написати до К[остельника]. ?

Прошу може СС. Вас[илиянок]. видати розказ нехай моляться спеціально за витримання наших у вірі. Буря велика.

[Крижевці] 5/ХІІ.[19]34.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 132.

1935 РІК

Лист № 86

Ваша Ексселенція !

З нагоді празника над празниками засилаю смиренний привіт для Вашої Ексселенції як і для цілої провінції Вашої, а не менше і цілого нашого народу:

Христось воскресє!

Христось най помагає Вашої Ексселенції носити тяжкі хресті і ускорить воскресення!

З цілого сердца поздоровляю.

Прошу о св. молитви.

[Крижевці] 20/IV.[19]35.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 133.

Лист № 87

Єпископська кругла печатка

Križevci, dne 18/VI.1935.

Ваша Ексселенція!

Усміляюся попросити щобисте мене і мого о[тця]. духовного з Загребу Сегедия[Якима – ред.] прийняли до себе на відпочинок і може малу курацію. Ми би приїхали коло 20/VII. до Львова, як Бог дозволить.

Найсердечнійше во Господі здоровлю і прошу о св. молитви.

† О.Діонісій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 134.

Лист № 88

Христось воскресє!

Ваша Ексцеленция!

На цінне пісмо від 28/V.[19]35. сейчас відписую:

О[тець]. Латкович[Франьо – ред.]не є «тепер викаром для Босні». Він є Вікардя Бачки і Славонії – «Викар Осиечкий». На жаль за Босну держава не признала жадного викари епископского. Я його як Викара Осиечкого переніс до Бая Луки задля слідующих причин:

Як Викар Осиечкий має гарну плату і міг з тою платою отриматися у Бая Луки

Він все Українців дуже любив і більше для них зробив як котрий не будь Українец. Длятого я на него раховав, що зробит і у Бая Луки. І справді: збудував гарну капличку і купив парохияльний дім. За той дім і за капличку він сам зберав гроши і робив лутрию. Але то не було досить і він тепер зі своєї платні дає на довг місячно по 700 Д[инарів]. Довгу є ще тепер 183.754 Д[инарів]. коло 19.000ZŁ.

Всіх процентів з главного то є капитал за продані землі епархії. Я зрекаюся лишєн щоби ті наші люди мали парох[іяльний]. дім і церкву.

Єсли би я тепер переніс о[тця]. Латковича, то не лишєн що я зрікаюся процентів, але мушу і главне – той довг з свого звернути, а на жаль я не маю капиталу за се. Вірні за се не дают жадного гелера і не стараюся за се.

Крім того о[тець]. Латкович зістає до своєї смерти Викаром. Його наслідник був би звичайним священником, котрий буде по теперішньому діставав за себе місячно по 603 Д[инарія].

Ті вірні – бідні наші люди, котрі і до мене пісали і то саме жадали, стоять у руках наших ворогів, котрі проводят страшну кампанію проти св. соєдинєня на всі можливі діявольські способи. Наші люди того не видят бо їм юдини не дают видіти. Самі до церкви не ходят, хотят бути великі Українці, а о[тцю]. Латковичу берут за зле, як він отвертий Горват.

Дуже би мені було мило, як би Ексцеленция подали мені імена тих людей задля контролю.

Дуже много нам пошкодили і шкодят студенти на медицині в Загребі, котрі так само не хотят і не можут порозуміти тутейші обставини і закладают окремішні читальні проти читалням, які до тепер провадилися під оком священників. До тих читалєнь спроваджуют «Стрільчикових» людей, які суть агенті схизми і плачені. Стрільчикетсomp[ану].видают тепер проти Рідного Слова «Листок» повний діявольської ненависти на кат[олицьку]. віру і то розкидуют gratismежи наших

людей. Наші молоді того не видят і для них то не є нічого. Але о тих річах, як Бог дасть, устно коло 20/VII.

Ті медики не давно збунтовали людей проти о[тця]. Біляка[Григорія – ред.] і старалися о перенесення його. Той чоловік є Українець, але і католик, котрий і здоровля і жінку стратив у праці за тій нарід. Дуже є вже слабый але як не хотів пустити кооперативу і читалню тим людям, котрі не хотят там мати священників наших, то треба його знищити.

Маю великій клопіт зі священниками Українцями: заборонила держ[авна]. власть катихизацию провадити для тих, котрі не суть горожані тутейші, а таких маю 8. Побачу, чи буде можно ту щось зробити. Задля своєї коротковидности не хотіли перед тим статися нашімі горожанамі, бо жінки не дали, а тепер не можна. Вірні будут страждали і сам Бог знає, як то упорядкуємо.

Найтеплійше во Господі поздоровляю і прощу о. св. молитви.

Крижевці, дня 31/VI.[19]35.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 135.

Лист № 89

†

Ваше Високопреосвященство !

Я давно збираюся до Вас. Уже мав єм і визум польски, а не мож задля праці в двох епархіях. Але на всі способи буду старатися в найкоротшім часі посітити Вас. Тепер іду до Праги задля многих річей з Преосв[ященним]. Гебейом[Петром – ред.] звідтам на Конгрес до Любляни на 12-16. Потім посітити мушу декотри парохії, може і в Босні. Перед Успенієм маю охоту назад вернути сюда. Ту реколекції, і сто робіт, бо ту єпископ має робити, а други чекают.

Так довго не сміє зістати. Страдає одна і друга епархія.

Борба зі схизмою попускає. Як би у мене не було Максименка(Віталій, архімандрит, монах Російської Православної Церкви – ред.), тоби не було схизми. То є чоловік праці і знає терпіти. Але, Богу слава не іде дальше. Як би ту я мав ще 5-10 священників на диспозицію по волі, то би всьо скоро щезло. Штат ім много підспомагає, а особливо поодинокі парохії.

З другої сторони ті агитації ту пробудили дух католицькій, якого вперед не було. Господь має свої дороги.

Ваше Високопр[еосвященство]. жалуєся на страшні обставини у Вас. А цілий світ ? Де суть ліпши ? Чи були ліпши перед 1600 роками ? Господь всьо провадить, попровадит і нас. Не загинемо ще. Єсть ще у нас віри, хотяй і много людской слабости.

Думаю що спосіб писаня Ексц[еленція]. Хомишина(Григорій (1867-1945 рр.), єпископ Станіславівський (1904-1945 рр.) – ред.) жадного, або дуже маленке число двигне до роботи. Доводит до роспуки, а то зле. Господь терпить зло на світі, бо єсть і добра, що приноситься жертва Євхаристії і у нас за всі беззаконня наши. Пісати проти «Ниви» не поможе много. Ліпше буде основати в Станисл[авові]. одну високоцерк[овне]. ревію [журнал – ред.] і зовсім на боку пустити роботу «Ниви» а позитивно робити для добра Церкви і Народа. Зло було і буде. Мусімо лічити але не забивати. Добрай волі буде на обох сторонах. Як би хтось мог ті сторони звязати і вихоснювати, величезні би діла міг зробити.

Хотів бим з Ексц[еленцією]. поговорити о СС. Вас[илиянках].

Перед тим Словита була за 2 хори і Ексц[еленція]. а тепер чую зовсім інакше. Прошу най зостає по старім, а при СС. Студитках випрактиковати 1 Кор. Буде замишане і мало хосну. Або нови дома с тим отверають. Стари най затримают стару праксу.

Не буду дальше бо би не було причини та скоро спішитися до Вас. Серце уже давно тягне, але люди не дают.

Найсердечнійше в Господі поздоровляю і много добра від Господа прошу і жадаю.

Пряшів 4/VII.[19]35.

Слуга в Христі

† О.Діонисій.

ЦДІАУЛІ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуші 136-137.

Лист № 90

†

Ваша Ексселенція !

Найсердечнійше дякую за желаня !

Дуже би я був вдячний если би я міг дістати сорі-у[копію – ред.] відписи Ексселенції на СС. [Канони Канонічного Права – ред.]1154-1558.

Як Ексселенція думают:

Що до скасованя постів Різдяного, Петрівки і Спасивки ?

Як на скасованя середи ?

Чи не було би ліпше піст брати і у теорії як буває у праксі: не робити різницю межи [...] і [...] ? Хто то тримає у праксі ?

Що з празникамі святих, які у нас ще суть ?

Що з празником Всіх Святих ? У нас падає на неділю по Сошествію. Не потребуємо нового запроваджувати.

Чи не є для нас дуже небеспечний Канон 1162 § 3, п. 2 ! Латині того не маот і вони нас не будут пітатися а ми мусимо!

Во Господі здоровлю і прошу о св. молитви.

[Крижевці], 12/ХІ.[19]35.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 139.

Лист № 91

Ваше Високопреосвященство !

З нагоди празника Вашого Патрона засилаємо за Вас і за Вашу Митрополю як і за цілий Український нарід найсердечнійші желаня. Нехай Всемогучій і предобрий Бог допоможе Вашої Ексцеленції дочекати дні нової зорі Українського народа! На многая і благая !

Найсердечнійше во Господі поздоровляємо.

Загреб, дня 12/ХІІ.[19]35.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

О[тець]. Яким Сегеди,духовник

О[тець]. Ivan [...] Višošević

О[тець]. Венедикт Сабов ЧСВВ

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 140.

Лист № 92

†

Ваша Ексселенція !

Усміляюся попросити, щобисте на просьбу о[тця]. Легенького[Євстахія – ред.] так для него і для других дали відповідь, що не приймете назад жадного, поки не перебуде тут найменше 10 літ. Не можемо пустити той бідний нарід до рук схизматиків задля бажаня священничих жен, щоби вони могли у Галичині виховувати своїх дітей. На першім місці спасення душ тисяч осіб, аж потім взгляд людській.

По 10 роках, як Бог дасть мені тутейших священників, охотно і сам буду рекомендовати такі просьби.

Прошу дальше і то у своїм пісмі як відповідь написати: нехай всі берут горожанство югославске, щоби могли дітей катехизовати у школах. Коли будут хтіли вернутися до Галичини, Бог допоможе назад осягнути польске горожанство.

Министер внутришних діл обіцав дати кождому горожанство, лишень нехай дістане відпустку з польского горожанства.

Я покликав вже більше раз священників, щоби о се попросили, але вони не хотят се зробити, щоби могли вертати назад.

Задля того прошу о поміч генералну для всіх тутейших священників, щоби були священниками на першім місці.

Во Господі здоровлю і всего добра бажаю.

Крижевці, дня 18/ХІІ.[19]35.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 141.

1936 РІК

Лист № 93

Ваша Ексцеленція !

З нагоди 35-ліття вступлення на Митрополичий Престіл я підписую всьо що виказав в імени священства і вірних Преосв[ященний]. Никита[Будка – ред.] і прошу прийняти і від нас найсердечнійші желання за щаслившу будучність.

З висловом особливої пошани і любови оставаю

Крижевці, дня 27/І.1936.

† О.Діонисій,
єпископ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 146.

Лист № 94

Ваша Ексселенція !

На цінне пісмо сей час відписую:

Разом з Вашою Ексселенцією чекаємо і ми всі на руку Милосердя Божого що до запаленя цілого світа. З Риму повідомляють так, що є надії на спокійне рішення, хотяй то виглядає бесіда по сердцю більше як по розуму. Крім того у нас то явна тайна, що Франция потиснула Італию до війни і дали їй 5 міліардів франків пожички.

Дуже буду тішитися, если мені Господь позволит і сего року перебути з Вашою Ексц[еленцією]. у Підлютім. Для мене то був правий відпочинок.

Що до нещастного Павла[?]то прошу на деякій спосіб у газетах дати повідомлення, що я ані жадний другій для него не беремо відповідальність і не будемо платили жадних довгів.

Дуже боюся за тіх моїх хлопців у малої семинарії, щоби він і тіх дітей не зіпеув. Пісав ем до о. Ректора, але не маю від него жадної відповіді. При нагоді прошу спімнути о. Ректорові, най не позволяє зносин дітям з Павлом.

Найсердечнійше во Господі здоровлю і прошу о св. молитви.

Крижевці, дня 4/2.1936.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 142.

Лист № 95

Ч. 6315. 1936

Ваша Ексселенція !

У мене недавно першій случай позволення переходу на латинській обряд позволений и то від самой Конгрегації. Думаю на Конгрегацию вислати акт змісту, які під % пересилаю.

Знаю що у Вас того більше було і певно Ви протестовали против сего. Усміляюся попросити перепис такого одного акту, у котрим цитовані Декреті Ап[остольскаго]. Престола, котрі заборонюют перехід з одного обряду на другій без канонської причини.

Як Ексселенція уважают добрим, прошу мій акт надоповнити, кориговати і т.д.

Во Господі поздоровляю і прошу о св. молитви.

Крижевці, дня 20/II.1936.

† О.Діонисій,
єпископ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 144.

Лист №96

†

Ваша Ексцеленція!

Перепрошую, що аж тепер пересилаю желання за празник Пасхи для Вашой особи як і для цілої Метрополії: Христось воскресє!

Дуже прошу о слідуочу річъ subdiscretionē:

О[тець]. Костюк[Михайло – ред.], священник з Козарцу, був принят на 10 літ до Криж[евацької]. епархії. Преосв[ященний]. Хомишин[Григорій – ред.] пісменно обіцяв йому, що по 10 роках прийме його назад. О[тець]. Костюк дуже добрий священник і він би міг тепер ту осягнути горожанство без жадної. Має 2 синів, оден вже за гімназію. Але жінка наперає: вертати, вертати до Галичини.

Він просить мене о відпустку. Я не можу на підставі того обіцяння, яке я йому дав перед 10 роками, не дати йому відпустки, якої йому дав вже за просьбу до епархії Станиславівської. И на його просьбу я напишу, що годжуся на його відпустку. Але, если можливо, то дуже прошу, щоби Ексцеленція принаймій ще за рік віддалили прийняття, бо я його дуже потребую. Може за рік буде можливо щось зробити.

Так само дуже ургує о відпустку о[тець]. Слиж[Сигизмунд (Жигмонд) – ред.]з Дервенти. Він має 5 дітей і дуже слабе отримання, але він ще не окінчив свої роки, а має вже Югослав[ське]. горожанство.

Найсердечнійше во Господі поздоровляю і всего добра від Спасителя прошу і желаю.

Маю намірення на 9/V. поїхати до Риму на виставу.

Чи Ексцеленція маюот щось, щоби я міг упорядкувати ?

Чи би не міг о[тець]. Ігумен[Климентій Шептицький – ред.]зі мною приїхати ?

Що буде з нашою Конференцією ? Час би було розділити предмети до оброблення.

Ще раз: Христось воскресє!

Прошу о. св. молитви.

Загреб, 18/IV.[19]36.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[оп].

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 162.

Лист № 97

Ваша Ексселенція.

Вчера вернув єм з Риму і сей час відписую на цінне писмо від 8/V.1936 у справі с[естри]. Василії.

Я до тепер не давав по зволення, бо єм думав, що то у ней дочасна антипатія против одной або другої тутуйшої Сестри, котра з часом перейде, як сестра ступить до правої праці межи своїм народом. Али коли Ваша Ексселенція думас на підставі релаций тамтїйших Сестер і витревалости С[естри]. Василії, що у неї праве покликання до контемплативного життя, я сей час даю своє благословення, вислухавши і тутейші Сестри.

Що би справа С[естри]. Василії була дефинитивно докінченна і вона осягла повний спокій на новім місці, годжуся, щоби була і інкардинована до нового контемплативного монастиря, если Ваша Ексселенція тримас то можливим на основі права і монастирских Правил нового контемплативного монастиря, по яких мают нови Сестри жити.

Перепоручаючи себе і єпархию до св. молитов зістаю з найглибшим почитанньом

Крижевці, дня 22/V.1936.

† О.Діонисій,
єпископ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 147.

Лист № 98

Ваша Ексселенція !

Вистава в Римі дуже гарно представляється. Шкода, що наші пізно всьо вислали і не вислали деякого міцнійшого чоловіка, котрий би був всьо упорядкував, так як то зробили другі народі. Я у Конгрегації нашої просив за інтервенцію в тім напрямі і вони обіцяли али річ передана о[тцю]. Каралевському(Кирило Королевський (JeanFrançoisJosephCharon) (1878-1959 pp.), Прокуратор при Апостольській Столиці – ред.), котрий на свої окулярі дивиться на українські справи.

Не міг ем порозуміти дорогу того Німця з Берліну, котрому В[аша]. Ексселенція дали свою картку. Пришла мені гадка, чи не є то висланец большевиків. Він тепер подорожував до Гиспанії [Іспанії – ред.], потім до Африки, звідтам до Франції і т.д. А для чого. Може має за много грошей.

Св. Отец виглядає о много слабшій від минушого року. Нашим кардиналом має зістати Француз бувшій префект бібліотеки.

Во Господі здоровлю і всего добра бажаю.

Крижевці, дня 22/V.1936.

† О.Діонисій,
єпископ.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 148.

Лист № 99

†

Ваша Ексселенція !

Усміляюся прийняти покликання до Вас на відпочинок. Я у о. Мудрого[Михайла, пароха Руського Керестуру – ред.], котрий тяжко хорий. Звідси іду на Велеград а звіттак коло 20/VII. буду у Львові.

Прошу о св. молитви.

Во Господі здоровлю.

Р[уський]. Керестур 14/VII.[19]36.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

Exsclentia!

Болящи поздоровляє болящого и проси од Господа здравие і вся благая! Пр. Др. [...] отходит од нас п'ятницю 17.VII.

Пропоручит єго до Молитов

Мсгр[Монсиньор – ред.]Мих[айло]. Мудрий, парох

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 149.

Лист № 100

ПОШТОВА КАРТКА

«З BARI – BASILICA DI S. NICOLA»

†

Прошу прийняти з гроба св. Ніколая поздоровлення і бажання всего добра.
Дуже гарний тиждень.

Барі 19/9.[19]36.

† О.Діонісій,
еп[ис]к[о]п.

[...]

P. PlacidoDeMeester, OSB

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 150.

Лист № 101

ПОШТОВА КАРТКА

†

Ваша Ексселенция !

Як Господь поблагословит, то буду у Львові в суботу 21.10.

В день 25/VII.

Во Господі здоровлю.

[Місце не вказане – ред.] 23/VII.[19]36.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш151.

Лист № 102

†

Ваша Ексселенція !

З нагоди дня св. Ангела прошу прийняти найсердечніші желання так для Вашої особи як і для цілої Вашої Метрополії. Нехай Господь по отвітованю св. Патрона поблагословить всі хресті і хрестики Вашої Ексселенції, щоби вони принесли і випросили великі ласки з неба так для Вас як і для всіх соєдинених і відділених. Хотяй добре знаю великі Ваші терпіня, але знаю і великі потреби нашої св. Церкви і для того усмілюся висказати бажання:

На многая і благая !

Найсердечнійше во Господі поздоровляю.

Крижевці, дня 10/ХІІ.[19]36

† О. Діонісій,
еп[ис]коп

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 169.

Лист № 103

Ексселенція !

Пересилаю від % пісмо о[тця]. Слижа[Сигизмунда – ред.], котрий просив перенесення до Вашой архиепархії. Я згодився inprincipsis. Але я не можу його випустити на весну, бо не маю з ким заступити його парохію. Єсли на 1/V.1937 будут усунені всі священники з Галичини, котрі не маюг горожанства, то лишаться слідуючі парохії без священників:

Козарац, понад 1000 душ. – о[тець]. Костюк[Михайло – ред.]не просив горожанства.

Лишня [Лішня – ред.] - // - о[тець].Іакимів [Михайло – ред.] - // -

Ст[ара]. Дубрава - // - о[тець]. Думка[Тарас – ред.]просив горожанство.

Камениця коло 600 - // - о[тець]. Легенький[Євстахій – ред.] - // -

Сердовичі - // - 8000 - // - о[тець].Матус[Стефан – ред.] - // - йому обіцяно.

Деревента - // - 800 - // - о[тець]. Слиж [Сигизмунд – ред.]має горожанство, але задля фамілії втікає.

Як Бог поблагословит, то я надіюся, що дістану 2 священників кінцем шкільного року. Для того прошу, если буде о[тець].Слиж писав, відповідь йому дати: коли дістане формалну відпустку з Крижовец. Маю надію, що му буду міг дати коло 1/VIII/1937.

Крижевці, дня 26/XII.[19]36.

† О. Діонісій,
еп[ис]коп

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 170.

Лист № 104

†

Ваша Ексселенція !

Дуже жалую, що я скорше не знав за торжество Рутского и я би був приїхав. В тім часі не міг єм того зробити, бо не позволив министр финанції [финансів – ред.].

З нагоді зближення Свят Рождества Христового и Нового Року пересилаю найсердечнійші желання так для Ексселенції як і для цілої Метрополії.

Господь нехай дальше допомагає носити тяжкі хресті і свої і своїх!

Найсердечнійше во Господі поздоровляю і всего добра желаю.

Крижевці, дня 26/ХІІ.[19]36

† О. Діонісій,
еп[ис]коп

Verbalis %

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 171.

1937 РІК

Лист № 105

Ваша Ексселенція !

Прошу прийняти з нагоди праздника Воскресення Христа Господа найсердечнійші желання.

Христось воскресє!

Крижевці, 24/4.1937

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

P.S.

Просьбу о[тця]. Слижа[Сигизмунда – ред.] рекомендую.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш154.

Лист № 106

Ваше Високопреосвященство !

Як Бог дозволить, то в четверь по полудню 16:37 приїжджаю до Львова з одним румунським нашим священником. Прошу Ексцеленцію нас до себе прийняти.

Во Господі найсердечнійше поздоровляю.

Познань 28/VI.[19]37.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 155.

Лист №107

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Ваше Високопреосвященство!

З нагоди празника Вашого Патрона прошу від мене як і від препозита Шаятовича[Даниїла – ред.] прийняти найсердечніші желання.

Тішуся, коли бачу як Ваша Ексцеленція прикована до крисла і у так високих роках розвиває на всі боки таку гарну працю. Дякую разом з Вашою Ексцеленцією за таке Боже благословення над клером, котрий з дня на день все ліпше розуміє свою задачу і працює по волі св. Церкви.

Просимо прийняти тепле во Господі поздоровлення з препорукою до св. молитов.

Крижевці, дня 7/ХІІ.[19]37.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш156.

Лист №108

Ваша Ексселенція !

Фірма «Виноград» замовила у нас літургічне вино і то вагон від 100 бочок по 100 літер. Віно би було вже вислане, як би не було потреба правити 100 літрових бочок. За 2-3 тижні то буде готове і вино вислане.

Епархия Дяковска від мене бажає мати як посередника запевнення що до [...] і кредитної спосібности фірми «Виноград», котра обіцяла платити у 3 місяцях за вино і бочки.

Прошу смиренно дати мені таке запевнення, хотай я маю осібну певність що до кредитної спосібности фірми.

Во Господі здоровлю.

Крижевці, дня 7/ХІІ.[19]37.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш157.

Лист №109

Бланк з єпископським гербом і кардинальським капелюхом.

Ваша Ексселенція!

З нагоди Різдвяних Свят і Нового Року пересилаю найсердечніші желання для Вас і для цілої метрополії.

Був єм в Римі сімі днямі задля Преосв[ященного]. [Василя – ред.] Такача. Він там закликаний. Здаєся що є намірення єго перенести на Підкарпаття або до Гайдурога на Угорщину.

Тяжку скаргу вислано на Преосв[ященного].[Олександра – ред.] Стойку. Не знати як сей вопрос скінчиться.

Тепер би мав бути рішений вопрос єпископа за Марморощину. Пропонував єм о[тця]. [Олександра]Хиру(1897-1983 рр.), каноніка і ректора богословії у Ужгороду. За случай перенесення Преосв[ященного]. Стойки думаю що би одинокий був спосібний за столицю у Ужгороду як першій метрополит монс. Волошин (Августин (1874-1945 рр.), греко-католицький священник, президент Карпатської України (1939 р.) – ред.) директор [...] у Ужгороду. Він вдовец бездітний, але працьовитий і повний характер. Знаю його давно.

Недавно помер в Загребі метр[ополит]. Бауер[Антон – ред.]гарною смертю, якщо було и життя красне. Він перед смертю пару літ мав молодого [...] cumiure-successionis [з правом наслідства – ред.]. По смерти не було жадного тертя.

Буваючи в Римі чув єм з одної сторони що при Амбасаді Польской глядают Ексселенції помічника, не знаючи cumiuresuccessionis. Прошу, о скілько можут Ексселенція, нехай і сей вопрос упорядкуют. У нинішних часах річ надзвичайно важна. Кард[инал]. Tisserant(Євген Тіссеран (Eugène-Gabriel-Gervais-Laurent) (1884-1972 рр.), секретар Конгрегації у справах Східних Церков (1936-1959 рр.) – ред.)певно буде помагати.

Найсердечніше во Господі поздоровляю і всего добра бажаю. Перед авдієнцією у Св. Отца на серцю носив єм Вашу Ексселенцію задля благословення.

Прошу не забути і на мене у св. молитвах.

Під % висилаю пісмо о[тця]. Майка[Іпатій Іван ЧСВВ – ред.] з Аргентини. Прошу дозволити Сестрам на виїздъ.

Крижевці, дня 29/ХІІ.[19]37.

† О.Діонісій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш158.

1938 РІК

Лист №110

Ваша Ексселенція!

На пісмо відписую:

Нині написав єм і закликав того пана під титулом, котрий може його звідтам його вірве. Не знаю, що школи скаже: чи його звідтам відпустят.

Чи Ексселенція відписали на мій вопрос за фірму «Виноград»? Дуже прошу. Вино дістали дуже дешево від Дяковського єпіскопа.

Так само знова рекомендую СС. Вас[илиянкам]. за місію до Аргентині. Зі Загребу СС. Винкентинкі там вже шесту легию посилаю и там вже отверають новицият. Дуже хваляться, що робота гарна і іде ліпше як у нас. А у часу нещастя ту будут мали куда подітися. То сама і за нашій сестри Вас[илиянка]. буде добре. Крім того місії були все від Бога особливійшімі ласками провадження.

Великі ласки від Христа Спасителя за Різдво як і за цілу 1938!

Во Господі поздоровляю і всего добра желяю.

Прощу о св. молитви.

Крижевці, 4/І.[19]38.

† О.Діонисій,
єп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш159.

Лист №111

†

Ваша Ексселенція!

Прошу прийняти мої горячі желання у тих тяжких часах, щоби Господь через особливіші свої ласкі допомагав і Вам і цілому Українському народу витримати до кінця на доброї дорогі!

Бажано у Календару на 1939 рік принести о Флорентискім Соборі найголовнійші річі.

Дуже прошу вислати мені фотографії кард[инала]. Исидора як є у Вас Бессарийона за наш Календар.

Так само прошу, як можливо, скликати з'їзд єпископату може за осінь сего року. Кард[инал]. Тиссеран[Євген – ред.] дасть деякі добрі Інструкції за працю у тих тяжких часах. Єпископі дістанут скріплення за витримання. Одинокій Бог знає, чого дочекаємо в тим і слідуючим році.

Найсердечнійше поздоровляю і від Господа всего добра бажаю.

Крижевці, дня 13/ІІІ.[19]38.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 160.

Лист №112

†

Ваше Високопреосвященство !

Прошу прийняти найсердечніший привіт за себе як і цілу Метрополю з нагоди Христового Воскресення:

Христось воскресє!

Сердечно дякую за фотографії!

Загреб, 20/4.[19]38.

† О.Діонісій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 163.

Лист №113

Ваше Високопреосвященство !

У Станиславові що до скликання еписк[опської]. конфер[енції]. я попросив Преосв[ященного]. Григория[Хомишина – ред.], але дістав єм відповідь, що він на основу нашої постанови має лишень право предсідати [головувати – ред.], коли Ексц[еленція]. митрополит заперечений, а не має право Конференції скликати. То право має лишень Ексц[еленція]. Митрополить.

Дуже жаль йому було задля неприємностей, які має Ексцеленция.

На всіх других місцях було всьо у найліпшим порядку.

Завтра вертаю на Підкарпаття і звідтам дому.

Ще раз дякую за всьо. Господь нехай винагородить!

Дрогобичь, 13/VII.[19]38.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 164.

Лист №114

ПОШТОВА КАРТКА

«Михайловци: Монастир Редемптористов»

†

Ваше Високопреосвященство !

На 30/VII. буду у Львові. Звідтам полагоджу свої річі. Прошу перед від'їздом дозволити на пару днів ступити до Вас з моїм секретаром. День приїзду пізнійше напишу.

Всього добра від Господа бажаю.

Чернеча Гора [Мукачево – ред.] 18/VII.[19]38.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 165.

Лист №115

†

Ваша Ексселенція !

Провидініе Боже дає мені нагоду частійше бувати у Галичині. Дуже много разів я зі страхом правлю там Службу Божу, бо оскільки я можу судити, там єст дуже много ненатурального вина. Дослідно Служба Божа з таким вином не є важною. Коли говорив єм і тії справі з поодинокімі – особливо монахамі, діставав єм відповідь: «Ми правимо з вином, яке дістаємо. Єпископі наші мают на се уважати ...» Я єм переконання, що та справа дуже важна і щоби – усміляюся написати – Ваша провінція мусила мати свою півницю для церковного вина і сама директно спроваджувати церковне вино так як роблят по других кат[олицьких]. краях, де лекше дістати натуралне вино. Так напр[имір]. має архієпископ у Оломувцу таку півницю і всі священників мусят звідтам брати службове вино. Самі священників провідники сеї півниці купуют то вино з директних жерел і мают повну певність що таке вино не є фальшоване. Архієп[ископ]. Пречан(Леопольд, Архієпископ Оломувскі і Митрополит Моравський (1866-1947) – ред.) більше раз висказував о тім свою гадку словами: «На часу смерті буду спокійний, що Служби Божі у моїй архієпархії були добрі».

Коли я старався о вино, яке я вислав Цимбалістому[?], я думав, що у Вас вже єсть, або тепер основана така півниця для службового вина під доглядом єпископату, і я дуже тішився, що всі Служби Божі межі нашим народом будут певні, і через се нарід Українській дістане більше Божого благословення особливо у тіх катастрофалних часах.

З пісма Вашої Ексселенції бачу, що священство не бере ту справу досить серйозно і що вони подібно судять так як і монази о тої справі. Як є написано на фляшкі, що є вино натуралне – службове, то вже досить. Я думаю, щоби священники самої архієпархії Львівскої могли без всякої трудности розібрати се вино, котре є певно службове і з ним правити Службу Божу, а тамте, котре ще мают, вихосновати на другі цілі.

Але если то не іде, то най дієся так як Ексселенція пишут. Мене то дуже болить, не задля грошей, котрі я готовий сам платити, хотяй я у тяжкім матеріялнім положенню, але задля самої ідеї, яку споминаю.

Ваша Ексселенція зробили до тепер великі діла для Українського народу. Усміляюся попросити: отворить ще і півницю для службового вина і най будут всі священників обов'язані лишь з тої півниці заберати службове вино, і я маю надію, що буде більше благословення Божого над Укр[аїнським]. народом.

Найсердечнійше поздоровляю Ваше Ексцеленцію і прошу о св. молитви.

Крижевці, на праздник Рожд[ества]. Пресв[ятої]. Богородици [21 вересня] 1938.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 172.

Лист № 116

ПОШТОВА КАРТКА

«PiusPP. XI»

†

Ваше Високопреосвященство !

З гроба св. Петра пересилаємо Вашої Ексселенції привіт з найбільшими бажаннями всего добра так для Вас як і для цілої Метрополії.

Рим, 6/XI.[19]38.

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

о[тець]. Й[осафат]. Лабай ЧСВВ

о[тець]. Т[ит]. Галущинський ЧСВВ

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 165.

Лист № 117

ПОШТОВА КАРТКА

«Roma – Basilica di San Paolo»

†

Вашої Ексцеленції пересилаю ще раз поздоровлення з гробів св. Петра і Павла з благословом св. Отця підписаний обтягарований з новим хрестом Апост[ольського]. Ординарія і дочасного Администр[атора]. Подкарпатської України і смиренно просить о поміч з молитвами!

Рим, 19/XI.[19]38

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

Митрополит Андрей власноручно, після отримання цієї вістки написав:

«Дістав сю історичну картку 24/XI [19]38. Відписав 25/XI [19]38 † Андрей»

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 14.

Лист № 118

†

Ваша Ексселенція !

Нехай буде мені дозволено переслати найсердечніші желання за день св. Ангела з Карпатської України. Нехай Господь уділить Вашої Ексселенції побачити у більшій мірі розвій того, що я ту тепер бачу.

Для Вас і для цілої Метрополії пересилаю у своїх молитвах до Господа прозьба о помічъ на всіх полях.

Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα !

З найвищою пошаною: Прошу ся о св. молитви.

Хустъ, дня 2/ХІІ.[19]38

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

٪ Verbalis

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 167.

Лист № 119

†

Щоби я міг ту положити добрі фундаменти ліпшої будучності Укр[аїнського]. Народу, потрібні суто добрі підручнікі катихетичні. Усміляюся для того попросити Вашу Ексцеленцію щоби есте дали вислати 100 екз[емплярів]. Божої науки по найнісшої ціли.

Дальше прошу щоби оден банк, або книгарня, або Ординарият виробив собі свій конто в Хусті чи в Подкарпатському Банку, чи десь інде, щоби ми могли гроші до Вас пересилати і купувати потрібні книги.

Книги прошу посилати у малих пакунках по 2 к[і]л[о]гр[ам].

Хусть, дня 2/ХІІ.[19]38

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 168.

Лист № 120

Ваше Високопреосвященство !

З наближачимся днем свят Христового Рождества і з Новим Роком складаю найгорячіші желаня як для Ексселенції так і для цілої провінції, а не меньше для цілого Укр[аїнського]. народу.

Най Господь прикратить дні терпінь і уділить свою силу всьо вихосновати на добре вічне і дочасне!

Що до будучої Конференції з моєї сторони я готовий приїхати до Вас, а так певно і Преосв[ященний]. з Підкарпаття. Єсли трудно поза Ваші краї, прошу перемінити план і скликати або до Львова, або до Стан[іславова]. або Перем[ишля].

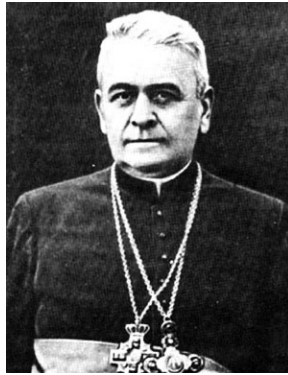
В Господі найсмиренийше поздоровляю.

Съ нами Богъ!

[Без вказання місця і дати – ред.]

† О.Діонисій,
еп[ис]к[о]п.

ЦДІАУЛ, фонд № 358, опис 1, справа 161, аркуш 173.

Гаврііл Костельник

Борис Кудрик

* Посилання на фотографії наведено на статтю професора Ганни Карась зі сторінки 62.

Анна Лимич (Войнарович)
Поетеса, прозаїк, публіцист¹

РОДОВИЙ ШЛЯХ АНДРІЯ ЛИМИЧА

Український і Хорватський період діяльності Андрія Лимича

Лікар Андрій Лимич (1951–2016) – дослідник, історик і засновник і голова першої в Україні родинної організації – Всеукраїнського «Фонду роду Лимич», автор книги «Ми Рід Елеми», Глава роду князь Андримир, – сибіряк за місцем народження, лікар-рефлексотерапевт.

Хорватський період діяльності Андрія Лимича розпочався у грудні 2004 року. Як на сьогодні, то минуло двадцять років. Одразу ж варто наголосити, що саме Хорватія стала для глави роду та й усіх п'яти тисяч українських Лимичів вражаючою несподіванкою, «подарунком долі», як не раз називав це відкриття лідер родової справи в одній із найбільших європейських країн – Україні.

Ось так усе свідоме життя одна неординарна людина змогла покласти на пошуки власного роду, його ідентифікацію, історію, генеалогію – складання півтораметрових генеалогічних схем для півтисячі родин, визначення походження і значення власного прізвища Лимич (Limić). І це – Андрій Лимич. Подібних йому немає.

Анна Лимич

Висока ціль перетворила його зі звичайного українця з хорватським прізвищем на людину-патріота своєї глибоко гуманітарної, просвітленої родової ідеї, яка зародилася в ньому, мабуть, разом із його народженням.

¹ Автор і упорядник близько 30 книг для дітей і дорослих. Лавреатка п'яти престижних літературних премій. Нагороджена Золотою медаллю української журналістики та медаллю НСПУ «Почесна відзнака». Прессекретар «Фонду роду Лимич» (2000–2016), упорядник і співавтор Родової книги «Ми – Рід Елеми» (2019 р.)

Так, Рід – був його невиліковною, але життєдайною хворобою, з якою він жив і якою живився, якою він радів і яка забирала у нього все, що може давати людині час і сам Бог.

Народився Андрій Лимич у далекому Сибіру, в с. Довгий Міст Красноярського краю, в україно-румунській родині політв'язнів – «ворогів народу». В Україну успішний лікар приїхав у 1982 році. Нав'язлива ідея дізнатися про тасмичне походження прізвища Лимич, знайти свій рід, бути ближче до рідної землі вивела його на дорогу... додому, в історичну Хорватію.

Так серйозно і скрупульозно досліджувати свій родовід Лимичів він розпочав у 1995 році. А вже у 2000-му організував у Рівному I Всеукраїнський з'їзд роду Лимич і став головою першої в Україні родинної ГО «Всеукраїнський фонд роду Лимич» (фонд – база даних про рід). Далі, з інтервалом у чотири роки, ним було проведено ще три з'їзди – два на Львівщині (2004, 2012 роки), де проживає більша частина людей, і один в Республіці Хорватія (2008 рік), на історичній прабатьківщині давнього, як виявилось, королівського роду.

Усі роки активної діяльності цієї спільноти (2000 – 2016 рр.) ні на мить не припинялася робота, пов'язана з дослідженням її історії, з гуртуванням, як мінімум повної, одностумної, великої родини: у кожному з 500 українських сімей писалися і надсилалися Родинні листи та вітальні листівки, віталися з днем народження всі його члени.

А ще – були встановлені величні символи «Корінь роду Лимич» (колишне с. Лікоть, 2000 рік), «Доля роду Лимич» (с. Гарячківка, 2003 рік), «Знак роду Лимич» (Рівне, 2003 рік). Ці знаки, як зазначав голова роду, завжди випромінюватимуть у Всесвіт свою потужну енергетику, вони – детонатори продовження і вічності людського життя на Землі. Навіть коли земне життя людини припиняється.

І нині такому розкішному генеалогічному дереву, як рід Лимич (Limić), аналогів немає ніде в світі. Андрій Лимич спробував і об'єднав в одне ціле – минуле, теперішнє і майбутнє свого віднайденого спочатку українського селянського, згодом – давнього хорватського роду.

Могутній поклик роду, закладений в його генетичну пам'ять, посправжньому сотворив чудо. Приміром, у 2003 році доцент кафедри української мови і прикладної лінгвістики НУ «Львівська політехніка» Ірина Фаріон констатувала: «Цей чоловік зрозумів, що прізвище – вмістилище цілого роду, код нашої нації, наш духовний паспорт. Якщо ми здатні прочитати власне прізвище, ми здатні прочитати сутність свого народу. Прізвище – це оберіг, під яким ми перебуваємо протягом життя. Із власного імені та прізвища обов'язково виростає єдине найдорожче ім'я – Україна».

Архіви, бібліотеки, спілкування з провідними науковцями – істориками та мовознавцями України, десятки версій та гіпотез, подільська та галицька генеалогічні гілки... – все це збиралося, наче дорогоцінні крихточки. Послідовно виконувалися поставлені завдання, додавалися нові й нові. І, між іншим, мрії Андрія Лимича, залежно від їх часу, протягом усіх років збувалися, але щоразу трансформувалися і набували все більш об'ємного значення. Таким дивним чином

з'явилася і хорватська гілка, яку дослідник вивчити не встиг.

Утопічності в родовій ідеї, як дехто прогнозував із заздрощів, не виявилось, натомість виникла національна ідея, витоки якої – у житті попередніх поколінь, у безцінному досвіді, який передається через віки, у спільноті, що єднає і консолідує суспільство в народ, а народ у націю. Об'єднання на ґрунті родової єдності! Більше того: «Моя родова свідомість, – підкреслював Андрій Лимич, – проявила в мені безмірне почуття власної гідності. І суть не в тому, хто були мої предки, – вони просто були, а ми тепер усі знаємо їхні імена – ми воскресили їх із небуття».

На сьогодні про рід Лимич (Limić) є багато інформації, тільки в пресі – понад двісті публікацій, четверта частина з них – мої як журналіста, найточніші, бо я була поряд і фактично сприяла зростанню важливості саме цієї фамілії. Іноді мені здається, що я з радістю поставила на п'єдестал спочатку здібного, не заперечити, лікаря, а потім і голову своєї рідні. Він пишався досягнутим! Поряд із цим – зроблено близько десяти теле- і відеофільмів, побачила світ Родова книга «Ми – Рід Елеми» (два томи, 3000 сторінок, 5 кг ваги). Таких книг у світі насправді мало.

Головне – було розгадано таємницю прізвища Лимич (Limić), рід до купи зібрано і, цілком природно, як нагороду, голова отримав суспільний титул князя, яким, без сумніву, теж пишався. Не кожному ж у житті пощастить стати великим князем! А оте, здавалось би, сакральне запитання: «З якого я роду-племени?» відкрилося Андрію Лимичу несподівано і сенсаційно: «Із давнього хорватського роду, племені Елема – сина короля Мирослава».

І щоразу, якщо керуватися правилами буденного життя, його дії, і як лікаря-рефлексотерапевта і як очільника, можна назвати зухвалими та успішними. Приміром, Маркіян Лубківський, на той час Повноважний Посол України в Республіці Хорватія, зауважував: «Рід Лимичів об'єднує велика любов до батьківщини, до свого славного імені. Мені навіть важко вам передати, яке величезне значення має ваш приїзд для відносин між двома державами – Україною і Хорватією, для гуманітарного співробітництва між нашими країнами, для зближення двох держав. Однозначно ця подія увійде в історію як славний чин славного племені Лимич, які через століття повернулися на землю своїх предків. Схиляюся перед Вашою ініціативою, пане Андрію, перед Вашою самопожертвою, перед великим бажанням побачити землю своїх далеких попередників».

«Піти за межі», – улюблений вираз Андрія Лимича, яким він керувався завжди. А з цього приводу можна сказати, що як лікар – цей чоловік також ішов за межі, дотримуючись власних поглядів і знань. Мав авторську методику лікування від алкогольної залежності. Був відомий і за межами України. Був взірцевим у всьому, за що брався.

За прикладом роду Лимич, сотні зацікавлених людей серйозно зайнялися своїми родоводами, десятки подвижників видавали книжки про історії своїх династій. «На прикладі роду Лимич відбулося феноменальне дійство – відродження української національної свідомості, патріотизму і навіть альтруїзму... Подвижницька, патріотична праця Андрія Лимича, яка об'єднала тисячі людей в

один рід, варта наслідування для інших родин України». (Ярослав Швягла, голова Фондації дослідження Лемківщини, 2003 рік, Польща).

«Моя родова концепція, – підкреслював Андрій Лимич, – зводиться до визнання нової людини, спроможної підняти духовне над матеріальним. Якщо сім'я тяжіє більше до матеріальної цінності, то рід і нація – до духовної. Зрозуміти своє призначення на землі по-новому, пояснити іншим, у чому сутність і цінність родини, роду і Батьківщини – нові завдання. Дуже важливо простежити взаємозв'язок виникнення родових понять, які безпосередньо впливають одне з одного: від малого – до великого, від родового – до національного! Духовний шлях один – від малої сім'ї до великого роду, від роду – до нації».

Вивчаючи свій родовід і прізвище, Лимич натрапив на книги «Історія Югославії», «Енциклопедію Югославії», де ніби випадково бачить зазначене там прізвище Ліміс. І тоді ж його увагу привертають Балкани, появляються версії, яким чином пов'язані українські Лимичі з Югославією.

За п'ять років (1999 р.) у Львові, під час медичних курсів, займається у бібліотеці ім. Стефаніка і знаходить там Lemich – вільха зелена; у Львівському університеті ім. І. Франка знайомиться з науковцями Шустом Р.М. і Крикуном М.Г., з лемками Майчиком І.І., «імператором Лемківщини» Красовським І.Д., котрий дарує книгу «Прізвища галицьких лемків у XVIII ст. Відтак доля веде Андрія Лимича до Лемківської церкви: Іван Красовський, Андрій Тавпаш, Ярослав Швягла, інші, стають його друзями, яким він «покаявся привести рід Лимичів у Лікоть», колишнє лемківське село. «Ми – лемки!» – переконаний глава роду на той час через співзвучність прізвища з назвою етносу.

На I Всеукраїнському зльоті роду Лимичів (2000 р.) Андрій Лимич заявляє: «Відкриття історії Роду – повернення людей з полону безпам'ятства. Це досягнення для себе, – пояснював свою родову пристрасть дослідник, – а заслуга перед Родом у тому, що знайшов засоби та можливості поділитися усім цим з усіма. Заслуга й у тому, що не зупинився на власному інтересі. Матеріальні скарби, щоб зберегти, ховають, а духовні скарби, щоб зберегти, – роздають! Скарб знайдений однією людиною, але належить усім. Одна справа знайти, а інша – зберегти. Зберегти можна лише всім разом, тобто коли цей скарб стає надбанням усіх».

І ще трохи пізніше нотує: «Пошук, дослідження й управління Родом, служіння йому – захисний ритуал. Рід – це мій Бог, мій захист і надія! Це метафізичне, онтологічне розуміння мого служіння Родові. Це моя підсвідомість і герменевтика, це... і моє прокляття! Проклинати – означає заклинати, тобто кодувати на смерть, на жертву. Це – ритуальний захист на рівні самопожертви – заклинання, закляття! Однак це – і моя Доля!» Слово «Рід» пише з великої літери.

Чимдалі зміцнюються зв'язки з лемками: Лимичі – учасники з'їзду Лемків України. Знайомство з головою ВТ «Лемківщина» Олександром Венгриновичем і головою НКТ «Бойківщина» Любомиром Сікорою. Свято воскресіння Роду через кілька років перейменовуємо на Духовне воскресіння Роду Лимич. Цікаво, але саме лемки й привели Андрія Лимича в Хорватію, насамперед через чудову людину Теодора Фріцкі.

Часом чоловік і мене бере з собою до Львова. Особливо – на лемківські свята, буваємо у церкві Св. Володимира і Ольги в Шевченківському Гаю. Цього ж року ми є делегатами III Всесвітнього форуму українців, і моя перша солідна публікація «Три століття українському селянському роду Лимич» у спецвипуску журналу «Український світ», який виходить за допомогою «Товариства зв'язків з українцями за межами України».

Усе складається згідно з задумом. Потрапляє на очі (2003 р.) сенсаційний для нас матеріал «Карпатські Бойки і їх родинне жите» про родину Лимичів, звичаї якої дуже нагадують балканські, його писав Іван Франко з дружиною Ольгою: «...О початку села Ліктя нема ніяких вірних переказів. Майже третю часть села займає родина Лимичів, котра ділить ся на три галузи: Огородників, Мельників і Муликів. ... усі носять одну спільну назву Лимичів, значить, належать до одної родини. ...А на послідок чи не дає той звичай задружного життя якої небудь підстави до етнографічного зближення наших Бойків з Сербами і Хорватами, котрі, як звістно, вже в досить пізній, історичній добі вийшли з карпатських гір до своєї нової вітчизни?»

І це була лише звістка, натяк на Хорватію, перший вказівник, де потрібно шукати Лимичів – на Балканах. Значно пізніше, у травні 2011 року, дізнаємося, що відомий науковець хорват Ватрослав Ягич був науковим керівником у Івана Франка. Тісний і дружній зв'язок великого українця і великого хорвата!

Зараз же, у кінці 2003 року, в Ужгороді проходить II Міжнародна наукова конференція, де відбувається важлива зустріч із професором Чучкою П.П., який віддає А.І. Лимичу обіцяні сторінки «Словника хорватських прізвищ», де зазначені Лемич, Лимич (Lemić, Limić). Цю книгу «Leksik presime hrvats» привезла п. Чучці П.П. – Оксана Тимко, аспірантка Загребського університету. Теоретично починався новий період в історії дослідження – з'явилися хорватські Лимичі!

Весною 2004 року, на наше прохання, мій друг, директор Рівненської обласної наукової бібліотеки Валентина Ярошук зробила запити до європейських книгозбірень на наявність усіх варіантів прізвища: Limich, Lymuch, Lemić, Limić. Відповідь із національної бібліотеки м. Франкфурт-на-Майні (Німеччина) надійшла у квітні і приголомшила: у книзі Б.Д. Грекова «Полици. Опыт изучения общественных отношений в Полици XV–XVII вв.» згадується прізвище Limić кілька разів.

Неймовірно! За легендою, тисячу років тому, в Далматинській Полици (нині Хорватія) жило плем'я Limići, яке пішло від Елему – сина короля Мирослава, вбитого в Боснії.

У жовтні цього ж року на Львівщині проходив II Всеукраїнський з'їзд роду Лимич. Почесні гості: делегації від лемків, бойків, науковці зі Львова Микола Крикун та Ірина Фаріон. Знаючи таки авантюрний характер Андрія Лимича,

пропоную III Міжнародний з'їзд роду Лимич провести у Хорватії. Він тут же загорівся такою, здавалося б, нездійсненою ідеєю!

Думка про Хорватію буквально перевернула все його життя, заповонила кожную клітинку його мозку, сповнила його якимсь новим потужним духом. Він став іншим! Я навіть пошкодувала, що все так повернулося, адже усі справи в Україні відійшли на задній план. Саме з цього часу в ньому прокинулася «легендарна пам'ять предків» і разом з тим непереборне бажання довести всім, що тисячоліття – не час, це ніби відбувалося вчора, або й сьогодні...

У січні 2005 року чоловік на всю стіну у великій кімнаті повісив карту Хорватії. Почав скрупульозно вивчати книгу Б.Д. Грекова «Полиця» і все, що пов'язане з іменем Елем: «Потрясіння: Елем – син короля! Елем є в Біблії: Ел – бог, Елима – волхв, Елима – проповідник. У Біблії в перекладі І. Огієнка: Елам-Елем – внук Ноя».

Відбувається знайомство з професором Яровим В.І., завідувачем кафедри історії слов'ян університету ім. Т.Г. Шевченка у Києві. Через науковця й письменника Анатолія Криловця налагоджує контакт із професором Ковальським в НУ «Острозька Академія», далі – рекомендація до Ю. Мисика в Києві. Докладніше вивчається й «Історія Югославії» Федора Леонтовича в бібліотеці Вернадського у Львові.

У Тернополі на Колегії ВТ «Лемківщина» А.І. Лимич знайомиться з ученицею професора Худаша М.Л. – доцентом Б.Б. Близнюк, котра написала дисертацію по гуцульських діалектах і звичаях. Етимологію «леміч» (вільха) А.І. Лимич зіставляє з рослинним варіантом прізвища Лемич (Лимич). Далі – знову Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського, штудірує книги Федора Леонтовича «Древнее Хорватско-Далматинское законодательство» (Одеса, 1868), і в ній є прізвище Лимич, читає книгу «Enciklopedija Jugoslavije», Zagreb.

17 червня 2005 року А.І. Лимич уперше відвідує Посольство Республіки Хорватія в Україні. У розмові йдеться про «Історичне повідомлення» (перекладачка М.Ю. Карацуба). Спілкування телефоном із професором, головою кафедри україністики філософського факультету Загребського університету Євгеном Пашенком, головою товариства «Україна – Хорватія», також додає оптимізму.

5 травня 2007 року для Андрія Лимича стало глибоко пам'ятним. Львів. Всесвітній Лемківський конгрес (СФУЛО), на якому – Андрій Лимич знайомиться з делегацією з Республіки Хорватія: «6 травня – день Св. Юрія, перед від'їздом запрошую хорватів на каву, розкладаю всі свої матеріали про Рід, розповідаю про хорватське походження. До мене підходить співголова Товариства хорватсько-української дружби «Хорватія – Україна» Теодор Фріцкі: «Я тобі поможу!» і переконливо тикає вказівним пальцем в мої, а потім у свої груди... Починається міцний зв'язок із хорватськими друзями – високо посадовцями.

На прохання А.І. Лимича офіційно відвідати Республіку Хорватія 18 вересня надійшли запрошення від голови громадської організації русинів і українців РХ Славка Бурди. Пишуться електронні листи п. Маркіяну Лубківському, голові Товариства хорватсько-української співпраці професору Євгену Пашенку, голові Координації української національної меншини в Хорватії Віктору Філімі з проханням про зустріч.

Із 28 вересня до 12 жовтня 2007 року глава роду Андрій Лимич – уперше в Республіці Хорватія: «У Загребі мене зустрічає Теодор Фріцкі, Славко Бурда і Мирослав Кірінчич. Зранку наступного дня в готелі приймаю душ – приємне відчуття звільнення з багатовікового полону моїх предків. Виїжджаємо машиною в Спліт, за кермом М. Кірінчич. Опівдні – знайомство з поличанами: малим князем Лукою Маричем, представником жупана – Петаром Лістешем. Увечері – неофіційна зустріч із жупаном Анте Санадером. 30 вересня зранку мікроавтобусом їдемо в с. Островіца, бачимо руїни будинку, де колись оселилися брати Елем, Крешимир і Тишимир після загибелі батька Мирослава (перекладачка Т. Мар'янович). Далі – містечко Гага. Маленька церква Св. Юра, найдавніша в окрузі. Майданчик, де обиралися князі і проводилися віче. Обід у Люції: національна хорватська страва – сопарник. Бачимося з великим Полицьким князем Петаром Родичем. Після обіду – Моліва, церква Господнього Вознесіння, близько перед нею – старовинний саркофаг з останками королевича Елема, майже 1000 років! Потрясіння! Взяли з собою землю з-під кам'яної гробниці.

Першого жовтня, якраз на сьому річницю Свята воскресіння Роду, купаємося в Адріатичному морі – освячення водою предків! Друге жовтня – засідання оргкомітету з підготовки зустрічі делегації українських Лимичів 1-3 жовтня 2008 року, говоримо про Музей роду Лимич. Наступного дня – офіційна зустріч з жупаном Сплітсько-Далматинської області Анте Санадером, прес-конференція, яка триває 30 хвилин, телебачення, ЗМІ. Порівняльний аналіз прізвищ свідчить, що 90% їх у Лікті – хорватські! Увечері відбувається перша історична зустріч із хорватськими Лимичами: Ведраном і Горяною із Кліса, живуть в Загребі, з Марією Лимич: «Усі Лимичі не від світу сього...». Заприятелювали з Йосипом, Блаженом, Маріо Лимичами. Вдалося проїхати екскурсією всією Хорватією до міста Марія Бистриця, подивитися Спліт, фортецю Кліс. 9 жовтня було підписано Листи про наміри».

28 березня 2008 року Єва Кіта надіслала архівні матеріали з Лютовиська (Польща). Пишеться лист-запрошення Анте Санадери і Теодору Фріцкі відвідати Україну з 11 по 21 квітня 2008 року. 17 квітня почесних гостей з хлібом-сіллю зустрічаємо в аеропорту «Бориспіль». Спілкування з Послом Республіки Хорватія в Україні Жельком Кірінчичем із дружиною, членами Великої ради Роду.

18 квітня два мікроавтобуси возять делегацію Києвом: офіційний прийом у Посольстві Республіки Хорватія в Україні, в Державному комітеті України у справах національностей і релігій (Олександр Саган). В Одесі ми о 22.00, А. Санадером, Т. Фріцкі і С. Сіромахою опікується В. Рябошапченко (з Лимичів).

Зі спогадів А.І. Лимича: «19 квітня – одеські Лимичі і гості побували на території Свято-Успенського собору, а п. А. Санадер свій депутатський значок

Сабору поклав на могилу Схимонаха Серафима. Далі – прийом у голови Одеської ОДА М. Сердюка. Потім – екскурсія Одесою. На виставу «Лебедине озеро» в Одеському оперному театрі білети на всіх наперед купили Віктор і Саша Лимичі. Усі щасливі і задоволені! Гості – також, 20 квітня вони відлетіли додому в Хорватію».

У травні в Ужгороді проф. Павло Чучка дарує словник «Leksik pres-ime hrvats», пишеться стаття за темою: «Ідентифікація прізвищ українських (Лемич, Лимич) і хорватських (Lemić, Limić)». За тим А.І. Лимич «Укрпоштою» відправляє лист Президенту РХ з проханням взяти під свій патронат Міжнародну зустріч 1-3 жовтня 2008 року, за два тижні надходить позитивна відповідь від п. Степана Месича (29.05.08.).

Андрій Лимич

Захоплення Хорватією, перспективи ближче познайомитися і поєднатися з цією чудовою країною давали надзвичайну енергію і насагу. Здавалося, що світ став зовсім іншим: світлим і привітним, як нескінченне небо, безмежним і поважним, як величне море, гордим і привабливим красою, як білі хорватські гори.

8 червня 2008 року, дорогою із Загреба до Львова, у Рівне завітала група журналістів із хорватської телекомпанії, керівник Крешимир Чоколич, разом зі Світланою Сіромахою, котра згодом стала його дружиною. Біля Покровського собору в м. Рівне А.І. Лимич дає інтерв'ю – як потомок білих хорватів. До нього приходить усвідомлення: фамільна історія починається від принца Елема, а передісторія – від білих хорватів. ціну...».

Багато сил і нервів забрала підготовка до III з'їзду роду Лимич – Міжнародної зустрічі Лимичів у Хорватії. З'їзд, по суті, розпочався 29 вересня у Миколаїві, куди з'їхалися учасники, далі – недовгі відвідини Стільського городища.

Перше жовтня 2008 року – Хорватія! Рано-вранці 5 автобусів зупинилися на першій стоянці. Огорнуло дивне відчуття теплого й ласкавого повітря, серпанок, неозоре поле. Далі – містечко Подстрана, хоча Великий князь Петар Родич уже чекає українську делегацію в Моліві, біля саркофагу Елема (за сценарієм), але графік уже збився. У Подстрані, на березі Адріатичного моря, – розселення по апартаментах. Після полудня – прийом від імені Президента Хорватії п. Степана Месича, увечері у великому шатрі урочисто-святкові збори, вручення українським Лимичам 300 посвідчень поличан товариства «Св. Юра»-Пріко. І це був перший день.

Другого дня українські Лимичі побували біля саркофагу Елема – першопредка і торкнулися священної кам'яної могили сина короля Мирослава. Церква Успенія Пресвятої Богородиці – тут свята меса. За тим – легендарна фортеця Кліс, і також – гостинний прийом рідних за духом хорватів. Третього дня буквально до кожного приходиться усвідомлення, що ця подорож до Хорватії – вагома історична подія, яка має бути записана в обох країнах у важливих документах. Церковними дзвонами зустрічає колишня столиця Полицького князівства – Гата. Біля Музею історії Полиці – офіційні особи, Повноважний посол України в Республіці Хорватія Маркіян Лубківський. Полицький князь Лука Марич-Бане повідомляє рішення Полицької громади про відкриття меморіальної дошки та Музею історії Роду Лимич. У виступах усі сходяться на тому, що українські Лимичі, нащадки королевича Елема, символічно повернулися на свою прадавню Батьківщину через п'ять століть. І відтепер Лимичі тут – свої, рідні, вдома! У другій половині дня відбулися урочисті вибори глави роду, ним беззаперечно став Андрій Лимич, князь Андримир. А загалом, цими воістину надзвичайними і пам'ятними днями в україно-хорватських урочистостях беруть участь Теодор Фріцкі, Славко Бурда, Петар Родич, Анте Санадер, Лука Марич-Бане, Маркіян Лубківський та інші хорватські друзі.

І далі темп на родовому шляху залишався досить стрімкий. Здавалося, мчить швидкісний потяг без зупинок, прямо, до неймовірно важливої та бажаної кінцевої станції «Республіка Хорватія», тривав передрук архівних матеріалів з Польщі, публікацій у пресі, протоколів звітно-виборних зборів і засідань... Я сиділа за комп'ютером як прес-секретар з єдиним бажанням завершити книгу «Ми – Рід Елеми»... Чому зараз я про це пишу? Минуло сім років, як тут з нами немає Андрія Лимича, а я маю болісну втрату і велике розчарування, бо ніби не стало і роду, якому було віддано роки життя, і мої теж.

Так ось, 12–17 лютого 2009 року Андрій Лимич – знову у Хорватії з нагоди 75-річчя п. Теодора Фріцкі, його день народження – 15 лютого. Зі спогадів: «14 лютого зранку за мною приходять п. Теодор і п. Міро, сідаємо в машину та їдемо в Карловац. Там – Муніципальний музей. Побачив давню археологічну знахідку: кераміка з «шаховою клітинкою», дуже цікава екскурсія. Знайомлюся з директором музею, який був нашим екскурсоводом. Приходить оператор Младен, приносить диски зі своїм відеофільмом про нашу подорож на історичну батьківщину, пропонує поїхати недалеко в населений пункт – Леміч Брдо! Потрясіння! Дорогою оглядали Музей під відкритим небом – збиті військові літаки, танки, гармати, поруйновані від пострілів і вибухів будинки – свідки минулої (1991-1995) війни. І ось нарешті – дорожній знак «Леміч Брдо», зупиняємося, фотографуємося, на зворотному шляху заїжджаємо в Каменське, в католицький монастир, нам сказали, що всі метричні книги перед війною вивезли в Загреб, але частина документів може бути в Белграді. Леміч Брдо – дорогоцінний подарунок мені від ювіляра!»

14 лютого у Загребі, в день Св. Валентина, урочисте вітання ювіляра, державного службовця, великого хорвата, в залі – близько 250 людей. 15 лютого Андрія Лимича Теодор Фріцкі люб'язно запрошує до себе додому, а 16 лютого замовляє для князя Андримира князівську ношу. «Заходили до офісу п. Ф.

Грегурича, це перша зустріч з колишнім прем'єр-міністром Республіки Хорватія».

Події ідуть одна за одною, немає дня, аби щось не відбувалося чи в одній, чи в іншій країні.

Цього разу делегація від Великої ради роду їде до Хорватії. Андрій Лимич: «24 квітня. Хорватія, Загреб. Пам'ятник королю Томіславу, п. Теодор Фріцкі, члени товариства «Хорватія – Україна», студенти Загребського університету. Фотографуємося, спілкуємося. Цікава екскурсія столицею Хорватії. Забираємо вже пошиту мені князівську ношу (князівське вбрання). Доброзичлива, гостинна і змістовна зустріч у приміщенні Спілки українців і русинів: Славко Бурда, Франьо Грегулич, інші». Цього ж дня члени ради побували в м. Карловац, біля містечка Леміч Брдо.

25 квітня. Подстрана, поселяємося в апартаментах «Море», хазяїна Царя Ніно, там, де у жовтні 2008 року вже розміщувалися наші Лимичі. Їдемо до саркофага Елема. Увечері відбуваються вибори полицьких князів. «Уперше, – розповідає князь Андримир, – одягаю свою князівську ношу, аби наочно показати, що Рід Лимичів має право носити князівський титул. Мені допомагають Петар Родич і Анте Родович...».

В апартаменти в Подстрану приїжджаємо пізно увечері, князь Андримир оголошує, що завтра – день Св. Юра, покровителя Полицького князівства, і в Гаті відбудеться зустріч із Головою Сабору Республіки Хорватія п. Лукою Бебичем, 28 квітня у Спліті – прес-конференція у жупана Анте Санадера.

Працюючи в родовій справі поряд зі своїм чоловіком цілих шістнадцять років, сумно було спостерігати, що ні передихати, ні відпочивати він не вмів або вперто не хотів (більше того, останніх чотири-п'ять років він прокидався о четвертій ранку «для того, щоб усе встигнути!», але все одно не встигав... Життя для нього означало безперестанну роботу і неспинний біг уперед. Усі, хто бачив його усміхненим і привабливим, вважали, що він – «невичерпний, незламний, заповзятий, гіперактивний», проте ніхто не знав його стомленим від турбот, які він сам щоразу й докладав на свої керівницькі плечі.

Поїздка до Хорватії на прийом до Президента п. С. Месича залишалася в силі. 5 грудня 2009 року Андрій Лимич у Києві зустрівся з головами обласних родинних організацій – братами Віктором і Павлом Лимичами. Колишній дипломат Слинько А.О. передав текст Угоди між Україною і Республікою Хорватія про співробітництво у забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин. Цього ж дня уже в Загребі зустріч із п. Теодором Фріцкі і п. Мирославом Кірінчичем. Увечері до нас приходять Світлана Чоколич (Сіромаха) з чоловіком Крешимиром. Світлана терміново перекладає текст Угоди, нам дають диск із фільмом К. Чоколича, який знімався в 2008 з епізодом у м. Рівне. Спілкуємося з відомими у Хорватії людьми Є. Пашенком, Ф. Грегуричем, Б. Гралюком.

7 грудня 2009 року. Довгоочікувана зустріч із Президентом Республіки Хорватія триває більше години. Нагадав С. Месич і про квітень, коли намічена аудієнція не відбулася. Дорікнув за асиміляцію, мовчки взяв текст Угоди. Я подякував за патронат Міжнародної зустрічі у 2008 році, зауваживши, що пан Теодор – Богом нам посланий! Поговорили про історію переселення Лимичів, обмінялися подарунками, вручили Президентові посвідчення № 0001, вишиванку для дружини Мілки Месич, книги, карти, календарі, дерев'яний герб – Емблему Елема. На завершення хорватський Президент провів нас до дверей, обнялися. На обіді від його імені були радник Сініша Таталович, Владімір Лончаревич, Франьо Грегурич, Теодор Фріцкі і троє наших Лимичів».

Гості з України також мали бесіду з хорватами-русинами, Славком Бурдою, зустрічалися з мером Загребської жупанії. На вечорі, присвяченому жертвам голодомору, – з послом України в Хорватії Зайчуком Б.О. Великий Полицький князь Петар Родич попросив Андрія Лимича дізнатися про долю символів Полицької Республіки: прапора, скрині зі Статутом і печатки, які вивіз із собою в Санкт-Петербург останній Полицький князь Іван Чович.

Уже в 2010 році Андрій Лимич пише: «Ностальгія. Усвідомлення феномена Роду. Мій Рід – моє багатство! Після видання книги – дослідження в Хорватії, на Балканах. Раніше йшов у минуле, в родовід, для того, аби зараз прийти в майбутнє – в Хорватію».

6 січня у Львові – зустріч з Євгеном Пащенком в ЛНУ ім. І. Франка, присутні Роман Шуст, Микола Крикун, Святослав Семенюк, Любомир Сікора, Анна Лимич. 14 січня у Львові беремо участь у традиційному Лемківському Різдві (Андрій Тавпаш, Ярослав Швягла, Петро Гандяк), голова Львівської організації ВТ «Лемківщина» Степан Майкович.

Навесні Андрій Лимич знову у Хорватії (з братом Юрієм): «Загреб. Хороша погода, море, розміщуємося в «Амігосі». 25 квітня їдемо до саркофага Елема. Дрібний дощ, розстеляю рушник на саркофаг, розставляю лампадки. На душі спокій. Кладу землю з Пеї біля саркофага, запальною свічку з нашого батьківського дому в Сибіру на пів хвилини й одразу ж ховаю її в пробірку-контейнер. На плащі у Петара Родича – Емблема Елема, як і в мене на шапці. Неділя. Гага. Служба на свято Св. Юра. Іван Раділович з гордістю показує свій приватний музей. Оміш, міст через ріку Цетину. З її правого берега просто на середину кидаю камінець з бажанням, щоб брат Юрій переплив і цю ріку, він хороший пловець. По-рідному обіймаємося з Теодором Фріцкі – друг!

26 квітня. Novi Dvori. Іподром. Шикарне фото – на чорному гнідому коні в княжому одязі. Згадав батька, коли в 1963 році вперше посадив мене на коня, тоді проїхав аж п'ять кілометрів! У студентські роки також їздив на коні. Підійшли Теодор Фріцкі і Анте Санадер, пропоную останньому свій одяг для фото, обіцяє особисто перевірити зберігання наших експонатів для музею. У Загребі зустрічаюся з новим головою Хорватсько-Українського товариства Божедаром Маркушем. Іван Семенюк – голова української громади в РХ.

Насамкінець фотографуюся біля пам'ятника королю Томіславу. Проводжас

Теодор Фріцкі, передаю йому папку з документами по Представництву роду Лимич в Хорватії, але він забуває її у вагоні. Через провідника знаходжу ревізора, який через кілька зупинок повертатиметься в Загреб зустрічним поїздом і передасть йому документи, візитку Семенюка Івана, який працює на залізничній станції і в контакті з Теодором Фріцкі. Таки сталося – документи повернулися до адресата. Це було випробуванням мого вибору! Не все так гладко...». І справді, це було таки перше застереження згори, що задум господній не завжди аналогічний людському, а ми, люди, маємо вчасно робити висновки.

Гадаю, що саме у 2010 році Андрій Лимич мав усі можливості видати II том книги «Ми Рід Елеми» – «Генеалогія», якою він скрупульозно займався близько десяти років свого життя, і для верстки у видавництві вона була готова. Усі інші матеріали були у стані чернеток, більше того, макет I тому постійно змінювався, матеріали додавалися, тобто тривав творчий процес. Андрій Лимич: «Мають бути сторінки з реєстраційним номером для внутрішнього коригування, поряд з українською – назва хорватською «A. Limić «Mi Rod Elemi». Книга – це підтвердження етнічного хорватського походження Роду Лимич. Книга – база для розробки програми демографічного донорства».

Звісно, пишучи книгу вдома, в Україні, я була зв'язана по руках і ногах. Останніми роками чоловік не зважав, що я письменниця, поетеса, він вимагав від мене результату по книзі «Ми – Рід Елеми», а сам багато часу проводив у Хорватії. Коли мова заходила про друк книги і я пропонувала писати її разом, він нервував: «Я пишу її своїм життям!» Тоді, у 2016 році, після його загибелі від рук убивці, я зрозуміла, що будь-що, написане про людину після її смерті стає легендою або міфом. І це згодом стало жорсткою реальністю.

Так ось, червень 2010 року. Лікар-рефлексотерапевт А.І. Лимич готується до професійного іспиту «Інформтерапія» і наступної поїздки у Хорватію на тиждень. Але спочатку їде до Києва і відмінно здає екзамен, він – один з кращих медиків-професіоналів у групі, хоча за віком найстаріший. Одразу ж з Києва – у Загреб із наміром вирішити назрілі питання: «Загреб. 08.06.10. Питання з Представництвом вирішено остаточно, було складно, але допоміг депутат міської ради міста Загреб Віктор Филима, він – справжній менеджер! Їдемо приймати це приміщення, б'ють у дзвони – десь поряд церква. Заходжу першим! Теодору Фріцкі подобається, йому навіть самому не вірилося, що все так несподівано добре вирішилося. Священик із греко-католицької церкви з Липовлян Василь Крень освячує приміщення». 18 червня в аеропорту «Бориспіль» у Києві він зустрічає голову Координації української національної меншини в Республіці Хорватія Віктора Филиму, який прилетів у складі парламентської групи. Подальший період життя Андрія Лимича був тісно пов'язаний з цією людиною.

Липень 2010 року – підготовка до засідання Великої ради роду з приводу приїзду гостей, планується поїздка в Прикарпаття, в Турку і Лікоть. 28 липня,

вранці до Ужгорода приїжджає п. Теодор Фріцкі з хорватською делегацією, увечері вони – вже в Прикарпатті. Пригадує Андрій Лимич: «29 липня. Турка. II Світовий Конгрес Бойків, відкриття відбувається у районному будинку культури. Одним з виступаючих є генерал Теодор Фріцкі. Далі – офіційні зустрічі, засідання ради бойківського товариства. 30 липня о 10.00 виїхали в с. Боберка на Львівщині. В Боберці нас, як завжди урочисто, зустрічають голова села Біжик А.Й. і місцеві жителі. Разом із колективом художньої самодіяльності добираємося в колишнє село Лікоть. Дорога після дощів нелегка і ризикована, їдемо всюдиходом (ГАЗ-66), кілька разів зупинялися, машини витягали з глибокої колії, залитої водою. У Лікті підійшли до «Кореня роду Лимич», спробували озвучити дзвін. Кличе голосно! Я переодягаюся в князівську ношу. Другого дня їдемо з хорватами з Явори в Турку до пожежної частини, дружня і приємна атмосфера. Головне, що наш Теодор Фріцкі побував у Лікті!»

У вересні цього ж року в м. Острог Рівненської області, НУ «Острозька академія», проходила IV Міжнародна наукова конференція: «Українська діаспора: проблеми дослідження». Знайомимося з доктором філології, іноземним членом НАН України, головою Асоціації українців Словаччини та НТШ в Словаччині Миколою Мушинкою. Тут же – завідувач кафедри української мови і літератури Філософського факультету Загребського університету, доктор філологічних та історичних наук, голова Асоціації хорватських українців Євген Пащенко з Хорватії.

Як розповідав Андрій Лимич, у столиці Хорватії в нього є міцна підтримка друзів, саме вони допомагають вирішувати усі спірні питання: «2 травня 2011 року. У Загребі мене зустрів Остап Филима, батько Віктора Филими. Узгодили плани, обговорили інтер'єр офісу. 4 травня у м. Карловац – звітно-виборні збори ватрогасників, зустріч з Анте Санадером, знайомство з Дарком Рогозом – пожежником, депутатом міськради, знає про Леміч Брдо! 6 травня у Загребі – зустріч із Борисом Гралоком, розмова про І. Франка. 12 травня – Леміч Брдо з Дарком Рогозом, він доброзичливо допоміг зустрітися з хорватськими Лимичами, розповів про краєзнавчу книгу, повів на місцеве кладовище, де надмогильні пам'ятники з прізвиськом Lemić! Повідомив адресу і телефон Андро Човича (Andro Čović), Полицького князя в Загребі. Цього ж дня відвідав монастир. У м. Карловац розмовляв з директором Муніципального музею (Ігор Чулід), він пам'ятає про зустріч 14 лютого 2009 року...».

І далі: «1000 років Полиці в 2014 році! Трактир «Kostanjac», хазяїн Йосип Бегич, нащадок Івана Човича. Його син – спортсмен, возив нас у 2009 році до Леміч Брдо. 13 травня – зустріч з автором книги «Kamensko» (Vladimir Jakić). Його версія етимології Lemić – батько, син бойка. Подарував і підписав свою книгу. За тим – Загреб, Посольство України в Республіці Хорватія, знайомство з Олександром Левченком. Вечеряли у Теодора Фріцкі, запропонував йому бути моїм хрещеним батьком (на ім'я Андримир), відмовився, але пообіцяв переговорити зі священником Василем Кренем з Липовлян. Моїм хрещеним батьком погодився стати Борис Гралоко».

Із 12 по 28 травня 2012 року князь Андримир перебуває у Хорватії. 21

травня у Загребі він, як представник товариства «Україна-Хорватія», зустрічається з новообраним головою товариства «Хорватія-Україна» Степаном Месичем. У ході розмови экс-президент РХ пригадує минулі події, він виявляється добре обізнаним з історією нашого роду. У перемовинах беруть участь заступник голови товариства «Хорватія-Україна» Теодор Фріцкі, секретар товариства Мирослав Кірінчич, Славко Бурда, інші особи. Усі разом аналізуємо проєкт Програми діяльності українського Представництва роду Лимич у Республіці Хорватія, визнавши першорядним облаштування Музею історії Роду Лимич. Визнали доцільним і створення хорватського «Фонду роду Лимич» із заохоченням хорватських і українських Лимичів до спільних зустрічей. Йшлося й про презентацію у Хорватії книги «Ми – Рід Елеми».

24 травня в місті Оміш князя Андримира гостинно прийняв великий Полицький князь Петар Родич, наступного дня – Полицький князь Лука Марич-Бане та голова місцевої громади Міран Томасович. Бесідували про збереження музейних експонатів у приміщенні міської ради до відкриття Музею історії Роду Лимич у 2014 році. Петар Родич розповів про підготовку до святкування 1000-ліття Полицького князівства, в якому мала брати участь й українська делегація від роду Лимич.

Україна. Два дні, 3–5 серпня 2012 року. Зранку 3 серпня в м. Турка Львівської області – підсумкове засідання Великої ради Роду. Затверджено проєкт Програми діяльності українського Представництва роду Лимич у РХ. У другій половині дня в актовій залі Турківського професійного ліцею проходив IV Всеукраїнський собор роду Лимич (у рамках П'ятих Ювілейних Всесвітніх Бойківських Фестин). На початку роботи форуму А.І. Лимич зазначив, що вся інформація про нашу організацію міститься у Родинних листах, починаючи з 2000 року.

Вибори глави роду відбувалися за давньою традицією предків-хорватів виборчими «бюлетенями» – камінцями! Спеціально для цього камінці-бюлетені привіз з історичної прабатьківщини Хорватії князь Андримир, їх він збирав разом із великим Полицьким князем Петаром Родичем на березі р. Цетіна, поблизу села Моліва, де поряд із церквою є саркофаг Елема.

А в травні наступного року, перебуваючи в Загребі, князь Андримир пише: «19 травня. Я – в гостях у Теодора Фріцкі, показав йому всі дипломи, ліцензії, роз'яснив, що акупунктура визнана в усьому світі, крім РХ. Механічно збився код замка в портфелі. Портфель із документами став недоступний, справи замкнулися. Але мені вдалося відкрити виверткою, ну а потім випадково попасти в код і поновити роботу замка. Це все має якесь містичне значення: портфель не відкривається! Ситуація виглядає безвихідною, але вона невидимим способом повинна змінитися завдяки моїм власним зусиллям. Я досягну цілі!» І це була друга небесна пересторога, пов'язана з перебуванням у Хорватії, справами, яким не було шансу збутися.

28 травня князь Андримир зустрівся з Анте Санадером, уже першим заступником голови Сабору (парламенту) РХ, поінформував його про V Собор

роду Лимич, який планував провести в Далмації у вересні 2016 року. Розшифрував прізвище Санадер (presime Sanader – «вогняне дерево»). У ділових зустрічах князю Андримиру допомагав Віктор Филіма, також українець за походженням.

Цілий серпень 2013 року йшла підготовка до приїзду хорватської делегації. Із 21 до 28 серпня почесні гості відвідали Закарпатську, Львівську та Рівненську області. 23–24 серпня у Львові брали участь у Світовому Конгресі української діаспори. 23 липня делегацію: Теодор Фріцкі (голова), Стефан Птічек, Міро Кірінчич, Степан Теншек, Наце Штруцл, Міро Барберич ми зустріли в Чопі.

До Рівного делегація прибула 25 серпня. Гостей супроводжували князь Андримир і підполковник служби цивільного захисту Сергій Мосійчук. У новинах на родинному сайті зазначалося: «Опівдні хорватські гості, члени роду Лимич та його симпатки зібралися біля пам'ятника в парку ім. Т. Шевченка, де похований легендарний Олекса Дундич, аби вшанувати пам'ять безстрашного воїна з надприродними здібностями воїнів-характерників. Виступив генерал Теодор Фріцкі: «Олекса Дундич запам'ятався сучасникам як напрочуд відважний кавалерист, який з презирством ставився до смерті та по-справжньому радів життю. А ще – Лимичі і Дундич є земляками-далматинцями! Адже давній хорватський предок Лимичів – принц Елем був один із засновників Полицького князівства в Далматинській Хорватії, а батьківська оселя Дундича – поблизу». Потім – усі присутні перейшли до трикутної стели «Знак роду Лимич», навколо якої разом з гостями взяли участь у Родинному причасті. Увечері біля пам'ятника О. Дундичу пройшла поминальна служба, яку здійснив римо-католицький священник о. Степан Теншек із Загреба. 26 серпня зранку члени хорватської делегації і князь Андримир зустрілися з головою Рівненської ОДА Василем Берташем, де вперше прозвучала тема встановлення пам'ятника Т.Г. Шевченку в Загребі...». Гості побували у Млинівському районі, в культурно-археологічному комплексі «Пересопниця» (директор Микола Федоришин), в НУ «Острозька академія» (ректор Ігор Пасічник).

Від самого початку знайомства з Теодором Фріцкі – добрі приятельські стосунки, часто – розмови по телефону: «20 листопада телефонував п. Теодор, дякував за клопоти про пам'ятник Т.Г. Шевченку в Хорватії, обіцяв надіслати лист з подякою за наше рішення його поставити. Повідомив, що вийшла стаття про недавній візит хорватської делегації в Рівне у журналі «Vjesnik» (українська громада в Хорватії) і журналі «Vatrogasni i Viesnik» (товариство пожежників Хорватії). Я дав зрозуміти, що зараз займаюся книгою і навіть не ходжу на роботу».

До 80-літнього ювілею великого друга Лимичів, заступника голови товариства «Хорватія-Україна», екс-депутата хорватського парламенту, генерала у відставці Теодора Фріцкі я (як прес-секретар) підготувала почесну грамоту, свідоцтво, вітальну листівку з віршованим текстом, велику статтю в новини, підбрала фотографії цієї прекрасної людини.

І всі подальші щорічно кількаразові поїздки князя Андримира (включно з червнем-липнем 2016 року) не обходилися без допомоги або участі колишнього високого посадовця, активного громадського діяча і друга Теодора Фріцкі.

Як уже йшлося, ідея виготовлення погруддя великому українському поету Тарасові Шевченку виникла рік тому і на цей час втілювалася у життя в Хорватії. Зі спогадів Андрія Лимича: «23 жовтня 2014 року. Загреб. Четвер. Відпочиваємо у приміщенні Представництва роду Лимич – я і мій друг, скульптор Петро Подолець. Ближче до вечора приходить Віктор Филима, а потім і його батько Остап. Наступного дня Теодор Фріцкі все обдивився і призначив графік зустрічей. На 18.00 їдемо в товариство «Кобзар», де нас зустрічає Славко Бурда, разом переносимо погруддя Т. Шевченка з машини на стіл (п'єдестал) у вестибюль офісу «Кобзар». Покриваємо його білим покривалом. У цей час приходять посол О. Левченко, Б. Гралюк, члени товариства. 26.10.14. Гостинні відвідини п. Т. Фріцкі. 27.10.14. Понеділок, о 13.00 – зустріч з п. С. Месичем, іншими хорватськими посадовцями. Напівжартома я «закинув»: «Сім років чекаю на громадянство і вже не вірю, тож замість мене в Полиці буде погруддя «Князь Андримир», йому громадянства не треба!»

До цієї пори моторошно від цієї фатальної фрази-пророцтва! До речі, сім років минуло від смерті Андрія Лимича, коли я пишу ці рядки, готуючи дану публікацію. Так і сталося: погруддя «Князь Андримир» із 2016 року стоїть у Хорватії, в Далматинській Полиці...

Так, а того, вже далекого віднині жовтневого дня 2014 року у Загребі відбулася третя зустріч князя Андримира з экс-президентом Республіки Хорватія, головою товариства «Хорватія-Україна» Степаном Месичем. І нині з Андрієм Лимичем був скульптор Петро Подолець. Гості з України привезли в столицю погруддя Тараса Шевченка – це перша скульптура Великого Українця в Хорватії. Степан Месич ознайомився з каталогом творчих робіт Петра Подольця і назвав його «українським Мештровичем», який є видатним хорватським скульптором зі світовим ім'ям, та пообіцяв організувати персональну виставку нашого земляка в Загребі.

В офіційній зустрічі брали участь почесний голова товариства «Хорватія-Україна» Теодор Фріцкі, заступник голови товариства Славко Бурда, секретар Мирослав Кірінчич, координатор української громади Віктор Филима, колишній посол Хорватії в Україні Мар'ян Комбол. На запитання, ким вважають себе Лимичі, українцями чи хорватами, князь Андримир відповів: «Ми є і 100-процентними українцями, і 100-процентними хорватами!»

Листопад 2014 року, до 7 числа князь Андримир зі скульптором з Рівного Петром Подольцем, який виконав погруддя Тараса Шевченка і князя Андримира, – у Польщі та Хорватії. З нотаток: «Дорога з Кракова до Загреба увесь час в густому тумані, їхали дуже повільно. Після обіду другого дня їдемо на Спліт разом із Віктором Филимою. Увечері, вже темно, нас зустрів в Оміші великий Полицький князь Петар Родич. У товаристві я виступив, на що Віктор Филима зауважив, що це був мій краший виступ. Зранку третього дня – зустріч із Анте Санадером у товаристві

ватрогасників. Потім гуляли набережною Спліта, прийшов Петар Лістеш, поїхали в Кліс, пів дня провели у фортеці. Увечері в апартаменти прийшли Петар і Марія Родичі, обговорили питання відкриття музею. Я беру часткову фінансову участь у реконструкції школи (Трнбусі), де буде музей. Зранку четвертого дня – ми в Спліті, весь час возимо бюсти з бронзи і гіпсу в машині – ризикуємо. Музейні експонати вирішили перевезти у дім Петара Родича, в Трнбусі. У Сріяне, біля саркофага Елема, священик повідомив, що стара частина храму відома з VIII ст. Гадаю, тут всюди – кості Лимичів, навіть у храмі під підлогою. І в саркофазі можуть бути кості Лимичів, а не самого Елема. Дозвіл на розкриття саркофага церква не дасть ніколи, це однозначно. Потім приїхали в село Трнбусі, в апартаменти і ресторанич Петара Родича».

4 листопада 2014 року в Трнбусі – зустріч із членами Скупщини (парламенту) товариства поличан «Святий Юра»-Пріко. Прийнято рішення відкрити Музей історії Роду Лимич у приміщенні школи с. Трнбусі, що за п'ять кілометрів від Сріяне, біля храму Успенія Пресвятої Богородиці, де зберігається саркофаг нашого першопредка Елема. Депутати Скупщини із задоволенням сприйняли передачу до музею бронзового погруддя князя Андримира «Ностальгія» – узагальнений образ українця хорватського походження, який символізує ностальгію за історичною батьківщиною.

5 листопада 2014 року в Спліті – побачення з Анте Санадером – уже депутатом парламенту Республіки Хорватія, на зустрічі був присутній Великий князь Петар Родич, який підтвердив, що відкриття Музею історії роду Лимич планується на 2016 рік. Анте Санадер повідомив, що входить до парламентської групи зі співпраці з Верховною Радою України і буде сприяти наступному родинному зібранню Лимичів у Хорватії. Планувалося й проведення персональної виставки скульптора Петра Подольця в Академії Мистецтв у Спліті. Всі разом відвідали Галерею Мештровича – хорватського скульптора зі світовим ім'ям, помітивши, що князь Андримир має схожість з далматинцем Іваном Мештровичем.

А 6 листопада 2014 року в Загребі, у приміщенні Українського культурно-просвітницького товариства «Кобзар» відбулося урочисте відкриття погруддя Т.Г. Шевченка, приурочене 200-річчю від дня народження поета. На церемонії були: экс-президент Республіки Хорватія Степан Месич, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Хорватія Олександр Левченко, экс-депутати хорватського парламенту Теодор Фріцкі, Борис Гралюк, керівники і активісти української громади. Голова товариства «Кобзар» Славко Бурда вручив скульптору Петру Подольцю почесну грамоту і підтвердження про безкоштовну передачу погруддя Т. Шевченка українській громаді. Почесну грамоту отримав і князь Андримир за сприяння в реалізації цього унікального проєкту. Ця подія була показана в телевізійних новинах в Хорватії і в сюжеті телеканалу «Інтер» в Україні.

Укінці наступного, 2015 року, несподівано зателефонував посол Республіки Хорватія в Україні Томіслав Відошевич із пропозицією неофіційної зустрічі для вирішення питання щодо відкриття фотовиставки Марка Врдоляка «Зелено-блакитна Хорватія» та відвідин могили Олекси Дундича у Рівному.

І ось нарешті – останній рік життя і діяльності Андрія Лимича. Трагічний для роду Лимич і всіх його друзів і прихильників. Андрій Лимич: «У безлічі, в хаосі різноманітних прізвищ – таємниче Лимич. Звільнення власного імені з полону хаосу, буденного різноманіття прізвищ і визначення космосу власного прізвища. Непрозоре, незрозуміле прізвище Лимич стало зрозумілим за своїм походженням – після темряви душа отримала світло. Архаїчне, застаріле ім'я Елем вийшло з ужитку. Родове ім'я Limić – не порожній звук, в ньому – пам'ять поколінь, неоціненна і незнищенна спадщина минулого, без якого ми не матимемо майбутнього».

Чим тільки не займався цей великий українець хорватського походження! Як сам зазначав, – лінгвоархеологією, тобто «цікавою лінгвістикою», архаїчною етимологією, народною етимологією і нарешті – лимичезнавством!

30 травня (востаннє!) на півтора місяця князь Андримир їде до Хорватії і Чорногорії. У його голову приходить ідея перепоховання Олекси Дундича на його батьківщині в Хорватії (Імоцьке) і займається цим питанням у Загребі. Телефонюю мені розповідає, що Петар Родич познайомив із кровним родичем О. Дундича – Желімиром Дундичем, онуком сестри О. Дундича, музикантом, його дружина із Кліса, українка. Та попри все тоді Андрія Лимича зацікавила і Чорногорія.

Червень 2016 року. Чорногорія. Розповідають, каже, що тут були племичі-Лемичі, генерал і офіцери під час турецької війни пішли в Росію. Хронологічні рамки (1750-1775): Limić, Лимић, Lemić, Лемић. Історичний інститут Чорногорії, тут спілкувалися з директором М. Пейовичем понад 4 години, подарував дві великі монографії. Побував у населеному пункті Лимляни, хоча про Лимичів тут ніхто не чув. Зустрічався з істориком, архівістом з Державного архіву Чорногорії П. Вукичем, людиною енциклопедичних знань. Він підтвердив мою чорногорську транзитну версію: весною 1776 року Лимичі втекли з Бугу, відчувши себе полоненими, 1777 рік – перша фіксація їх у Гарячківці на Вінниччині в Україні. Однак Метричні книги в Чорногорії введені пізніше, у 1882 році. У бібліотеці в Будві продивився 10 з 16 книг, які рекомендував П. Вукич. Трапилося прізвище Lemačić! 20 червня, Цетинье. Національна бібліотека. Є книги, автори яких мають прізвища Limić, Lemić. Потрібно роздрукувати всіх, хто носить наше прізвище в Боснії, Албанії, Сербії. 25 червня. Закінчив читати Станіслава Хохеля «Ступени сознания». Спасибі Анні! Цікаво, Лемич Зорян – тренер збірної Чорногорії з футболу, ми друзі! Привіт всім, обнімаю». 28 червня. Ось і Чорногорія... Враження ніби раніше уже баченого. Перед Будвою навів над дорогою, під горою, при в'їзді до тунелю. Навів з одного боку дороги закріплений на схилі гори, а з другого – тримається на прямокутних колонах. За колонами пішохідна смуга, огорожена перилами, за ними – обрив гори. Під навісом проїжджали туди і назад разів шість і щоразу я відчував хвилювання!»

Липень 2016 року. Андрій Лимич: «Бібліотека філологічного факультету

Загребського університету. Пізніше – змістовна розмова з Анте Санадером, домовлено про О. Дундича. Далі – зустрічі з С. Месичем, Ф. Грегуричем, О. Левченком, Т. Фріцкі. Хороші домовленості».

15 липня Андрій Лимич повернувся в Україну з півторамісячної поїздки Балканами. 16 липня, в суботу, одразу ж пішов на роботу, пацієнтів приймав до пізнього вечора. У неділю, 17 липня, вдома, розмовляємо про майбутню книгу і сутність роду, ностальгію, повернення на споконвічну батьківщину: «Відкрив невидиме і ознайомив свій Рід зі сокровеним, повідомив тайну для всіх. Рід – не стільки як спільнота кровних родичів і фізична реальність, але як відкриття його сакральної сутності, історії, долі, карми, тобто рід – як пророцтво! Пророцтво – це історія, написана задалегідь. Пророцтво минулого і майбутнього. Рід як фізична реальність може розмножуватися, відтворюватися, а як духовна віртуальна сутність – воскресати! Людина інстинктивно знає свою батьківщину і їде туди шукати свою пуповину – куточок у цій країні, де відчуває психологічний енергоінформаційний резонанс».

Ось так неугамовний і принциповий дослідник свого роду з великою любов'ю посадив і виростив могутнє родове україно-хорватське дерево, сам один відруки переписав імена і прізвища понад п'яти тисяч рідних, сам накреслив сімейні схеми, сам знайшов і зв'язав разом усі покоління, починаючи від першопредка Елема (944 рік), дотепер.

Його серце носило в собі українця – від батька, румуна – від матері і хорвата від походження роду. 21 рік свого дивовижно енергійного життя він присвятив родові – це його подвиг! Грандіозних планів на майбутнє у нього було багато! Своім життям глава роду князь Андримир довів усім, що можна досягти найвищих рівнів розвитку людини, яка насправді прагне консолідації родин і суспільства.

Лікар Андрій Лимич загинув 23 липня 2016 року від рук убивці, громадянина РФ. Його прах покоїться на місцевому кладовищі в Трнбусі, Гірська Полиця, місто Оміш, Республіка Хорватія.

Україна. Рівне. 19 жовтня 2016 року у фойє кінопалацу «Україна» Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Хорватія в Україні Томіслав Відошевіч урочисто відкрив фотовиставку, приурочену досліднику історії і генеалогії україно-хорватського роду Лимич – князю Андримиру. У своїй присвяті пан Посол зазначив: «Представлення виставки «Зелено-блакитна Хорватія» фотографа Марка Врдоляка у м. Рівне присвячене п. Андрію Лимичу, котрий недавно трагічно загинув. Складно описати той великий внесок п. Андрія, гуманіста і інтелігента, у зближенні наших дружніх народів, а в його випадку – й зв'язок зі своєю прабатьківщиною, рідним краєм, який п. Андрій так любив і до того ж – передав цю любов усім членам своєї великої родини. Незабутніми залишаться всі інституційні контакти і те, що є найважливішим, – особисті контакти між людьми, якими створено тривалу дружбу та нерозривні зв'язки».

Час іде. Зрозуміло, що із закінченням цього земного життя Родовий шлях Андрія Лимича не завершується, а переходить у нову якість, у новоявлене бачення і значення! Посилаючись на його ж висловлювання, хочеться наголосити й

підкреслити: «Як би втратило, збідніло і зблідло наше особисте й родинне життя, якби не зустріч з цією неординарною, Богом даною нашому родові людиною, – Андрієм Лимичем!»

І що б він нам побажав? Історично незламні роди – це сильні люди! Вони ніколи не здаються і не згинаються перед ударами долі, вони піднімаються після труднощів і впевнено йдуть уперед!

Анна Лимич (Войнарович)

Поетеса, прозаїк, публіцист

ПЕРСОНАЛІЇ: ХОРВАТІЯ¹

Андрій Лимич (1951-2016) – голова громадської організації «Фонд роду Лимич», дослідник україно-хорватського роду Лимичів, його генеалогії. Організатор родинної справи і відданий поводитир свого роду. Відкривач давньої хорватської історії українського роду Лимичів. Глава роду Лимич, князь Андримир. Приватний підприємець, лікар-рефлексотерапевт, м. Рівне, Україна.

Персоналії: Хорватія

Бебич Лука (Luca Bebić, 1937 р.н.), Голова Сабора (парламенту) Республіки Хорватія. Перша зустріч з Андрієм Лимичем, головою ГО «Фонд роду Лимич» відбулася 26 квітня 2009 року в Хорватії, в Гаті, колишній столиці Полицького князівства. Це був празник Святого Юра. У розмові брали участь голова Сплітсько-Далматинської жупанії Анте Санадер і великий Полицький князь Петар Родич. Як з'ясувалося, Лука Бебич був докладно ознайомлений з давньою історією роду Лимичів і його символічним поверненням на прадавню батьківщину. Як дружній вияв пошани, Лука Бебич прикріпив Андрію Лимичу на лацкан піджака нагрудний значок депутата Сабора РХ.

Андрій Лиміч і Анте Санадер

Під час свого візиту в Україну до Києва 1 грудня 2009 року Лука Бебич у розмові з головою Товариства «Україна-Хорватія» Анатолієм Радзіховським, визнав Міжнародну родинну зустріч Лимичів 1-3 у жовтня 2008 року в Далмації прикладом успішної народної дипломатії. При тому наголосивши на вагомому

¹ Поправлений текст (більш адаптований) за книгою «Ми – Рід Елеми» з розділу ПЕРСОНАЛІЇ. Підготувала Анна Лимич

значенні культурних і громадських зв'язків між Хорватією і Україною. 10 березня 2011 року Лука Бебич брав участь у відкритті пам'ятника українському велету філософської думки Івану Франку в хорватському містечку Липик.

Бурда Славко (Slavko Burda, 1950 р.н.) – голова Спільки русинів і українців Республіки Хорватія, член президії Світової Федерації Українських Лемківських Об'єднань (СФУЛО). Як показало життя, не випадково стрівся з Андрієм Лимичем на IV Конгресі СФУЛО 6 травня 2007 року у Львові. Як голова, представив його хорватській делегації як делегата Конгресу від ВТ «Лемківщина». Українців з Хорватії зацікавила розповідь про хорватське походження українських Лимичів і вони запросили Андрія Лимича відвідати Хорватію.

На прохання Андрія Лимича, у 2007 році Славко Бурда надіслав запрошення йому і сину для відкриття хорватської візи. Метою поїздки було дослідження історичних і генеалогічних зв'язків українсько-хорватського роду Лимич у Хорватії. Ось так Славко Бурда разом з Теодором Фрицьким і Мирославом Киричичем, членами Товариства «Хорватія-Україна», вдруге побачилися з Андрієм Лимичем, головою ГО «Фонд роду Лимич» в аеропорту м. Загреб 28 вересня. Ця перша поїздка глави роду Лимич тривала до 12 жовтня 2007 року.

Через рік, 1-3 жовтня 2008 року, як член президії Товариства «Хорватія-Україна» Славко Бурда допомагав в організації і проведенні Міжнародної зустрічі – III З'їзду роду Лимич у Хорватії. Наступний перестріт з Андрієм Лимичем стався у Загребі 15 лютого 2009 року під час відзначення 75-річчя Теодора Фрицького, засновника Спільки русинів і українців Республіки Хорватія. А вже 24 квітня 2009 року Славко Бурда гостинно приймав у Загребі членів Великої ради роду Лимич. 11 грудня цього ж року Славко Бурда поділився досвідом з Андрієм Лимичем щодо забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин у Хорватії. Наступного разу в Загребі, 29 квітня 2010 року, ця тема мала своє продовження.

Заступник голови Товариства «Хорватія-Україна» Славко Бурда 27 жовтня 2014 року в Загребі брав участь і в зустрічі экс-президента Республіки Хорватія Степана Месича з Андрієм Лимичем та скульптором з Рівного Петром Подольцем, котрий виконав погруддя Тараса Шевченка. 6 листопада у приміщенні Українського культурно-просвітницького Товариства «Кобзар» відбулися урочиста передача скульптурного портрету. Тоді ж Славко Бурда вручив Петру Подольцю Почесну грамоту і лист із підтвердженням безкоштовної передачі погруддя Тараса Шевченка українській громаді Республіки Хорватія.

Славко Бурда був делегатом I – V Всесвітніх форумів українців у Києві, його обирали першим заступником Голови Європейського Конгресу Українців, а також членом Президії Української Всесвітньої Координаційної Ради.

За активну громадську діяльність Славко Бурда отримав високу нагороду від Президента Республіки Хорватія, а від Президента України – орден за «За заслуги» III ступеня за активну діяльність, спрямовану на збереження рідної мови, популяризацію української історії і культури, історичних та сучасних досягнень України в світі та формування її позитивного міжнародного іміджу.

Поза книгою, січень 2024:

На сьогодні президент УКПТ «Кобзар» Славко Бурда є упорядником шести книг «Українці Хорватії: матеріали і документи». Приміром, п'ята книга присвячена українським захисникам у їхньому героїчному опорі російському агресорові та захисті свого народу й Батьківщини. Книги «Українці Хорватії: матеріали і документи» виходять з нагоди 100-ліття організованої праці й громадської діяльності українців у Загребі – 100-ліття Українського товариства «Просвіта» й 50-ліття заснування Культурно-просвітнього товариства русинів-українців у Загребі, яке сьогодні має назву Українське культурно-просвітнє товариство «Кобзар» (Загреб). Варто зазначити, що Товариство разом із друзями в Хорватії, Україні й Світі традиційно проводять у Загребі Дні української культури.

Щоквартально виходить культурно-просвітницький журнал «Слово Кобзаря», головним редактором якого є Славко Бурда. Як зазначає Юрій Латяк в цьому ж журналі, після прочитаних п'ятьох книг, які підготував та опублікував Славко Бурда протягом двадцяти років: 2002 – 2022, можна сміливо сказати, що він зробив велику справу, представляючи нинішнім генераціям науковий огляд історії та значної частини малодоступної інформації з життя українсько-русинської національної спільноти. І за таку потужну працю заслуговує на велику вдячність.

Греґурич Франьо (Franjo Gregurić, 1939 р.н.), екс-прем'єр-міністр Республіки Хорватія, голова Товариства «Хорватія-Україна». Познайомився з Андрієм Лимичем 15 лютого 2009 року під час відзначення 75-річчя Теодора Фрицького, заступника голови товариства. Франьо Греґурич і Теодор Фрицький – соратники, екс-депутати хорватського Сабора.

Франьо Греґурич підтримав пропозицію Теодора Фрицького і за рішенням Правління Товариства «Хорватія – Україна» 19 травня 2008 року звернувся до Президента Республіки Хорватія Степана Месича з проханням взяти під патронат Міжнародну зустріч роду Лимич у колишній Полицькій Республіці у далматинській Хорватії. За десять днів Товариство «Хорватія-Україна» отримало від Президента позитивне рішення, і почалася підготовка на державному рівні.

Першого жовтня 2008 року видатний хорватський політичний діяч Франьо Греґурич привітав учасників Міжнародної зустрічі роду Лимич із символічним поверненням на свою історичну прабатьківщину.

24 квітня 2009 року в Загребі Франьо Греґурич брав участь у «круглому столі» з членами Великої ради роду Лимич. З'ясувалося, що гості – українці хорватського походження повністю асимілювалися, але прагнуть відновити в собі хорватський дух, не відмовляючись від своєї української душі.

Останні пів року на посту голови Товариства «Хорватія-Україна» Франьо Греґурич присвятив підготовці неординарної події – зустрічі делегації українських

Лимичів з Президентом Республіки Хорватія Степаном Месичем, яка відбулася 7 грудня 2009 року в рамках співпраці між товариствами «Хорватія-Україна» і «Україна-Хорватія».

На історичному прийомі у Президента, в присутності Сплітсько-Далматинського жупана Анте Санадера, великого Полицького князя Петара Родича та інших, Франьо Грегурич підтвердив хорватське походження українських Лимичів, які ведуть свій родовід від Елема, сина хорватського короля Мирослава.

Месич Степан (Stjepan Mesić, 1934 р.н.), Президент Республіки Хорватія (2000-2010 рр.). Побачився з Андрієм Лимичем на офіційному прийомі делегацій Товариства «Хорватія-Україна» і «Фонду роду Лимич» – колективного члена Товариства «Україна-Хорватія», 7 грудня 2009 року в своїй резиденції. Присутні – радник Президента Сініша Таталович, голова Сплітсько-Далматинської області Анте Санадер, Великий Полицький князь Петар Родич, голова Товариства «Хорватія-Україна» Франьо Грегурич, заступник голови товариства Теодор Фрицький, член правління Мирослав Киринчич. Усі підтвердили правильність висновків про хорватське походження роду Лимич, який веде свій родовід від Елема, сина хорватського короля Мирослава. Йшлося й про те, що внаслідок османської військової експансії Лимичі були змушені мігрувати і таким чином опинилися на Галичині. Протягом останніх двох з половиною віків хорватські Лимичі повністю асимілювалися з українцями. Такому процесу сприяли мовна спорідненість, подібність побуту, звичаїв та спільна передісторія.

Відомо, що в Хорватії проживає більше восьми тисяч вихідців з України, тому товариствами «Україна-Хорватія» і «Хорватія-Україна» був офіційно запропонований проект «Угоди між Україною і Республікою Хорватія про співробітництво у забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин». Саме під час президентства Степана Месича відбулося символічне повернення роду Лимич на свою історичну прабатьківщину.

Глава роду Андрій Лимич щиро подякував Президентові за здійснення патронату Міжнародної родинної зустрічі Лимичів на теренах колишнього Полицького князівства, сердечний прийом делегації і висловив надію на подальше сприяння у зміцненні родинних зв'язків між українськими і хорватськими Лимичами. У свою чергу, Степан Месич подякував українській делегації, у складі якої були й Віктор Лимич і Павло Лимич – голови Одеської і Миколаївської обласних родинних організацій в Україні, за щире спілкування і підкреслив особливе значення збереження національної ідентичності. На запитання, ким вважають себе Лимичі, українцями чи хорватами, Андрій Лимич відповів: «Ми є на сто відсотків українці, і на сто відсотків хорвати!» Історична подія завершилася обміном знаковими подарунками і світлинами на пам'ять.

21 березня 2012 року Степан Месич був обраний головою Товариства «Хорватія-Україна», а 21 травня у Загребі він вдруге побачився з главою роду Андрієм Лимичем, представником Товариства «Україна-Хорватія». Знаменно, що Степан Месич виявився добре обізнаним з історією роду Лимич і проведенням

Міжнародної родинної зустрічі 1-3 жовтня 2008 року в Хорватії.

У перемовинах брали участь заступник голови Товариства «Хорватія-Україна» Теодор Фрицький, голова Координації української нацменшини Віктор Филима, секретар товариства Мирослав Киринчич, інші офіційні особи. Усі разом детально проаналізували проект Програми діяльності українського Представництва роду Лимич у Республіці Хорватія і визнали актуальним питання облаштування Музею історії роду Лимич. Визнали доцільним і створення хорватського «Фонду роду Лимич» та заохочення хорватських і українських Лимичів до родинних гостин. Ішлося й про презентацію в Хорватії книги «Ми Рід Елеми», з виданням історичного розділу двома мовами – українською і хорватською. Планували й подальшу співпрацю Загребського університету і Національного університету «Острозька академія».

Наприкінці розмови Андрій Лимич запросив Степана Месича з дружиною Мілкою, котра має українське походження, взяти участь у IV Соборі роду Лимич в Україні 3-5 серпня 2012 року. У перший же день родинного з'їзду, за пропозицією князя Андримира, Степан Месич був обраний почесним членом громадської організації «Фонд роду Лимич» – за щире прихильність до справ великого роду та активну участь у налагодженні родинних зв'язків між українськими і хорватськими Лимичами.

27 жовтня 2014 року в Загребі голова Товариства «Хорватія-Україна» Степан Месич, члени правління товариства Теодор Фрицький, Славко Бурда, Мирослав Киринчич, координатор української громади Віктор Филима і колишній посол Хорватії в Україні Мар'ян Комбол вкотре стрілися Андрієм Лимичем і вперше – з Петром Подольцем, відомим українським скульптором з м. Рівне. Степан Месич ознайомився з каталогом творчих робіт Петра Подольця, назвав його «українським Мештровичем» і пообіцяв організувати персональну виставку.

За тиждень, 6 листопада 2014 року, Степан Месич побачив погруддя Тараса Шевченка, виконане Петром Подольцем. Під час урочистої передачі і відкриття погруддя Великого Кобзаря у приміщенні Українського культурно-просвітницького Товариства «Кобзар» Степан Месич зазначив, що скульптура Великого українця в Хорватії – знакова подія у житті української громади.

Видатний політичний діяч, другий Президент незалежної Хорватії Степан Месич був представником своєї держави на інавгурації п'ятого Президента незалежної України Петра Порошенка 7 червня 2014 року у Києві.

Пашенко Євген (Jevgenij Raščenko, 1950-2021), – доктор філософських та історичних наук, професор Українських досліджень Загребського університету, був завідувачем кафедри української мови і літератури Філософського факультету Загребського університету (Республіка Хорватія). Вищу освіту отримав на філологічному факультеті Київського університету, відділення україністики, та у Белградському університеті, відділення славістики. Автор багатьох художньо-публіцистичних і мовознавчих книг, зокрема у 2008 році Євген Миколайович Пашенко започаткував серію «Хорватська україніана» (Ucrainiana croatica), в якій

на 2017 рік вийшло п'ятнадцять книжок.

Як тільки для дослідника і Глави роду Андрія Лимича відкрилася Хорватія, він познайомився з науковцем Євгеном Пащенком, також сином політв'язнів. Перша розмова між ними трапилася 17 червня 2005 р., а 5 грудня 2009 р. вони спілкувалися у Загребському університеті.

Одна з цікавих зустрічей в Україні відбулася 6 січня 2010 року у Львові, її ініціював А.І. Лимич. Ідея народилася під час його попереднього візиту до Хорватії, де Андрій Лимич мав цікаву й змістовну розмову з колишнім дипломатом, нині професором Євгеном Пащенком, членом правління товариства «Україна-Хорватія», головою товариства «Хорватсько-українське співробітництво» (ХОРУС). Саме у Святвечір за «круглим столом» у декана історичного факультету Львівського НУ ім. І. Франка, доцента Романа Шуста обговорювалася тема: «Етногенез і міфологія Хорватії у контексті України»: професор

Микола Крикун (кафедра історії слов'янських країн), доцент Алла Титаренко (кафедра слов'янської філології), провідний дослідник Благодійного фонду «Україна-Русь», історик НТШ Святослав Семенюк, голова ВГО «Бойківське етнологічне товариство» Любомир Сікора, українська письменниця Анна Лимич.

Зійшлися на тому, що актуальна для обох країн тема заслуговує на особливу увагу, а її реалізація має здійснюватися через проведення наукових конференцій, видання науково-публіцистичного журналу та відповідної літератури двома мовами. Вирішили, що варто створити й організаційний комітет, а обов'язки координатора цього проекту покласти на Андрія Лимича, котрий, за словами проф. Євгена Пащенка, має достатній і хороший досвід народної дипломатії.

Заслуженим, проте неочікуваним для професора Миколи Крикуна, виявилось вручення йому посвідчення Почесного члена «Фонду роду Лимич». Уже ціле десятиліття він, як досвідчений мово- і джерелознавець, сприяє нашим архівним пошукам та здійснює науковий супровід! Несподіваним для професора Євгена Пащенка, Святослава Семенюка та Богдана Шургота стало їхнє освячення Родинними рушниками з Емблемою Елема на честь приєднання до нашої дослідницької справи.

22–23 вересня 2010 року у м. Острог Рівненської області, в НУ «Острозька академія», проходила IV Міжнародна наукова конференція: «Українська діаспора: проблеми дослідження». Із-понад 70 учасників конференції, котрі прибули з України та з-за кордону, у ній брали участь завідувач кафедри української мови і літератури Філософського факультету Загребського університету, доктор філологічних та історичних наук, голова Асоціації хорватських українців Євген Пащенко з Хорватії та доктор філології, іноземний член НАН України, голова Асоціації українців Словаччини та НТШ у Словаччині Микола Мушинка. Серед запрошених були Глава роду Андрій Лимич і письменниця Анна Лимич (м. Рівне), голова НКТ «Бойківщина» Любомир Сікора (м. Дрогобич).

Варто підкреслити, що доктор Євген Пащенко прибув на конференцію з ініціативи п. Андрія Лимича, котрий, за влучним висловом п. Євгена, і справді «став народним дипломатом у стосунках між Україною і Хорватією». Завдяки А.І.

Лимичу плідно налагодилися тісні стосунки між Загребським університетом і НУ «Острозька академія».

Про перспективи співпраці між двома вишами не раз йшлося в кабінеті ректора, доктора психологічних наук професора Ігоря Пасічника. Дружні та корисні для обох бесіди між А.І. Лимичем і Є.М. Пащенком відбувалися й у подальшому, зокрема у Загребі 8 травня 2011 р. і 21 травня 2012 року.

Поза книгою, січень 2024:

Василь Кирилич, посол України в Хорватії про Євгена Пащенка:

Він був Великим науковцем і педагогом. Великим просвітителем. Каменярем україністики в Хорватії. З-під його рук і розуму вийшли у світ хорватською мовою десятки книг про Україну і постали бібліотекою Ucrainiana Stoatica. Його твори про голодомор постали хрестоматією для ширшого пізнання хорватами чутливих сторінок минулого і теперішнього України. Він був Великим народним дипломатом. Заклав у 90-х ХХ ст. підвалини Посольства України в Хорватії, а через літа – Речником України пішов поміж хорватами.

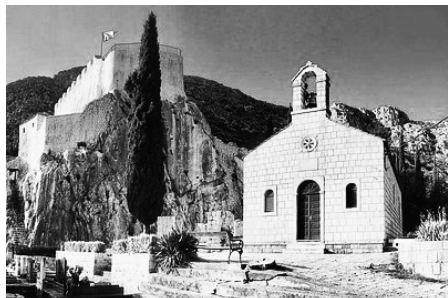
Родич Петар (Petar Rodić, 1958 р.н.), великий Полицький князь, голова Товариства поличан «Св. Юра»-Пріко, екс-депутат Сабора (парламенту) Республіки Хорватія. Уперше побачився з Андрієм Лимичем, головою громадської організації «Фонд роду Лимич» в Гаті, колишній столиці Полицького князівства, 30 вересня 2007 року. Наступного дня, 1 жовтня – в День духовного воскресіння роду Лимич, великий Полицький князь уперше привів Лимичів з України до саркофагу Елема, першопредка роду!

9 жовтня 2007 року на засіданні оргкомітету Петар Родич підписав план підготовки цього заходу, що вмістив ряд зобов'язань, зокрема надати гарантійні листи для відкриття віз українським Лимичам і запрошення хорватським Лимичам. Планувалося ознайомити гостей із давніми звичаями й історичними пам'ятками краю, містом Спліт і фортецею Кліс. У документі зазначений намір відкрити Музей історії роду Лимич. План передбачав можливості проведення виборів глави роду Лимич відповідно до традицій поличан на історичному вічовому місці. Досвідчений керівник Петар Родич очолив оргкомітет з підготовки Міжнародної зустрічі українських і хорватських Лимичів, яка була запланована 1-3 жовтня 2008 року в Полиці – на історичній прабатьківщині роду. І вже 9 серпня 2008 року Петар Родич передав в Україну гарантійні листи.

1 жовтня 2008 року, у перший день Міжнародної зустрічі Лимичів, великий Полицький князь Петар Родич урочисто вручив кожному учаснику членський квиток (članska iskaznica) Товариства поличан «Св. Юра»-Пріко. Саме він і привів понад триста паломників з України до головної святині роду – саркофагу Елема, першопредка роду Лимич.

Наступної весни, 25 квітня 2009 року, до дорогоцінної реліквії – саркофагу Елема прийшли поклонитися і запалити лампадки члени Великої ради роду Лимич разом із великим Полицьким князем.

Петар Родич і його дружина Марія Родич гостинно приймають у свої апартаменти на відпочинок Лимичів та їхніх друзів з України. І першого ж дня Петар Родич завжди везе гостей у Гірську Полицю до саркофагу Елема.

Місто Полице, Хорватія

У день Св. Юра, 26 квітня 2009 року, великий Полицький князь завірив Андрію Івановичу Лимичу, 18.11.1951 р.н., своїм підписом і печаткою посвідчення Великого князя роду Лимич № 001. Потім Петар Родич допоміг йому, уже князю Андримиру, вперше облачитися в князівський одяг (ношу). Тоді ж, на урочистому зібранні в день Св. Юра, в колишній столиці Полицького князівства – Гаті, Петар Родич у присутності Голови Сабору (парламенту) Республіки Хорватія Луки Бебича, Сплітсько-Далматинського жупана Анте

Санадера докладно розповів про давню історію роду Лимичів і його символічне повернення на свою прабатьківщину – Полицю.

Через рік, у день Св. Юра – 25 квітня 2010 року, в Гаті знову зішлись Великий Полицький князь і князь роду Лимич. Після урочистостей проходили перемовини про відкриття Музею історії роду Лимич, Петар Родич оглянув і взяв на збереження нові експонати, зібрані в Україні і привезені до Хорватії Андрієм Лимичем.

Про збереження музейних експонатів до відкриття Музею історії Роду Лимич домовлялося з Петаром Родичем і 25 травня 2012 року, напередодні IV Собору роду Лимич. Великий Полицький князь отримав запрошення взяти участь в родинному форумі 3–5 серпня в місті Турка на Львівщині і порадив провести вибори за давньою традицією камінцями, як і на III Соборі роду Лимич у Хорватії. Камінці – виборчі «бюлетені» Петар Родич і Андрій Лимич назбирали на березі річки Цетина, поблизу села Трнбуси в Гірській Полиці.

Наступного разу Петар Родич і Андрій Лимич стрілися з членами Скупщини (парламенту) Товариства поличан «Св. Юра»-Пріко 4 листопада 2014 року у Трнбусах. І нарешті, через сім років, було прийнято рішення відкрити Музей історії Роду Лимич у приміщенні колишньої школи, у населеному пункті Трнбуси, що за п'ять кілометрів від Стриян (Strijane), де біля храму Успення Пресвятої Богородиці стоїть саркофаг першопредка Елема. Тоді ж, до майбутнього музею було передане погруддя князя Андримира – узагальнений образ українця хорватського походження, який символізує ностальгію за історичною батьківщиною.

На IV Соборі роду Лимич Великий Полицький князь Петар Родич був обраний почесним членом громадської організації «Фонд роду Лимич». А тепер,

4 листопада 2014 року, він отримав посвідчення, яке йому урочисто вручив князь Андримир. Великий Полицький князь Петар Родич завірив, що буде сприяти підготовці та успішному проведенню у 2016 році в Полиці V Собору роду Лимич.

Поза книгою, січень 2024:

V Собор роду Лимич у 2016 році в Полиці, що планувався у вересні, не відбувся. У липні, за два місяці до цього, лікар-рефлексотерапевт Андрій Лимич (князь Андримир, глава роду Лимич) був убитий у своєму кабінеті зловмисником, громадянином РФ. Погруддя князя Андримира нині стоїть на могилі Андрія Лимича у Трнбусах, м. Оміш.

Санадер Анте (Ante Sanader, 1960 р.н.), жупан (голова) Сплітсько-Далматинської жупанії (області). Уперше побачився з Андрієм Лимичем, головою громадської організації «Фонд роду Лимич», 29 вересня 2007 року в Хорватії, в Спліті. Друга, вже офіційна, зустріч і спільна прес-конференція в Будинку Уряду жупанії – 4 жовтня 2007 року. Йшлося про хорватське походження українських Лимичів та їх бажання відвідати Полицію – свою історичну батьківщину.

За пів року жупан Анте Санадер і заступник голови Товариства «Хорватія-Україна» Теодор Фрицький на запрошення глави роду Андрія Лимича здійснили офіційний візит в Україну. В аеропорту Києва 17 квітня 2008 року поважних гостей приймали члени Великої ради роду і Київського «Фонду роду Лимич». Тоді ж відбулися переговори з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Хорватія в Україні Жельком Кириничем і головою Державного комітету України у справах національностей та міграції Олександром Саганом. Анте Санадер підтвердив намір організувати прийом великої делегації українських Лимичів 1-3 жовтня 2008 року в Далмації. Під час засідання Великої ради роду хорватських державних і громадських діячів Анте Санадера і Теодора Фрицького обрали почесними членами «Фонду роду Лимич».

19 квітня 2008 року Анте Санадер і Теодор Фрицький побували в Одесі – місті-побратимі Спліта, де члени Одеського «Фонду роду Лимич» влаштували шанованим гостям на правду родинний прийом. Поважні гості познайомилися з головою Одеської облдержадміністрації Миколою Сердюком, вшанували пам'ять схимонаха Серафима Лимича.

Листом від 11 липня 2008 року жупан Анте Санадер повідомив Андрія Лимича, що буде патрунувати візит членів великої родини Лимичів в Далмацію. А через місяць було узгоджено програму цього візиту.

У вітальній промові перед учасниками Міжнародної зустрічі Лимичів 1 жовтня 2008 року в Полиці жупан Анте Санадер сказав: «Ми ради вас бачити вдома після багатьох століть, ми відчули вашу велику любов до нас. Дякую вам всім, що ви сьогодні тут з нами, бажаю, щоб ви частіше приїжджали сюди, на свою

прабатьківщину».

На урочистому зібранні в день Св. Юра в колишній столиці Полицького князівства – Гаті 26 квітня 2009 року у присутності Голови Сабора РХ Луки Бебича, великого Полицького князя Петара Родича, Сплітсько-Далматинський жупан Анте Санадер відмітив неоціненну заслугу й особливу роль дослідника і провідника свого роду Андрія Лимича в символічному поверненні українських Лимичів на історичну батьківщину, назвавши його «Мойсеєм свого роду». Наступного дня Анте Санадер перебував у Будинку Уряду з членами Великої ради роду за круглим столом і узгодив плани майбутніх візитів до Далмації, з цими ж планами він поділився й на спільній прес-конференції.

7 грудня 2009 року на історичному прийомі у Президента Республіки Хорватія Степана Месича жупан Анте Санадер у присутності экс-прем'єр-міністра Франьо Грегурича, великого Полицького князя Петара Родича та інших офіційних осіб підтвердив хорватське походження українських Лимичів.

Варто зауважити, що Анте Санадер завжди щиро цікавиться справами українських Лимичів, і так було під час товариських зустрічей з Андрієм Лимичем 4 травня 2011 року в місті Карловац, 22 травня 2012 року, 28 травня 2013 року в місті Загреб.

3 листопада 2014 року у Спліті уже экс-голова Сплітсько-Далматинської області, а нині депутат Сабора Республіки Хорватія Анте Санадер повідомив Андрію Лимичу, що він входить до парламентської групи зі співпраці з Верховною Радою України і буде сприяти родинним зв'язками українських і хорватських Лимичів.

Филима Віктор (Viktor Filima, 1979 р.н.), голова Координації української національної меншини в Республіці Хорватія, депутат міської ради, представник української національної меншини Загреба. Познайомився з Андрієм Лимичем, головою громадської організації «Фонд роду Лимич», 6 грудня 2009 року, у Загребі. Тоді ж Віктор Филима компетентно і докладно розповів Андрію Лимичу напередодні його офіційного прийому у Президента Хорватії про забезпечення прав української діаспори, уважно ознайомився з проектом документа «Угода між Україною і Республікою Хорватія про співробітництво у забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин» і схвалив ініціативу Лимичів, українців хорватського походження.

За пів року після прийому у Президента Республіки Хорватія Степана Месича завдяки наполегливості Андрія Лимича і твердій позиції Віктора Филими було остаточно вирішено питання з Представництвом громадської організації «Фонд роду Лимич» у Загребі.

У Києві Віктор Филима перебував у складі парламентської групи з 18 до 22 червня 2010 року, тоді ж були накреслені основні напрями співпраці і діяльності українського Представництва роду Лимич в Хорватії. Уже в Загребі 14 жовтня 2010 року Віктор Филима погодився на пропозицію Андрія Лимича виконувати його

обов'язки представника у Хорватії. Як довірена особа, він став доброзичливим радником та його перекладачем.

Багато родин Лимичів і їхніх друзів з України вдячні Віктору Филімі за сприяння в організації відпочинку на Адріатиці, в Далмації, на теренах колишнього Полицького князівства. Щоразу, коли Андрій Лимич бував у Хорватії, Віктор Филіма супроводжував його в поїздках до історичних пам'яток роду.

12 травня 2011 року відбулося знайомство з Лимичами села з промовистою назвою Lemić Brdo (Лемичів Гірка). Його засновники – племичі Лемичі у XVI ст. тут героїчно стримували турецьких завойовників на рубежі оборони Сень – Карловац. Військове поселення Lemić Brdo виникло як присілок Kamensko, де є Павлинський монастир, заснований на початку XV ст. монахами, які прийшли з Кракова. Можливо, саме монахи і зорієнтували окремі родини Лимичів на переселення в Галичину в останній чверті XVIII ст. Дотепер існують тісні зв'язки між павлинськими монастирями Кракова і Каменська. На багатьох надгробках кладовищ села Лемич Брдо і селища Каменсько закарбовані прізвища Lemić і Limić, світлини яких нині зберігаються у родовому фотофонді.

21 травня 2012 року Віктор Филіма як голова Комітету міжнародних взаємин Української громади Республіки Хорватія брав участь з Андрієм Лимичем, головою «Фонду роду Лимич», представником Товариства «Україна-Хорватія», в офіційній зустрічі з новообраним головою Товариства «Хорватія-Україна», експрезидентом Степаном Месичем. На перемовинах також були заступник голови Товариства «Хорватія-Україна» Теодор Фрицький, секретар товариства Мирослав Киринчич, інші офіційні особи. Усі разом визначили доцільним створення хорватського «Фонду роду Лимич» та заохочення хорватських і українських Лимичів до родинних зв'язків. Ішлося й про презентацію в Хорватії книги Андрія Лимича «Ми Рід Елеми» з виданням історичного розділу двома мовами – українською і хорватською. Також детально проаналізували проект Програми діяльності українського Представництва роду Лимич у Республіці Хорватія і визнали актуальним питання облаштування Музею історії роду Лимич.

25 травня 2012 року в Гаті – колишній столиці Полицького князівства Віктор Филіма уперше побачився з великим Полицьким князем Петаром Родичем з приводу відкриття Музею історії роду Лимич. Петар Родич запропонував відкрити музей у Гірській Полиці, в одному з поселень, які належали Елему, засновнику роду.

19 травня 2013 року Віктор Филіма, Теодор Фрицький і Андрій Лимич у Загребі обговорили питання діяльності представництва громадської організації «Фонд роду Лимич» в умовах вступу Хорватії до Євросоюзу з 1 липня 2013 року.

27 жовтня 2014 року у Загребі проходила офіційна зустріч з експрезидентом Республіки Хорватія, головою товариства «Хорватія-Україна» Степаном Месичем. У ній брали участь заступник Товариства «Хорватія-Україна» Теодор Фрицький, голова Комітету міжнародних взаємин Української громади Республіки Хорватія, депутат міської ради м. Загребя Віктор Филіма, голова Українського культурно-просвітницького Товариства «Кобзар» Славко Бурда та з України – Глава роду

Андрій Лимич і почесний член «Фонду роду Лимич», відомий скульптор Петро Подолець. Напередодні Віктор Филима ознайомився з каталогом творчих робіт Петра Подольця, і оглянув гіпсове погруддя Тараса Шевченка, яке автор привіз у подарунок українській діаспорі. При цьому Віктор Филима повідомив, що українська громада з нагоди 200-річчя з дня народження видатного сина українського народу прийняла рішення встановити пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку в столиці Хорватії і розповів про непередбачені перешкоди та неочікувані складнощі в здійсненні цього наміру.

Перший пам'ятник геніальному українському поету Тарасові Шевченку було урочисто відкрито 21 травня 2015 року у парку, на Українській вулиці у Загребі. Збулася мрія багатьох поколінь українців за більш, ніж 120 років їх проживання на теренах Хорватії. Визнано, що цей проект реалізовано завдяки наполегливості, відповідальності й організаторським здібностям Віктора Филими, який разом із батьком Остапом Филимою (1943-2015) – українським громадським діячем у Хорватії, віддали чимало сил, заради цього не пошкодували свого часу і навіть здоров'я.

Остап Филима народився у Тернополі. Заступник голови Української громади Республіки Хорватія, заступник голови Комітету міжнародних взаємин Української громади Республіки Хорватія, член Президії Української громади міста Загреб, член редакції журналу «Вісник» – української громади в Хорватії. Олена Филима, дружина п. Остапа, щиро підтримує громадську діяльність чоловіка і сина.

Віктор Филима познайомив Андрія Лимича з батьками в червні 2010 року. Відтоді щоразу, коли Андрій Лимич бував у Загребі, він – бажаний гість, і для нього родина Віктора була щирими друзями.

Фрицький Теодор (Teodor Fricki, 1934-2018), генерал Хорватської спілки пожежників, заступник голови Товариства «Хорватія-Україна», делегат IV Конгресу Світової Федерації Українських Лемківських Об'єднань (СФУЛО). Познайомилися з Андрієм Лимичем 6 травня 2007 року у Львові, теж делегатом конгресу від ВТ «Лемківщина». Українець за походженням, Теодор Фрицький був зворушений розповіддю про хорватське походження українських Лимичів і як колишній державний, нині громадський діяч, взяв на себе відповідальність подбати про офіційний візит Андрія Лимича в Хорватію як голови родинної громадської організації «Фонд роду Лимич».

Теодор Фрицький разом зі Славкою Бурдою і Мирославом Киричичем, членами Товариства «Хорватія-Україна», вдруге стрілися з Андрієм Лимичем в аеропорту м. Загреб 28 вересня 2007 року. Наступного дня в Спліті за ініціативи Теодора Фрицького відбулося знайомство Андрія Лимича з представником жупана (голови) Сплітсько-Далматинської жупанії (області), істориком і краєзнавцем Петром Листешем та заступником Товариства поличан «Св. Юра»-Пріко малим князем Лукою Марич-Бане. Офіційну зустріч з головою жупанії Анте Санадером і великим Полицьким князем Петаром Родичем також організував Теодор Фрицький,

де за його поданням затвердили програму відвідин українськими Лимичами своєї історичної батьківщини та відкриття Музею історії роду Лимич.

Саме на запрошення Андрія Лимича хорватські посадовці Теодор Фрицький і Анте Санадер здійснили офіційний візит в Україну. 17 квітня 2008 року у Києві поважні гості взяли участь у переговорах з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Хорватія в Україні Жельком Кириничем і головою Державного комітету України у справах національностей та міграції Олександром Саганом. Теодор Фрицький як экс-депутат хорватського Парламенту поділився досвідом вирішення питань національних меншин у Хорватії. Під час засідання Великої ради роду хорватських гостей обрали почесними членами «Фонду роду Лимич».

19 квітня 2008 року високопосадовці Теодор Фрицький і Анте Санадер побували в Одесі, де члени Одеського «Фонду роду Лимич» організували шанованим гостям прийом на державному і родинному рівнях.

За місяць, 19 травня 2008 року, Теодор Фрицький вніс до порядку денного президії Товариства «Хорватія-Україна» питання щодо організації Міжнародної зустрічі роду Лимичів у Хорватії на державному рівні. Теодор Фрицький особисто повідомив Надзвичайного і Повноважного посла України в Республіці Хорватія Маркіяна Лубківського про рішення Степана Месича. Український посол теж погодився брати участь у цьому важливому заході.

Визнаний авторитет Теодора Фрицького у Хорватії забезпечив високий рівень підготовки і проведення Міжнародної зустрічі – III Собору роду Лимич 1-3 жовтня 2008 року. У великому родинному заході, проведеному на державному рівні, брали участь понад 300 делегатів з України та Хорватії, Канади США, Польщі, Білорусії, Росії і Казахстану. Теодор Фрицький заслужив шанобливе ставлення до себе і в цих країнах.

15 лютого 2009 року Теодору Фрицькому виповнилося 75 років. Цікавий подарунок привіз ювіляру з України Андрій Лимич – картину, де зображена дерев'яна церква вже неіснуючого села на Галичині, з якого переселилися до Хорватії на початку минулого століття його дід Василь і баба Анастасія. Це було приємною несподіванкою для всіх. А сюрпризом для Андрія Лимича і всіх українських Лимичів став показ хорватського села з промовистою назвою – Лемич Брдо. Це село, з якого частина роду переселилася на Галичину в кінці позаминулого століття, і в якому ще проживають хорватські Лимичі – нащадки засновників села.

Наступного року Теодор Фрицький побував на Галичині, там, де на кордоні було карпатське село Лікоть, на річці Сян, де і встановлено пам'ятний знак «Корінь роду Лимич». Там – де початок українських нащадків – пересельців з хорватського села Лемич Брдо. Українські прикордонники дивувалися мужності 75-річного Теодора Фрицького, генерала Хорватської спілки пожежників, який сміливо і легко подолав ризикований гірський шлях. Життя загартувало його з дитинства, коли рано померла мати Єва і загинув батько Михайло у концтаборі як антифашист. Весь його життєвий шлях позначений заступництвом вищих сил, і масштабність його особистості проявляється в кожній події і миті його життя.

Заступник голови Товариства «Хорватія-Україна» Теодор Фрицький

через пів року після III Родинного собору Лимичів у Далмації повідомив, що Президент Республіки Хорватія Степан Месич прийме українську делегацію у складі Великої ради роду 23 квітня 2009 року, виказуючи цим велику честь роду. Та прийом на вищому рівні не відбувся через втрату часу, коли делегація вибилась із запланованого графіка. Теодор Фрицький, діяч високої політичної культури, розумів наслідки цього фіаско, але завдяки його дипломатичному досвіду ситуація була врятована, і такий прийом у Президента Хорватії відбулася 7 грудня того ж року. «Богом посланий!» – так заявив Степану Месичу про Теодора Фрицького Андрій Лимич.

Незабаром, у день працівників дипломатичної служби України, Теодору Фрицькому, як народному дипломату, в Посольстві України у Республіці Хорватія було вручено Почесну грамоту та нагрудний знак Міністерства Закордонних справ України за значний особистий внесок у зміцнення і розвиток українсько-хорватських відносин та утвердження позитивного іміджу України в Республіці Хорватія. Посол України, вручаючи нагороду, наголосив на важливості якомога ширшого представництва України в Хорватії.

За пів року після прийому у Президента, 7 червня 2010 року, Теодор Фрицький повідомив Андрію Лимичу про вирішення питання з Представництвом громадської організації «Фонд роду Лимич» у Загребі.

А 29 липня 2010 року Теодор Фрицький – в Україні, на Галичині, виступив на відкритті Другого Світового Конгресу Бойків і закликав до міжрегіонального культурного і економічного співробітництва. Разом із головою Турківської райдержадміністрації він відвідав експозицію «Історія роду Лимич», представлену в фойє культурного центру «Україна». Там же виникло спільне бажання створити Музей історії роду Лимич і на Бойківщині. Тоді ж хорватська делегація на чолі з Теодором Фрицьким і Велика рада роду побували біля пам'ятного знака «Корінь роду Лимич» в колишньому бойківському селі Лікоть, подолавши п'ятикілометровий гірський шлях.

На спільному засіданні було заслухано доповідь голови роду Андрія Лимича про 10-літній період діяльності «Фонду роду Лимич», складнощі в організації Музею історії роду Лимич в Хорватії і доречності створення відповідного родинного музею тут, на Бойківщині. З метою подальшого зміцнення родинних українсько-хорватських зв'язків, збереження духовних і культурних цінностей роду, сприяння взаємному відвідуванню двох країн представником роду Лимич у Республіці Хорватія призначено Великого князя Андрія Лимича з благословення хорватського покровителя нашого роду Теодора Фрицького, українця за походженням.

У жовтні 2010 року Теодор Фрицький, під час перебування Андрія Лимича в Загребі, порекомендував довірити виконання обов'язків представника роду Лимич у Республіці Хорватія Віктору Філімі, депутату столичного парламенту, голові Координації української національної меншини у Республіці Хорватія. У травні 2011 року Теодор Фрицький разом з Андрієм Лимичем оглянули приміщення представництва і обговорили питання організації відпочинку українських Лимичів на Адріатиці.

Через рік, 21 травня 2012 року, Теодор Фрицький, Андрій Лимич і Віктор Филима разом із президентом Товариства «Хорватія-Україна» Степаном Месичем детально проаналізували проєкт Програми діяльності українського представництва, визнавши першорядним облаштування Музею історії роду Лимич за безпосередньої допомоги Товариства «Хорватія-Україна». Зазначили доцільним і створення хорватського «Фонду роду Лимич» та заохочення хорватських і українських Лимичів до родинного приятелювання. У травні 2013 року Теодор Фрицький, Андрій Лимич і Віктор Филима у Загребі обговорили питання діяльності Представництва ГО «Фонд роду Лимич» в умовах вступу Хорватії до Євросоюзу з 1 липня 2013 року.

А ще державний і громадський діяч Теодор Фрицький перебував в Україні з 23 до 28 серпня, а 25 серпня разом із членами хорватської делегації і рівненськими Лимичами вшанував пам'ять героя громадянської війни Томислава (Олекси) Дундича, далматинця, земляка хорватських Лимичів. Завдяки Теодору Фрицькому вперше відбулася поминальна служба на могилі героя, яку відслужили римо-католицькі священники із Загреба і Рівного. Цього ж дня Теодор Фрицький разом із Лимичами долучився до тасмниці родинного причастя, яке здійснилося навколо родинного символу «Знак роду Лимич» у центрі міста Рівне. Свій запис Теодор Фрицький залишив у Книзі відгуків у культурно-археологічному центрі «Пересопниця» Рівненського району. Колишнє княже місто Пересопниця на Волині, батьківщина української Першокниги – «Пересопницької Євангелії», на якій президенти України присягають своєму народові. В Національному університеті «Острозька академія» Теодор Фрицький, який має наукову ступінь магістра наук, порушив питання співпраці з Загребським університетом.

Під час покладання квітів до пам'ятника Тараса Шевченка у Рівному члени хорватської делегації мали нагоду познайомитися з його автором – скульптором Петром Подольцем, який є послідовником школи Івана Мештровича, хорватського скульптора зі світовим ім'ям. Під час розмови з головою Рівненської облдержадміністрації Теодор Фрицький повідомив, що українська громада в Хорватії щиро бажає мати в себе пам'ятник Тарасові Шевченку. У відповідь було обіцяне сприяння у здійсненні патріотичного наміру та запропоновано Андрію Лимичу, члену Товариства «Україна-Хорватія», взяти на себе всі організаційні питання. За рік часу погруддя Тараса Шевченка, висотою 1, 25 метра, відлите в гіпсі, було виготовлене і доставлене Андрієм Лимичем і Петром Подольцем до Загреба.

6 листопада 2014 року у столиці Хорватії, у приміщенні Українського культурно-просвітницького Товариства «Кобзар», відбулася перша в історії урочиста передача і відкриття погруддя Великого Кобзаря. На святковій церемонії були экс-президент Республіки Хорватія Степан Месич, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Хорватія Олександр Левченко та керівники й активісти української громади.

Більше 50-ти років Теодор Фрицький віддано прослужив збереженню української національної ідентичності, з 1963 року він – перший українець, депутат Парламенту Республіки Хорватія. Тривалий час – член Комітету та Професійної

ради Уряду Хорватії з питань національних меншин. Він учасник Всесвітніх форумів українців, конгресів СФУЛО, з'їздів та зібрань, де завжди займає активну позицію щодо зміцнення дружних і ділових відносин між Хорватією і Україною. Ця велика людина – ініціатор сотень спільних культурно-просвітніх заходів, які разом проводилися хорватськими й українськими товариствами і представництвами. Засновник Спілки русинів та українців Хорватії, яку очолював тривалий час. Засновник Товариства «Хорватія-Україна», якою керував чверть віку як голова або заступник голови. Державну і громадську діяльність завжди спрямовував на популяризацію української історії і культури в світі, на формування її позитивного міжнародного іміджу.

Із 2015 року Теодор Фрицький – почесний голова Товариства «Хорватія-Україна». І надалі його внесок, як почесного члена громадської організації «Фонд роду Лимич», залишається вагомим та безцінним у зміцненні родинних хорватсько-українських зв'язків. Щира хвала цій неординарній людині!

Славко Бурда

**Президент Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар»,
редактор часопису «Слово Кобзаря» (Загреб)**

ІНТЕГРАЦІЙНО-АСИМІЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ХОРВАТІЇ

Права й становище національних меншин у Хорватії

Для Республіки Хорватія після проголошення нею 25 червня 1991 р. незалежності від Югославії та п'ятирічної війни за незалежність нормативне регулювання та практична реалізація свобод і прав представників національних меншин стали важливим тестом і мірилом рівня демократизації суспільства, а також однією з істотних умов економічної й політичної інтеграції в Європі.

В Основних принципах Конституції Республіки Хорватія зазначено, що Республіка Хорватія заснована як національна держава Хорватського народу і держава національних меншин: сербів, чехів, словаків, італійців, угорців, євреїв, німців, австрійців, українців, русинів, босняків, словенців, чорногорців, македонців, росіян, болгар, поляків, ромів, румунів, турків, волохів, албанців та інших, які є її громадянами й яким гарантується рівність з громадянами Хорватії.

Національною меншиною в розумінні Конституційного закону про права національних меншин є група громадян Хорватії, члени якої традиційно проживають на території Республіки Хорватія та члени якої мають етнічні, мовні та/або релігійні ознаки, відмінні від інших громадян і керуються бажанням зберегти ці ознаки.

Реалізацію прав членів національних меншин у Республіці Хорватія, починаючи з рамок, які містяться в Хорватському законодавстві, можна спостерігати на чотирьох рівнях: через культурну автономію, освіту й навчання мовою та письмом меншини, пропорційну участь в уряді на державному й місцевому рівнях, а також про встановлення та реалізацію транскордонного співробітництва національних меншин.

Огляд реалізації прав представників національних меншин у Республіці Хорватія показує, що права культурної автономії, завдяки організації, найбільш

повно реалізуються представниками національних меншин, які мали ці права ще до створення незалежної держави. До цієї групи старих традиційних автохтонних національних меншин належить також Українська національна меншина, яка живе на території Хорватії понад 120 років.

Основні характеристики Української національної меншини в Хорватії

Українці в Хорватії є кількісно нечисленною етнічною спільнотою – так звана невелика меншина. Та є й менші за чисельністю, і ми можемо вільно класифікувати її як одну з середніх національних меншин Хорватії.

Ювілейна 120-та річниця імміграції Українців на Хорватські терени нинішніх Бродсько-Посавської та Сісачко-Мославинської жупаній безсумнівно підтверджує, що вони були утверджені поколіннями на Хорватській землі і що вони це остаточно прийняли, а також те, що протягом минулого періоду вони зберегли свою етнічну й культурну ідентичність у місцевих більших та домінуючих громадах. Це історичне спостереження має важливе значення в сучасному світі, в якому глобальний проект збереження спільноти й співіснування в загально визнаному мультикультурному розмаїтті наполегливо шукає розв'язання.

Сучасне становище Українців у Хорватії в першу чергу визначається загальнополітичним підходом та законодавством на державному й місцевому рівнях. Основи цього підходу узгоджені в принципах, прийнятих у багатосторонніх документах, у яких національним та етнічним меншинам гарантуються політичні, культурні, освітні, релігійні й інші права.

Засідання товариства Кобзар Загреб, 2024.

Зі вступом Хорватії до Ради Європи загальнополітичні рамки набули нових рис, оскільки для Ради Європи становище національних меншин є питанням абсолютного пріоритету у сфері реалізації прав людини та основних свобод. Для національних меншин у Хорватії особливе значення має Акт про підтвердження Європейської хартії регіональних мов і мов меншин, прийнятий хорватським парламентом у 1997 році. Проте, як і у випадку з усіма багатосторонніми документами, необхідні постійні стимули для їх активної реалізації.

У цьому контексті слід спостерігати за становищем Українців у Хорватії, які є автохтонною національною меншиною. Важливою для неї була додаткова

характеристика, колись, а тепер дедалі рідше, та все ж існування традиційних анклавів Українців у Каніжі, Шумечі, Липовлянах, тобто свого роду довільно обраної й сформованої територіальної замкнутості, яка надає цим місцям роль штабів Українців у Хорватії. За межами цих анклавів Українці з труднощами зберігають свою мову й культуру та об'єктивно піддаються явищу природної, ненасильницької асиміляції.

Фундаментальними детермінантами Українців у Хорватії є мова, культура, релігія й традиція, які інтегровані та збережені, що свідчить про їхню силу й життєвість в історичному, політичному та культурному середовищі, в якому не завжди були стимулюючі чинники.

Основою виживання були і залишаються родина, церква, школа та незалежні інституції, насамперед церковні, освітні, культурно-інформаційні.

Останнім часом, після проголошення незалежності України 33 роки тому, ми мали міграційне відновлення, тобто був невеликий максимум до 500 іммігрантів з України до Хорватії. А два роки тому через війну в Україні понад 25 тисяч біженців з України перебувають під опікою в Хорватії.

Ці міграційні явища серед Українців у Хорватії мають бути науково досліджені та інтерпретовані на основі точних статистичних та інших показників, оскільки вони суттєво впливають на їхню перспективу.

Культурно-освітні, мистецькі організації й установи Українців Хорватії

З Державного бюджету Республіки Хорватія через Раду у справах національних меншин постійно виділяються кошти товариствам Української національної меншини на реалізацію програм у сфері інформації, видавничої справи, культурної самодіяльності та культурних заходів.

Об'єднаннями Української національної меншини є:

1. Українська громада Республіки Хорватія, Вуковар (з 9 членами, також правничі асоціації з Вуковара, Осієка, Славонського Броду, Каніжі, Шумеча, Липовлянів, Загреба, Рієки та Спліта);
2. Товариство української культури (Загреб);
3. Українське культурно-просвітне товариство «Кобзар» (Загреб);
4. Крім них за останні два роки в Хорватії було засновано чотири асоціації новоприбулих Українців, які тимчасово перебувають у Хорватії, а саме культурні асоціації в містах Карловац, Корениця, Пула та Загреб.

Представники Української національної меншини реалізують своє право на освіту шляхом навчання в системі початкової й середньої освіти.

Також Міністерство культури та медіа регулярно підтримує Центральну в

Загребі й інші бібліотеки Українців у Хорватії.

Крім того, з метою збереження етнічної, культурної й мовної самобутності учнів, які належать до Української національної меншини в Республіці Хорватія, дбають про освіту учнів шляхом організації літніх шкіл як спеціальних форм навчання.

Представники Української національної меншини мають свого представника в Раді у справах національних меншин Республіки Хорватія.

У Хорватському парламенті 11-го скликання Українців уп'яте представлятиме представник Ромської національної меншини, який уп'яте набрав найбільше голосів на виборах до Хорватського парламенту. З дванадцяти національних меншин ромська національна меншина є найчисленнішою.

Перепис населення в Республіці Хорватія 2021 року та результати перепису Українців

Згідно з переписом 2021 року, Республіка Хорватія має 3.871.833 жителів, і порівняно з переписом 2011 року кількість жителів зменшилася на 413.056 осіб або 9,64 %. Згідно з переписом 2011 року кількість національних меншин у Хорватії становила 328.738 осіб, тоді як за переписом 2021 року – 240.079, що на 26,8% менше.

Результати перепису 2021 року свідчать, що частка Хорватів у національній структурі населення становить 91,63 %.

Згідно з даними Національного бюро статистики з перепису населення 2021 року, в Республіці Хорватія проживає 1.905 представників Української національної меншини. Найбільше Українців проживає в місті Загреб, Вуковарсько-Сріємській, Сісачко-Мославинській, Бродсько-Посавській та останнім часом у Приморсько-Горанській, Істрійській, Сплітсько-Далматинській жупаніях.

Згідно з переписом населення 2021 року в Республіці Хорватія проживає 1.905 Українців:

Загребська жупанія 103
Крапинсько-Горанська жупанія 18
Сісачко-Мославинська жупанія 184
Карловацька жупанія 19
Вараждинська жупанія 29
Копривницько-Кріжевацька жупанія 15
Біловарсько-Білогорська жупанія 13
Приморсько-Горанська жупанія 154
Личко-Сеньська жупанія 5
Віровітицько-Подравинська жупанія 8
Пожезько-Славонська жупанія 17

Бродсько-Посавська жупанія 125
Задарська жупанія 69
Осієцько-Бараньська жупанія 86
Шибеницько-Кнінська жупанія 30
Вуковарсько-Сріємська жупанія 323
Сплітсько-Далматинська жупанія 119
Істриянська жупанія 138
Дубровницько-Неретванська жупанія 21
Меджимурська жупанія 53
Місто Загреб 376

У 20 жупаніях та місті Загреб Українці проживають у 242 містах чи муніципалітетах.

У семи повітах і в місті Загреб (має статус жупанії) проживає понад 100 Українців.

У тринадцяти жупаніях проживає менше 100 Українців.

З 242 населених пунктів (міста чи муніципалітету) є лише 43 населені пункти, де проживає десять і більше Українців.

З цих 43 населених пунктів лише в місті Загреб є 16 міських районів, у яких проживає понад 10 Українців.

У Хорватії є лише один муніципалітет Богданівці (село Петровці), де проживає понад 100 Українців.

У Хорватії є лише два міста, де проживає понад 100 Українців: Вуковар (165) і Загреб (376).

Перший незалежний перепис, який стосувався лише Українців (без Русинів), був у 1971 році, і тоді в Хорватії було 2.793 Українців. У наступних чотирьох переписах маємо зменшення кількості Українців. Так у 1981 році було 2.515, у 1991 – 2.494, за переписом 2001 р. – лише 1.977 Українців, що порівняно з 1991 роком було зменшенням на одну п'яту. Найбільшою причиною стало те, що через Вітчизняну війну в Хорватії була еміграція до Європи, Австралії, Канади й США та незначна кількість загиблих на війні.

За переписом 2011 року в Хорватії було 1.878 Українців, а за останнім переписом 2021 року – 1.905 Українців, що порівняно з переписом 2011 року збільшення кількості за 27 осіб.

З Академії Тараса Шевченка в Загребі, 2024.

Взаємозв'язок процесів інтеграції й асиміляції та збереження ідентичності

Основною проблемою, з якою стикалися і далі стикаються національні меншини, безперечно, є асиміляція.

Асиміляція – це процес поступового скорочення певної національної спільноти (переважно меншини в певному геополітичному просторі) у соціальній взаємодії з домінуючою спільнотою.

Національні меншини найчастіше перебувають у нижчому статусі, що поступово й безперервно наближає їх до панівної культури та її стандартів.

Основні генератори асиміляції національних меншин у Хорватії: етноцентризм, змішані шлюби, соціальний конформізм, несприятлива суспільно-політична атмосфера, війни та ін.

Тому школа як навчальна система надзвичайно важлива для збереження різних індивідуальних та колективних ідентичностей, у тому числі національних.

Коли йдеться про національні меншини та політику щодо меншин, одним з найчастіших термінів, наприклад, поряд з правами чи дискримінацією, є, безперечно, термін – інтеграція. Таким чином, відповідні учасники політики меншин дуже часто зазначають, що інтеграція зі збереженням ідентичності є однією з основ Хорватської політики щодо меншин.

У зв'язку з цим завжди постає питання асиміляції. Наскільки успішно меншини інтегруються без асиміляції, є ключовим показником успіху державної політики щодо меншин.

Співвідношення між асиміляцією та інтеграцією вважається одним з ключових показників успішності політики щодо меншин у суспільстві. А якісну інтеграцію багато хто розглядає як убезпечення від асиміляції. Але інтеграція є складним, вимогливим і довготривалим процесом, який сьогодні в європейських рамках здебільшого базується на міжкультуралізмі.

У цьому відношенні Хорватія має надійну основу для здійснення якісних інтеграційних процесів, але це не супроводжується якісною та належною державною політикою, ключовими цілями якої має бути створення суспільства, у якому різноманітність поважається та приймається, не ставиться під сумнів, і забезпечується інтеграція всіх громадян у соціально-економічну, політичну й культурну спільноту.

Звісно, інтеграція – це двосторонній процес, якому мають сприяти й національні меншини, але основна відповідальність завжди лежить на більшості. Ось чому слід підтримувати багатовимірну співпрацю в громаді, а також усвідомлення громадянською того, що інтеграція є процесом, який приносить

користь не лише групам меншин, а й ширшій громаді, тобто всьому суспільству.

Права меншин у демократичних державах мають базуватися на двох ключових принципах, а саме ідентичності та інтеграції. Це означає, що меншини залишаються тими, ким вони є, тобто вони мають умови для проживання у своїй традиційній ідентичності в довгостроковій перспективі, але також що вони повинні інтегруватися в повноцінне політичне, культурне та економічне життя країни, в якій вони живуть.

Що стосується можливостей збереження ідентичності в Хорватії, то ми маємо відносно хорошу ситуацію, тому що Хорватія через Раду національних меншин, Управління з прав людини та прав національних меншин та інші установи дуже піклується про реалізацію та розвиток культурної автономії національних меншин.

Можливості й різноманітні способи застосування інтеграційних процесів

У соціальній реальності існує низка проблем, з якими стикаються вищезгадані інституційні актори та їхні члени, які є інфраструктурними та, в найширшому сенсі, матеріальними проблемами. Потім (не)активність членства, інституційна фрагментація деяких етнічних спільнот тощо.

Хорватія досягла значного прогресу у сфері інституційного регулювання питань національних меншин, але проблема правоохоронної діяльності та опору, особливо у випадку деяких національних меншин, є перешкодою для кращого утвердження ідентичності національних меншин у Хорватії та генератором асиміляції чи принаймні етномікрії у випадку цих спільнот.

З іншого боку, інтеграція є набагато складнішою проблемою і не лише проблемою Хорватського суспільства, а й ширшою європейською проблемою, з якою навіть європейська політика не дуже добре справляється.

Коли ми говоримо про інтеграцію як поняття, ми маємо враховувати, що інтеграція включає також асиміляцію як інтеграційний процес, який вимагає повної ідентифікації та не визнає прав меншин.

Але інтеграція також включає щось, відоме як плюралістична інтеграція, яка може бути реалізована як мультикультуралізм, інтеркультуралізм і транскulturалізм.

Що стосується європейських рамок, безсумнівно, що всі три моделі існують, але в останні десять років набагато більший наголос ставився на інтеркультуралізм через той факт, що Велика Британія, Франція та Німеччина відмовилися в 2010/2011 роках від мультикультуралізму.

Причина відмови криється у появі паралельних суспільств, тобто в

неспроможності мультикультуралізму як політичної доктрини реалізувати інтеграцію. Більше того, вважається, що саме мультикультуралізм роз'єднав, а не з'єднав різні культури, підкреслюючи відмінності, а не подібності між культурами.

Нині все більше говорять про інтеркультуралізм, хоча ЄС все ще шукає адекватну модель. Зрештою, фактом є те, що Європейський Союз, а отже і країни-члени, роками й десятиліттями нехтували потребою системної інтеграції. Наприклад, Європейська комісія вперше визначила інтеграцію в офіційних документах ЄС лише у 2003 році, і все це свідчить про те, що протягом тривалого часу не було спільної стратегії щодо інтеграції в Європейському Союзі.

Практичний досвід Хорватії у розвитку інтеграційних процесів

Що стосується Хорватії, що в політичному дискурсі та політичній практиці переважає інтеркультуралізм як плюралістична модель інтеграції, оскільки існує комунікація й співпраця між національними меншинами та цілим Хорватським суспільством, високоякісне законодавство, яке безперечно позитивно впливає на інтеграційні процеси, а також інтеркультуралізм присутній і в освітніх процесах.

Однак, незважаючи на цю позитивну основу, на саму суть проблеми з моніторингу виконання Рамкової конвенції про захист національних меншин, неодноразово застерігає що будь-яка політика, яка стосується соціально маргіналізованих груп, а саме національних меншин, має бути головною метою створення суспільства, в якому різноманітність поважається та приймається, а не ставиться під сумнів, а також забезпечена інтеграція всіх громадян у соціальну, економічну, політичну та культурну спільноту.

Інтеграційна мета політики щодо меншин має призвести до взаємного та всебічного почуття приналежності для всіх громадян на державному та місцевому рівнях, а також до відродження того, що текст Конституційного закону про права національних меншин називає «духом» розуміння, поваги та толерантності.

Призначення Конституційного закону, а також спеціальних законів, що регулюють права та обов'язки членів національних меншин є повага до представників національних меншин з боку Хорватського народу.

Має сприяти виконання всіх положень як Конституційного закону, так і спеціальних законів у розвиток порозуміння, солідарності, толерантності та діалогу між членами національними меншин і Хорватського народу.

Уряд Республіки Хорватія далі вдосконалювати існуючий рівень захисту прав національних меншин. Впроваджуватиметься політика захисту прав національних меншин у співпраці з представниками національних меншин та їх представниками в парламенті Хорватії з метою сприяння внеску національних меншин у розвиток Хорватського суспільства.

Відповідно до Програми Уряду Республіки Хорватія на період 2020–2024 рр. були зроблені Оперативні програми національних меншин, якими вони визначають механізми забезпечення захисту прав національних меншин та підтримки реалізації їх прав, відповідно до Конституційного закону про права національних меншин.

При підготовці Оперативних програм національних меншин на період 202–2024 рр. були залучені компетентні органи державної адміністрації, а також представники національних меншин у парламенті Хорватії, відповідно до Рішення Уряду РХ.

Прем'єр-міністр Республіки Хорватія проводить щомісячні консультації з представниками національних меншин у Хорватському парламенті щодо реалізації Програми уряду Республіки Хорватія та Оперативних програм національних меншин.

У квітні 2024 року відбулися парламентські вибори. Зі 151 депутата парламенту Хорватії 8 є представниками національних меншин.

Для всіх національних меншин дуже важливо підписати з Урядом Республіки Хорватія нові Оперативні програми на період 2024–2028 років. Оперативні програми детально розробляють те, що необхідно національній меншині додатково досягти через реалізовані програми за допомогою Уряду Республіки Хорватія та його фінансової підтримки. Як відомо, кожна національна меншина реалізує та опікується програмою культурної автономії, пов'язаною з інформацією, видавничою справою, культурною самодіяльністю та культурними заходами, тоді як держава опікується шкільництвом – навчанням мовою національної меншини. Через Оперативні програми кожна національна меншина пропонує те, що їй найбільше потрібно для безперебійної роботи й діяльності.

Українська національна меншина в Хорватії за минулий період з 2021 по 2024 рік завершила будівництво Українського дому у Вуковарі та орендувала більше приміщення для Українського дому в Загребі. Працюємо над відкриттям музею в Липовлянах, поки що лише в проекті, бо діяльність припинилася через війну. Центральну бібліотеку русинів і українців Республіки Хорватія, яка знаходиться в Загребі, ми відкрили ще в 1995 році, і вже 29 років вона активно діє зі своїми філіями по всій Хорватії. Крім того, ми встановили пам'ятники Тарасові Шевченку в Загребі та Іванові Франку в Липику, неподалік Липовлян, де понад 120 років тому оселилися перші Українці. Також встановили кілька пам'ятних дошок. У планах також посилення медіа Українською мовою: крім існуючих журналів, має бути новий журнал для дітей і молоді та учнів початкових класів; більше Українського мовлення на Хорватському телебаченні й радіо.

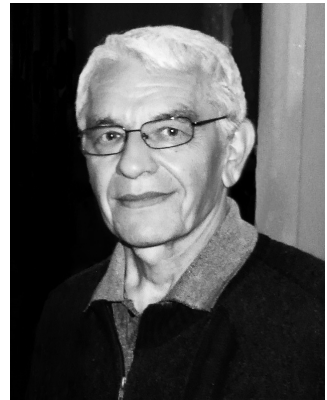
Загреб, 13 травня 2024 р.

Ярослав Комбіль

ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ В РЕСПУБЛІЦІ СЕРБІЯ

А) Загальний огляд

Після закінчення Другої світової війни велика частина українців з гористої Боснії, покинувши все (хоча то й не було велике багатство) та тікаючи від грабувань і вбивств, знайшла притулок на рівнині Воєводини, в межах тодішньої Югославії, а сьогодні Республіки Сербія. Люди опинилися в новому осередку, в багатонаціональному оточенні, якою є Воєводина, в новому громадському і політичному устрої. Зайвим стане і згадувати, що всі були без майна, без грошей, без власних інституцій, без власної інтелігенції, без провідників, без підтримки чи допомоги національної держави (якої фактично не було)... Там бідували, і тут їм початок не був кращим. Бо біда, як тінь, мандрує з людиною, куди б вона не подалася.

Ярослав Комбіль

Певний період після переселення українців до Сербії самотнім притулком та місцем зустрічей і спілкувань стала церква. Та без огляду на розуміння священників та їхньої охоти допомогти церква сама собою є обмеженою власним статусом, тому в українців завжди залишалося чимало нездійснених культурних та освітніх потреб.

Розсіяні, малочисленні, бідні, переважно неосвічені українці не були в змозі відразу згуртуватися в Сербії та зробити серйозніші кроки у плеканні своєї культури. Але українська національна свідомість, яка не згасала з часів приїзду з Боснії, не могла дрімати довго. Невдовзі, вже початком п'ятдесятих років, стали відчутними перші рухи.

* Першими започаткували культурне самоорганізування українці у місті Вербас, де жило приблизно 1000 осіб українського походження. Спочатку молодь сходилася по хатах, а з 1953 р. залучилися до культурно-мистецького товариства імені О.С. Пушкіна, в якому свої культурні скарби зберігали і руснаки. Після

закриття КМТ ім. О.С. Пушкіна настала перерва, яка тривала недовго. Вже на початку шістдесятих років минулого століття в складі будинку культури утворена українська секція, яка працювала до 1974 року, тобто до прийняття знаменитої Конституції Воєводини, яка позбавила українців, а також інших малочисленних національних меншин багатьох прав, якими вони користувалися до того часу. Після того настала довгорічна пауза, яка тривала аж до 1990 р., коли вже спільно із руснаками було засновано культурно-просвітне товариство «Карпати». Слід згадати, що це товариство з допомогою уряду України, уряду Сербії, місцевого уряду, української діаспори з Німеччини та грошми і невтомною працею членів товариства збудувало власний будинок і гарний зал для виступів аматорів усіх гуртків.

* З 1971 по 1981 роки в Культурному центрі в Кулі, де живе близько 1500 осіб українського походження, працювало декілька секцій для плекання української культури та традиції, а в 1981 році було засновано КМТ ім. Івана Сенюка з метою згуртування громадян і розвитку усіх форм креативної культурно-місцевої творчості.

* 1979 р. в Сремській Мітровиці, де живе приблизно 600 осіб українського походження, в межах Культурного центру було засновано фольклорний ансамбль «Коломийка», який 2003 р. став товариством плекання української культури «Коломийка», поширивши свою діяльність на всі види культурницьких потреб.

* 2001 р. в Новому Саді, де живе приблизно 500 осіб українського походження, засновано українське культурно-місцеве товариство «Кобзар» з метою згуртовування розсіяних українців міста і околиці.

* 2005 р. в Інджії, де живе близько 500 осіб українського походження, засновано наймолодше культурно-місцеве товариство «Калина» з метою збереження національної свідомості і національної самобутності.

Керівництво товариств намагалося згуртувати навколо себе якомога більше українців, хоча й не тільки, особливо молодь. Багатогранна і різноманітна програма гуртків була спрямована на те, щоб між українцями утверджувати національну свідомість, а між співгромадянами поширювати інформацію про багатство і цінність української культури.

Такі цілі були реалізовані не лише в межах товариств, але й завдяки численним публічним виступам на концертах, фестивалях, оглядах, гастролях по Сербії, а також іншими країнами Європи: по Україні, Словаччині, Польщі, Румунії, Хорватії та Боснії і Герцеговині. Ще одним своєрідним поштовхом для включення українців до роботи товариств і створення відчуття гордості свого походження були гостювання численних ансамблів танцюристів і співаків з України, більшість яких організовували згадані товариства.

Як видно з вищесказаного, аж початок 1990-х років приніс більш серйозні результати: крім оформлень нових культурно-просвітніх та культурно-місцевих товариств, було засновано і товариство української мови, літератури і культури Воєводини (зараз «Просвіта»), в ефірі з'явилися українські радіопередачі, почалось факультативним навчанням рідної мови і національної культури в

початкових школах, почали транслюватись передачі по телебаченню, засновано Національну раду української національної меншини в Сербії. Певною мірою причиною покращення статусу українського народу в Сербії, окрім зміни суспільно-політичної ситуації, стало створення незалежної Української держави і налагодження нею численних офіційних та неофіційних контактів.

Багатством кожної нації, між іншим, є література. На тему української літературної творчості проводилися численні літературні вечори, українською та сербською мовами, де про життя і творчість письменників говорили фахові особи, а вірші декламували і прозові тексти зачитували діти і дорослі члени товариств. Щороку в березні усі товариства влаштовують дні Тараса Шевченка. Неодноразово були влаштовані вечори української патріотичної поезії. КМ і КП Товариства та товариство української мови, літератури і культури «Просвіта» організували чимало зустрічей з письменниками з України, серед них Богдан Стельмах, Юрій Андрухович, Алла Татаренко, Олександр Ірванець, Володимир Цибулько, Борис Олійник, Олександр Гаврош, Василь Махно, Олександр Масляник тощо. Таким чином українська громада та їхні співгромадяни в Сербії знайомились з сучасними українськими письменниками та їхньою творчістю.

До моменту вирішення статусу вивчення рідної мови з елементами національної культури в початкових школах товариства активно намагалися дбати про національні потреби у сфері освіти.

Тут варто згадати співпрацю товариств з Посольством України в Білгороді. Позитивне ставлення посольства до діяльності та допомога в роботі, підтримка у вигляді присутності на усіх програмах, які товариства запроваджували, їхні контакти з міськими урядовцями значно допомогли зміцненню загального статусу товариств та українців у своїх осередках як між співгромадянами, так і на рівні місцевого самоврядування.

На підставі вищезгаданого можна переконатись, що культурно-мистецькі та культурно-просвітницькі товариства українців в Сербії є носіями збереження української національної свідомості і мостом для зближення між народами і державами.

Зважаючи на малочисельність українців в Сербії, виникає запитання: як довго тут існуватиме українська національна свідомість? Асиміляція малочисельних національних меншин є природним процесом і його зупинити неможливо. У змішаних подружжях, як правило, діти говорять мовою оточення. Так, чотири покоління українців без своїх шкіл, без інституціонального навчання мови, без незалежної України зберегли мову своїх предків. Настав час, коли нове, вже п'яте покоління, ледь розуміє рідну мову. Це не втішає, але поки немає причини занепадати духом, треба бути реалістичними і прагматичними: бути українцями і пишатися цим, навіть якщо не знаєш гарно мови. Саме тому, на мою думку, спрямування діяльності в напрямку збереження почуття української свідомості між українцями в Сербії є пріоритетним завданням товариств в майбутньому.

Б) Критичний огляд роботи окремих українських інституцій у Сербії сьогодні*** Товариство української мови, літератури й культури „Просвіта“**

Першою установою, що виникла на початку цього періоду, і єдиною споконвічно українською, було Товариство української мови, літератури і культури, засноване в Новій Саді 16 грудня 1989 року для території АП Воєводина. Товариство, яке з 2001 року, згідно зі статтею 16 Статуту, має назву «Просвіта», через свої органи, організаційні осередки та члени постійно, поки було активним, працювало над збереженням і плеканням української свідомості, над розвитком національної культури, над збереженням духовних і матеріальних традицій і утвердженням своєї історичної спадщини. Перша і найактивніша дочірня філія була заснована у Врбасі 26 березня 1990 року. Вона була максимально ангажована в боротьбі за реалізацію прав українців у цьому середовищі, а саме в інформаційному – за запровадження програм українською мовою на радіо Врбас, що їй частково вдалося; в культурному – для становлення суспільства, в якому плекатиметься і розвиватиметься українська культура, тому цього ж року було засновано КПД «Карпати»; в освітньому – на факультативне вивчення української мови та основ національної культури у врбаських початкових школах, що було важко, але дало свої плоди. Філія тісно співпрацювала з КПД «Карпати» та організувала спільні програми, насамперед літературні вечори та вечори Тараса Шевченка.

На жаль, з утворенням Ради української національної меншини більшість членів представництва «Просвіти» там застрягла, тому праця Товариства завмерла, як і діяльність його філій, у тому числі й Врбаської. Сьогодні Товариство де-юре існує, (одна особа перебрала Товариство, використовуючи його тільки для власних промоцій), але де-факто – на жаль, не працює!

*** Національна Рада української національної меншини в Республіці Сербія**

Нацрада була створена після багатьох перипетій зі збором підписів на виборчі збори, які відбулися в Кулі в 2003 році. Рада – це інституція, яка представляє інтереси всіх українців Сербії. Завжди можна зробити зауваження щодо роботи самого органу, але треба мати на увазі, що це, перш за все, орган, який знаходиться на державному бюджеті, і який повинен діяти відповідно до закону про національні ради, і це несе з собою певні обмеження.

Усе, що робиться, можна зробити краще, і ця Рада не є винятком, але основне і надзвичайно важливе зауваження, як на мене, стосується складу делегатів Національної Ради. Так, члени Ради обираються не за делегатським принципом, тобто громада не обирає своїх делегатів пропорційно кількості українців у цій громаді, а вони обираються за виборчими листами, які можуть бути складені

кожним, хто збере достатню кількість підписів. Така собі копія політичних виборів. Наслідком такого відбору членів Національних рад, як показала практика, є люди, які не в курсі національних питань, бо ніколи активно не брали участі у роботі відповідної громади та вирішенні накопичених проблем. Крім того, можна припустити, що деякі з них потрапили до списків за політичною ознакою.

На підтвердження моєї позиції достатньо того, що в нинішньому складі Ради є 7 делегатів з м.Кула, а лише 1 з м.Врбас! Ніхто мене не переконає, що делегати з Кули достатньо знають про проблеми українців у Врбасі, чи інших місцевостях де проживають українці, і що вони так переймаються цими проблемами... Зрештою, минула практика це підтверджує.

*** Союз русинів і українців у Республіці Сербія**

Союз русинів і українців в Югославії був утворений 12.05.1990 р. в Новому Саді з метою об'єднання української та русинської спільноти на просторах СФРЮ. Це була практично остання спроба зблизити русинів і українців через турботу про збереження національно-культурних цінностей. На жаль, сили, які до того часу робили все, що уміли й могли, щоб тримати русинів чим дальше від українців і України, отримали поштовх із розпадом СФРЮ 25 червня 1991 року. Підтримувані новим керівництвом урізаної держави СРЮ, керовані та фінансовані відомими центрами ззовні, ці сили стали не лише активними, але й вербально агресивними у своїх виступах на всіх рівнях. Ці сили діяли не тільки в Сербії, а й набагато ширше, своїми діями прямо замахувались на територіальну цілісність України, проводили конгреси в самій Україні, де вимагали відокремлення частин України. Така безперешкодна діяльність в Україні цих антиукраїнських організацій зовні України значною мірою стала можливою завдяки незграбності тодішнього українського керівництва та ворожим діям окремих осіб у структурі влади! Зрештою, яка країна світу дозволила б провести у своїй країні конгрес, де вголос вимагають відокремлення окремих частин цієї країни???

Збігом обставин, русини в Сербії не почуваються частиною української діаспори, а також не визнають Україну своєю материнською державою. Русинами вони називаються лише по-сербськи, а по-своєму кажуть: я руснак, ми руснаци, замість: я русин, ми русини! Сьогодні русини в Сербії мають свою мову (ISO 639-3), своє письмо, свою традицію, свій прапор, свій герб, свій гімн, свої школи, свою гімназію, свою кафедру в університеті, так що цей процес закінчився.

Слід зазначити, що деякі історики та мовознавці, які приїжджають сюди з України і контактують з невеликою кількістю інтелектуалів та їхнім найближчим україноорієнтованим оточенням, теж вносять плутанину. Таким чином вони отримують неправильне уявлення про реальну ситуацію, тобто нехтують фактом, що русини в Сербії, на відміну від Словаччини та Польщі, вибудували власну мову та статус самостійної національної меншини. Також слід підкреслити, що місцеві русини і трохи більше десяти тисяч тих, хто декларує себе русинами в Україні, мають лише спільне коріння – старше трьох з половиною століть. Навіть назви

загальної вони вже не мають: місцеві кажуть: Ми РУСНАЦИ, а таких в Україні нема і ніколи не було!

Союз сьогодні, як і товариство «Просвіта» в Сербії, існує лише de-facto, а на практиці впав на долю жменьки інтелігенції та її родичів. На відміну від «Просвіти», багаторічний (і, здається, постійний) голова товариства, хоча б формально, зберігає видимість функціонування товариства, дотримуючись статутних зобов'язань.

Сьогодні, з огляду на статус русинів (руснаків) і українців, як двох окремих національних спільнот, існування цього Союзу видається анахронізмом.

*** Факультативне навчання рідної мови з елементами національної культури**

Вивчення рідної мови в рідних країнах передбачає, насамперед, регулярне восьмирічне навчання, яке продовжується і в середніх школах. Бо тільки це можна назвати вивченням мови.

Українців в Сербії мало, менше п'яти тисяч, і вони розпорошені, тому серйозне вивчення мови практично неможливе. Адаже рідну мову можна вивчати в школі, якщо діти приносять її з дому, з родини, а в школі лише вдосконалюють. На жаль, у більшості змішаних шлюбів, (а тепер тут майже усі такі), де один із батьків має українське походження, вдома не розмовляють українською мовою, тобто діти її не вивчають і не знають.

Уявіть ситуацію: група дітей з першого по четвертий клас, а також група учнів з п'ятого по восьмий клас. Діти в цих групах з різних куточків міста, мають різний розклад занять, мають різний попередній рівень знання рідної мови, сидять разом і «вчать» рідну мову... Чи в такому разі взагалі варто серйозно говорити про вивчення рідної мови?

На мою думку, до вирішення проблеми потрібно підходити реалістично, не створюючи ілюзій. До цих уроків краще і корисніше підходити з основним завданням: збереження національної свідомості.

Шляхи, якими це можна досягти, різні: розповідати дітям про їхнє походження, проводити стислі лекції, адаптовані до віку дітей, інформувати про історію та геополітичне положення батьківщини, про культурну спадщину з особливим акцентом на літературній творчості. Звичайно, маючи на увазі перебування українців на Балканах довше, ніж століття, варто згадувати про тутешні події минулого.

Основне: на цих заняттях вчити дітей не соромитися свого національного походження, пишатися своїм походженням, і навіть якщо добре не знають рідної української мови, то вони не менш українці, ніж ті, кому пощастило її вивчити!

* Інформування

- Радіо

У Сербії українська мова вперше пролунала на радіо Нові Сад ще у 1966 році, у молодіжній передачі, яка виходила раз на місяць по 15 хвилин. На жаль, це ніде не було записано, тому що шоу транслювалося напівлегально. А йдеться про те, що тоді головним редактором русинських передач був учитель Михайло Ковач, а директором радіо Новий Сад Сіма Сакач. Обидва симпатизували українцям, які тоді не мали будь-яких засобів масової інформації. На жаль, це тривало недовго, бо втрутилися певні групи русинів, тому за шість місяців українську програму було скасовано.

Щодо радіопрограм для українців, то чорна сторінка тягнеться аж до початку дев'яностих років минулого століття, коли радіо Новий Сад та радіо Врбас-Кула запровадили передачі українською мовою. Згодом передачі на радіо Врбас було закрито, відверто кажучи – з політичних причин.

Вважаю, що потрібно зазначити і той факт, що сьогодні вони не мають такого значення, як п'ятдесят чи тридцять років тому. Телебачення, комп'ютери та мобільні телефони взяли своє. Та все ж таки добре мати їх і провадити події в українських осередках.

- Телебачення

Щоб добитися права на інформацію українською мовою через телебачення витрачено багато часу та зусиль. Зрештою, в ефірі прозвучали й слова українською мовою. Розпочалося це як частина русинської програми, але з часом, із ослабленням політичної напруги, і українці отримали свої самостійні хвилини.

Щоправда, думок глядачів є багато різних. Одні, як у народній приказці вважають, що «краще так, аніж ніяк» і задовольняються програмою. Інші мають певні зауваження та пропозиції. Я належу до інших.

Мої основні зауваги такі:

- Інтерв'ю в принципі не може тривати майже третину передачі (іноді й довше), яка триває тридцять хвилин, виходить раз на тиждень і має охоплювати, між іншим, цікаві для українського глядача події, пов'язані з останнім тижнем.
- Зважаючи на те, що значна частина місцевих українців уже погано розуміє літературну українську мову, а дехто й зовсім не розуміє, потрібно було б, щоб передачі були з субтитрами сербською мовою. Це, на мою думку, не тільки завдання редакції, але, і передовсім, це обов'язок Національної ради!
- Хорошу журналістику передусім характеризує аналітична журналістика та журналістське розслідування. У наших передачах є

місця для роздумів на цю тему.

- Коли учасник передачі говорить сербською мовою, то було б нормально, щоб субтитри були рідною мовою, як це буває в передачах інших національних меншин. Це була б по-своєму й школа української мови для тих, хто нею погано володіє. Ось ще одна тема редакції та Нацради для роздумів. Якщо держава щиро хоче допомогти національним меншинам, то це слушна нагода: багато значить, а не коштує багато!

В) Літературна спадщина

- У Сербії останніми роками рідко організуються літературні вечори, на яких відвідувачі знайомилися б із творчістю як класичних, так і сучасних українських письменників. Крім того, декламатори мали б змогу прочитати вірші чи уривки з оповідань та романів цих авторів.
- Щорічне влаштування Шевченківських вечорів, на мою думку, є контрпродуктивним, бо таким чином складається враження, що крім нього в українців немає інших якісних письменників. До того створювання культу, тобто, надмірної поборжності, також не йде на користь Шевченка, оскільки на культ люди дивляться кривим оком.
- Жменька місцевих літературних творців, які свого часу публікували свої вірші та оповідання українською мовою в «Літературному додатку» журналу «Руське слово», просто зникла, з тієї простої причини, що не мають, де представити свою творчість. Це додаткова причина, чому ті, хто б умів і хотів, не пишуть свої твори українською, бо нікому не до того, щоб писати до шухляди!

Антон Гралоук

УКРАЇНЦІ БОСНІЇ ПІСЛА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Другий розділ

1941 року коли розпочалася Друга світова війна, наші люди у Боснії знайшлися у навигідному положенні. Коли Гітлер завоював Югославію, зразу почали формуватися різні воєнні групації. Українці теж мусили шукати якогось притулку, бо від довколiшнього населення грозила небезпека. Про це я вже писав у своїх попередніх спогадах. Починаючи з 1942 року, щоб захистити себе і свої родини, українці з тих частин Боснії де було найнебезпечніше, залишають усе своє майно, і переходять на більш безпечні місця. Коли війна скінчилася, їхні господарства у Боснії були або спалені, або пограбовані, так жо не було куди вертатися. З тих причин, а найбільше через недовіру до місцевого населення, зразу після закінчення Другої світової війни почали українці масово покидати Боснію і відходити до інших територій тодішньої Югославії, де можна було знайти прожиток для своїх родин. Найбільш сприятливі території були Воеводина, тобто Бачка і Срем, які належали до Сербії, та Славонія і частинно Срем, які належали до Хорватії.

*Антон Гралоук, 2019,
Мельбурн*

Скажу дещо більше про вище згадані терени.

Воеводина, або панонська низина, має дуже родючі ґрунти. Знаходиться між річками Дунаєм, Савою та Дравою, а посередині протікає річка Тиса, яка впадає у Дунай. Тут колись були болота, через що ця територія була мало заселена. Згодом, коли ці території опанувала Аустро-Угорщина, там були прокопані водяні канали і таким чином болота обернулися у родючий ґрунт. На ньому люди почали вирощувати коноплі, кукурудзу, пшеницю та інші культури. Урожай був добрий завдяки родючому ґрунту та доброму кліматі.

На ці терени Бачки найперше почали поселюватися Німці і Угорці. У той час попит на продукти з коноплі був високий а тут коноплі ридили дуже добре. Тому німці у кожному селі побудували конопельні фабрики, так що з цього мали користи і ті які вирощували коноплі і сама держава.

Тут хочу зазначити, що задля доброго заробітку на цих конопляних фабриках до бачки почали переселюватися і інші народи, що були під владою Австро-Угорської імперії, а саме угорці, німці, австріяки, чехи, словаки, та закарпатські русини. Сербів і хорватів дуже мало було.

Коли москалі зруйнували Запорізьку січ, то частина тих козаків, які врятувалися, за згодою Австро-Угорського уряду, поселилися на території Бачки. Самотні хлопці почали закладати сім'ї, а тому, що були православними, під впливом сербської православної церкви, їх почали вважати сербами.

Коли Воеводина підпала під владу Королівства Сербів, Хорватів і Словінців, цю територію населили серби-добровольці, але не у великій кількості. До Другої світової війни, окрім русинів, українців там не було. Аж після 1945 року, коли повсталася комуністична Народна Федеративна Республіка Югославія, українці з Боснії почали масово переселюватися на терени Воеводини.

Щоб дати кращий образ цієї скороченої історії хотів би дещо докладніше з'ясувати.

Як я вже вище дав короткий нарис історії цієї країни, а саме, що тут оселилися значне число німців, треба підкреслити, що вони були добрими господарями і тому заможними. Коли прийшла комуністична влада, то всіх тих, які мали бізнеси, сільсько-господарські заводи, чи більше ніж 10 гектарів землі, все це було націоналізоване владою. З цих маєтностей влада втворила свої державні господарські майна, а німців в 1946 році було вигнано з їхніх хат і цілими родинами загнано в дרותи. Їхні хати були роздані сербам і чорногорцям та іншим їхнім прихильникам, які через свою примітивність усе це майно довели до руїни.

За короткий час німців забрав німецький уряд, а ті, які залишилися, ніколи не отримали своїх маєтків назад.

1945-46 роки, це був той час коли найбільше число наших українських поселенців прибуло у країни Бачки, Славонії і Срему. Найбільше поселилося у місцевостях Кула, Вербас, де в короткому часі, засновані парафії і побудовані наші українські Греко-католицькі церкви. Крім цих двох міст наші поселилися в Новому Саді, Крушчич, Інджія, Сремська Митровиця, та в інших менших містечках по цілій Воеводині.

Як я вже спізнав що у кощній місцевості були конопляні фабрики, де наші знаходили працю, але більшість воліли працювати на земельних заводах, бо тут краще знаходились з харчуванням, бо у цей час по фабриках був малий заробіток, так що не вустарчало на прожиток сім'ї.

Одна частина поселились у Руському Керестурі, де переважно населення було, як вони себеназивали русинами. Вони говорили своїм діалектом, якого вони затримали завдяки такому скупченню. У Руському Керестурі була церква, Дім

Культури, монастир сестер Служенбиць, та друкарня просвіти. Тут друкувались різні часописи, книжки, а до другої світової війни тут виходила в українській мові газета «Рідне слово». Тепер руусини мають газету «Руске слово» у якій тільки одна чи дві сторінки друкуються українською мовою. Редактором є Іван Терлюк і о. Роман Мизь. Головним редактором у той час був (Михайло) Ковач, не пригадую ім'я.

Одне з цих місцевостей де наші українці поселилися, а переважно з села Детляк, було село Бодзяни, де і моя родина проживала 12 років.

Історія моєї родини дуже складна, про що я вже писав у моїх спогадах. На початку 1942 року, під загрозою банд, ми залишили свій власний дім, і протягом отих 4 роки воєнної хуртовини пройшли тернистий шлях, переходили з одної до другої місцевості. Втікаючи від загрози, на весні 1945 року опинилися у Славонії. Тут перебувши вже під комуністичним режимом ціле літо і осини на пропозицію добрих людей в той час з родиною ми переходимо до бачки, з умовою що я ще 16 літним хлопчиною в одного заможного господаря на ім'я Кузьма, буду з кіньми відробляти за помешкання у його хаті. Він мав дві хати і одна була не вживана. Ми тут перебули через зиму і на весні нам місцевий уряд на помешкання приділив у одному з націоналізованих хуторів одну кімнату і кухню. Тут було чотири помешкання, великий будинок, стайні та іонші будівлі, тут мешкав один маляр, який був слугою колишнього газди. Там також мешкали ще дві українські родини – Антона Гладкого та Михайла Логінського. Тут нам було непогано, тому що нам місцевий уряд приділив безкоштовне приміщення, і ще до того гарний город і 16 моргів доброї родючої землі, яку ми через три роки обробляли і яка приносила гарний урожай різноманітного збіжжя.

Наше помешкання на хуторі було непогане, на гарному положенню, зараз попри будинок перепливав великий водяний канал, у якому було багато різноманітної риби. Там я завжди з охотою ловив, бо я це з малку любляв. Найголовніше було те, що нам тут не бракувало харчів, недостатки яких ми так часто відчували у Боснії.

На цьому хуторі ми перебували від 1946 р. До 1949 р. Батьки купили вісім моргів землі і там побудували власний хутір до якого і перенеслися влітку 1949 року.

Як я вже згадував, між першими у 1945 році до Бачки прибула наша родина. Зараз тої самої осини з села Детляк прибули такі родини: мій стрий василь з дружиною, Михайло Костюк з родиною, Михайло Каплун з родиною, Микола Менюк з родиною, Іван Моравський з родиною, Михайло Пришляк з родиною, Іван Кекоть з родиною, Петро Вараниця з родиною, Іван Вараниця з родиною, Іван Завацький з родиною. В 1946 році прибули мій стрий Павло Гралюк з родиною, Теодор Коцай з родиною, та ще багато інших, переважно з прнаворського повіту.

Хочу підкреслити, що скоріше, ще перед Другою світовою війною, до цієї місцевості прибули Тома Вараниця з родиною, Антон Гладкий з братом васулем, мамою та двома сестрами, Карло Бабіяш з родиною, Петро Кутіна з Родиною, та ще багато інших переважно з прнаворського повіту. Деякі з них знайшли працю

на державних земельних заводах (Жіва і Лабудняча). Ще інші закупили землю і були незалежні господарі.

Тут хочу підкрислити, що у самому селі Бодзяни вже багато скоріше прибули і вже жили такі українські родини: три братів Палюги, а саме Василь, Іван та Степан з родинами, Михайло Новак з родиною і Заразовський з родиною, ім'я не пригадую, та ще пару родин, які ще скоріше тут прибули але вже не говорили українською мовою.

Крім поселенців з Детляку тут ще багато родин прибуло переважно з правороського повіту і знайшли працю на земельних заводах Жів, Лабудняча, Реліч салаш а одна частина була самостійними землеробами-господарями. Так що у селі Бодзяни, Бодзянському і Плаванському рітові та по інших земельних підприємствах попри ріку Дунай, наших українців начисляло приблизно 200 родин.

Греко-катол. церква Христа Царя, Вуковар

Ми, котрі ходили до церкви, ходили до хорватської. Хоча це була для піхоти велика відстань в літку ми до церкви ходили пішки, а в зимі було ще важче, через болота добиратися до церкви.

Хоча ми ходили до римо-католицької церкви, то всі свята ми святкували за старим стилем. Тому зайшла потреба шукати виходу з цього положення. У хорватській церкві священником був німець, ім'я якого не пригадую. Він добре запізнався з татом, і прихильно ставився до наших людей. Принагоді тато спитали його чи не дозволив би він нам українцям мати свою Службу Божу у їх церкві. Тато сказав, що вони запросили би свого священника хор два рази в році, на Різдво і на Великдень відправити нам Службу Божу, посвятити паски тощо. Цей місцевий священник спитався тата а хто і звідки цей священник. Тато кажуть, що він є на парафії у Дервенті, на ім'я Олександр Біляк. Цей священник аж з радости заплакав, і каже що він його дуже добре знає, бо вони були найкращі товариші у семінарії у Загребі. Сказав, що дуже радо його прийме і допоможе у всім.

Від того часу, але це не тривало довго, о. Біляк по пару раз на рік відвідував своїх вірних у Бодзянах. У між часі наші люди заклали собі празник на день Покрови матері Божої. Отець Біляк доїздив до Бодзянів пару років, поки був у Дервенті, а потім цей обов'язок перебрав о. Дмитро Стефанюк.

В 1954 році я одружився і зразу з дружиною перенеслися через Дунай до міста Вуковар і там почали працювати. Мої батьки ще побули у Бодзянському ріту до 1957 року, і також і всією сім'єю перенеслися на постійно до Вуковару. І інші наші українські родини почали переноситися до міста Вуковар, бо родини

розрослися, діти підростали, і щоб дати дітям освіту, самотній спосіб був перенеситися до міста.

Поступовий перехід до міста Вуковар тривав десь до 1963-64 років, а як в 1964 році річка Дунай вийшла з русла і затопила усі місцевості що знаходилися попри ріку, вода знищила усі будинки і господарки наших людей у Бодзянах і околиці. Тому усі наші люди перенеслися до Вуковару, де вже існувала наша церква і українська громада була вже зорганізована. Тих, які ще залишилися у Бодзянах, отець Стефанюк часто відвідував, аж поки там не почалася нещасна війна-хуртовина.

Українці у Вуковарі і околиці

До Другої світової війни, крім русинів, у Вуковарі не було українців. Аж після війни 1945-46 роках українці, переважно з прняворського повіту, які під час війни усе втратили, шукаючи якогось притулку і працю, розпоршилися всюди, а одна частина опинилася на земельнім державнім заводі Трешня і Дубрава неподалік Вуковару. Деякі одержали працю у заводах Борово і Вутекс, а пізніше, як я вже згадував, поступово прибували інші родини. Більшість наших людей воліли працювати при земельних заводах. Чому? Тому що у той час було дуже скрутно з харчуванням, а в сільсько-господарських заводах було легше прохарчуватися.

Окрім міста Вуковар наші люди поселювалися одна частина у селі Петровці, яке було віддалене від Вуковару 9 кілометрів. Так що до 1970 року на терені Вуковару вже проживало понад 200 українських родин.

Я вже на початку моїх спогадів писав, що де б ми не проживали, ми старалися не втратити той духовний скарб, якого отримали від своїх батьків. Мій батько завжди був прикладом цього

Дещо докладніше про місто Вуковар та життєвий шлях наших українських поселенців на вуковарському терені.

Місто Вуковар розложено на берегах річки Дунай, на хорватському боці. Це є стародавнє історичне місто, яке з часу на час переходило з руки у руки різних народів. Місто, хоча і невелика, мало розвинену індустрію, а саме, комбінат Борово, який продукував різні шкіряні і гумові продукти, так як взіття, гуми для авт, тракторів тощо. В 1970 році в комбінаті працювало понад 22 тисячі робітників, а пізніше ще більше. Завод Вутекс виробляв різноманітні коци і накривала, теж затруднював багато робітників. Ще і багато інших, менших підприємств і заводів затуднювали багато робітників і приносило прихід, як для міста, так і для держави. Важливу роль відігравала річка Дунай, якою пливли кораблі. Вони везли товари з Німеччини, Австрії і Угорщини і інших країн, через які протікає Дунай. У Вуковарі вони мали портовий склад-переклад на залізничий транспорт. Річка Дунай тут розділювала Хорватію і Сербію. З одного на другий бік Дунаю людей перевозила кампа-переправа. Вона перевозила не лиш людей але і вози з кіньми, худобу тощо. Ширина ріки була на цьому місці один кілометр. Хоча Дунай був

такий широкий, швидкий і глибокий, все ж таки зимою замерзав, так що нерозми зимою по леді піхотою переходили з одної сторони на другу. Не обходилося без нещасних випадків, коли лід проломлювався і люди гинули. Розповідали нам, що одної зими, коли весілля на санках пробувало перейти на другий бік, лід проломився і ціле весілля втопилося. Хочу підчеркнути, що і деякі з наших людей постраждали, так як п. Лаба, який пробував переплавати річку і втопився.

А зараз про життя на терені Вуковару. На початку весни 1955 року, я з дружиною перейшли Дунай і поселилися у місті Вуковар і приступили до постійної праці. Початки для нас новоприбулих не були не були легкі. Стандарт життя під комуністичним режимом був низький. Як я уже писав, краще жилося тим, які працювали на сільсько-господарських заводах, бо там лекше було прохарчуватися. На фабриках платні були маленькі а все було дороге, так що дуже тяжко було вижити. Навіть, якщо б і спромігся чоловік щось купити, не було де бо крамниці були порожні.

Але часом зайшли зміни і ставало краще. Наші люди, які ще залишилися на східнім березі Дунаю, якомсь знаходилися і не голодували. Поки діти були маленькі все було добре. Коли діти почали підростати і треба було дітей дати до школи, або якоїсь праці, то поступово люди почали продавати свої майна і переходити до Вуковару. А коли в 1963-64 році Дунай затопив бачку, то майже всі українці перейшли до Вуковару. Мої батьки з сім'єю ще у 1957 році поселилися у Вуковарі і багато інших родин. До 1970 року до Вуковару перенеслися такі родини (начислюю тільки родини, не самотні особи): Іван Гралюк, Антін Гралюк, Теодор Гралюк, Роман Гралюк, Тадія Липчак, Віктор Завацький, Сегедин Баран, Євка Кавалко, Михайло Кикоть, Антін Кекоть, Володимир Каплун, Йосиф Каплун, Михайло Костюк, Дмитро Палагнюк, Антон Рехліцький, Ясько-Іван Рехліцький, Петро Кавалко, Антон Кавалко, Василь Кавалко, Микола Менюк, Володимир Жеребмий, Антон Гладкий, Анна з чоловіком – родиною Кекоть, Михайло Каплун, а після 1970 року ще кілька родин і це тільки з Детляку. Ще 200 родин прибуло з різних сторін, переважно прняворського повіту.

З самого початку у Вуковарі не було своєї церкви. Люди переважно ходили до латинської церкви, але свята святкували за старим календарем. Правда, у селі петровці, яке віддалене 9-10 кілометрів від Вуковару, була греко-католицька церква, але там жили самі русини і Служба Божа відправлялася в старослavianській мові на русинському діалекті. Все одно у той час це для нас була велика відстань.

Мій батько, який усе старався зберегти релігійні традиції, яких нам передали наші предки, листовно звернувся до владики Букатка, який у той час перебував у Белграді, щоб дати до Вуковару українського священника. Було це на початку 1961 року перед Великодними святами. Ми якраз були у хорватській церкві у Вуковарі, як хорватський священник виголосив, що від владики Букатка отримав листа з просьбою дозволити, щоб на наші свята наш священник нам посвятив паску. Він сказав, щоб ми у неділю принесли паски, бо прийде наш священник їх посвятити. Так і було. Приїхав священник з Петровців і на Великдень посвятив нашим людям і русинам паску. На проповіді він запитався, хто такий Іван Гралюк? Чи він тут є? Якщо він тут є, то най після Служби Божої приступить до священника. Це є

свідчення мого батька:

«Приступив я до священика, привітався і представився а він каже до мене, а хто тебе намовив щоб ти звертався до преосвященного Владики щоб вам тут до Вуковару прислав священика святити паску? Ось я у Петровцях мусив відправляти Великодну Службу Божу, святити паски і покидати святочний обід і зараз сюди приїддцати щоб вам тут святити паски.

Мій тато відповідають йому так:

«Нас українців тут у Вуковарі вже є значне число, а крім того ще більше є русинів, які так само святкують свята як і ми разом нас є коло 400 родин. Ми тут не маємо своєї церкви, анінсвященика, томи мені прийшла думка щоб звернутися до Преосвященного Владики Букатка, щоб по можливостю надав нам священика на стало, а не тільки щоб посвятити паски.». Батько перепросили священика і подякували за труд. Усі розійшлися додому задоволені.

Це був початок. після якогось часу до Вуковару приїжджає той самий священик із щеодним якого до нас вислав кир Гаврііл Букатко. Заходять вони до мого батька, і кажуть, що владика дав гроші щоб купити хату для священика, якого він нам надіслав.

Мій тато зібралися і пішли з ними до агента, знайшли хату, і той самий день, купили. Нехадовго висилає до Вуковару на постійне служіння священика з Боснії о. Дмитра Стефанюка. На початку осини 1961 року прибув о. Дмитро і замешкав у домі, що був закуплений для парафії у Вуковарі. Дім був зовсім порожний, не було ніяких меблів, навіть ліжка не було, де о. Дмитро міг би переспати. Мої тато все zorganizували, взяли з свого дому перену, подушку, і простирадла, щоб священик мав де переспати.

Своєї церкви не було, але наші люди на чолі з моїм батьком, звернулися до латинського хорватського священика щоб дозволив нам тимчасово служитися їхньою церквою. Тут у Вуковарі перед Другою світовою війною було велике число німців. Коли їх вигнали то усе лишилося у руках держави, але церковцю, яка була власністю графа Ельца, передали хорватам і довкий час нею ніхто не служився. Тому хорвати, на просьбу наших людей, дали нам тимчасово служитися нею. Була це мала церковця у центрі міста, але нам було вигідно і всі наші люди раділи, бо що неділі і в свята мали свою відправу. Правда, з початку було це трошки комліковане, бо були тут і українці і русини. Тому, щоб усіх задовільнити, то службу божу відправлялося в церковнославянській мові, а проповідь отець говорив на дві мови. Цією церквою наші люди служилися десь два роки.

Щоб мати свою власну церкву, треба було подбати про фінанси, але у той час усі заробітки були дуже скромні і тяжко було розтягнути їх навіть на скромний прожиток а де там на будову церкви. Все одно люди відбирали від власних уст і жертвували на будову власної церкви.

Як я вже згадував, у Вуковарі жили німці, яких вигнано. Вони мали свою лютеранську церкву на березі Дунаю, якою вже довший час ніхто не служився. Церква була вже досить знищена, стіни потріскали. Тому їй треба було розвалити

і на тім самім фундаменту побудувати нови церкву з того самого матеріалу. Будівельний матеріал у той час було дуже важко роздобути. Біля церкви ще стояла висока бетонова вежа ще з дзвоном.

На чолі з о. Стефанюком наші люди ві держави закупили оцю церкву і на весні 1962 року добровільно взялися до праці. Все розвалили, і до осини побудували на тім самім фундаменту нову церкву. Церква була побудована і накрита, але тому що настала зима, роботи призупинилися до наступної весни. На нещастя, зима була холодна, снігу багато. На весні, коли той сніг почав танути, Дунай виріс на стільки, що затопив стародавні тунелі, які проходили близько фундаментів церкви. Земля розмочилася, і як вода потягалася, то зрушила фундаменти церкви. Церква серйозно потріскала і одна сторона похилилася. Уся наша праця пропала. Церкву треба було знову валити і починати з початку. Вирішено не будувати на тім самім фундаменті, але шукати іншого місця. Знову непередбачені видатки, знову збірка грошей. Нарешті знайшли і купили хату біля сербського цвинтаря. Хату треба було завалити і розчистити місце для церкви. За дозволом треба було звертатися до місцевого уряду. Після якогось часу дозвіл одержали, та не такий якого бажали. Уряд вимагав збудувати велику церкву з півницею і іншими приміщеннями. На це не було грошей. Скликано нараду і вирішено, щоб о. Стефанюк поїхав до Америки і Канади і щоб там призбирав скільки можливо фінансів на будову церкви. Так і було. Ціле літо 1963 р. Року люди прочищували місце для будови нової церкви, а отець відіхали закордон збирати фінанси.

До Вуковару, з дня на день на постійний час приходили нові українські родини. Число наших людей збільшувалося і всі раділи, що будемо мати свою церкву і тому допомагали в різні способи. Хочу підчеркнути, що ми будували разом з русинами, які тут вже раніше поселилися. Вони говорили нам, що ми мусимо пристосуватися до них, як мовно, так і традиційно. Це не сталося але це зробило багато проблемів, про що буду писати пізніше.

Одного разу, до нас до Вуковару приїхав з Дервенти мій стрий Антім Гралоук. При одній нагоді ми з русинами говорили своєю українською мовою а вони своєю русинською. Ми добре розумілися, але вони до нас, а особливо до стрийка Антона кажуть: Хотіли ви чи ні, але ви мусите до нас пристосуватися, і говорити по нашому. Стрий усміхнувся і відповів – незнаю.

І таких випадків було багато. Ми все ж таки вистояли, і мовчки старалися зберегти те, що нам наші батьки прищипили до серця. Чому мовчки? Тому що, як я вже писав у своїй першій книжці, наші люди були свідомі своєї приналежності, як національно, так і духовно. Під час Другої світової війни, обдурені, зголошувалася до Українського легіону іти визволяти Україну від комуністичного-московського ворога. Так не сталося. Багато молодих хлопців вигинули за чужі інтереси. По закінченні війни бувшу Югославію перебрали комуністи, то українці, а особливо ті які брали участь у Легіоні, опинилися на чорній листі, бо боролися проти комуністичного лютого ворога.

Русини в більшості були прихильні до росіян, багато з них боролися у рядах тітовських партизан, і тому вони всюди мали більше привілеїв, а українці мусіли більше мовчати. У той сам час ми тихенько робили своє і вижили. Пізніше,

доля чи недоля, розсіяла нас по цілому світі.

Кожна людина, кожен з нас, мають свої власні погляди, свої думки, свої переконання. Ніхто нікому не може заперечити його думок і переконань. Але як воно було чи не було, мої власні переконання, що церкву треба класти на перше місце, але тоді коли душпастирі справедливо нею провадять. Церкву кладу на перше місце, бо чи вона була під чужим пануванням в Україні, чи поза межами рідного краю, вона зберігала наш народ від розчинення у чужому морі. Біля церкви формувалися різні організації, різні установи, зберігалась рідна мова, традиція, звичаї і все це, що нас єдило. Церква нас зберігала, як на духовнім так і на національнім полі.

Будова церкви у Вуковарі

Коли о. Дмито Стефанюк виїхав за кордон, то нас тимчасово обслуговував хорватський латинський священник. З часу на час приїжджав священник з Петровців. Після кілька місяців наш священник, призбиравши трошки грошей, вернувся назад і зараз під весну розпочато з будовою церкви. За короткий час збудовано півницю. Ще не було добре викінчено, тільки стіни і двері, ми вже тут відправляли свою Службу Божу.

Поки було грошей, церкву, перший пверх, поступово продовживали будувати, а як нестало фінансів, то о. Стефанюк знову відїхав до Америки й Канади, щоб зібрати гроші на продовження будови церкви. На місце о. Стефанюка на парафію тимчасово прибув ще молодий о. Славомир Міклош. Під сучасну пору він є владика для греко-католиків у Хорватії і Боснії. Він був у той час дуже популярний між вірними русинами і українцями у Вуковарі. Хоча о. Славомир не володів зовсім добре українською мовою, але старався щоби задовільнити одних і других. У той час у Вуковарі, із своєю тетою Варварою лейлак, мешкав Омелян Гральнок, який студював у Вінковцях. Отець Славомир попросив Омеляна, щоб він на якийсь час прийшов до нього на помешкання, і повчив його української мови. Так що якийсь час Омелян перебував у о. Славомира, і той скоро оволодів українською мовою. Він почав тоді проповодувати у дві мови – українською і русинською. За час свого перебування у Вуковарі, отець Міклош притягнув багато дітей і молоді до церкви на науку катехизму.

Отець Славомир Міклош перебув на парафії десь біля одного року, поки о. Стефанюк не повернувся з-за кордону з якоюсь сумою грошей. Тоді знову розпочала будова церкви. Отець Славомир повернувся до Загребу за ректора семінарії. Хочу підчеркнути, що як заснувалась у Вуковарі парафія, то незадовго після того преподобні сестри Василіанки закупили у Вуковарі дім для монастиря. Декілька сестер, щоб допомагати у церкві, замешкали у Вуковарі, працюючи на душпастирським полі.

Отець Стефанюк, повернувшись з-за кордону приніс грошей щоб піднести стіни і накрити церкву. На двері, вікна і оздоблення церкви з середини і з надвору

грошей не вистачило. Тому отець знову відходить закордон збитари фонди. На його місце на парафію тимчасово призначено отця Сегеді з Руського Керестура. З його приходом настала катастрофа, продовж його перебування у нашій церкві ми не почули українського слова, хоча о. Сегеді добре нею володів, бо учився у Львівській семінарії. Усі проповіді були лише в русинській мові. Службу Богу правилося в церковно-славянській мові. Наведу кілька прикладів. Церква була присвячена цареві христові і на цей день ми мали празник. За звичаєм вірні завжди ходили на празники з інших парафій а відтак на святкування ходили до своєї родини. Приїхало і багато людей з Боснії бо мали у Вуковарі родину, між ними і мій стрий Антін Гралюк з Дервенту, який був довголітний дяк. З ними прибув і один український священик, забув його ім'я. Служба божа ішла на церковно-славянській мові, але кои прийшла проповідь, яку виголошував наш український священик, він почав говорити ламаною русинською мовою. Йому наказали проповідувати по-русинськи. У церкві було більше половини українців, але одного слова по-українське не було. Ще до того, под час причастя наш гість дяк мій стрий Антін Гралюк почав співати пісню «Пливи світами», то не вспів він закінчити першу стрічку, як русини під проводом свого дяка перервали нас і почали свою пісню «Руски народ свой». Цей випадок такий був прикрий і образливий, що потім відбився не на добре, а на розбиття. Нам українцям було дуже прикро, бо ми разом будували церкву, будували її, щоб при церкві затримати свою мову, звичаї традиції, бо ми знали, що тільки біля церкви це можна зробити, а тут стається таке. А хто став у оборону, то ставав націоналістом, або шовіністом.

Я пробував три рази листовно з жалем звертатися до Преосв. Владики Букатка, але аж на третій лист отримав відповідь, і ще яку. Ми цілком не сподівалися такої відповіді написаної нашим владикою Букатком. Суть її така: Русини тут у Вуковарі живуть вже довгий час, а ви українці недавно тут прибули і ви мусете до них пристосуватися. Але ми вистояли, не пристосувалися до нікого, про що пізніше.

Незабаром о. Стефанюк повернувся а о. Сегеді відійшов і знову все унорманізувалося, хоча і від свого були деякі несвідомі прикrostі. Хочу декілька таких прикрийх випадків згадати, а було їх багато більше.

Я вже скорше писав, що ми українці і русини будували церкву разом. Русини тут багато скорше прибули і вони були заможніші і на крацких посадах ніж українці. Тому священики до них краще ставилися, а так само і о. Стефанюк. Він говорив, що до церкви ходимо, щоб помолитися Богу, а все інше не є важне. Нераз я до нього говорив: Отче, чому ми будували свою церкву? Якщо для того, щоб тільки помолитися Богу, то ми могли і далі ходити до лагинської церкви, Бог є один. Але, щоб затримати свою мову, традиції і звичаї, то нам треба мати свою церкву. Вона нам допомагає зберегти те що нам батьки передали, і яка зберігає нас від пропасти.

Одного разу покликав мене о. Стефанюк і каже: Антоне, знаєш що. Ми тут живемо разом з русинами, з ними разом ходимо до одної церкви і щоб не було між нами непорозуміння і суперечок, ми не поцинні себе називати українцями. Я серйозно подивився на нього і питаю його, а як отче, ми повинні себе називати?

Отець відповідає, а знаєш, ми є галичани а вони русини, а то вже знається що і хто ми є. У мені зродився гнів, я горів у душі через таку несвідомість і відповідаю йому так: Отче, я такого від вас не сподівався, бо від вас, від священника і церкви залежить ким ми будемо. Ми і так вже асемілюємося, пропадаємо, топимося у чужому морі і одинока церква нас може зберегти. А ви так говорите. То нащо нам тоді нашої церкви і вас? Я не годжуся з вами. Вийшов я і пішов до дому. Через пару хвилин о. Дмитро прибігає до нас і вже інакше говорить, перепрошує.

Іншим разом ми добилися від властей позволення, щоб наші українські діти у державній школі мали уроки української мови. Ми просили отця поради і допомоги. Він не хотів ані чути про це. Така сама ситуація була і з культурно-освітнім товариством, танцювальною групою чи театром. Мимо того, ми все таки встояли та з успіхом продовжували нашу працю. Зі сторони уряду теж було небезпек. У їх очах я став націоналістом і шовіністом, а це під час комунізму було дуже небезпечно. Не знаю де був би опинився, якщо б в 1970 роце не виїхав до Австралії.

Ще декілька слів про культурно-освітню працю у Вуковарі. На початку 1968 року на ініціативу і під проводом редактора вуковарської газети Володимира Костельника, скликано збори русинів і українців у приміщеннях місцевого уряду. На тих зборах засновано Союз русинів-українців Хорватії. На пост голови Союзу обрано Володимира Костельника а до управи обрано русинів і українців. Імена русинів, які були обрвані до Управи не пригадую, а з українців були обрані Ярослав Сулема на пост заступника голови, мене, Івана намачинського та Володимира Каплуна. Тут зараз розпочато з працею. В банку відкритоkonto рахунок Союзу, якого до якоїсь міри фінансувала держава. Оформлено танцювальну групу, та почалася праця над п'єсою. Танці були переважно українські, а драмгурток працював лише на русинському діалекті. Ми українці не годилися з такою працею, але не можна було відкрито протестувати, бо тодішня власть хотіла щоб усе іншло до злиття, братства-єдінства, а не на відокремлення. Все ж таки, ми українці, під моїм проводом, почали працювати окремо, як українська секція при Союзі. Ми приготували п'єсу на українській мові «Пан з міста» Юрія Шерегія, а потім п'єсу «Пригоди вчать згоди» і ще останню за мого перебування у Вуковарі «Скам'янілі серця». Все докладніше у прилозі протоколу, якого залучаю і прошу помістити разом з цією книжкою.

Союз русинів і українців Хорватії охоплював усі місцевості в Хорватії де тільки жили українці-русини. Міщ цими місцевостями не було жодного контакту і тому було тяжко заохотити їх до праці, щоб почали працювати на народній ниві. Треба було віднайти і відвідати усі місцевості і зорганізувати у кожній місцевості охочех людей, які б очолили новосформовані культурно-освітні товариства. На сходах Союзу зроблено рішення вислати делегатів до всіх місцевостей де живуть наші люди. Це було зроблено за дозволом місцевого уряду. Вирішено, щоб я і Іван Намачинський відвідали місцевості де проживають українці, і приділено нам шофера, русина на прізвище Кіш.

Ми відвідали усі села в Славонії, включно з містом Славонський Брод. Ми виконали добру працю, яка дуже добре розвинулася і принесла добрі плоди.

Пізніше на сходинах Союзу ми вже мали делегатів з кожної місцевості і праця ішла до переду. В усіх тих місцевостях зорганізовано культурно-освітбі товариства, і школи для українських і русинських дітей. Праця була успішною, хоча не завжди легкою.

Я вже вище писав, що Союз від держави отримував фінансову допомогу і мав власний рахунок у банку. Делегати, які приїздили на засідання мали оплачені кошти подорожі. Союз випускав журнал «Нова Думка», головним редактором якого був Володимир Костельник.

В 1969 році Союз спровадив з Чехо-Словаччини режисера-драматурга Юрія Шерегія, який поставив на сцену дві п'єси - «Скам'янілі серця» в українській мові і одну п'єсу в русинській мові.

Михайло Ляхович

ЖИТТЄВІ МАНДРИ ІВАНА ОБОРСЬКОГО

Розмову вів Михайло Ляхович

Галичина

Де і коли ви народилися?

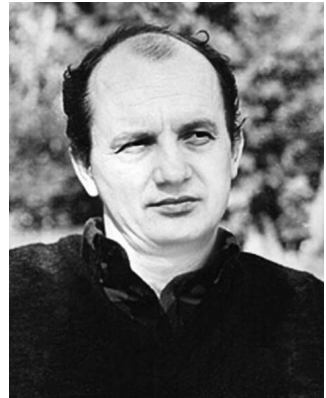
Я роджений¹ 1901 року у Галичині. Тоди як я був роджений, у Австрії Франьо² судив. А у Росії судив Николюшка³.

- В котрому місці, в котрому селі?

Село Гнидава⁴, повіт Зборів. А тепер то інакше, область, район, всьо переробили.

- Як було жити у вашому селі?

- Знаєш що, було жити, ніє⁵ так як тепер. Тепер є всього ліпше, взутисі, вбратисі, їсти... Але колись було веселіше, люди були здоровші. А хто в наших селі колись видів доктора, а коли чув за якийсь шляк, за якийсь рак, за якийсь тумор? Хлопи були здорові, ще тут у Босні, як я був, ще тут були здорові. Колись діти все ходили в своїх сорочинках. Діти не раз у зимі, нападає того снігу, вийдуть на сніг, лягають у сніг у тих сорочинках, босі,

Михайло Ляхович

1 Автор зберіг автентичність мови Івана Оборського, в якій багато елементів говірки краю, з якого він походить, як рівно ж і елементів інших мов, так як сербської, російської, французької, еспанської. Це зроблено, щоб показати, що його життєвий шлях відобразився у його мові.

2 Аустро-Угорський цісар Франц Йосиф (1830 – 1916)

3 Російський цар Микола II (1868 – 1918)

4 Село в Україні, в Збаразькому районі Тернопільської області. Розташоване на північному сході району.

5 Не так.

або підуть під стріху, бо там ніхто не видів череп⁶, всьо стріха в стріху, сніпками було накрито. А там були такі сомплі, знаєш. Саме того сомпля зломить кавалок і до хати, цмокче, і не було таке слабе, ніти кашляло. А тепер всьо позамотувано, щось трошка та вже до доктора. Кожній день скоро доктор приїжджає, до хати приїжджає. Колись то не було.

- Чи пам'ятаєте які були весілля у вашому селі?

- Памятаю. Я мав 25 років, коли я виїхав звітам.

- О, то ви там натанцювалися...

- Двайціть вісім раз я був сваток. Тут кажуть дружбан. Колись сі називав сваток, а дружба був той староста. Той дружба мав вінок, різав коровай. Файні весілля були. А хто видів вельон? Вельона ніхто не видів...

- Як молода була вбрана?

- Молода була вбрана так - віночок сплили і тоді той віночок дали на голову, а ззаду під той віночок давали на нього бенди⁷. Було бендів десіть, дваїціть, котра молода мала і більше. То всьо було в тих вінках, в квітках голови були. Весілля були забавні. Мене брали за того сватка бо я колись і гуляв⁸ і співав. Я забавляв ціле весілля.

- А які музики грали? Які інструменти?

- Па, скрипка і бубенок і ті цимбали.

- А які танці, чи пам'ятаєте?

- Були польки, мазурки, коломийки, вальс - як і тепер.

- Чи танцювали козачка?

- О козачка, како да не⁹, як міг козачка присідати, ще і як?

- Присідали?

- Так, був молодий, трошка там нога поза ногу, тай присідав. Я був дваїцять вісім разів за того сватка.

- Що було ваше завдання як сватка на весіллю?

- Па, було, знаєш так: ввечір зачинається весілля і молодий ішов до молодої. Їхали з колачами до молодої на друге село, а як молода була з свого села то йшли. Брали колач, хустину і тоді молодій йде по сорочку. Піде до молодої, там співають, гуляють. Тоди молода дає молодому сорочку і дає дружбам і старостам хустинку. Троха побавляться, погуляють, тоди ідуть додому. І вісілля сі зачинає, а музики в селі кого просили на весілля то йшли грати «добридень». Ти може не знаєш що

6 Черепиця.

7 Стрічки.

8 Танцював.

9 Як ні?

є то «добридень». Йшли, не далеко, близько, йшли і грали той «добридень». Там переграли і тоді той господар, як хтів то кликав до хати, давав горівки, замезити¹⁰ і трошка побалаки і ішли до другого, тоди до третього. А як брав молодий на другім селі дівку, то около десятої, одинадцятої години їхали фірами або саньми до молодої. Тамка приїдуть і тоді ідуть до шлюбу, а решта гостей звіци по молоду приїдуть пізніше вже, вже аж по полудню. А ті йдуть хутче¹¹ бо там ідуть до шлюбу, бере молоду, і ту беруть шлюб в тім селі, звідки молода. Тоди возьмуть шлюб, і всі ідуть вже до хати.

А знаєш, був звичай в молодої вкрасти черевик. А я сі з жінками не раз договору¹², на них покліпаю¹³, тоді сі зігну і жінкам помежи ноги, вкраду з молодої мешти. То було дуже славно, як вкраду з молодої мештри. Потому, як сі вже молоду мало вбирати, то молоді сі ховала так що не мож її здибати¹⁴ ніяк. А дружби пильнують, а я буцім не пильную, я такво хлопчиськам дам на цукирки, «ти само пильноюй, а я не буду дивитись». А він само пильнує а вона десь сі сховає такво, а вже б забирати, а молодої нема. Буцім шукаємо, а хлопчисько мені скаже «там і там схована» а я тоді відразу там «Ходи!». Ховалася молода, знаєш, такі шали¹⁵ були колись і я то пам'ятаю.

Привезли молоду, значить, до молодого до дому, вона була накрита таким білим полотном, таково накрита і її не видко. І тоди приходить молодого тато як живий, а як не то мама, були такі вилка файні, тоненькі. Тоди щось сі дарувало молодій з хати - або яливочку або, там, бичка, а були навіть такі і корову дарували. А як її дарували то казали «дарую тебе, щоби то було твоє, абись мала» а тоди підносить то полотно з неї тими вилками, а тоди вже видиш яка то молода, чи файна, чи паскудна. Я мав двацять пять рокув як я виїхав з Галичини, то вже Польська судила.

- А скажіть, які відносини були з тими панами поляками?

- Знає шо, я тобі так-во скажу. Зразу було ніє так як треба, знаєш, то були українці, а то поляки, як сі Аустрія скінчила.

- Як тоді українці себе називали – українці чи русини?

- Русини. Перше не казали українці, а тільки русини, а у Росії то були руси¹⁶. Само¹⁷ наші люди, як ми тепер кажемо українці, вони не знали що то Україна.

10 Перекусити.

11 Скоріше.

12 Домовлю.

13 Моргну.

14 Знайти.

15 Жарти.

16 Росіяни.

17 Тільки.

Була границя, але вони не знали, що через границю все Україна, що то все були українці. Там були вже руси, знаєш, то було літами під Росією, вже були руси. Само через границю, нам було близько до границі, само через границю і вже руска бесіда, вже москалі. Пам'ятаю, була неділля, я пас худобу і так вже коло четвертої години, то сі засиніло, а рус виїхав три дні і заховався за границю на австрійським боці. І задикувавсі, канони, митралези¹⁸...

- А котра війна це була? Перша?

- Перша, перша.

- І ви були там, коли вона почилася?

- Я там був.

- Розповідайте як це все було.

- Розкажу... Руси дочікували австрійців і то була неділля. А австрійці мали сине шмате, а волани¹⁹ мали шапки червоні а сині блюзи, червоний ковнір з блискучими гудзиками і червоні штани і чоботи, а тут мали такі шпорни. Було дуже файне войсько. І знаєш, засинілося войсько, йде як то казали, шварматок. І войська йде вже до фронту, вже прийшли до фронту, а канонів нема ще, митралезів мало, десь якийсь ніс митралез. Австрійці прийшли до того, навіть з нашого села йшла два, обидва погинули, до фронту. Йой, як зачали руси з канонів, з митралезів, зачали бити і побили наших тоди багато. Наші їх не. Тоди наші почилісі потягати. Дивлюся, сонце вже заходить і волани ідуть, вже деякі коні біжать без волана, само зо сьодлом. Тоді та австрійська шварма перейшла і тоді наїхали козаки, в ночі, вже не видно сі, люди сі поховали по стодолах, де хто знав. Ті козаки пригналісі в село «хазяй, хаді, не бойся, давай, хаді сюда, дам ті махорки», тобто тютюну, «хазяй не бойся вазьмі сахара», значить цукру. Люди боялісі. Другий день, вже рано і вже патруля поїхала а тоди войско йшло.

- То вже московське?

- Так. То три дні йшло так.

- Як вони були брані?

- На сиво були вбрані. Колись було так, на сиво, а в зимі вони мали такі мантілі²⁰ так, само грубі, і мали ті сапоги²¹ такі з сукна на зиму.

- Чи вони рухали людей?

- Не, не, ніти били, нічо, нікого не забили, ніц не рухали.

- А чи було межі ними українців, чи знаєте?

- Па було, ма я, како не було. Черкизи як були тут в нас у Босні, і були межі

18 Кулемети.

19 Вершники.

20 Плащ.

21 Чоботи.

ними і українці.

- А де це було?

- У Босні, я в Босні, де той Райко, де дідो твій жив, само трошка туди вище. Між ними єдин був, файно по українське балакав, так коло нас стояв і він каже «Я не знаю котрий мій тато, котра моя мама». Каже, що його десь малим взяли його і так тримали його, так він пішов до війська. Українець, файно по українська балакає. Але про це докажу пізніше.

Знаєш москалі казали «що то Аустрія, ми шапками забрасаєм всю Австрію». Розумієш, як кажуть, значить шапками закидають цілу Австрію. Було таке місто Білий Камінь²² і там сі Австрійці пририхтували вже з канонами, вже більше війська.

- То також Галичина була?

- Я, я²³, Білий Камінь, таке місто було. І знаєш, тоди там три дні гуділо, гуділо і тоди вони потиснули Австрійців. Але знаєш, є таке місто під польською границею, називається Перемишль²⁴. А москалі не знали що там є рівнина і що там є декунки...

- А що то декунки?

- Такі в землі були, такі цементірані²⁵ рови, а з верха рівно. Всьо було цементірано а мали ті прожекта. А знаєш, перед тим декунками було сім ліній дроту, того колючого дроту. Перші були деревляні колики, було штири, а тоди були ті залізні, такі що сі перепихало дрiт, сім ліній того. А руси мали наредене²⁶, сичи ті дроти і забрати ті декунки. Два роки, само сі пузали²⁷, щоб ті дроти перетяти. І так русів вибили, тих два роки, так що руси були згубили волю, вже тікали, тікали з фронту, такво по селах ходили, возьме або сапу або рискаль або ціп, ніби вони домашні, так-во ходили вже і втікали з фронту.

І тоди, як виділи вже руси, що згубили військи багато, і тоді сі за два роки почали потягати. Почалися потягати там де наше село і далі всі ті села, тоди гнали старих людей, бабів і хлопів копати ровови²⁸, знаєш, казали шанци або укопи. Копає рів, тоді на цік-цак на митралез, і тоді знов і так сі руси цофали²⁹, цофали, цофали,

22 Село в Україні, яке розташоване в Золочівському районі, Львівської області, на правому березі ріки Західний Буг.

23 Так, так.

24 Місто на правах повіту в Польщі, розташоване за 7 кілометрів від українсько-польського кордону.

25 Цементовані.

26 Наказ.

27 Повзли.

28 Окопи.

29 Відступали.

а вже до границі мило й пів і ще сі раз задикували. І тоди штирнацять місяців були в тих роволах,³⁰ і не могли їх австрійці вигнати. Але так балакали, що має прийти боснацький regiment. І прийшли, босанські вояки, такі с тими шапками-фесовами³¹, як турки. І прийшла та войська, виджу коби³² нинька³³, як привезли на туу єдінцу³⁴ бочку, барилку таку вина і дали увечір по фляшку, що мали на паску через себе, літру і дали ввечір по ту фляшу руму.

- Тим босанцям?

- Я, я³⁵. А завтра, четверта година, вони від себе відкинули пушки³⁶, само ножі і бомби,³⁷ і так сі приблизили близько рускої фронті. А руси не знали, наче стража стоїть а руси сплять в тих роволах. У четвертій годині босанці на раз крикнули «ура!», як були вже блисько тих дикунків. І тоди само бомби полетіли. На сам перед стражарів³⁸ побили і потому хто вискок, той втік, а хто не вискок то все побили в тих роволах. І тоді руси сі потягнули на стару границу і тоди далі [австрійці] вже не йшли. Вже стали на границі і вже було по австійській війні. Е, тоди вже йшли воїни додому. Ті наші котрі були, українці, мудріші, стягнули ті свої єдінці³⁹, чети⁴⁰, а і поляки мали так само своє войсько. І тоді стягнули ті свої єдінці, хто йшов з войська ще з австрійської війни, лапали і лишалися ще в тих єдінцах і тоди сі почали поляки бити з українцями. Били сі десь око шість місяців.

- Як руси потягнулися, тоді українці зорганізувалися? З того австійського війська

- Так, так, вони, тоді вже не судили ні австрійці ні руси а поляки були. Українці тоди не мали сили, амуніції не мали, то шо мали то вистріляли, а полякам давала Англія, полякам давала Франція і поляки мали силу, вози, канони і всьо інше, а українці не мали, мали пушки⁴¹ і митралези⁴². Мали і канони, але рідко. І тоди, прийшлося, знаєш, українці згубили⁴³ ту войну, бо не мали чим воювати і тоді декотрі пішли до дому, а решта пішли до Англії. Так казали, що 120 тисяч прийшло у Англію. Е, тоди вже постала Польска але знову був якийсь Петлюра, якийсь

30 Окопах.

31 Фес – традиційна шапка боснійців-мусульман.

32 Ніби.

33 Сьогодні.

34 Военна одиниця.

35 Так, так.

36 Рушниці.

37 Гранати.

38 Сторожу.

39 Вієнні частини.

40 Чоти.

41 Рушниці.

42 Кулемети.

43 Програли.

Муха⁴⁴, то українці ще воювали.

- Ви ще пам'ятаєте як про цих людей говорили?

- Да⁴⁵! Говорилосі. І тоди почили палити ті панські фільварки. Значить, один пан мав десять, п'ятнадцять фільварків. Там один фільварок, там другий, там третій. А ті пани веціном⁴⁶ були поляки.

- Що про того Петлюру говорилося?

- Я тобі не скажу що то з ним було, само, він мав ті свої єдінці, Петлюра. Е, тоди поляки зробили «Карні експедиції», на коньох їздили по селах, шукали тих, що палили. А на другу ніч там знов запалили, то там запалили. А та Карна експедиція їздила, декого здибали то убивали. Хто запалив то убивали. Позволили потім українцям тримати кооперативи, знаєш такі склепи⁴⁷, котрий мав до того голову.

- Що та кооператива робила?

- Склеп як і тут-во⁴⁸. Набавляли⁴⁹ вони з більших склепів і продавали. А поляки, знов, мали кооперативи, так само такі склепи мали. Котрий має голову до того, вміє рахувати, розуміється, він піди того закупить, і тоді продас...

- А чи мали читальні?

- Було, але з початку зара⁵⁰ не було, аж потому. Потому вже зробили читальні. То як би чоловік мудрий як у нас у Босні був Митро Мороз, мій сусіда, жив зараз вище нашої хати, чоловік мудрий, він дітей вчив по війні.

- Чи було жидів у вашому селі?

- Жидів було, я тобі кажу, жидів були повні міста і такого села не було аби не було пять-шість-сім, в кождім селі.

- Від чого вони жили?

- Склепи мали. Торгували шкірками, телятами, кіньми, збіжжам. Жидівки ходили по селі, купували яйця, масло, сир, і тим торгували. І потому, ті жиди жили до тої Другої війни. Як вже прийшли німці, то вони їх похарашали і хто знає де вони. Пішли вони і в воду і в землю. Німці не хотіли, щоб було жидів, і хоч кожний жид знав по німецьке балакати, але дурно, він їх винищив.

- Чи пам'ятаєте, чи наші люди пили?

44 Можливо Махно.

45 Так.

46 В більшості.

47 Крамниці.

48 Тут.

49 Роздобували.

50 Зразу.

- Знаєш що я тобі скажу. Наші люди, як казала одна жінка, як тутка переселилися у Босню, чоловік каже до своєї жінки «Ей, - каже - жінко, жінко, та мене щось голова болить, болить!», вона каже «Має чого боліти бо вона в Галичині пропила два маетки». Пили, але не ракію⁵¹, само горівку. Були гуральні, знаєш що є то, горівку робили. Люди садили бараболі⁵² і восени накопає там пару мішків, поставить на фіру, привезе до гуральні, там зважить, тоди висипає. Там горівка сі робили і тоди бере із собою барилку а були там фляшки, не були гальони, і тоди походилисі, карти грали, то пили. А ходили і до корчми. Знаєш, чоловік як сі навадить⁵³ до корчми то його тягне, щовечора до корчми, па до корчми, па до корчми. А піде і в день, а жінка прийде по чоловіка а жид каже «Ну, ну, ну Насте, та він прийде. Ходім сюда, Насте.» Насепли їй той погар та «Ну, ну, не треба платити, то так випийте». А він там записав, там де чоловікові пише там записав і її. «Ходи, чоловіче, вдома є робота!» «Ну, ну, є днів, завтра, позавтра». Але жид ще єдин її налее і вже чоловік веде жінку а жінка чоловіка. То було, було того по селах і так жиди, значить, чоловік п'є і п'є, а він само білежит⁵⁴, білежит. Єдин чоловік мав в стіжку жито. І вже приїхало дві фіри на подвіра а жінка каже до чоловіка «Та чоловіче, а чо вони приїхали?» «А чого? Тій-во стіжок, то не наш, то вже жид буде молотив». І то було, було.. Я мав 25 років, то знаєш як пам'ятаю добре Галичину...

- Скажіть як жиди вбиралися?

- На чорно. Наші вбиралися в свойске⁵⁵ а жиди все в чорнім, мали ті плащі такі чорні.

- Чи мали якісь шапки?

- Мали шапочки а тоди клав капилюх на ту шапочку. Мали бороди. Москалі ті бороди обтинали, сікли. Ще в нас єдин був Йойлик, жидівка Юїта, той Нухим, той Волько, той Трулько, такево їх ім'я було. Я їх возив два роки до божниці на друге село. З того села був тут у Босні один, називався Трусинець, то я їх возив шо суботи до божниці.

- На фірі. Вони вам платили?

- Платили. Вони мали так мене єдного, або я, або тато, і там я привезу, коням дам їсти а вони йдуть до тої божниці. І я йду, але не смію наперед жида стати, само позаду. Вони мали такі підперезані френзлі, з одного боку шість і з другого боку шість. Він як сі молит зажмуретсі, і такво головою махає і тоди возьме ті френзлі і поцілує і тоди знов молиться, а рабін напереду, коло того престола. Е, тоди молиться, молиться, молиться, тоді той бік вже поцілував ті френзлі а тоди знов молиться. А мав таку добеньку⁵⁶ на прашку, то прашка була, а то така добенька,

51 Сербський алкогольний напій зі сливок.

52 Картоплі.

53 Привикне.

54 Записує.

55 По-нашому.

56 Коробочку.

така маленька на тім паскови. І тоді молитесь, молитесь і вже тутка відмолив і тоді возьме, скине ту добеньку і поцілує і знов накинє на голову і тоді знову молитесь і тоді з другого боку ті фензлі цілує. А я не раз піду троха подивлюсі і піду надвір до коней. Наперед не смієш, аби жида перейшов. Торгували кіньми, худобою, шкірами, само свиньми не торгували.

- Чи мали свої школи?

- Мали, мали, але, знаєш як, тоді як я був малий, я памятаю, адвокат – жид, сендя – жид, судя – жид, то всьо жида. Бо жида мали школи, гімназії а наші не мали. Наші мали само основну⁵⁷.

Батьки виїжджають до Америки

- Чи ви йшли до школи у Галичині?

- Не. Я тобі розкажу чого я не йшов.

- Чи була школа у вашому селі?

- Була така, штири⁵⁸ роки, основна.⁵⁹ Мої тато поїхали до Америки, я ще не пам'ятав коли поїхали, 1906 чи 1907. Але потому і мама 1913 року поїхали до Америки до тата.

- Чому тато поїхав до Америки? На роботу?

- Так, на роботу.

- Чи десь мав зголоситися?

- Не так як тепер-во, треба пасош, треба то... Перше само до гміни⁶⁰, значить, моральність...

- То було у вашім селі?

- Да, було в нашім селі, значить, був вїт і була гміна...

- Тато зголосився і..?

- Да, приявивсі, писалися такі папери, гміна йому написала, і він з тим пішов до старости до Зборова. Значить, до старости, а тут вже має свою моральність - який він, і там йому староста ще один папір дасть і печатка де їде, сціпив до купки два папіри і то всьо було.

- Так позбиралося більше людей з села?

- Йшли, йшли по єдному, деколи по два і тато поїхав але я не пам'ятав.

57 Тільки початкову.

58 Чотири.

59 Початкова.

60 Сільрада.

- А потому мама поїхала. А котрого року мама поїхала?

- 1913. А чекай, і так ми були вдома, було нас три хлопці і та сестра що мама взяла з собою. Е, мама їдуть до Америки, беруть ту сестру, а мене дали на службу, того середущого дали до свого кума, а того наймолочого лишили тому комірнику,⁶¹ що на хаті був. І переказали аби я прийшов, бо я пас худобу у другім селі, був наймиток. Я дивлюся, стільки жінок у хаті є. Щось мама там пакують, там ті плачуть, а я ніц не знаю. Вже фіра на подвіра приїхала. Я сі дивую, кажуть мама їде до Америки. Мама вже на фіру повиносили свої пакунки, сідають, а я друзі⁶² до мами. Мав такі штанята білі і камезильку. Чисто подер. Мама на фіру, вже фіра рушає, а я за мамом. Баби мене злапали і до хати, на п'єц⁶³ мене запхали. І поїхали, поїхали, а мене запхали на п'єц, а я плакав, плакав. Баби руки тримають, а я з гори скок на баби. Тоді мене баби злапали, мами вже нема, поїхали. Баби кажуть – ти йди троха переспися, мама приїде – і я заснув. Другий день рано пробудивсі, нема ні мами, ні сестри, ні того середущого хлопця. І що, той, у кого я служив, по мене прийшов і знов мене взяв там. І так воно було 13-го року а 14-го вони сказали, що возьмут брата свого і брат нас привезе тамка, [до Америки]. А 14-го сі зачала война. І вони в Гамериці, а ми тутка в Галичині. Я був такий подертій, такий був голий. Найметів вже не требало бо худобу забрали руси. Нема, ніхто немав ні котика на подвірю. Так ходив від хати до хати, всі казали, що сирота, сирота. І тоді, знаєш, пішов я назад до свого села. А мій брат був у того кума. І там у тім селі стала команда в того чоловіка де мій браток був. І був там майор, і він брата до себе присвоїв. Сказав, що він немає дітей. Взяв єдного войніка,⁶⁴ той войнік його відвіз там до його жінки і так його більше ніхто не видів. Ні мама, ні ніхто не видів. І так цілу ту войну вони були у Америці, а ми були таяк хробачки, значить, бідили біз ту войну. А як вони 24-го року приїхали, я вже з войска вийшов, вже мене не пізнали. Я не могу тобі все розказувати бо я би за цілий день не розказав....

- Чи вам тяжко говорити?

- Троха тяжко говорити... Знаєш, мене лишили. Потому я з тої служби, де мене лишили втік до своєї дядини. До дядькової жінки втік. Дядько на войні, а я втік до неї. Вона мала троє дітей а я четвертій. А вона мала на другім селі тата і маму, і мала ще кобильчину таку і корову. Ті діти не п'єцу були. Там на п'єцу був горниц з пшоном, а я там на хаті, замітав хату. А на полиці був хліб. Я очима його їв, але не годин, я його зняти не смію. Там був гачок такий довгий, то я думаю - дьобну той хліб, здійму і собі кавальчик укрою, але буде дюрка⁶⁵, вана пізнає, буду битий, я, я... І знаєш, вона пішла на друге село до свого тата. Мороз, Боже мій, такий мороз. Як вона прийшла назад, а той хлопчисько найстарший каже до мами – «Мамо, Ясько перевернув і збив горниць і пшоно висипав.» А я не знав, ніти не був на

61 Рентівник, квартирант.

62 Рвуся.

63 Піч.

64 Солдата.

65 Дірка.

п'єцу. А вона тоди коло порога стала і той спідок, що сі то пряде, та й мене по голові, лупить мене, па б'є, па б'є, я би кудись втік, не годин. Баба груба, не дасть мені втічи⁶⁶. Але, якось я поза ню, в двері бухнув, двері сі відчинили і вбіг ім до хліва, стежкою, були городи там, там була така дорога, що везли до крениці шмаття прати. І я тим снігом таяк заяць прискакав до тої дороги і попри ту керницю і тоди в село. Чую всьо болить. А я тоди штири кільметри біг до села Манаїв⁶⁷, там жила мамина сестра. Я біг босій, у тих штанцятах і камізельці.

Я прибіг до цьотки а цьотка – «А що з тобою?». Зараз у цебер води і мене у той цебер. Я кажу цьоці як було, гуля до гулі, а за дурно⁶⁸! І тоди на другий день рано вони кликнули одного чоловіка, що жив через дорогу, щоб він запряг коні. Мене у кожух обвинули і привезли мене до нашої гміни, значить село там де я був. І тамка прислали того присяжного і післали по ту жінку, щоб вона прийшла. Вона прийшла, а він тоди, і цьотка тут, і я тут сиджу, а вїйт тримав палку. А вїйта боялися. Хлопці у селі, як йдуть так десь, то боялися, як він підніс палку то тікали, боялися вїйта. І тоди той вїйт каже до тої жінки – «Мацай ті гулі тій сироті шо понабивалась!» а вона не хоче а він каже – «Мацай, зараз я тобі наб'ю!»». Вона мені ті гулі мацає, цьотка плаче і я плачу. Присудили щоб мені заплатила. Каже – «Не маю гроші, чим заплачу». Вїйт каже – «Є корова у хліві, зара буду брати корову». Вона зара пішла до дому і принесла гроші, кілько там присудили, тих ренських, і заплатила, і я тоди поїхав з цьоткою назад там у те село. Тоди той чоловік мене зараз взяв через дорогу і я тоди там у нього був. Але що дня на дворі, зимно, то не були свої, нераз ті діти їдять коло миски, з одної миски, а я за плечима. Набиру того, а то щось рідке. Я наберу, а то комусь хляпне на голову – «Мамо, мене Ясько обляв!»». А вона мене лупне по чолі, готово, я вже наївсі. Я був голоден, а як ім не стовк сім ступок пшона я не дістав вечері. Знаєш шо то є ступка? Ті ступи шо сі товкло, я мав сім ступок стовчи пшона, а вона то пшоно продавала. Як ім не стовк, я вечері не дістав. Еййй, я сі набідив⁶⁹, я сі набідив, я сі набідив! А потому, потому, вже рік по рік і по тій війні зараз ім пішов до войска.

У війську

- Як війна закінчилася ви пішли до війська?
- Я⁷⁰.
- Яке то військо було, польське чи австрійське?

66 Втикти.

67 Село в Україні, в Зборівському районі Тернопільської області. Розташоване на річці Серет, на заході району.

68 Ні за що, без вини.

69 Набідував.

70 Так.

- Польське. Ще сі война була не скінчила, як мене злапали. Лапали так чим більше, як тут партізани лапали. І мене злапали і ми сиділи в однім подрумови⁷¹, півниці. Нас було може зо трийцять...

- Хлопців?

- Лапали по селлах, приводили і там вчили стріляти. І тоди вже як знав ісь стріляти, тоди брали і вивозили, що би обстрілювали границу, бо то потому не казали москалі а казали большевики. Ніхто не сказав москалі. І так за границу був такий ліс, гора була і був ліс. Ми не сміли там стріляти а вони не сміли сюда стріляти. Але з тої гори, звідтам стріляли на наш бік. А наш командир нас післав, шість з одного боку, а шість з другого боку. Нас післав, а ми ізвідяли⁷² чи там хто є, хто там стріляє. Ми зайшли скоро пів гори, а там москалі, може їх з десіть – «О, камарад, куда пашол, стой, стой!» - і до нас – «Одбрусі арузя⁷³». Я по руски знав балакати – «Одбрусі арузя! Чо ті ту прийшов салдат.» Вони нас питають, бо ми пішли на їх бік. Вже були большевики, не казали москалі. І правда, зараз нас на команду, нас шість на команду.

- Вони відвили вас?

- Ми йшли до вечора, один на коне, а ми за ним, чи там з боку, чи як. То ми йшли, йшли...

І прийшли ми до якоїсь стодоли. Накрита вона була соломою, в'язанками. Там будем ночувати і тоди маємо ще йти на якусь головну команду. Нас шість, і ми сі договорили, що будем тікали. Нас два такі озбільні⁷⁴, надумали, що мусим втічи⁷⁵, а ті, кажуть, боятсі.

- Від вас шість, котрих злапали, чи всі були українці?

- Два, два були українці, а ті другі були поляки, не мазурі, а полякі. І вже ми сі договоруємо будем тікали, а стража⁷⁶ ходить від цьошка до цьошка⁷⁷. Йде тутка, тоди іде тамка. Як там піде, а ми розсуваємо ті в'язанки, то накриття. Тоди він прийде, а ми знов тихо. Він піде, а ми поскакали, а він – «Стой, стой» - і встрілив шось два-три рази. А я не знаю, може він на мене стріляє, може заб'є! І ми повтікали. Так сьмо йшли в ночі, йшли...

- Як називався, той, що з вами втік?

- Писався Різник, а я Оборський. І ми знаємо звідки ми прийшли, то туду і йдем. І ми йдем, йдем... А то ніє зима, то літо. Дуже живо⁷⁸ розвиднілосі, а ми тоди так

71 Півниці.

72 Розвідували.

73 Відкинь зброю.

74 Серйозні.

75 Втикти.

76 Сторож.

77 Від рога до рога (стодоли).

78 Скоро.

при дорозі під корч сьмо полягали. Полягалисьмо під корч, але голодні як пси, ще смо їли перед тим, як нас полапали. Дивимосі, їде москаль на фірі⁷⁹ з одним конем, і москалиха їде з москалим. То вони їхали з поля, бо в день не йшли, боялісі. Але вже їде той москаль, москалиха, вуса, файний хлоп. Я вийшов...

- А може був українець?

- Не знаю, по руски балакав, а я по руски знав. Я вийшов з-за корча на дорогу, кажу – «Здрастуйте!» - а він каже – «Здрастуйте!». Та й я питаюсі його чи ту має бути блисько границя. І питаюсі його, чи би він сказав куди б ми перейшли ту границю. А той другий за корчем сидить. А москаль питає хто я такий. Кажу я – «Не питай мене хто я є, а ти, як сі чоловік, скажи ми.» Він вже подобрів а я по російське троха балакаю, троха по українське. Він каже мені – «Йди, там їдь, їдь але увечір, аж сі смеркне» - каже – «Будеш чути ріку, буде ріка і на тій ріці міст. Ще є стража⁸⁰ на тім мості. А ви само⁸¹ їдїть попри ту ріку, і там є такий млінець край потічка. Там слободно⁸² можете перейти.» - А та москалиха каже – «А ви може хочете кушати⁸³, ви галадні⁸⁴?» - Па, кажу – «Хочу.» - Вона тоди відрізує тої погачі⁸⁵, вона така кругла, а він каже – «Маємо в дома, подай всю.» - А вона каже, чи дати солонини. Врізала, дала тої солонини і я йому захвалив⁸⁶. Вони поїхали, йой Боже, а ми за корчем то їмо. Наїлісі, і як сі смекркло, ми тоди кренули⁸⁷. Як смо прийшли до того моста, чути воду, шумить. Там ми скрутили⁸⁸ на лівий бік, так як він казав. Так смо йшли ще з пів кілометра, був млінець такий, і ми там перейшли, і вже опинилисі на нашім боці. Вже там сі розвидніло, прийшли смо в одне село, вже на нашім боці, вже. Прийшли до одної хати, жінка спражила молока, ми попили і так смо прийшли у свою єдініцу⁸⁹, там де смо були. А ті інші сі залишили, прийшли може за пів року, робили на колгоспі. А тепер наш старший каже – «Що тепер хочеш за то?». Питається чи хочу чін⁹⁰. Нащо мені чіну, мені не треба чіну. То він питає чоґо б я хтів, чи хочу одсуство⁹¹. Нашо мені одсуство як я не маю де, як я не маю родичів, родичі у Америці, де піду? «А шо бись хтів?», - каже. »Один місяць худче піти до дому.» »Добре», каже. І так я знов в тій єдініці і потому смо були не на місці, від села до села смо переїджали, границю обстрілювали. А як

79 Віз.

80 Сторожа.

81 Тільки.

82 Вільно.

83 Їсти.

84 Голодні.

85 Хлібина.

86 Подякував.

87 Рушили.

88 Повернули.

89 Военний відділ.

90 Військовий ранг.

91 Піти у відпустку.

прийшов час, то я пішов до дому один місяць худче.

Знову у своєму селі

І так ми ходили, ходили, і так смо одного разу прийшли на наше село. А я у своїм селі не був, мене ніхто не пізнає. Я по чужих селах служив. Тамка ми стали з кухнею, мали смо шість канонів, була батарея ціла, мали смо кравця, коваля... Велика та батарея була. А ту мій рідний дядько є, мамин брат по татови. А і мій брат ту жив, що недавно у Аргентині вмер, той шо я його пізніше до Аргентини забрав. І він так само тутка є. А був у нас кухар, а я був йому помочник. І ми мали корову, за собою вели, а ту корову один війнік⁹² доїв за офіцери. І йду я, кажу до нашого майора – «Я тутка маю фамілію⁹³, я йду.» - а він каже – «Іди. Видиш тут нарід бідний і не має шо їсти, ти хоч шось возьми, понеси їм...» - а я поніс, мали смо фіру з будою, мали смо всьо, цвібал⁹⁴, солонину, мясо, всьо, всьо було. Нам давала Англія і Франція, то було.

Так я пішов на фіру, набрав повну торбу того всього і приходжу до свого дядька – «Добрий вечір!» - «Добрий вечір!» - а по українське балакаю. Та й кажу – «Може би я тут у вас переночував?» - а дядько каже – «Можете переночувати, я принесу соломи.» - А то колись лавки були такі широкі такі, знаєш, в хатах. А я кажу – «Не треба солома, я маю подушину, тій на ту свою торбу показую, та – кажу – ту на лавці я пересплю.» - І, знаєш, потому я зачав з дядьком тим балакати...

- А ви не знаєте, що то ваш дядько?

- Знаю.

- Він вас не знає?

- Він мене не знає, я його знаю, але знаєш я пішов помежи люди, вже м у своїм селі не був довго. Так ми балакаємо і я так питаю – «А хто з вас тепер у Америці є?» - па каже – «Є той, па є той Грінко, па Волекса, па Дума той.» - каже – «Є і Сцятко» - то міш швагер, сестра моя поїхала. А я кажу – «Як поїхала, с ким, а мала вона кого?» «Є брати, але ніхто не знає де вони, єдин є тутка, той наймолочій, а того одного взяв якеїсь офіцир, ше є єдин, але десь пішов, ми не знаємо де. І сестра моя поїхала до Америки, вже от третій рік.» - А я кажу, - «Добре а як сі та ваша сестра називала?» - А він каже – «Каська.» - «А той хлопець, знаєте де він, як сі називає?» - а він каже – «Ясько.» - а я кажу – «Дядьку, дядьку, то я Ясько, а та Каська то моя мама!» - Йой, дядько цілує мене, зачав⁹⁵ витягати харчі, класти

92 Вояк, солдат.

93 Родину.

94 Цибуля.

95 Почав.

на стіл, наскладав гарну купку і тоди ше трошка. А мали ше одну дівку, в селі була дівка, прийшли, Марися називалася, прийшла. Я сі з нею дописую, вже рік не маю лист. Маю я тамка від маминої фамілії, з татової не маю само від маминої. Я сі дописую, ше коверти маю, листи. І так вже, ну, я йду а тутка той мій браток в одної жінки паси корову і діти забавляс. Другій день рано роздалисьмо войскови менаж, кажу я до того майора – «Маю тут братка, пішов би відвідати.» Приходжу я до хати, вечір, пізнав, пізнав, зара почав плакати. Побули сьмо разом, а тоди я мусив відходити. То полудне, то вже звонили на полудне. І, знаєш, я йду а брат не хоче мене пустити. А тут войнік веде корову, а я думаясі, я скажу, шоб його взяти, тоди би він вів корову. І так, знаєш, я сказав вахмайстрови, а він каже – «Ти його приведи.» І я його привів, він так на него подививсі і пішов, приніс му всьо, штани, блюзу, шайкачу⁹⁶, всьо, черевики приніс і він каже, - «Най сі скупає.» - Той зараз у потік, викупавсі і тоди вахмайстер приніс те все, і він вбравсі і тоди водив ту корову... І він два роки був з нами. То як ішов до войска, то йому сі рахувало то, шо я його взяв, шо він тоди був два роки у войску, же водив ту корову.

- Як ви далі жили коли війна закінчилася?

- Вже, знаєш, вже сі всьо смірило,⁹⁷ вже мір⁹⁸ і тоди вже розпускали, значі⁹⁹, вже додому ідемо, але я не мав де іти. Іду до свої хати, приходжу до свої хати, а з нашої хати зробили школу. Один чоловік мудрий, учить дітей, а у другій кімнаті якась жінка мешкала. Ті й я прийшов до свої хати але, не можу в ній жити. А були там жандарі¹⁰⁰, і зара¹⁰¹ мене взяв один, їх вахмайстер. Він мав коні, і я пішов до него¹⁰². Щось тридцять штири дни робив ім з тими кіньми. І тоди прийшла одна жінка, чоловік був у Америці і там помер, і вона прийшла і каже: - «Чи би ти до мене на службу прийшов?» - «А піду, добре, піду.» - І так я пішов до неї на службу, і я у неї був ше три роки. І ше в неї був би служив, але єдин раз, то була зима, Боже, таке зимно і снігом курить, а я дістав рецепт з Америки...

- Що це таке?

- Шо листа дістав. А треба іти аж на трете село. Село було Гуїв...

- Щоби взяти листа?

- Там була пошта. Йду по того лист. І я вийшов, А я мав куртку, так називали, без підшивки, тоненьку... Не було як тепер, чоботи, чи то зодягнувсі, шубара¹⁰³, жінка хустину. Не, я того не мав. Пішов я, той лист відібрав і йду назад. Я відпечатав листа, є десіть долярів. Іду назад, а тут снігом курить, то мороз, сонце десь на

96 Шапку.

97 Заспокоїло.

98 Мир.

99 Значить.

100 Жандарми.

101 Зразу.

102 Нього.

103 Хутряна шапка.

заходи. А я йду поперек через поля. Я йду, а снігом так курить, вже м сі змучив. То я зробив собі таку схованку у копиці сіна. Лишив діру, так коби заєць міг влізтисі. Так я трошки склонивсі,¹⁰⁴ щоб трошка відпочити. Як я склонивсі та я заснув. Вночі я збудився, та й хочу встати. Встану, тій впаду, встану, тій впаду. Аж потому я здогадавсі, - «Гааа, то я був на пошті, то ліс там, йду туду, ну я вже знаю.» - Так я добивсі до того лісу, і ще був один такий ліс, недалеко. Думаю йти попри ліс вже, нема тільки¹⁰⁵ снігу. Кад¹⁰⁶ я пішов попід ліс, а там ще більше снігу... І я якось добивсі вже додому, трета година була попівночі. А господиня аже, - «А де ти доси був?» - а я кажу. А вона каже – «А ти тільки дурний, шо лягав спочивати?» - Ніхто не думав, що я вийду з того живий. Три місяці я лежав. Всі казали, що я умру. А я лишився живий.

Батьки вертаються з Америки

Лист був від родичів¹⁰⁷ з Америки. Вони написали мені, же приїдуть, вже сі ріхтують¹⁰⁸. Вони казали, же вертаютьсі «до краю». І вже їдуть, то вже було по святях Великодних. І так хлопці до мене прийшли, щось їх зо п'ять і карти грають, так-во забавляємсі. Я знаю, що родичі мають приїхати, але не знаю коли. Дивлюсі, а так була вулиця, таяк би тут в мене. Так ми всі коло стола седимо, дивлюсі я, а якась фіра їде на подвіра, тою вулицею. Вони найняли фіру на станіці¹⁰⁹ і приїхали. А з ними той брат і сестра, що в Америці народилисі. А та сестра, же мама взяли її, не приїхала. Я її 57 років не видів, аж ім поїхав до Америки у посету¹¹⁰ тоди ім побачив. І, знаєш, приїхала на подвіра фіра, та й ми всі з хати вийшли...

- А то ви вже у вашій хаті були?

- Не, то у тої жінки, де я служив.

- І вони приїхала на то подвір'я?

- На то подвіря, тої жінки, де я був в хаті, бо ще школу не випритали¹¹¹. І так мама дивлетьсі, дивлетьсі, дивлетьсі і каже, - «А котрий то мій Ясьо?» - А та жінка каже – «Вашого Яська нема, пішов в село.» - Але і та сестра злізла з фіри і той брат же тепер ще жиє, зліз.

104 Сховався.

105 Стійки.

106 Як

107 Батьків.

108 Приготовляють.

109 Стації.

110 Відвідини.

111 Забрали.

- Котрий то брат? Старший чи молодшій?

- Молодшій..

- А він пішов до Америки був?

- Не, не, він там народивсі. Там народиласі та сестра, і ще той брат, шо ще жие¹¹², і другий брат, же умер. Там народилисі. Та вже всі позлізали, а брат мав щойно два роки, навіть не мав черевиків. Він судить на фірі та й плаче. А я приступив до фіри, взяв його на руки, поцілував і поставив на землю. А мама каже – «Еее, то-во, то мій Ясько.» У тій хаті ми були ще тиждень і тоди пішли до своєї хати. Тато купили коні і фіру, а я ще був тамка, служив у тої жінки. І тоди мені тра¹¹³ йти додому, бо діти малі, тра робити. Тато зараз купили п'ять моргів поля, телят... Купили п'ять моргів поля, мама мали гроші сховані. Ті я вже пішов додому...

- Значить, батьки там доробилися? Де вони жили там у Америці?

- Хатпорт¹¹⁴ місто.

- А що робили?

- Тато були в ліоніці¹¹⁵, а мама тримали хлопів на стані¹¹⁶. Варили їм, прали їм і таке подібне...

- І доробилися там?

- Доробилисі... Само¹¹⁷ їм не требало було вертатисі до Галичини. Требало¹¹⁸ і нас взяти і вже.

- І так тато каже – «Ходи додому.» - ті я пішов. Та зараз сі почали троха будувати. І так я вдома вже рік і пів. І родичі кажуть, аби¹¹⁹ я жинивсі, бо нема кому робити на господарці. А я вже дівку мав-ім. Ну, вже буду жинивсі, а я хочу аби мені записали два і пів морги землі і половину обійсця¹²⁰. І вони мені переобіцяли, шо запишуть перед вісіллям. Прийшло сі весілля, має в суботу бути, а я їм кажу у вівторок – «Ходім, запишите.» - вони мені кажуть – «А то вже по весіллю, потому буде ліпше, більше часу.» - «Ні, я хочу зараз!» - А тато кажуть – «Я тепер не можу.» - А тоди у Тернополі були агенції, французска і аргентинська, значить же сі писали і їхали у Францію і Аргентину. А я тоди на піхоту до Тернополя, багато було ходити...

112 Живе.

113 Треба.

114 Hartford, Connecticut.

115 Ліварня.

116 На квартирі.

117 Тільки.

118 Треба було.

119 Що би.

120 Хата, господарка.

- Ви пішли до Тернополя перед весіллям?

- Я, я¹²¹. А перед тим я пішов до дівки, вінки плели вже, співали, і я троха там в них побув тай я вийшов. Вона вийшла за мною, а її кажу – «Весілля не буде, нехотіли мені записати перед весіллям, тай весілля не буде.» Вона зачала плакати, а я пішов додому і зараз другий день до Тернополя. Записавсі до агенції...

Франція

- Котрої?

- До Франції. Я записавсі до польопрівреди,¹²² а вони мене тамка дали до копальні вугля¹²³. В Парижі... І вже я, ну, прийшов з того Тернополя, побув у дома щось зо два дни. А ше телефону не було, само були постерунки. І вони з Тернополя на постерунок кличут, жеби¹²⁴ я зара¹²⁵ приходив. Та я зараз зібравсі, троха з татом були-смо не в ласці. Єдин колега мене відвіз до того Тернополя, і я поїхав... Там я був два і пів роки.

- Як виїхали до Франції, поїздом?

- Да¹²⁶... Возом¹²⁷ до Варшави, а з Варшави знову до того-во...

- До Парижа...

- Я¹²⁸... Возом там до Парижа, а тамка нас взяли на каміон¹²⁹ і завезли там де ті копальні були.

- І як там було?

- Добре було, не було лоше¹³⁰. Само знаєш, копальня вугля. Значить, ідеш до роботи, береш собі хліба, помастиш собі і береш собі фляшку кави. Там сі не сміє ні пити, ні курити. І там під землею була така пруга¹³¹, на всі боки ті пруги, і

121 Так, так.

122 Хліборобство.

123 Вугілля.

124 Що би.

125 Зразу.

126 Так.

127 Поїздом.

128 Так.

129 Грузовик.

130 Погано.

131 Залізничні рейки.

коні були. І вже ми приїхали там, као¹³² в суботу, там де ті копальні, а в понеділок йдемо до роботи. А був там шет¹³³. І ми посідали в той шет і кожний по лямпу дістали. Кад¹³⁴ пустив, значить той шет що іде через вал, а мені сі здавало же він сі зірвав, тій падає. Я думав, що всього буде. Але добре, вже ми там робимо. Є там плята¹³⁵, де сі сходять всі робітники і той штайзер¹³⁶ вже мені виділив до двох пікерів¹³⁷, таких же ті беруть, а я накидав на такий візок... Так я робив довго з тими пікерами. Завтра хочут мене ті самі, бо я добрий робітник. Я давав двадцять вісім візків вугля. Але потому, після якогось часу, мене взяв той стайній до шибу¹³⁸, знаєш, там в долину де йде... Я тисячу двісті візків за вісім годин лапав і одною рукою і другою само так-во. Стално¹³⁹, стално, живо¹⁴⁰ запхаю і тоди потягну за той шнурок, там зазвонить і пішло. А ту грудьми сі упру, десіть – п'ятнадціт візків я грудьми упру. Недавсі затрпати¹⁴¹... А вони робили на кляси, сема, восьма, девята, десята і я робив шість місяців коло того шибу і я дістав десяту клясу.

- Найліпшу...

- Коло того шибу. Е, потому знов дав мене той штайзер вже за пікера. Гнав-ім той барез¹⁴² і у стереней¹⁴³ і той мартопик. Вугля було так, таяк би ту, ту вугля, ту вугля, ту камінь, там камінь. Тоди пробуровують, стріляють і там далі знову вугля є. Але так береш два крейзики хліба, помаститсі ту і ту, каву, чи там сок¹⁴⁴, і мали п'ятнайціт минут тої бреки¹⁴⁵, вони кажут брека. П'ятнадціт минут сі поседи, там побалакаєш і вип'єш тої кави, і знов до роботи. Але одного разу, ми седимо, нас було шість, і ту сі так посипало зо стелі на нас. А один пікер став, мав такий молоток довгий, взяв покуцкав¹⁴⁶ той камінь, каже – «То ніє сігурно.» - Ми пішли, нас штири пішло так троха назад а тих два – «А що то, то нічого!» - а воно нараз, як нараз потиснуло так же ті штемплі¹⁴⁷, на серники¹⁴⁸ потерло. А їх так присипало же цілої кісточки не було, всьо помололо. Нас два не хочемо більше робити, один

-
- 132 Ніби.
 - 133 ?
 - 134 Як.
 - 135 ?
 - 136 ?
 - 137 ?
 - 138 ?
 - 139 Постійно.
 - 140 Скоро.
 - 141 Закидати.
 - 142 ?
 - 143 ?
 - 144 Сік.
 - 145 Перерва.
 - 146 Постукав.
 - 147 Мабуть стовпи.
 - 148 Сірники.

з Польської¹⁴⁹ і я. А там був звичай б'є сі в рору чим будь, каміним, і той штайзир прийде. Я пару раз застукав в рору, приходиться штайзер а я кажу дивисі, подивисі. А він каже далі робити. «Не, не, я більше не роблю!» За три дні, а не можу виїхати док робітники не будуть їхали. І так три дні я папері не міг дістати. Нехтять¹⁵⁰ відпустити ніяк, але я кажу – «Мене пускайте, я більше не роблю.» Тоди вони дали папері, і я приїхав додому. Приїхав на свою станцію,¹⁵¹ а маю дві валізки повні.

Знову Галичина

- До Галичини повернулися?

- Так... Там вже, до Польської. Привіз собі дві валізки, штири анцуги, до роботи шмаття, всього, дві парі черевиків, а зуби всі були навлаки золоті, всі... Приїхав ім додому, о-о-о, наші хлопці такі як були, а я, богами¹⁵², пан! І так, приїхав на свою станцію, дав пять долярів, найняв той фіякер¹⁵³, а то була весна. І вже сьмо приїхали блисько нашого села, там той бараболі садить, там ше овесь сіють, а я – «Дай Бо щастя!» - «Дякую! То ти Яську, а-я-я-я...» Я там сі з тим вітаю, па з тим, приїхали на подвір'я, там до тата, до мами, дітиська, тій-во шо в Америці народилисі, були малі дітиська. Тій я приїхав, пааан. Я вийшов межи хлопців, межи дівки... Пан, богами! Я-я-я, і так я побув ше рік вдома, а тато далі – «Женісі, женісі.» - «Не! Я буду женивсі але мені насамперед запишіть.» А вони знов не хтіли, а я ше рік побув у дома, і тоди до Тернополя на агенцію, до Аргентини записавсі. А тамка треба сто долярів, шо би до Аргентини записатисі. Я привіз з Франції додому штириста¹⁵⁴ долярів, але купив то, купив там-то, поправив дещо, ті гроші пішли. А прийшлосі, записавсі до Аргентини, вже маю від'їжджати, а мама каже до тата – «Дайму¹⁵⁵ гроші, він не може їхати так. Він тільки¹⁵⁶ грошей потрошив¹⁵⁷ на хату, а ти кажеш, не даси му гроші.» А в нас був сусід Стефан Дума. Тій каже до тата – «Стефане, ви підіть на друге село та й возьміть гроші у такого доброго господара, кажіть триста долярів, він вам позичить.» - Тато взяли одного свідка, поїхали, позичили і дали мені сто петнайціт долярів.

А зо мною буде їхав і мій колега, само не має шмаття, не має в чім їхати. Він каже – «Ясько, дай мені те шмаття чорне, дам тобі фіру.» - Ганц¹⁵⁸ нова фіра само

149 Польщі.

150 Не хотять.

151 Станцію.

152 Бігме.

153 Брчка.

154 Чотиреста.

155 Дай йому.

156 Стільки.

157 Витратив.

158 Цілком.

без драбинів. Я кажу – «Слухай, та нащо мені фіра, тато фіру мають. Дам я тобі анцуг, а з фірою до Аргентини не поїду.» - «Дай, Яську!» - Я дав, а тоди додому, коні на важки, пішов до него, взяв фіру, притягнув додому. Тато кажуть – «Звідки та фіра?» - «Звідки, звідки, то наша фіра.»

То було у п'ятницю, а в суботу ввечір маю виїздити¹⁵⁹. Вже вечір в суботу, прийшли хлопці, дівки, я заплатив музику, взяв чвертку пива, двадцять п'ять літер, така барилочка, взяв горівки... Музика заграє, всі погуляли, а як прийшла десята година, тато запрягає коні, нас три, я й той один і ще один, сіли на фіру і поїхали...

Аргентина

І Тоди нас відвезли до колії¹⁶⁰, звідтам до Варшави, там дістали паспортти...

- Скільки ви тоді мали років?

- Мав двадцят і штири. І тоди з Варшави, то сьмо їхали такою малою шифою до Амстердаму, до Холяндії...

- А що це шифа?

- Ладя¹⁶¹, шифа. Тоді тамки смо приїхали до Амстердаму, там смо ще через одну комісію перейшли, тоді другий день на ту шифу і до Буеносайресу¹⁶² сьмо їхали.

- Ск довго ви їхали?

- Їхали сьмо двадцят штири дни. А назад смо їхали двадцят дев'ять, німецьков шифов.

- А як було на шифі?

- Па було добре. Була така сала¹⁶³, там сьмо карти грали, всякі забавки були, шо вечора була телевізія. Оренлерській шиф а назад сьмо їхали називавсі «Ла коруня» німецькей. І так ми приїхали тамка до Аргентини а мій колега один був три місяці тамка. Він робив але там один наш українець був, ніхто, само він був і він у одного пана робив. Той пан був белгієць а в Франції робив сім років і він поїхав до Аргентини, доробивсі, купив собі фабрику велику. Ті я, ми приїхали там на ріка Дерекіров в Бонесайресі. Дерекіро там де шиф виїжджає, тій нас три йде а не йде один українець, жінка і чоловік йде а я там за ними йдем і всьо чую шо балакають по українське, всьо чую і я тоди не лапаю за пліче, само я так перейшов, кажу – «Я вас шось перепрошу.» - А він каже по аргентінско, аргентінско, я кажу – «Па

159 Від'їжджати.

160 На поїзд.

161 Корабель.

162 Буенос Аїрес, столице Аргентини.

163 Зал.

шойно сте балакали з жінкою тай то сте балакали.» - «(говорить аргентинською і не можу розуміти)» - Пішов. Думаюси – «То чоловік!» - Да, пішов! Але йдем далі і той мене злапав за очі.

- То само що сте прийшли?

- Яяя, шойно смо прийшли, злапав мене за вочі, кад я взяв руки, дивлюся а то тай мій колега, був без роботи. Він мав роботу, добре, потому він робив, само я його взяв до роботи. І ми прийшли, він као – «О, брате, я, богами, без роботи. Робив а тепер я без роботи.» - А там був наш єдин зо жінкою і ми відразу йдем до него, до того, а той, я му дав анцуг, тото його рідні дядько, вже там разом до тої, дядька. Нас два а той єдин пішов, далі поїхав. І ми прийшли, дядько нас приймає, ввечер дав пити, вечеру і као – «Хлопці, я вас погостив нинька – каже – шукайте роботи.» - «Я не приїхав тут гуляти, я приїхав за роботою.» - І другий день нас два рано повставали і ідемо обедва їдною вулицею, ще в центрі, в місті але якійсь стоїт так, капії малі, тий каже – «Може ви шукаєте роботи?» - Ну а я зібраний, фayne шмаття, чорній капилуох, яяя,, місто. Я кажу – «Шукаєм.» - «Мені – каже – тра одного робітника.» - «А ти синко, знаєш шо, ти ше не знаєш де сі кинути а вже тутка три місяці, я йду далі а ти сі леши.» - «Добре!» - Я лешився а не маю дінара, ніц не маю, ніц, ніц. Ті я переробив до полудня в того жида...

- А жид був?

- Жид, правій жид,, рускій жид а відразу я й Іван – «Ну, ну, Іван, ооо, ти добрий робітник!» - То він каже. Прийшло сі вже, полудне, година до першої...

- Чи він знав як сі ви називаєте, чи він вас зараз кличе Іване?

- Не, не, він собі зараз забілежив мене а я не казав же я Ясько. Мене називали там у Босні Іван. І прийшлосі, знаєш, на полудне, всі посідали робітники і їдять а я шо буву їв. Ма, ніц, ніти хліба, ніти до хліба, ніти гроші... А єдин був такий українець Михайло, був з Жовкви, з Галичини. Каже до мене – «Іване, я виджу – кає – же ви не маєте шо їсти.» - «Па не маю!»

- А що ви робили у жида?

- Ееее, відразу робивім коло такого малого мотора, коло відливу. Я так само, такво бувім так нисько...

- А шо він мав фабрику якусь, шо він мав?

- Мав відлив, такиво, відливав...

- Аааа, відливав.

- Яяяя, перетоплював такиво, старе збирав...

- Заліза?

- Не, не, бронц. І добре, ну добре. А він зараз, той Михайло через вулицю побіг, купив мені хліба і до хліба і так ми полюбилисі того дня і ми переробили до четвертої а він каже до мене – «Чи знаєте тепер куда потрапите там до, де, звідки вийшли від того чоловіка?» - Кажу – «Та, де знаю! Не знаю!» - «Але – каже – може знаєте головною вулицею, туда, туда.» - Він мене привіз на ту вулицю де я маю

вже іти туди, Корнейроха, називалася. Я зліз, там переходжу, ше до вечора було так кавальчик а він прийшов увечір вже той мій колега, каже – «Яську, я здибав роботу – каже – робота мене здибала, єдин, йому треба два, два чоловіки до города, значить, то мав дуже, ооов, мав більше як Петровці, значит, ту башту. Ми шо дня один каміон наривали у Бонесайрес відсилав, до хотелю.

- А що рвали?

- Рвали паприку, парадаїз, банани, всьо, всьо, то повній капіон. Одні рвали, другі садили. Ті я не піду вже до того жида, вже іду з ним разом. І ми приїхали там до того господара і робимо, я, він, а то чорні, самі чорні, такі чорні, само нас два же смо українці вже робимо. А то чорні, чоорні, але він сі щось розболів і той господар завіз його до доктора і він сі лишив у болніці. А я сам, ніє мені легко було, щось два місяці бути з чорними. І потому він прийшов був і так ісьмо робили а так коби нинька Святий вечір а зовтра Різдво, а він каже до мене – «Яську, я скажу тому господарови, тому панови, чи би він нас не пустив зовтра а ми поїхали там до того дядька.» - Вжа плату сьмо взяли, вже маємо три чи штири раз плату, вже будем гостили і дядька. Самі так і дядька. Ті ми сказали до того пана як коби ввечір ми сказали а він каже – «Боін – каже - ..акере.» - Каже «добре» каже «як хоч». Кад прийшлосі завтра, четверта година, «запуко», а ми сі збераємо, вже будем йшли до, на колеї там, у Бонесайрес, а він приходить, приніс гроші за ті всі наші дні тійсьмо робили, положив на стіл і каже «вадя», знаєш, каже «як хоч то йди».

- Дав вам отказ, чи що?

- Дааа, отказ, і ту вже нема куда, валізки, зібралісі тій їдемо, вже трошка гроші є. Ми приїхали в Бонесайрес, дали валізки там у ту гандеробу а самі пішли там до того дядька. Прийшли смо до того дядька, вже гроші маємо, ми купили горівки, вже приймаємосі, а Різдва, Різдво. А там є агенції, є ті вулиці, ту агенція па там, па там. Там треба десіть, там треба два, там траба сто. По цілій Аргентині є, там приходять ті, і ми тамка переробилисьмо то, відсвяткували. Другій день рано я йду до того жида за той день жем робив, по гроші. Я проходжу до того жида, - «Оооо, Івааан, Іван, як сі маєш?» - Він сі звітав зі мною, я йому кажу - «Дай мі гроші за той день, най за дурно не робивім.» - «Ююю – каже – чуй, ти був добрий робітник, як хоч – каже – то лишисі, роби.» - А я думаюси, па лишусі, лишусі, шо буду ходити по агенціях. А мій колега той пішов далі, здибав на будові там роботу. А в того дядька стануємо, він в него станував але він робив там де я робив три роки, а на него набрихав бо не дав му ніц. Я за то же він його взяв і набрихав на него тій пан його відпустив. Але чекай, ту я в жида вже лишивсі, я вже знаю куди приїхати. Я робив в того жида ше три місяці а той дядько мешкає ту а ту вулиця а та фабрика ту, де той дядько робить а я в дядька станую а до того жида до роботи все іду попри ту фабрику. А той пан все на дві неділі раз або на три неділі раз там до того жида приїздив, там забере від него таківо, ті одпадки забирав. Тій все там до мене прийде коло пеца а коло пеца вже робив, так стално я був коло того пеца низької. А він все прийде тій стане коло мене і такво балакає. Я ше не знав добре балакати але розумію я по французски багато а він балакає і все закидає по французски а я до него кажу - «Добре ти балакаєш багато по французски, як знаєш, він каже – «Я в Франції робив сім років.» - а я кажу – «Я два і пів.» - Сказав де, він мені сказав де і тоді він

мені каже – «Чи би ти до мене до роботи не прийшов?» - А я попри його фабрику йду, само через вулицю де мешкаю. А він белгієць а у Франції робив а потім у Аргентині. Я кажу – «Добре, можу прийти.» - мені драго, само через дорогу і вже у фабриці а нема нікого само той дядько робить. І той мій колега робив але він, но, набрихав на него. Тій добре, кажу я – «Мені затягає два дні той жид, значі, не виплачує.» - Каже – «Не бійсі, я тобі сам заплачу за тих два дні, само ти прийди.» - А той жид хоче аби я до него прийшов. І добре, ще то було у п'ятницю, в суботу не робимо а там сі робило. А я все вставав в пів семої і там ішов а дядько в десять до семої і само через вулицю. І прийшлосі вже пів семої, п'ятнайціт сема я не встаю а він каже – «Ну, шо до роботи не всаєш?» - А я вже йду там де той дядько роби, само він не знає, і каже він – «Чому не йдеш...?» - Я кажу – «Я нинька не роблю.» - «Як все сі робив а нинька не?» - Я кажу – «Нинька не.» - Вже дядько зібравсі, вже каву випив і я. Він наперед а я за дядьком а він каже – «Ну, а ти куда?» - А я кажу – «Там де ви.» - А він мені так показує – «сссссс» - значить, мене не прийми, як я там іду же він не знає. А він зараз хоче сто пезів, двіста пезів же мене возьме. А мене пан сам бере а він не знає. Тій прийшлосі вже перейшли через вулицю, прийшли під капію, там такий обичай, такво сі заплече в долоні до сусіди де-де було, тій він капію відтворив і пішов там до фабрики а я заплискав в долоні а той пан був на ганку, хата велика, каже – «Паса, паса!» - Я прийшов і він мене привів до фабрики, до середини, а то називали «горнило», то мене називали «горнило», коло пеца я робив. Отакий старий чоловік вжа, вжа не змагав добре робити. Він вже йшов а на моє місце мене взьов, а я коло вогню робив ті той пан мене привів, каже – «Е, ту твоя робота.» - а тому каже – «Ше побудь з ним до десятої години, тоди ти іде а він сі лише.» - А той дядько зобачив же він мене там привів відразу мене до пеца. А дядько дуріє чисто! Такий змінивсі чисто, але нічого, я то всьо знаю, переробив до полудня і вогонь вилели тій робітники пішли а я насамперед пец вичистив бо застигне. Добре я чистив пец, як застигне то не вичистиш. Вже приходжу я а в него я на Приходжу я до него, жінка дала мені полудинок, до мене не балакає. Прийшлосі, переробив я до вечора, до мене не балакає, прийшлосі другий день, не балакає... Так три дні до мене не балакав. Я думаю се «Або то я шо, я ніє вчера прийшов». А я третій день прийшов з роботи, помивсі, пішов в єдну вулицю шукати стану шоби я забравсі від него. Прийшов єдну вулицю.....

Кінець другої касети

Володимир Сергійчук
Завідувач кафедри історії світового українства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор історичних наук, професор

ПІСЛЯМОВА

Хорватія – порівняно невелика з багатьма іншими країнами, де здавна мешкають українці. Але протягом останніх років саме тут досить потужно розвиваються українознавчі дослідження завдяки президенту Українського культурно-просвітнього товариства «Кобзар», відповідальному редактору часопису «Слово Кобзаря» (Загреб) і збірників «Українці Хорватії: Матеріали і документи» Славку Бурді.

Останнє видання вже виходить поспіль п'ять років, до появи якого причетні насамперед науковці з України. І пропонуваній читачеві вже сьомий випуск зазначеного збірника дає можливість поглибити знання про українців Хорватії, а також їхніх найближчих кривняків у сусідніх балканських країнах. Відтак це дає право доценту Володимирського коледжу Миколі Нагірному оцінити цей спільний доробок багатьох учених як енциклопедичне зібрання знань про українців Хорватії.

Тож можна цілком погодитися з міркуваннями вже згаданого Славка Бурди про цінність «цієї спільної праці та серії вже виданих семи антологій та її продовженням у цій живій енциклопедичній справі збирання матеріалу для написання історії української діаспори в Хорватії та на теренах південних слов'ян».

Ця цінність у першу чергу проявляється в тому, що актуальність серії нинішніх публікацій має безпосереднє відношення до того, як українці Хорватії відгукуються на події російсько-української війни, в якій вирішується доля не тільки України, а й усього світового українства.

Ось чому важливою є стаття директора Інституту досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара Національного університету «Острозька академія» Алли Атаманенко «Діяльність українців Хорватії під час російсько-української війни (лютий 2022 - липень 2024). Який внесок кожного з тих двох тисяч, котрі мешкали тут до початку широкомасштабної російської агресії, в майбутню перемогу нашого народу – ось та червона нитка, яка проходить через усю статтю поважної авторки.

Особливо ж знаковим є в ній те, наголошує професорка Атаманенко, що вже 25 лютого 2022 р. парламент Хорватії у присутності членів української

меншини та Посла України в Хорватії ухвалив Декларацію на підтримку України. Відтак з того дня ця країна постійно надає Україні військово-технічну допомогу. Зокрема, вже тоді Україні було передано всі 14 хорватських гелікоптерів Мі-8.

Водночас у статті наголошується і на важливості «гуманітарної підтримки України, для якої громадою та організаціями, з якими співпрацюють українські об'єднання, збираються кошти, здійснюються поїздки до численних міст та сіл з гуманітарною допомогою, реалізовується підтримка українських військових і дітей, які приїждять на лікування та відпочинок. І не менш важливим напрямом роботи є підтримка численних втікачів від війни в Україні, значна кількість яких сьогодні перебуває в Хорватії».

Зрозуміло, що увагу читачів приверне інформація про різні маніфестаційні заходи проти російської агресії, починаючи з 24 лютого 2022 року. Для українців Хорватії ці акції залишаються актуальними й по нинішній день.

У такому ж ключі подається матеріал професорки Київського університету імені Бориса Грінченка Галини Саган щодо діяльності українських діаспорних громад Хорватії та Сербії в справі матеріальної й моральної підтримки біженців з України. І в цьому плані авторка наголошує про важливість ініціативи проведення Першої балканської зустрічі українських організацій за кордоном, а також зустрічі українських громад Південно-Східної Європи.

І тут треба наголосити, що укладач чергового числа альманаху «Українці Хорватії. Матеріали і документи» Славко Бурда намагається донести до читачів максимум інформації про перебіг подій російсько-української війни, загострити їхню увагу на тому, що спектр проблем цієї трагедії для нашої нації не обмежується лише матеріальною підтримкою воїнів Збройних Сил України й вимушених біженців з рідної землі.

Він хоче, аби кожен, хто візьме до рук пропоновану книгу, зрозумів, що війна триває не тільки на полі бою, вона особливо точиться в інформаційному просторі не з меншою затятістю, оскільки ворог застосовує різні маніпуляції для того, аби ввести в оману міжнародну спільноту щодо справжніх причин агресії імперської росії. Мета одна – підірвати довіру світу до справедливої боротьби українців за свою свободу, територіальну цілісність і державний суверенітет.

Саме цим, очевидно, необхідно пояснити те, що упорядник включив до збірника публікації автора цих рядків про ідеологічне протистояння української історичної пам'яті фальсифікаціям російської пропаганди, яка хотіла подати наше минуле як нібито спільний з московитами процес, а відтак і далі викривляти реалії, викрадаючи не тільки наших дітей, а й наших геніїв, яких подає як «ісконно русских».

У той же час бачимо бажання упорядника засвідчити й «плодючість» українства у місцях нового розселення нашого народу. Йдеться про статті Ганна Карась і Віолетти Дутчак, в яких висвітлюються досягнення відомих уродженців балканського регіону. Тому й не виникає вже ніяких сумнівів щодо закономірності виникнення й успішної діяльності в Загребі ансамблю «Кобзар» у контексті збереження українських вокально-інструментальних національних традицій за

кордоном, про що детально пишуть науковці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Марія Мартинюк і Богдан Парумба.

Треба підкреслити, що цей український виш представлений у збірнику й творчим доробком Наталії Федорняк про угороруські духовні вірші видатного дослідника наших національних сакральних ідентифікаційних пам'яток Володимира Гнатюка.

Як зберігається ідентичність українців Хорватії розповідає й сам Славко Бурда. Зокрема, розповідає про права й становище національних меншин у цій країні, що є запорукою розвитку нашої нації. І це подається на тлі подібних процесів у сусідів – Сербії та Боснії, відповідно матеріали про це підготували Ярослав Комбіль і Антон Гралоук.

Зацікавить читачів також розповіді про життєві пригоди Андрія Лимича та Івана Оборського, які подали Анна Лимич та Михайло Ляхович. А ще хочеться сказати про творчий доробок Юстина Бойка, котрий детально вивчив листування єпископа Діонізія Няраді з митрополитом Андреем Шептицьким, що є неоцінним внеском у вивчення історії Української греко-католицької церкви, яка чи не найбільше прислужилася для збереження української ідентичності в світі.

Зрештою, до всього цього докладено зусиль Славком Бурдою, який продовжує гуртувати науковців і всіх небайдужих навколо теми історії й сьогодення українців у Хорватії.

УКРАЇНЦІ ХОРВАТІЇ / МАТЕРІАЛИ ТА ДОКУМЕНТИ

Книга сьома

**Матеріали зібрав та до друку збірника підготував
Славко Бурда**

**Книга видана за підтримки Ради національних меншин
Республіки Хорватія**

**Запис СІР доступний у комп'ютерному каталозі Національної
та університетської бібліотеки в Загребі
під номером 001209317**

ISBN 978-953-96527-8-2

Загреб, 2024 р

